

K 63 - 70340

KAROGGS

1962

12

LITERATŪRAS, MĀKSLAS UN SABIEDRISKI POLITISKS ŽURNĀLS
LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS IZDEVUMS

KAROGS

12

DECEMBRIS

1962

LATVIJAS LAIKRAKSTU UN ŽURNĀLU IZDEVNIECĪBA

«КАРОГС»

Литературно-художественный и
общественно-политический журнал
Орган Союза Советских Писателей
Латвии
На латышском языке

Latvian Writers' Union, Riga, Latvia

12
DECEMBER
1962

Latvian Writers' Union, Riga, Latvia

TAUTAS RAKSTNIEKS ANDREJS UPĪTS

LATVIEŠU PADOMJU LITERATŪRAS SĀKUMI

ANDREJS UPITS

«PADOMJU LATVIJAS KALENDĀRS 1920. GADAM»

(Tālu atmiņu uzspulga manai 85-gadu «jubilejai»)

IEVADAM. — Latviešu Padomju literatūras sākumu parasti skaita četrdesmitajā gadā, līdz ar Latvijas Padomju republikas nodibināšanos. Mūsu skolu jaunatne no vecākās paaudzes nostāstiem, bet noteiktāk no vēstures zina par mēģinājumu nostiprināt Latvijā pirmo Padomju iekārtu Vissavienības republiku sastāvā, kur tā iespēja noturēties tikai apmēram piecus pirmos mēnešus 1919. gadā.

Visu šo laiku līdz Padomju Latvijas sagrāvei (22. maijā) Kurzemes frontē norisa nepārtraukts karš ar imperiālistisko interventu sarīkotām un apbruņotām vācu landsknehtu salašņu ordām kopā ar pašu latviešu aizbēgušās buržuāzijas melnsimtniekiem. Taču Padomju valdība jau toreiz, tas ir gadus 35 pirms tagadējās, četrdesmitā gada Latvijas, nemitīgi rūpējās arī par sociālistiskās kultūras, mākslas un literatūras uzdzīsmi Latvijas zemē. No sarkano strēlnieku rindām jau Februāra revolūcijas laikā (1917) parādījās pirmie rakstnieki, dzejnieki, satīriķi ar frontes dzīves vajadzībai rakstītu beletristiku pašu nedaudzajos žurnālišos. Arī es kādu nieku paguvu iespiest strēlnieku izdevumos un partijas laikrakstos.

Par patiesu nodarbību Padomju literatūras vērienā īstenībā varu runāt tikai pēc Rīgas krišanas un padomju ļaužu evakuācijas, vispirmā kārtā uz Latgali, kuras pierobežas joslā joprojām turpinājās kaujas ar uzbrucēju Latvijas baltgvardu vienībām.

Jau toreizējie, paši pirmie Padomju Latvijas literatūras iedīgi izradās viņējās, tautas darba dzīves un cīņas īstenības sagatavoti un Komunistiskās partijas tieši ierosināti. Aiz tādas ierosmes vispirmo es biju uzrakstījis «Rīgas strādnieku un zaldātu Deputātu Padomes» vēsturi, kas Prezīdijam aizgāja bojā jau Vilhelma štālhelmiešu leģioniem pilsētā iebrūkot (1917. augusta beigās). Pēc 1919. g. 22. maija Rēzeknes apmetnē partijas un Padomju valdības cilvēki (Eferts, Endrups, Lenčmanis, Daniševskis, Beika (Bernhards), Simanis Berģis) pārliecināja mani uzstāties pret veselās virknes mūsu proletārisko rakstnieku un dzejnieku mākslas metodi. Tā bija ieturēta ļoti pastiprinātā Savienības Proletkultu garā, neatzina un noniekāja līdz pēdējam itin visu, kas bij radies citos laikmetos pirms mums un mūsu pašu izdomātās dzejas, galvenā kārtā ar revolucionāriem lozungiem, buržuju karikatūrām un drīzas proletāriskās uzvaras gavilēm «lietišķas mākslas» vai tieši futūrisma valodas sa-meistarojumos.

Pret šīm negatīvās revolucionārās dzejas pārsteidzībām, kļūdām, trūkumiem un par savām strādniecības mākslas atziņām runāju partijas propagandistu sanāksmēs, arī tautas Kluba plašajā sapulcē. Pēc tam tieši pamudināts sāku rakstīt paplašu grāmatu: «Proletāriskā māksla» — arī iespiestā veidā tā pāri «ķīniešu mūrim» tikai ar pāri eksemplāriem bij iekļuvusi Baltlatvijā.

Tajā pašā reizē tika atkārtots jau agrākais noteiktais uzdevums: sastādīt «Padomju Latvijas kalendāru» — tagad evakuētai tautai Savienībā un kaut kādā piegādes ceļā arī buržuāziskajā Latvijā palikušajām mūsu ļaužu masām, ja tām nāksies tomēr uz kādu laiku palikt privātipašniecisko slāņu valdonībā.

Acimredzami, kalendāru esmu sastādījis 1919. gada rudenī, dzīvodams Rēzeknē un Veļikije-Lukos (pārmaiņus abās). Sakārtoto materiālu komplektu esmu nodevis evakuētā Izglītības Komisariāta attiecīgai nodaļai, kas to iespiešanai nodevusi Pēterpilī. Toreizējās Baltlatvijas iedzīvotājiem aiz ķīniešu mūra kalendārs palicis pilnīgi nezināms — gluži tāpat kā tagadējās Padomju Latvijas sabiedrībai. Man pašam vispār par viņa eksistenci nebij ne mazākās jausmas — līdz nupat pagājušajām augusta pēdējām dienām, kad to atnesa no Misiņa bibliotēkas (kur glabājas ne viens vien tāds unikāls literārs objekts).

Kalendāra politiski sabiedriskajā daļā ir 7 atsevišķi raksti. Bez Klusā, Pilāta, Bērziņa-Andersona u. c. arī P. Stučkas «Padomju Latvijas Republikas ārējā politika», viens no viņa svarīgākajiem un, liekas, nepietiekoši populāriem sacerējumiem.

Man šķiet, ka šis kalendārs ar pašam pārsteidzošu tālo atmiņu ievīļojumu ne tikai spēji uzmirz pāri manu 85 mūža gadu «jubilejai», bet var noderēt arī plašākai literatūras cienītājam sabiedrībai, kā uzglabājums no tiem spilgtajiem vēsturiskajiem laikiem, kad mūsu varonīgā darba tauta cēlās pret pārspēku, lai mēģinātu nokratīt važas un iziet saulainā brīvē, bet līdzī tai ciņās, gan vēl nedrošā vērienā, devās padomju mākslas pirmais revolucionārais saliedējums.

Mani beletristiskie gabaliņi no vairākiem literatūras žanriem izauguši dažādos tautas dzīves kļūmīgos brīžos — no Februāra revolūcijas gada līdz Padomju Latvijas sagrāvei 1919. g. maijā. Katram savs notikuma pamats un arī veidojuma kolorīts, ko jāņem vērā:

1. Par revolucionāro mākslu ieskicētas atziņas, kas vēlāk plašāk izteiktas «Proletāriskajā mākslā».

2. Stāsts ir no Padomju apgāšanas dienām Latvijā un fon der Golca bandītu pirmajiem sirojumiem pa Latvijas lauku ārēm.

3. «Politiķa» karikatūra raksturo bieži sastopamu tipu visās toreizējās laikmeta metamorfozās.

4. Starp ciņas dzejām (arī balādē) jāievēro, ka piecu Padomju mēnešu ideju propagandā svarīga loma bij lauku ļaužu sociālistiskās apziņas modināšanai.

5. Man šķita, ka vajadzīgs arī pozitīvs pretspars «Proletāriskajā mākslā» noliegtajam Proletkultu dzejas vulgārismam.

6. Padomju lasītāju vienkāršai pajautrināšanai kaut kas no galīgi sapleknējušās dekadences paliekām. It sevišķi palūkojot, ko šis pats vācu pūka kāvējs Zigfrids teica kādu gadu iepriekš.

Dzejai sākumā ir Indriķa Zeberiņa lieliskas karikatūras viņa paša kokgrebumā. (Rēzeknē mitinājāmie kopējā dzīvokli.)

1.

Par revolucionāro mākslu

(FRAGMENTI IKKATRA KALENDĀRA MENESA IEVADAM)

Revolūcija dzīvē sacel revolūciju arī mākslā. Īsta māksla allaž ir sava laikmeta atspoguļojums — viena alga, vai viņa iet līdzī sava laika strau-
mei vai pret to — vai paliek nomalē kā neitrāla vērotāja.

Tātad katra laikmeta mākslā sazīmējami trīs galvenie virzieni.

Pirmais ietver un mākslas formā propagandē sava laika idejas un iet līdzī un priekšgalā sava laika cīņām. Otrais izceļ un apgaismo sava laika, viņa tieksmju un parādību negatīvās puses. Trešais vēro objektīvi, bez mīlas un naida.

Mēs viņus apzīmējam pēc tās tendences, kura pārsvarā.

Tautas un šķiras atsvabināšanās cīņa ir spēcīgākā mākslas rosinātāja.

Visos laikos tās tieksmes mākslu visspēcīgāk apaugļojušas, kuras tiecas dzīvi paplašināt un padziļināt.

Jau pati šī tieksme ar savu tiešo būtību aizrauj un sajūsmina māksliniekus. Tā viņiem notēlojas acu priekšā arī dažādās dabas parādībās un ainās.

Dabas gleznas ar savām simtējādām krāsām un krāsu noskaņām atspoguļo valdošās tieksmes dažādos novirzienus un tendences.

Strādnieku šķiras spēks ir viņas saskaņotā vienībā un vienotā cīņā.

Māksla ir starp šī spēka labākajiem ieročiem.

Viņa pārskrien zemes un jūras un apvieno kopējā vienotā trauksmē vienādo apstākļu izradīto atziņu un tieksmes.

Strādnieku dziesmā vienoti izskan miljonu strādnieku atsevišķas sāpes un ligsmes, sloga sajūta un brīves ilgas, cīņas smagums un uzvaras jausma, acumirkļa pagurums un sajūsmas drosme.

Atsvabināšanās ceļš ir strādnieku asiņu pārpārim nolaistīts. Strādnieku māksla, savas šķiras nākotnes tiekdams, nevar aizmirst tos varoņus, kuru kauli balo visos krustceļos.

Revolucionārais proletariāts tagadējās masu cīņās ar dziļu nopietnību un kvēlošām skumjām atceras vientuļos, drošos cīnītājus. Tie krita varoņu nāvē, lai ar saviem kapiem iezīmētu ceļu pēcnācējiem cīnītāju pulkiem.

Proletariāta svētku dienās māksla it sevišķi spēj parādīt savu nozīmi.

Viņa rāda, kāds skaistums ir masu milzēna spēkā. Kāda saskaņota vienība cīņas dažādīgā plūsmē un šķietami pretišķos viļņojumos.

Māksla tad ir kā tas sarkanais atspīdums padebešos pār liesmās viļņotu ugunsgrābi.

Apstājas, atpūtas, svētku brīdis ir īss. Cīņa sniedzas pāri mūžam un paaudzēm.

Atsevišķa cilvēka nozīme liekas maza tur, kur iet miljonu masas.

Piliens ir mazs, bet no pilieniem sastāv jūra.

Māksla it sevišķi zin to, ka kopumā neviens cilvēka piliens nav lieks. Pat tajā vissīkākajā ir daļa visuma spēka un skaistuma. Viņa izmaina

visuma spēku arī atsevišķā atomā un zin attēlot to lielo aptverošo strau-
mi, kurā satek visas sīkās urdziņas.

Strādnieks nav cīnītājs tikai uz barikādēm un ieročiem rokās.

Viss strādnieka mūžs ir cīņa. Darbs ir pasaules veidotājs. Darba rīki strādnieka rokās ir vecās pasaules grāvēji un jaunās radītāji ieroči.

Strādnieku māksla cenšas iedziļināties darba ideju, pārdzīvojumu un izjūtu pasaulē.

Šī pasaule ir bezgala bagāta un dažādīga. Mūžam māksla no viņas smels. Jo vairāk viņa smels, jo dziļāki tiks darba domas un sajūtu avoti.

Jo iesākumā bij darbs. Un beigās — būs darbs.

Proletariāta māksla izaug līdzī miljonu masu vienotai trauksmei. Masu dzinējspēki aug no sabiedriskās dzīves dziļumiem un tiecas aptvert visu pasauli. Tāpēc arī strādnieku mākslai atveras bezgalīgs darba lauks. Visas pasaules plašums un dziļums un tāles rosina viņas domu un viņas sa-
jūsmu nes kā spēcīgiem vanaga spārniem.

Tālo tieksmju viņojums ir mirklis, kad tiek apstāties, apklust un nogrimt sevī. Vērot sava paša dvēseles sīkās mirgas un zīmēt viņās apkārtējās dabas rāmos iespaidus.

Cilvēka dvēselei ir vajadzīgs sajūsmas straujums, kluss atpūtas brīdis un sapņainas skumjas. Simtējādām sajūtām vajag mainīties, lai iekšējā dzīve nebūtu vienmuļa un pelēka. Un māksla galvenā kārtā ir tā, kas dzīvi pilda mainīgām, citizcitas augošām noskaņām.

Dzīves plašumu un dziļumu vērodama, strādnieku māksla nonāk pie masu kustības un spēka pirmajiem, neizsīkstošiem avotiem.

Modernā kapitālistiskā pilsēta ir lielās pasaules revolūcijas dzimtene. Tumšās, dubļainās ārpilsētās, kur dūmi un smirdoši tvaiki slāpē elpu, — tur dzima doma par trūkuma un visa posta cēloņiem. Tur radās pirmie bezbailīgie cīnītāji, kas tumšā naktī aizdedza sociālisma sarkanās ugunis un sargāja tās lietū un negaisā.

Vistumšākos un kļūmainākos cīņas brīžos šīs pirmās ugunis spīd nogurušiem cīnītājiem sejā. Mūžam viņu sargātāji kā dzīvs paraugs būs revolucionāro masu acu priekšā.

Lai viņus smiltis klāj, lai gadu simteņi viņiem pāri iet, — mūžam viņi dzīvos cīnītāja proletariāta piemiņā.

Lai šī piemiņa nenoslīgst smagās asarainās skumjās, — lai naidis un drosme iz viņas aug kā nātre no trūdiem, — par to gādā revolucionārā māksla.

Pašai dziedības un varonības paraugus viņa tērpj aizvienu jaunos veidos un spilgtās krāsās. Nemirstīgas dailes vaiņagiem viņa grezno varoņu kapus. Mākslas skaistuma ugunīm lielā cīņas ideja deg nākamo paaudžu krūtīs. Sarkanu liesmu mākslas spārni nes no sirds uz sirdi, līdz visas pasaules proletariāta kopums deg vienā nešķejamā cīņas trauksmē.

2.

Atsvabinātie

Plankots kara ceļš asā leņķī uzgriežas uz lielceļa. Priedes tik reti izcirstas, ka tālu cauri redzama viņa baltā gludā lenta. Un viņā pusē grīšļa pļava ar tiltu garām, taisnām margām.

Maza dzīvojama ēciņa krustceļos uz lielceļa. Pelēki, saulē un lietū noplaukojuši balķi. Apdrisis šindeļu jumts ar sarkanu skursteni mugurā. Balkoniņš izdauzītiem stikliem un aiznaglotām, nestaigājamām durvīm. No agrākiem laikiem uz stūra piesista skārda plāksniņa ar apdzisušu uzrakstu: tabaka, papirosi, augļūdens. Aiz dzīvojamās ēkas kūtiņa un klētiņa zem viena jumta. Cetras ābeles galā... Tā ir visa Mārtiņa Kļavas saimniecība.

Kļaviene blenž no pagalma puses gar stūri. Kļava, apaušiem rokās, nāk pār pļaviņu no priedēm. Pricīgi uztraukts, brien pa slapjo pļavu ceļu leņķim taisni pāri. Spēcīgi vēcina apaušus. Iemaucamie dzelzi šķind, pret kāju atsizdamies. Cepure pakausī. Krekls pie kakla vaļā.

Svabadā roka ar izstieptu pirkstu jau labu laiku pastiepta uz to pusi, kur sieva skatas. Gaida tik', kad viņa pagriezīs galvu. Bet tā tā noņēmusies, ka nevar sagaidīt.

«Ā re, kā nu aizbrauc!» Apstājas un pakrata izstiepto roku gaisā. «Es saciju, ka ilgi nebūs. Vai es nesacīju?»

Kļaviene neatbild. Saprotama lieta, viņš nekā nav sacījis. Tikai no aizvakardienas sāka muldēt.

Bet izpildu komitejas abi vezumi patlaban nozūd uzkalnā aiz krūma. Nav vairāk ko skatīties. Kļaviene paņem tukšo spaini. Paskatās vēl uz ceļu, kur nekas nav redzams.

«Divi vezumi. Piekrauti, ka bail. Maisi un kastes. Circenim viļosipids vis. Paši kājām. Visiem plintes plecos.»

«Plinšo nu.» Kļaviene smejas. «Domā, tālu tiks. Pie Ērgļiem zaļie. Saņems kā cāļus.»

«Lapiņu Katrīna arī līdzi. Dzeltēni zābaciņi kājās. Zeķītes, balts mētelītis. Un plinte plecos.»

«Plinšo vien. Pie Ērgļiem zaļie būs priekšā. Pieci simts vīru. Ložmetēji un divi lielgabali.»

«Nemuldi niekus. Kas šiem par lielgabaliem.»

Kļaviene lūko ar īso kāsi izvilkot ūdeni no aciņas.

Kļava uzmet apaušus uz zediņiem. Klīdz.

«Es laikam meloju! Ja? Kad vēl vakarvakarā viens te nāca no tās puses un stāstīja.»

«Nevīžo un nevīžo garāku kārtiņu pameklēt. Raujies kaut pušu.» Pār zemo aciņu pārliekusies, Kļaviene tomēr iesmalsta un izvelk spaini. Paņem, pasper soli, tad vēl atgriežas. «Ar to politiku vien dauzas apkārt.»

Kļava neattopas laikā atbildēt. Sieva aizsīt durvis. Uz brīdi prieki viņam samaitāti. Bet drīz tas pāriet. Vai tad ar muļķa sieviešiem vērts dusmoties. Ko meitiets zin no politikas.

Viņš atceļ ecešu no kūtiņas sienas un apgāž augšpēdus. Viens zars bij tāds vaļīgs. Izkritis. Pēc pusdienas jāapecē pēdējais miežu gabaliņš. Tikko kā iera.

Rīkojas ap ecešu un lāgu lāgiem pamet acis uz ceļu. Uz to pusi, kur aizbrauca izpildu komitejas vezumi.

Pamazām paliek atkal jautrs. Pa reizei zīmīgi pasmaida zem sevis.

Sieva nav varējusi istabā nociesties. Ātri iznāk atkal.

«Lapiņu Katrīnai cepures kārba vis vezumā!»

Smejas. Kļava skaļi piebalso.

«Ā re, kā nu ir jābrauc! Kā nu ir jābēg. Bet tad — nezināja, kas un kā. Lielī vīri. Nosēdušies tautai uz kakla — nu šie tie lielie valdnieki. Tad tāds priekšraksts, tad tāds. Tad šķūtes, tad rente, tad nezin kādas nodevas.»

«Divi stopi piena no gov. Nabagiem! Kādēļ man tos nabagus jābaro. Kas tur vainīgs, ka man ir, un otram nav? Kas priekš manis gadāja!»

«Rente man jāmaksā, nezin kādai tur — izpildu komitejai... Lupatas visi, ar savu komiteju. Trīs gadus es lielkungam ne grasi neesmu maksājis. Nu Lapiņu Katrina no manis piedzīs. Vai es šo neredzēju, kad tepat Vārnās pa ganiem skraidīja.»

«Priekš cepurēm, priekš cepurēm vajag. Ak tu mūžs!»

Apraujas abi un aplust. Gar kūtiņas stūri no lauku puses pagalmā ienāk Pēteris.

Karstā saulainā dienā viņam pustumēlītis mugurā, nobristi stulpaiņi kājās. Zaldātu plinte plecos. Noputējis, nosvīdis — vai nu tālu gājis, vai ātri steidzies. Tēvu un māti neliekas redzējis. Ieiet istabā.

Pirms Kļaviene, tad Kļava iet dēlam pakaļ istabā.

Kļaviene kaut ko bez vajadzības kravājas pa trauku plauktu. Kļava noliecas pie plīts, it kā meklēdams ogli, ko aizkurināt pīpi. Pie tam viņš zin labi, ka pusdienā nekā nevārija un uguns nav kurināta.

Tāpat plinti plecos, Pēteris kravājas pa savu kasti. Cilā grāmatas, pārļūko papīrus. Citus bāž kabatā, citus saplēš. Citus met atpakaļ. Tēva un mātes priekš viņa tikpat kā nav istabā.

Vai nu no tā, vai no saules, kas spīd pa logu taisni virsū, vai no liekšanās — Kļava pamazām paliek manāmi sarkanāks.

«To plinti tu tagad svied krūmos. Diezgan ar viņu esi dižājies.»

Kļaviene, tāda pat sarkana, atgriežas no saviem traukiem.

«Kā nu no tās var šķirties. Tad jau drīzāk no brūtes...»

«Krūmos, es saku!» Lielāka iespaids pēc, Kļava pakrata kulaku. «Tagad tām jaktīm ir beigas. Kā nu laižas visi! Kur nu ir tās lielās mutes. Es teicu.»

«Kā tā pati Lapiņu Katrina. Cepures kārbā vezumā...»

«Šie man rentes uzlicēji! Lielam kungam es trīs gadus neesmu maksājis — un šiem tādiem. Ta nu būšot tā valdīšana! Saļasijušies šādi tādi, kas strādāt nevižo.»

Nu abi nenovērsdamies skatās Pēterī. Bet tas neliekas dzirdām. Kravājas tikai pa saviem papīriem.

«Visu to kasti krānsi, es saku. Nezin kas tur nav sabāzts. Diezgan te tās lapiņas esat dalījuši un — — visādas blēņas. Tagad jums parādīs to komunu.»

— Koo-munieši, tādi! Visiem no vienas bļodas. Visiem ar vienu deķi jāsedzas... Tpi tu, nelabais!»

Kļavam balss palikusi savādi spiedzīga.

«Ka tu man vairāk nedauzītos ar tiem... Plinti krūmos, un rīt no rīta pie ecešas. Nu ir diezgan. Nu atkal jāšak kārtīgs darbs strādāt. Nu vairs tā nebūs, kā līdz šim.»

«Ak tu kungs, kur nu tā! Vai tas nu kur pasaulē dzirdēts: astoņas stundas! Bet kad tev siens bāžams? Vai kad tu līdz tiem astoņiem netieci mājās? Mežā jāpaliek cilvēkam, citādi nevar.»

«Ko tad. Liecies grāvmalī uz auss un guli līdz rītam.»

«Nu lai viens saka, vai tā ir prātīga cilvēka valoda!»

Pēteris atgriežas. Pēc paraduma, viņš caur pieri noskatās vienā un otra. Īgnums redzams viņa acīs, bez tam tāds kā ļauns izsmieklis. Nupat viņš sacis ko. Kļava, uzbudināts, grābstās pa svārku kabatu. Kļaviene pastiepi kaklu. Nu, lai viņš pamēģina. Lai tik' saka.

Bet viņš savaldās un nesaka nekā. Pasviež plinti augstāk uz pleca un iziet. Lieliem, klaudzošiem soļiem. Durvis krakšēdamas aizkrīt.

Neviena vārda!

«N-nu! Un tas esot dēls! Un tā viņš!»

«Viņš jau mūs par cilvēkiem netura.»

Kļavienei ir asaras acīs.

«Tie — tie viņam tie labie. Tie radi!» — Kļavam balss palikusi pavisam spiedzīga. — «Kas tur vainīgs, kā tu pati. Tikai tu pati. Vai es jau sen neteicu? Bet šī tik': dēliņ, dēliņ. Te tev nu ir tas dēls!»

«Kā tad — nu es tā vainīgā! Un ko šis pats! Bet tā jau tas ir vienmēr... Ak, kaut jel drīzāk atnākuši! Un tad visiem. Pēc kārtas. Ar smalkiem bērza žagariem. Tā ka lai divas dienas nesēd. Tad jūs redzētu labas komunas.»

«Pērienu! No vietas. Visvairāk vajadzētu tiem, kas tur aizbrauc. Tie tie kūdītāji un vadītāji.»

«Lapiņu Katrīna... Bet šitiem par līdzi skriešanu ar'. Lai zin, kas ir kārtība.»

«Tēvu māti neklausa, lai tad māca sveši ļaudis.»

«Un dabūs. Ak, kā dabūs! Tādi diedelnieki salasījušies. Komuna... Šie mums tie nosacītāji un rikotāji! Renti maksāt! Es lielamkungam trīs gadus — —»

Viņam kaut kas ienāk prātā. Izsteidzas laukā. Kūtiņas galā skatās, bet nevar vairs saskatīt. Nezin, uz kuru pusi tad nu aizskrēja. Iztekājies, iztekājies vien vēl...

Par darbu Kļava vairs nevar domāt. Eceša tāpat apgāzta paliek pagalmā guļam. Viņš aiziet pie tuvā kaimiņu saimnieka, pārrunāt negaidīto atsvabināšanu.

Pārnāk tikai vakarā, kad jau tumšs. Līgsms, tā kā visus pēdējos gadus nav bijis. Un runīgs bez gala. Sieva nevar atklauties vien jaunās ziņas.

Pa Rīgu komunistus kauj kā cāļus. Kam tikai kartiņu atrod kabatā — bākš, Daugavā iekšā. Mācības vajag. Ko tur! Te jau vairs cilvēkam nebij dzīves. Izplinderēt katru, kam vēl kas ir. Visus vienādus pataisīt. Par nabagiem! Nu būs atkal kārtīga valdīšana. Nu atkal reiz varēs dzīvot kā cilvēki.

Sieva jau aizmigusi. Bet Kļava vēl ilgi grozas no vieniem sāniem uz otriem un runā un runā.

Rītu viņš noguļ līdz brokastīm. Tikai kad sieva sabramē, lien no segas, kur palīda no mušām. Tāds pats jūtās un runīgs kā vakar nolikās.

Bet Kļaviene šorīt domīga, pat īgna.

«Ko te tik daudz vāvuļo. Vēl jau nemaz nezin, kāda tā jaunā valdīšana būs. Tā jau priecājās toreiz ar', kad vācieši nāca iekšā.»

«Vā-cieši! Runā kā zoss. Bet kad tev saku, ka tagad pašu ļaudis. Tie, kas ko jēdz un var. Kam pašam kaut kas ir...»

Viņš tik daudz dzirdējis kaimiņos par tiem sagaidāmiem labumiem, ka sievas pesimisms neatstāj uz viņu nekādu iespaidu.

Svilpodams izved zirgu, turpat pie akas padzirda un mauc sakas kaklā. Sieva, govi piesējusi, nāk pār lielceļu un skatās atpakaļ. Nāk un skatās atpakaļ.

«Ei, vīr! Nāc, paskaties, kas tur ir.»

Svilpodams, Kļava iziet uz ceļa.

«Skaties, skaties. Tā vien, ka jā.» Uz acumirkli viņa paliek bāla kā drēbe.

«Ko nu muldi. Jāj. Kas tev te tā jās. Brauc. Būs atkal kāda komiteja.»
Bet pats arī paliek tāds nemierīgs. Mēģina vēl svilpot, bet neveicas.

Putekļu mākonis nāk arvien tuvāk. Nu jau skaidri redzamas priekšējo zirgu galvas. Un brīdi vēlāk izlien labi pazīstamas jātnieku cepures.

«Dieviņ... Vācieši...» Kļaviene šļupst baltām lūpām.

Jātnieku desmit. Plintēm rokās. Skatās tā, it kā kad vai no tā paša ceriņu krūma taisītos viņiem brukt virsū. Citi drošības labad paliek attālu. Divi jāj tuvāk.

Kļaviene instinktīvi piegrūž vīram sānos.

«Dieviņ... Jaunais lielskungs...»

Kļava ieskatās ciešāk. Kā tad. Tas pats ir. Tikai zaldātu drēbēs tāds svešāds. Mazas ūsiņas apaudzējis. Seja tāda kā uzburbusi. Un dusmīgs. Vai, cik dusmīgs! Acis kā raudai sarkanās.

Jāj un jāj, kamēr zirga galva viņiem abiem starpā un kamēr tas priekšpleciem viņus gandrīz vai piespiež pie zediņiem. Nemaz neskatās, ka Kļava cepuri noņēmis, sveicina.

«Unsvāt tu! Kur ir to lēlinek?»

Cimdotā roka aizdomīgi žņauga dzeltenu, pīto pātagu. Kļava tā ie-greizi vien skatās uz to un mēģina izšļūkt no spraugas starp zirga plecu un zediņiem.

«Es nezinu, lielskungs. Te — —»

Šmiuks! Pātaga nodzied gaisā. Drusku ķer Kļavam cepuri. Tā nokrīt zemē. Zirgs, no mušām gaiņādamies, piemin to ar kāju. Pār vestes muguru kā nokarsēta drāts nostiepjās. Kļava saliecas un pastiepj rokas. Arī Kļaviene jocīgi saliecas, it kā viņai pašai ķēris. Pleciem pret zediņiem atkritusi. Mute pusvirus. Baltās lūpas raustās.

«Tu man nezin! Žuļik tād!»

Roka ar pātagu atkal pacelta gaisā. Taisni Kļavam pār galvu. Viņš it kā plok no bailēm. Ne tāpēc, ka pārāk sāpētu. Bet tāpēc, ka... kas to redzējis, ka lielu cilvēku sit... Viņu! Un par ko?

«Projām!» Kā negudrs, viņš māj ar roku uz ceļu. «Projām visi! Jau vakar. Divi vezumi...»

Šmiuks! Šmiuks!

Kļava mana, ka mēģina viņam trāpīt sejā. Instinktīvi vairīdamies, ar plaukstu sargā acis un noliec galvu. Deniņos drusku ķer. Un viņš tūliņ mana, ka tur satek prāvs asiņu ābols un sāniski aizgulst acij priekšā.

Mugura deg vienās ugunīs. Kājas kā notirpušas. Ceļgali liecas. Kā glābiņa meklēdams, viņš zem plaukstas paskatās. Tas otrs, svešais, turpat otrā pusē, un pātaga tam rokās arī cilājas vien.

Tad savāds elpas vilnis sacel Kļavienei krūtis. Viņa pavisam atkrit atpakaļ pār zediņiem un iebrečas. Nejauki, spiedzīgi — kā kaķe, kad to saver durvīs.

Bet tad nošmiukst otrajam pātaga. Kā liptin pielīp plānajai katūna jakai. Un pāri tai pār krūtīm un plecu acumirkli atspildz sarkana svītra. Papriekš apakšā, tad brūniem plankumiem sāk sūkties cauri un plūst lejup.

Abi Kļavas paliek klusu un it kā sastingst.

Jaunais lielskungs kaut ko sauc. Jātnieki piejāj un lec zemē. Tikai divi paliek mugurā un pietur brīvos zirgus.

Saskrien istabā, kūtiņā, klētiņā. Vanda, dauzās, lauž. Viens saņēmis Kļavas zirgu aiz pavadas, tausta, groza, per ar pātagu. Visiem viņiem pātagas rokās.

Jaunais lielskungs, nezin ko meklēdams, staigā ap mājām riņķī.

Kļavas skatās platām acīm. Kā spokus. Kā ugunsgrēkā.

Kļava attopas pirmais. Nu neviena te tuvumā nav. Grīlodamies, kā iereibis, pievirzas sievai tuvāk.

«Nesaki nekā... Nu jau vairāk nesītīs...»

Bet viņa arī tāpat nesaka nekā. Mute viņai pusvirus, bet lūpas nedreb vairs. Tikai asaras pār abiem vaigiem plūst ar straumi. Un asinis sūcas caur jaku. Sakrājas lejas ielokā un no turienes lielām lāsēm pil uz priekšautu un uz kājām. Viņa nedzird, ko Kļava saka. Neredz nekā. Acis kā miglu aizvilktas.

Kļava redz. Pēdējo sīkumu.

Pa vaļējo loga pusi izskrien veca kaklautu kārba, kurā sieva glabāja savus zīda lakatus un šādus tādus niekus. Viņā pusē durvis kļaudz vienā kļaudzēšanā. Jātnieku arvien vairāk sarodas pagalmā. Vienam sega no viņu gultas uz rokas. Otram Pētera vecie zābaki rokā. Viens nāk no klētiņas, viņa ādas grožus locīdams. Bet tas viens no krāsns mutes izņēmis bļodiņu ar brokastīm ceptās cūkgaļas paliekām. Tāpat pirkstiem ņem un lieliem kumosiem kož no šķēles.

Barons sarunājas ar to, ar kuru pirmiņ atjāja. Tas brauka stilbus, un kaut ko rāda. Kad mēģina iet, tad tā kā izlauztām kājām.

Barons māj ar pātagu Kļavam.

«Nāk šurp, tu lop!» Kļava negribīgi iet. Viss pūlis tagad puslokā sastājis. Visiem pātagas rokās. «Jūdz to zirg ēkš vāg. Bet ātr, tu lop.»

Kļava tecinūs metas uz kūtiņas priekšu, kur viņa redeļu rati. Prātā viņam nenāk vilcināties, vai pretim runāt. Kad lielinieku laikā uz divām stundām bij šķūtīs jābrauc, viņš divas dienas lamājās. Tagad tā nevar. Tikai viena doma viņam prātā, kaut tik nesistu vairāk. Mugura deg kā vārošu ūdeni noplaucēta. Galva plika. Garie mati izjukuši, sviedriem pierē pielipuši, pār acīm nokārušies.

Desmit minūtēs zirgs ir iejūgts. Jātnieki staigā apkārt un kaut ko sarunājas vācu valodā. Viens otrs, garāmiedams, palaiž ar pātagu. Bet tā tik pa jokam. Nemaz nesāp.

Kļaviene stāv, kur stāvējusi. Ne pēdas platuma nav pavirzījusies. Liekas, ne redz, ne jūt, kas te notiekas. Pavisam pārsteigta un apdulusi.

«Brauc!» barons uzkliedz un lec zirgā.

Pārējie arī sakāpj un paņem plintes. Tikai tas viens iesēstas ratos — visā garumā. Plinti uz šaušanu rokās. Kļava kaut kā uzmetas uz ratu priekšstūra. Lieko zirgu viens jājējs paņem pie pavadas.

Sēdētājs ar plintes rezgali iebuksnī Kļavam plecā. Ar aso stūri sāpīgi iesit. Kļavam roka notirpst līdz elkoņam. Groži gandrīz izšļūd. Labi vēl, ka viņš pamanas pārķert tos ar otru roku. Rausta un skubiņa zirgu. Pātagu aizmirsa paņemt. Un bez tās zirgs rikšos nav dabūjams.

«Brauc, tu lop!» barons iebrēcas niknāki kā pirmāk.

Kļava sagumst uz priekšu, jaunu sitienu gaidīdams. Bet barons jāj ieblakus un per viņa zirgu. Tam tūliņ atrodas pavisam citas kājas. Sēdētājs, jauns puika, tikko samanāmu pūku uz virslūpas, izlaižas visā garumā. Kājām atsperas Kļavā. Pavisam grūti noturēties. Pārējie jāj iepakaļ. Pa diviem blakus. Tam vienam gaļas bļodiņa vēl vienmēr rokās. Ēd, tā kā nezina kad nebūtu ēdis.

Brauc uzkalnītī, kur ceļš ar likumu mazliet ierakts.

Soļu trīsdesmit pabrauc, ne vairāk.

Tad Kļavam pēkšņi elpa apraujas un visas asinis saskrien galvā. Rokas vairs nesamana grožu. Uz acumirkli viņš aizmirst tos, kas te apkārt.

No sīkā alkšņu krūma izrakumā uz likuma viņam cilvēks iznāk pretī. Pustumētelītis mugurā. Plinte plecā. Pēteris...

Sadulbst. Apstājas. Redzams, ka stomās. Nezin, vai atpakaļ skriet, vai sāņus.

Viņa laime, ka kaut kur aiz priedēm, ne visai tālu, atskan šāviens. Visi jājēji, ausīdamies, acumirkli pagriež galvas turpu. Nācēju pamana

tikai tad, kad tas sitas pāri soļu atpakaļ un nokrīt aiz alkšņu krūma. Trakais, ko viņš grib...

Jājēji arī sadulbst un sarauj zirgus. Instinktīvi Kļava satur arī savu.

Baronam jau tā izspiedušās acis izspiežas vēl vairāk. Nupat izvēlsies pavisam no dobuļiem. Viņš paver muti. Lielie priekšzobi spīd. Bet nepagūst nekā pateikt.

No krūma atskan šāviens. Ass, smeldzošs — kā urbtin ieurbjas smadzenēs. Nosvelpj pār galvām. Steigā par augstu noturējies. Zirgi saraujas un notrīs. — Trakais — ko viņš grib...

Bet pēc pirmā — otrais, trešais, ceturtais, piektais... Kļavam tāda sajūta, ka tepat gar galvu skrien. Ausis svilst.

Nezin kura, bet viena ķer. Vienam jātniekam zirgs piepeši iesvelpjas nāsīm, saslienas augstāk uz pakalējām un tad krīt — durteniski stāvus, ar zemē noliektu galvu. Jājējs pārmet kūleni pār kaklu ripodams un izstiepjas kņūpus ceļa smiltis. Un krākdams un spārdīdamies zirgs valsta viņu pakalējām.

Jātnieki izšauj cits pēc cita nekārtīgu zalvi. Nav saprotams, vai viņi griež, vai zirgi paši apsviežas. Bet visi viņi, pa ceļu un lauku izklīduši, lēkšo atpakaļ uz Kļavas mājeli. Viens otrs izšauj vēl pa reizei. Ratos sēdētājs arī izlēcis un skrien citiem pakaļ. Kļava rauj savu zirgeli un griež pakaļ.

Pēc īsa pārtraukuma no alkšņu krūma skan atkal šāvienu. Cits pēc cita, pieci gabali. Lodes džinkst Kļavam garām. Bet viņam nav bail. Par to viņš nedomā. Tikai viens viņam prātā: Trakais, ko viņš dara! Nošaus — skaidra lieta. Viens pret desmitiem...

Ne mugura viņam sūrst vairs, nekā. Rausta zirgu un triec auļiem. Zin, ka viņam nešauj. Bet tāda muļķīga jausma: lai tas tur paliek viens. Viņi visi prom.

Rati būkšēdami salecās. Kļava pamana — un mute viņam ar reizi izžūst sausa, kā no spēja, karsta vēja strūklas. Tas ir tas sēdētājs. Guļ uz mutes šķērsu ceļam pāri. Cepure nokritusi, siksnīnā aiz zoda aizmetusies. No pakauša strauji mutuļo melnu asiņu straume un plūst pār ausi un deniņiem. Viņš spārdās kājām, gluži tā kā pirmiņ tas zirgs. Vienai rokai virsū uzkritis, bet otrā dīvaini, kā spēlēdamās, sit ceļa smiltis. Kājām Kļava pāri pārbraucis.

Bet šāvienu spraukš un spraukš. Varbūt Kļavam tikai tā liekas. Ausis viņam dun. Deniņos skaļi sit paša asinis.

Viņš palaiž grožus un krišus izkrīt no ratiem. Kā negudrs māj sievietai, tad grib saukt. Bet mute kā piekaltusi. Nevienas skaņas viņš nedabū pār lūpām.

Kļaviene stāv, kur stāvējusi. Tikai apgriezusies un skatās uz uzkalni. Liekas, viņa nedzird šāvienu. Neredz, kā jātnieki, savaldījuši satrakotos zirgus, sadalās grupās un jāļ atpakaļ. Tikai alkšņu krūmu viņa redz, kas kā zaļš kamols rēgojas uzkalnī.

Jātnieki sadalījušies grupās. Tikai divi paliek uz ceļa. Četri pa vienu pusi, trīs pa otru. Skaidri redzams — ar likumu jāš. Ieslēgs. Sagūstīs.

Kļava instinktīvi paceļ rokas. Kaut ko kliegt gribēja... tam tur. Bet nolaiž atkal, ne skaņas pār lūpām nedabūjis.

Nav jau vairs nekādas nozīmes. Tas tur ir pacēlies no savas slēptuves. Jau pirms kā jātnieki atkal parādās uz ceļa. Sapratis to, ko katris saprastu. Deviņi jātnieki nebēgs no viena.

Kļava skatās. Ne tikai acīm, bet ar visu būtni. Elpa aizraujas. Viņam jāpieturas pie zediņiem, lai nepakristu.

Neprātis, kāpēc viņš neskrien atpakaļ aiz kalna, vai uz priedēm. Un itin kā viņš pats būtu tur uzkalnī, Kļava saprot, kāpēc. Tāpēc ka priedes ir retas un ar zirgu pa viņām var svabadi jāt. Un viņā pusē līdzena pļava. Aiz uzkalna klajs lauks. No jājējiem neizbēgs.

Bet viņš skrien uz aploku. Tuvu. Par simts soļu tālāk nebūs. Tas ir biezs melnalkšņu un kārkļu krūmājs. Gar malu aizbrukušas tranšejas no kara laikiem. Bet soli tālāk, krūmu aizslēptas, divas rindas dzeloņdrāšu sētas. Šaura, izplēsta spraudziņa vienā. Un pavisam citā vietā — otra. Tikai zinātājs viņas atradīs. Un jāšus neizjās.

Skrien saliecies, plinti, viduci saņēmis, līdzī nesdams. Skrien tā, kā neviens cilvēks vēl nav skrējis. Un jājēji, viņa nodomu nopratuši, auļo, lai tiktu priekšā.

Kļava pieķeras ciešāk pie zediņiem, lai noturētos kājās. Viņam tā, it kā viņš pats skrietu. Smagām, svina pielietām kājām. Aizkūst. Jāsaļimst, jāsaļimst... Acis tumst.

Jājēji paceļ plintes. Un tas ir bēdzēja glābiņš. Tie, uzbudināti, skrejošo zirgu mugurā, nevar labi nomērķēt. Bet zirgi ar reizi atslābst skrējienā un bēdzējs manto pāri sekundes laika. Un to viņam pietiek.

Uz acumirkli viņš nozūd tranšejas grāvī. Tad viņa cepure vēl paziļ aiz malējā, zemākā krūma. Nozūd.

Jātņiekam zirgi reizē sasienas pie pirmajiem krūmiem. Un tajā pašā acumirkli no krūmiem vēl nospraukš divi siki rībiņi. Viņš šauj ar revolveri... Spraugu neatraduši, jātnieki auļo gar malu tālāk. Viens palicis iepakaļus. Bez cepures. Noliecies zirgam uz paša kakla. Roku krēpēs iekēris.

Gabaliņu paskrējuši, griež atpakaļ un auļo atkal šurp. Tur izejas nav. Arī pārējie ir klāt. Šauj bez apstājas, uz labu laimi krūmos.

Izbiedēts vārnu pūlis griežas arvien augstāk gaisā un nāves izbailēs ķerc...

Kļava neskatās vairs. Rokām zediņiem pieķēries, galvu atmetis, acis aizvēris. Un tomēr redz. Vēl vairāk — viņš dzīvo. Tur, viņpus drāšu žogiem.

Viņš pats tas dzenamais un ķeramais. Viņš pārskrien upītei un pārbrien muklājam. Tur tikai kājām var pakaļdzīties. Krūmi, grīslis — nezinātājs tur iepisies, ka laukā netiks. Un tūliņ lielais muižas mežs. Jaunā atauga. Lazdu ceri, kā siena. Sniega noliekti bērziņi veseliem klājieniem. Tikai kas tur tā izstaigājuši, kā viņš ar Pēteri, zin slepenos tecīņus un spraugas. Lapas viņam šalc gar ausīm. Kājas bez trokšņa slīd pa miksto lapu trūdāju. Viņš neskrien pār kalnu, bet novēršas pa paleju. Turas gar grāvju malu, jo tas aiztek cauri mežam ezerā, kur apkārt divdesmit verstes plašumā dumbraiņas, krūmiem aizaugušas pļavas. Un viņā malā krustojas trīs lielceļi... Viņš skrien jau pa lielceļu... Viņš ir jau Vidzemei cauri... Viņš skrien pa Krievijas klajumu... Sveši ciemi un pilsētas zaļiem jumtiem aizslīd garām... Kā spārnos viņš skrien... Viņam ir viegli, tik viegli un vaļīgi...

Kļava nemana, ka vieglas, siltas asaras viņam plūst pār seju.

(Kārlis Strauts)

3.

Politikis**ZINATNISKI BELETRISTISKS SACEREJUMS**

Politikis ir cilvēks — kā visi cilvēki. Ārējais izskats te nekrīt, t. i., krīt svarā. Attiecīga politiska bārda vai piemērots diplomātisks stāvs dažam labam vienkāršam mirstīgam cilvēkam piešķirīs politiskus nopelnus un karjeru.

Tātad: krīt gan svarā, bet ne pārāk smagi. Pēc ilggadējiem novērojumiem un dziļākiem vispusīgiem pētījumiem es esmu nācis pie slēdziena, ka galvenās īpašības, kas cilvēku neizbēgami pataisa par politiķi, ir divas: 1) laba ošanas spēja un 2) lokans mugurkauls.

Zināšanas un slēdzieni nekrīt no gaisa. Tāpat šis manējs. Pie tā es esmu nokļuvis, dzīvodams kaimiņos savu māju saimniekam Miķelim Sviķurbim. Skatīdamies, satikdamies, sarunādamies un pārdomādamies. Mierīgi vērodams un karsti strīdēdamies. Uztraukdamies, dusmodāmie, apbrīnodams un — atzīstos — arī apskauzdam. Ko lai dara: cilvēks vien ir. Un cilvēkam nekas tā nekniebj sirdī kā otra cilvēka sekmes.

Politika, t. i., politika kā tāda, t. i., tāda, kā es un Miķelis Sviķurbis viņu saprotam, ir visai ienesīga. Ienesību mēs visi cienām. Laba dējēja vista, labs vilcējs zirgs, droši ieguldīta akcija, bagāta sieva un laba politika ir īpašības, kuras mūsu dienās ikvienam var ieteikt.

Ņemsim par piemēru to pašu manu kaimiņu Miķeli Sviķurbi.

Ārēju politiķa īpašību viņam nava. Attiecīgas politiskas bārdas un diplomātiska auguma teorija viņam nav pielietojama. Seja viņam allaž noskūta — ja daudz, tad divnedēļu rugājus tur šad un tad var sastapt. Viņš ir pamazs un tīri tādu kā nelielu kumpu mugurā. Es tomēr gribētu apgalvot, ka ar visu to viņa mugurkauls ir pietiekoši lokans. Viņa mugurkauls ir un paliek un — es gribētu apgalvot — būs īsts politisks mugurkauls. Tas un laba ošanas spēja ir tās īpašības, kas Miķeli Sviķurbi padarījušas par to, kas viņš patlaban ir...

Pirmo reizi es Miķeli Sviķurbi politiķa lomā novēroju septiņpadsmitā gada vasarā. Mūsu pagastā, tāpat kā visos citos, pagasta vēlēšanās cīnījās zemnieku savienība ar bezzemniekiem. Pirmajā sapulcē bezzemnieku bij vairāk — un Miķelis Sviķurbis ar viņiem stāvēja zāles kreisajā pusē un skaļāk par visiem citiem balsoja:

— Lai dzīvo Vārpiņš! Nost ar Lielkaukuli!

Otrajā sapulcē saimnieku bija sanācis kā melns debess. Miķelis Sviķurbis stāvēja ar viņiem zāles labajā pusē un balsoja vēl skaļāk:

— Lai dzīvo Lielkaukulis! Nost ar Vārpiņu!

— Kad vēlāk man, pie stenderes piespiestam, melns saimnieku debess spraucās garām, es pavilku Miķeli Sviķurbi aiz svārku stūra.

— Klausies, Miķel, — es viņam saku. — Kā tad tā: vienreiz tu šā, otrreiz tā?

Bet mans Miķelis tikai acīm pamirkšķina.

— Politika, brāl. To sauc par politiku.

Toreiz es vēl nesapratu, kas īsti ir politika. Bet vēlāk gan. Bezzemnieki Miķeli Sviķurbi bij izgāzuši, bet zemnieku savienība ievēlēja. Pārtikas komitejā. Un iznākums bij tas, ka Sviķurbja saimniece ik pāra dienām varēja pīrāgus un katru dienu bliņas cept. Divdesmit podu zaftes viņai stāvēja pieliekamā: cukura bij atlikulikām. Bērajam zirgam no auzu vēšanas nogāja garā pinka un uz gurniem sāka spīdēt tumši plankumi. Aizgaldā trīs barokļi stāvēja, purnus līdz ausīm miežu silē ierakuši.

Es sāku saprast, kas ir politika.

Un pie tam Miķelis Sviķurbis nebij ne melnsimtnieks, ne atpakaļrāpulis. Tiesa, šad un tad novakarēs viņš caur ataugu un gar krūmmali aizgāja pie Lielkaukuļa. Bet visās demonstrācijās viņš allaž bij kaut kur karoga tuvumā un dziedāja skaļāk par visiem. Visas dziesmas, pagāns, bij iemācījies no galvas. Tolaik es viņu pirmo reizi sāku apskaust, jo man bij jāskatās lapiņā. Arī to es vēl mācījos saprast, ka attiecīga dziedāšana pieder pie politikas.

Kad uz rudens pusi Rīga, un tai līdzī arī mūsu pagasts tika atsvabināts no lielinieku varas, Miķelis Sviķurbis tūlīt grozīja savu politiku. Kad mēs cēlām goda vārtus, savu lielkungu mājās atpakaļgaidīdami, viņš tur bij pirmais un pēdējais. Allaž pa trepēm augšā ar skuju klēpi un brūklenāju viju. Un kad vārtos bij smuki izpīts uzraksts «Willkommen!» — viņš pirmais skaļā balsī visiem paskaidroja, ka tas nozīmējot to pašu, ko latviski: esat sveicināti, cienīgais lielkunga kungs!

Kad prūšu kolonists redeļu orē, diviem zirgiem priekšā, atveda lielkungu no stacijas, mēs visi stāvējām ap vārtiem un kliezām urā. Visiem mums bij cepures rokās un mēs nopūlējāmies cits citu pārkliegt. Bet Miķelis Sviķurbis tomēr pārkliedza mūs visus. Pagānam rikle kā Jērikas bazūne. Un vēl bij izdomājis stiķi, kas tikai labam politiķim var ienākt prātā. Mēs tie citi bijām jau apklusuši — gan aiz aizkusuma, jo labu ceturtdaļstundu bij blauts, gan aiz bailēm, tāpēc, ka lielkungs bij aizgriezis galvu prom un baltām acīm skatījās uz turieni, kur caur izcirstām parka liepām rēgojās nodedzinātās pils stūris — kā nosalušas vārns spārns. Tad Miķelis Sviķurbis piepeši viens pats vēlreiz iebrēcās nelabā balsī: urā! Un svieda cepuri gaisā. Tā apmeta kūleni un iekrita ceļa grambā. Ore pārbrauca pāri un samīcīja ļoti. Bet Miķelis Sviķurbis to mauca vien ar visiem dubļiem un darvu galvā. Un lielkungs paskatījās. Es varu zvērēt, ka pagrieza galvu un paskatījās. Un tā kā pasmaidīja. Par to es nezvēru, bet man liekas, ka paskatījās.

Miķelis Sviķurbis palocījās zemu un arī pasmaidīja. Viņš bij uzvarējis. Mūsu lielkungs bij iecelts par amtsvorsteheri. Un savukārt viņš iecēla Miķeli par pagasta priekšstāvi. Kas viņam īsti bij jādara, to viņš pats skaidri nezināja, bet kādreiz paklusu ieminējās — šis esot apmēram tāds kā pagasta vecākais. Lai nu kā un kas, bet viņš bij amtsvorstehera labā roka. Kad prūšu kolonists bij saskaities un nebrauca, Miķelis Sviķurbis sēdās ores priekšā un veda lielkungu uz staciju. Kad lielkungs gāja uz jakti, Miķelis Sviķurbis ar muižas zēniem bij pie zaķu dzīšanas. Un, kad kreishauptmanis sasauca pagasta priekšstāvju sapulci, tad lielkungs sūtīja Miķeli Sviķurbi turpu — balsot par Latvijas pievienošanas Vācijai. Un Miķelis Sviķurbis nobalsoja.

Iznākums no visa tā bij ļoti izdevīgs priekš Miķeļa Sviķurbja. Viņš pirmais dabūja no meža būvkokus un vāciešu nodedzināto māju vietā uzcēla paprāvu būdu. Virtšaftsleitnants jāja pie viņiem ciemos, un Miķeļa Sviķurbja meita tad sēdēja blakus, baroja viņu ar sviestu, olīnu un speķi un visādi pakavēja viņam laiku. Par to Miķelim Sviķurbim nebij nekad jābrauc šķūtīs un nevienu reizi viņš ne ar vienu marku netika nostrāpēts. Virtšaftskomanda neganīja zirgus pa viņa pļāvām un pa rudenā naktīm viņam tikai septiņas vagas kartupeļu bij norakts. Kad policeiamti konfiscēja aizbēgušā dumpinieka Vārpiņa īpašumu, sastāvošu no divām gultām, viena deķa, pusotrām mālu bļodām, viena ziemas mēteļa un linu kulstiklas, tad Miķelis Sviķurbis par 75 markām ieguva to mēteli, lika aizlāpīt sievai piedurkņu elkoņus, un tad viņam bij divi mēteli.

Uz rudens pusi virtšaftskomanda palika revolucionāra un gribēja tikt uz mājām. Izvēlēja deputāciju un sūtīja lūgt leitnantu. Leitnants ēda

sviestu, olas un speķi un bārās. Bet komanda bij sadumpojusies un lūdzās un lūdzās. Amtsvorsteherš staigāja nokārtu galvu, paskatījās skumji uz Miķeli Svīķurbi un dziļi nopūtās. Apdomājies nopūtās vēlreiz.

Aizgāja visi. No Pleskavas puses sarkanie pulki mājās virsū, bet Rīgā nodibinājās neatkarīga Latvija. Uz Latvijas dibināšanu Miķelis Svīķurbis netika. Uz to aizbrauca Lielkukulis, kurš visu laiku bij palicis uzticīgs zemnieku savienībai. Uz krievu teātri, kur Latvija tika dibināta, biļeti viņš gan nedabūja. Bet tomēr katram bij saprotams, ka viņš pagastā tas pirmais. Miķelis Svīķurbis bij nomalē pamests.

Es satiku viņu, kad viņš tolaik staigāja apkārt pa kaimiņiem klausīdamies un vērodams.

— Nu Miķeli, kas nu būs? — es viņam uzprasīju.

Miķelis Svīķurbis pakasīja pakausi. Paskatījās uz vienu, uz otru pusi, tad pieliecās tuvāk.

— Vēl nekā nevar zināt... Anglija ir stipra valsts. Viņas kuģu dūmi kūp pie Latvijas apvārksņiem. Amerikāņi brauc ar baltiem militiem un vazelīnu. Bet vai atbrauks? Sarkanie esot ieņēmuši Pleskavu un Kreicburgu... Tagad nekā nevar zināt.

Man sanāca dusmas.

— Tu esi politiķis, un tu nezini!

Miķelis Svīķurbis paskatījās uz mani kā uz zēnu, kas runā par zemes griešanos. Paskatījās, apgriezās un aizgāja. Aizgāja, uz labo un kreiso pusi skatīdamies.

Kad es nākamo svētdien stāvēju pie mūsu dārza stūra un klausījos, kā ap staciju ložmetēji tarkšēja, gar laukmali viens vīrs saliecies devās uz to pusi.

— Dadzi, ei, Dadzi! — viņš mani sauca, un es pazinu Miķeli Svīķurbi. Tikai no balss — no izskata nekad nebūtu pazinis. Vārpiņa mēteļi viņš nezina kur bija nobāzis. Saplīsis, auklu sajozts svārks viņam mugurā, pastalas kājās. Acis viņam uz to pusi vien. Deguns arī. Man likās, viņš osta gaisu.

— Dadzi, es tev saku... Es tev nopietni saku. Met tu pie malas visas kontrrevolucionāras domas.

— Bet vai tad es... — es mēģināju taisnoties.

— Met pie malas, es tev saku... Revolūcija necietīs nekādu šķēršļu, un es tev arī nevarēšu līdzēt.

Viņš noskatījās manī iznīcinošu skatu un aizmetās gar laukmali uz stacijas pusi.

Rītā mēs dabūjām zināt, ka vācieši bēg, un staciju ieņēmuši sarkanie. Un tūliņ bija arestēts Lielkukulis, bet pie vakara atkal palaists vaļā.

Mēs visi sataisījāmies iel uz staciju, bruņu vilcienu skatīties. Bet pie pārbrauktuves mūs apturēja Miķelis Svīķurbis.

Auklu sajozies, pastalām kājās, plinti plecos viņš ceļa vidū.

— Stoi! — viņš mums uzkliedza. — Ņi šagu vperjod. Streļak budu!

— Bet Svīķurbi! — es viņu pavelku aiz svārku stūra. — Ko tu te dari? Mums gribējās bruņu vilcienu skatīties.

— Bumbas nav? — viņš man bargi noprasa. Iztausta visas kabatas. Izvelk vienu numuru «Jaunāko Ziņu» un iebāž savā kabatā.

— Kontrrevolūcija... — viņš paskaidro. Pastumj mani nost un ņemas aptaustīt manu sievu. Pamatīgi tausta, pagāns. Man tīri dusmas sanāk. Bet nekā tur nevar darīt: viņam plinte bij plecos.

Vārpiņš atkal bij klāt. Revkoma priekšsēdētājs. Paša mētelis atkal mugurā, bet nu smuki salāpītiem elkoņiem. Miķelis Svīķurbis tur apkārt vien tinas. Plinti plecos, auklu sajoztiem svārkiem mugurā.

— Dadzi, — viņš pavelk mani, — tu vari apliecināt, ka es jau toreiz balsoju par Vārpiņu.

— Jā, — es saku, — to es varu. Un par Lielkaukuli. —

— Balsoja visi pelēkie baroni — jā... — viņš nobeidz manu teikumu. — Tu dzirdi, Vārpiņ: viņš apliecina. Un ka es viņa mēteli ieguvu paglabāšanai un atdošanai? To tu ar' vari apliecināt. Tu redzēji, ka man tas mētelis bij mugurā?

— To es redzēju. —

— Tu dzirdi, Vārpiņ: viņš apliecina. — Biedri Vārpiņ, Dadzis nav kontrrevolucionārs, lai arī tāds nenoteikts. Es domāju, mēs varētu viņam uzticēt kādu mazāku atbildīgu darbu. Kā bij, biedri Vārpiņ, ja mēs viņu izceltu par pagasta milici? Plinti viņam arī var dot, tikai patronas nedosim.

Par pagasta milici mani neiecēla. Man izgādījās darbs Rīgā, transporta nodaļā. Kad es vēlāk atbraucu sievu apraudzīt, Miķelis Sviķurbis ar prūšu kolonistiem apstrādāja muižas zemi un bij pagalam sajūsmināts.

Pašlaik viņi bij nokāvuši trešo no muižas govīm un ēda pusdienas. Viens gabals gaļas Miķelim Sviķurbim bij rokā, otrs uz šķīvja un trešo viņš patlaban ar karoti zvejoja no bļodas laukā.

Viņš pamirkšķināja man acīm.

— Ļoti laba gaļa. Pirmā zorte.

— Bet vai tad ir brīv? — es apjautājos.

— Kas ir brīv? — viņš prasīja, trešo gabalu rūpīgi noguldīdams blakus otrajam.

— Lopus kaut un iznīcināt.

— Kas tad viņus iznīcina! Pievaldi mēli, biedri. — Viņš nokoda tādu kumosu, ka man siekalas saskrēja mutē. Sagremoja pamatīgi un noslaucīja muti ar savīstītu avīzes lapu. — Neviens viņus neiznīcina, biedri. Bet kad kāju salauž. Mums tāds muklājs. Trešā govš šovasar.

Sieva man pārstāstīja, un es vēl šo to dabūju zināt par Miķeli Sviķurbi. Viņš vadīja muižas saimniecību un neaizmirsā arī savējo. Lauki viņam nozēluši kā velēna. Malkas no muižas meža piedzīts trim gadiem. Meita izpildu komitejā par skrīveri. Miķelis Sviķurbis Vārpiņam tikpat kā labā roka.

— Mēs, komunisti, ļoti labi saprotam tagadējā momenta nozīmi revolūcijā, — viņš man sacīja, kad braucu prom. — Mēs tagad pārdzivojam kulminācijas punktu — vai tu saproti?

Kulminācijas punktu es nesapratu, bet rādīju tādu seju, kā kad saprastu. Miķelis Sviķurbis paskatījās manī aizdomīgi un cieti.

— Mēs necietīsim, ka mums ceļā stājas. Mēs noslaucīsim — vai tu saproti!

Man sametās bail un es manījos prom...

Kad maija beigās vācieši mūs izdzina no Rīgas un es, pa Lubānas šoseju izbēdzis, pārnācu savā pagastā — uz lielceļa līkuma es pirmo sastapu Miķeli Sviķurbi.

Viņš brauca — savu bēro un saviem redelratiem. Pats priekšā ietupies dzina zirgu aulekšiem. Bet pakaļā, pie redelēm cieši pieķēries, turējās Lielkaukulis. Baltā putekļu mētelī, čemodānu blakus — viņš brauca uz Rīgu valdības darišanās. Pats Niedra viņu bij izsaucis.

— No ceļa nost, gnidas! — viņš jau pa gabalu kliez man un draudīgi krata paegļu pātagas kātu.

Nemaz neievēro, ka es, grāvī iekāpis, ceļu cepuri un sveicinu. Atliecies, kaut ko stāsta Lielkaukulim un dur ar pātagas kātu gaisā uz manu pusi. Skaidri nevaru apgalvot, bet man liekas, ka es dzirdu: lielinieks, buntavnieks, komunisti...

Bet drīz Miķeļa Sviķurbja attiecības pret mani grozījās. Igaunī sakāva

vāciešus un aizdzina Daugavai pāri. Niedru ar'. Lielkaukulis arī laikam bij aizgājis līdz.

Vienu vakaru es skatos: nāk — tāds kā Miķelis Sviķurbis. Kā tad — tas pats ir.

— Sveiks, tautieti, sveiks! — viņš krata manu roku un ilgi nelaiž vaļā. — Lai dzīvo suverenā, neatkarīgā Latvija!

— Lai dzīvo... — es nomurminu un berzēju saspiestos pirkstus.

— Vai tu esi dzirdējis: Niedra ir prom. Un tas nodevējs Lielkaukulis arī.

— Ja. Bet — —

— Projām, es saku! Velns viņus paraus. Tagad viņi lauzīs savus kaklus... Ak tā, jā! Tu redzēji, kā es viņu toreiz vedu? Ja? Kādēļ es viņu vedu? Apgāzt uz līkuma, kaklu viņam lauzt — to es gribēju. Tu redzēji, kā es trecu? Tu redzēji, ka es gribu?

— Triekt tu treci, bet — —

— Ja? Tu vari apliecināt! Tad ir labi. Es visiem saku: Dadzis ir godīgs cilvēks. Dadzis nekad nemelos. Un vai tad mēs vienmēr neesam draugi bijuši. Caur uguni un ūdeni! Sveiks, sveiks, tautieti. Vive la Estonia!

Roku man šoreiz izdevās noslēpt aiz muguras. Bet brīnums man bij par viņa igauņu sajūsmu. Savu mūžu viņš tos nevarēja ciest. No tā laika, kā Valkā no igauņu ķieģelniekiem bij dabūjis pērienu. Un nu — lai dzīvo Igaunija!... Bet es neesmu politiķis, un ko es varu zināt.

Miķelim Sviķurbim atkal iet labi.

Viņš ir vilnas ievākšanas komisijas priekšnieks. Viņš ir pašaisardzības pulciņa komandieris, un plinte viņam atkal plecos. Viņam tiesības uz ceļa katru ķert ciet un vest uz pagastnamu nopratināt. Vēl vakar viņš bij noķēris vienu puiku ar lūku virteni maišeli un vienu veceni ar linu susekli. Tas puika — neko vēl. Bet tā vecene ar to aso daiktu pēc Miķeļa Sviķurbja domām bez izņēmuma bīstama sabiedriskai drošībai, Redzēs, kā tā lieta beigsies.

Šorit dabūjām zināt ko jaunu. Miķelis Sviķurbis laikam pārdzīvo savas politikas kulminācijas punktu.

Valdība sekvestrē aizbēgušā tautas nodevēja Lielkaukuļa kustāmo un nekustāmo īpašumu. Un Miķelis Sviķurbis ir iecelts to lietu pārzināt un vadīt. Vakar vakarā, nokrēslā, mūsmāju ļaudis ir redzējuši viņu pa ganu ceļu ar vēzmi no tās puses braucam. Mēs domājam: viņš kustina Lielkaukuļa kustināmo īpašumu.

Bet pēc pusdienas viņš atnāk pie manis domīgs un kluss. Sēd sabozies un skatās pa logu laukā. Tikai promiedams saņem manu roku un sirsnīgi, dziļi ieskatās man acīs — līdz pašām īkstīm.

— Dadzi, — viņš saka. — Dadzi, vai tu esi man draugs, vai nē?

— Es? Es domāju gan...

Viņš apskatās uz labo, uz kreiso pusi un pieliecas tuvāk.

— Ja kā... ja kas... Es domāju, tu vari apliecināt, ka es nekad... nekad neesmu bijis ne melnsimtnieks, ne kontrevolucionārs, ne nodevējs. Tu zini, ka es balsoju par Vārpiņu, ka es ar plinti stāvēju uz dzelzceļa, ka es priekšzīmīgi vadīju Padomju saimniecību muižā. Tu vari apliecināt.

— Es — —

— Tu — nu kā tad! Tad ir labi! Tad ir ļoti labi. Sveiks, biedri!

Viņam asaras acīs. Viņš saspiež man roku, tā ka es iekliedzos un palieku vaļēju muti.

Es nesaprotu, ko viņš nu atkal domā. Bet tāpēc es arī neesmu politiķis. Vai tas ir kulminācijas punkts, vai cits kāds, par to es nevaru spriest, bet ka tas ir ļoti sāpīgs punkts, par to es esmu pārliecināts. Un mana sieva arī.

— Viņš atkal ko saoz, — viņa saka.

Es domāju, ka viņai taisnība.

(Dadzis)

Pirmā Padomju celtniecības un cīņas dzeja

ANDREJS UPITS

(Oriģināli un tulkojumi)

Internacionāle

(ROZIŅA TULKOJUMA PĀRKARTOJUMS DZEJĀ)

*Uz cīņu celies, darba tauta,
Ir diezgan bada vārgā smakts!
Uz priekšu dodies, naida rauta,
Kaut pretim veras nāves nakts!
Mēs varmācības valsti grausim,
Lai aiziet vergu liktens skarbs,
Mēs jaunai zemei zaļot ļausim,
Kur valdis taisnība un darbs.*

*Tā ir pēdējā kauja,
Tas ir uzvaras brīds, —
Internacionālē
Aust jaunas dzīves rits.*

*Ne dievs, ne varoņi, ne cari
Mums jaunus laikus nevedīs,
Tik pašu rokām sniegsim pāri,
Kur drošos brīve sagaidīs.
Lai juktu vecās varas tvarsti,
Un sniegtum mērķus kārotus, —
Lai balta uguns kvēlo karsti,
Lai kaļam šķēpus mirdzošus!*

Tā ir pēdējā kauja...

*Tik mums, kas darba jūgā svidām,
Mums, vispasaules strādnieki,
Mums pieder pasaule, mēs nīdām,
Kas mūžu bija liekēži.
Kad naida pērkons dārdot velsies
Un varas kalpi peklē skries —
Mums jauna saule pretim celsies
Un zelta liesmu sejā lies.*

Tā ir pēdējā kauja...

(1919)

Jau sarkanie karogi plīvo

Jau sarkanie karogi plīvo,
Zildebešis liesmotas kļūst.
Uz cīņu! Lai brīvība dzīvo!
Lai tilti aiz muguras lūzt!

Mēs zvēram! Kā aukaina lava
Mēs grūsim, kur ienaidnieks ļauns.
Lai drošajiem — mūžīga slava
Un bailīgiem — mūžīgs kauns.

Aiz mums paliek drupas un kļīdi,
Mums priekšā — sauleskalns balts.
Ak, biedri! Kaut tikai uz brīdi
Lai varoņu uzvara šalc.

Mūs pārnākam sagaida mājās,
Pā milas puķēm mums brist —
Ar uzvaru atgriezties klājas,
Vai — kaujas laukā krist.

Plāvējs

Aiz upes licī izkopts žvīkst,
Ar smagu vālu zāle līkst.
Mežs apkārt melns, kā cietumvalns,
Pār viņu draudīgs mākoņkalns.
Pie pēdas pēdu plāvējs min —
Viņš tik' to vienivienu zin:
Līdz vakaram, kad saule riet,
Viss plāvas plašums jānoiet;
Līdz vakaram, kad spēki zūd,
Lai izkopts žvīkstot zālē šļūd;
— Līdz vakaram, kad tumsa briest,
Lai asmens neapstājas griezt;
Līdz vakaram, kad nāve sauc,
Lai cieta zāli vālā trauc.
Lai gulstas rindās viss, kas ciests,
Kā naidnieks veikts un zemē sviests.
Te garās darba dienas gulst,
Tur nakts ar grūtiem murgiem mulst;
Un tālāk — verga liktens grūts,
Kad ilgi bada vārgā būs;
Un sāpju brīža klusais voids,
Un dziļi paglabātais naidis;
Un viss, kas darba mūžā krāts,
Kas dzīvi smagā jūgā māc...
Aiz upes licī izkopts žvīkst,
Lai zemē krīt, lai kalst, lai nikst.
Līdz vakars zagļa soļiem lien
Un melnas ēnas upē brien.

Plašums un dziļums

Zaļā zeme, zaļā zeme, cik tev spēka.
Nepazīsti gurdenuma, nepazīsti pārauglības grēka.
Kur tie avoti, kas tevi brieda sulu pilda?
— Saules mūža mūžu svelme.

Zaļā jūra, zaļie viļņi vieglām aijām,
Baltiem putu vaiņagiem un vēja nestām kaijām,
Kur tā roka, kas jūs dienu dienā cilda?
— Tūkstots asu dziļa dzelme.

Tālie baltie, baltie tālu tālie kalni,
Ko jūs sauli aizsedzat ar sniega klātu valni?
Kas jūs augstu smagai zemei pāri cēla?
— Dziļas zemes uguns grauļa.

Dziļas melnas lejas, strauju strautu graužtas;
Stāvas, gludas plaisas, granītsienās lauztas —
Kas iz smagas masas viegli laukā smēla?
— Zemes mūžu cietā sauja.

Baltie mākoņi, ko jūs bez rimas skrejat,
Ko jūs okeāniem pāri, pāri kalniem ejat,
Kur jums neaprimas prieks un trauksmes spara?
— Ziemeļvēja asa spirdza.

Zilās debesis, kur jūsu rieta mala —
Velti tiecas skats — par velti, nesaredzēt gala.
Kas jūs, aklās, dedzīgas un spulgas dara?
— Melna nakts un zvaigžņu mirdza.

Oktoobra revolūcijas gada svētkos

Oktoobra kaujas dienām lielām
Man dziesma skan un strādniekiem,
Kas sacēlās pret vārmākiem
Uz nāves slavas skaļām ielām.
Ak, brāļi kritušie! Jūs darba dzimtas
Visdrošie dēli guļat klusi,
Jūs, jaunās, zaļās dzīvības, ko simtas
Vēl rija tirānija izsalkusi.
Kā viesulis jūs kaujā karsti traucāt
Pret bagātnieku izsūcēju cietokšņiem
Un debesis un zemi kopā jaucāt,
Un galvas kroņotās ar asiem ieročiem.
Kad kara nakti asins kausos smēlās
Un valdinieki dzirēs līgsmojās,
Tad divi ienaidnieki cīņā cēlās
Un asi šķēpi šķindot krustojās.

Tad naida klintis pušu šķēlās,
 Un pāri lija dziru trauks —
 Kur nomidītais ciņas lauks,
 Tad darba vīra āmurs cēlās
 Un klīda ienaida un varmācības tvaiks.
 Ar cietu kāju strādnieks veco zemi mina,
 Lai mirstot kungu pasaule vēl zina,
 Ka nācis jaunas varas laiks.

Ak, biedri! Uzvaru kad ciņas dienās viedāt,
 Jūs pārvarā un nākotnei par ķilu
 Svētuguni pār tautu galvām sviedāt,
 Par brīvību, un brālību, un milu.
 Nu stunda klāt . . . Svīst sārta rīta ausma,
 Un darba lielā uzvara caur viņu spīd,
 Un mostas, mostas lielās ciņas jausma,
 Un vecā pasaule ar lāstu kapā slid.
 Jūs, strādnieki! Jūs metāt vergu garu,
 Pie pirmo cīnītāju kapiem zvērēsim:
 Mēs salauzīsim kapitāla varu,
 Mēs gūsīm uzvaru, vai kritisim.
 Lai karogs sarkanais pār zemi drausmi plīvo
 Un darba ļaužu asins atriebt zvan,
 Lai taisnības un mīlas dziņa mūžam dzīvo
 Un ilgilgota darba pavasara skan.

Arāja atmoda

BALĀDE

Kūp dienvīda piekalnē uzartais lauks.
 Ap velēnām cielavas skraida.
 Stāv vagā tukšs izsmeltais brokasta trauks.
 Zirgs, noliecies, arāju gaida.

Bet arājam brokasta atpūtas brīds:
 viņš tirumā atgulies vēro,
 kā Daugava sīksīkiem vilnišiem trīc
 un krastā kā pilsdrupas sēro;

kā kovārņi ķērkdami pacerēs lien
 un steigdamies perekļus taisa,
 kā saulīte plīvainā dūmakā brien
 un sarkanus vizuļus kaisa . . .

Smags nogurums arāju atguļā sien,
 bet galvā vēl smagāka doma:
 jau piecpadsmit vasaras dienu ikdien'
 šī nikusi arāja loma.

Tēvs karā, un brālim sen zudusi vēsts —
 tik viņš vēl un māmuļa mājās:
 kad viens ir no dzīvājo saraksta dzēsts,
 tad nākošais rindā lai stājas.

Lai arkla balsts jaunajās rokās tvīkst,
lai mugura piepūlā liecas . . .
Kā gurdeni apnikums smadzenēs nīkst
un skatieni klaiņoši tiecas,

kur saulīte plīvainā dūmakā brien
un sarkanus vizuļus kaisa . . .
Augstaugsti tur bezdlīgas nīrbīgi skrien
un paslēpjas miglainā gaisā . . .

Un noslēpjas Daugava, tirums — un viss
aiz drupušā pilsdārza vaļņa;
nāk jauneklis, tikko kā izkāpis
no svešāda zilgana kalņa.

Vecs pelēkas vadmalas uzvalks tam šūts
un lieplūka vīzes tam kājās,
un gājiens tam vecs, un tik smags, un tik grūts —
viņš atnāk un domīgi stājas.

Kā mēness kad klusu pa mākoņiem brien —
tā skatiens tik valgans un sērīgs;
viņš nūjiņu baltu pie pilsmūra slien
un sēstas, tik uztraukts un vērīgs.

Un valoda sveša kā lāstekas list
no salmjumta rudeņa laikā:
«Ko atdusies, jaunekli? Sarkani svīst
rīts dūmota apvārkšņa tvaikā.

Pēc gadskārtu tūkstošiem sarkani aust
pār Latvijas tirumiem spīgot,
pilsvalni ar dūcošām šļakatām lauzt
un pāri pasaulei ligot.

Ko guļat jūs, dzīvie, kad mirušiem lāsts
zem kapsētas vībotnēm dusēt?
Pa gadskārtu tūkstošiem krājies mans stāsts
līdz rītam, kad nevar vairs klusēt . . .

Kad arkls tev velēnas valstīdams slīd
un akmeņi lemešos skanda —
tā mirusi vara, kas dzīvajos nīd
un kapsētā skeletus vanda.

Kur piekalnē rāvaini muklāji rūgst
un rūsgaini grīšļi kur puto —
kā augons tur senejā verdzība tūkst,
pār pļavu un laukmali struto.

Kur vaggalā nātres, un dzelkšņi, un zelds,
tur varmāku dziru galds bija,
kad kristāla pokāls bij pārpilni smelts,
sārtvīns tur un asaras lija.

*Nāv tīrumā platuma zirgam kur mīt —
viss sviedriem un asinīm lāsots,
zvil sarkani saule, un mēness kad spīd,
tas darbļaužu asinīm krāsots;*

*un lieti un vēji kad birztaļās gaud,
un mutuļiem sagriežas tērcē —
tur varmāku nokautās dvēseles raud
un asarām pasauli mērcē . . .*

*Jau simtssimtu gadskārtas tīrumi kūp
no sāpēm, un dusmām, un naida —
lai velēnas lemešu dzirnavās drūp
un akmeņi šķeldamies vaida.*

*Ko, jaunekli, guli? Rīts aizslāpis dzer
no Daugavas sarkanā trauka.
Ar spēcīgu roku aiz balstiem tu toer,
lai vāga skan radžainā laukā.*

*Lai apsētie tīrumi zaļo un briest
priekš visiem, kam ritā bij celties,
lai gurušais cīnītājs vārpas var griezt
un spēku un drošumu smelties.*

*Tu vāggalā arklu pie akmeņa slien
un ierocīm lemesi trini.
Vai redzi, kā ēnas gar kapsētu lien?
Tu viņas pie vārda saukt zini?*

*Tavs brālis un tēvs . . . Ak, tūkstošiem to!
Simts tūkstošiem tēvu un brāļu
ar varu un viltu ko noslepkavo
par brīvības ieceri tāļu.*

*Simts tūkstošiem veļu no kapsētas nāk
pa ciemiem un tīrumiem klejot.
Sāk trompetes dārdēt vēl varenāk,
uz brīvības cīņņu ejot.*

*Kas tagad vēl pasaulē atpūsties grib
un Daugavas plūdumu vērot,
kad trompetes auro un zobeni zib —
kam tīkas vēl tīksmīgi sērot,*

*kad viss, kas bij jūgā, kas nospiests un vārgs,
trauc pēdējā pasaules cīņā — —
lai tiesā to pasaules liktenis bārgs
un mūži to kājām lai miņā.*

*Lai sakalst kā zāle, ko kupeņas māc
un pavasars saulē ko balo
un vēlāk kur uguņi skriedami šņāc
un lieti kur pelnus prom skalo . . .»*

Kūp sarkanā saulītē apartais lauks,
ap pilsdrupām kovārņi skraida.
Stāv vagā tukšs izsmeltais brokasta trauks,
zirgs, noliecies, arāju gaida.

Bet arājs ir cēlies, un spēcīgi sper
viņš soli uz Daugavas pusi,
tad malku no sarkanā plūduma dzer,
pret uzkalni pagriežas klusi.

Un skatienos viņam tas sarkanums kvēl,
kas viņņojas Daugavas dzilē —
nav viņam vairs skumju, nav viņam vairs žēl,
viņš zina ko nīst un ko milē;

viņš zina, kur sirds un kur liktenis sauc:
kur strādnieku kara pulks brīvi
uz pēdējo kauju par nākotni trauc,
par labāku, skaistāku dzīvi;

par visu, kas vārgots, par visu, kas ciests...
Lai skaļāk vēl trompetes ceļas!
Viss gurums lai cīņā un uzvārā sviests,
lai liesmoti viesuļi veļas!

5.

Cittautu proletdzejas latviskojumi

V. ALEKSANDROVSKA

Rudenī

Zilbalti miglas tvaiki
Kā smagu vālu veļ,
Bet pilsēts galou ceļ
Un bākas izslien slaiki,
Un uguntiņām dzeļ.

No vēja dzestrām sejām
Mums rudens skūpstu sūc,
Un tur, kur peļķu plūds,
Mēs vakartovanā ejam
Un gāzes elpo krūts.

No jumtiem as'ras liņā.
Kur slidens trotuārs;
Bet tvanains tumsas ārs
Sauc atkal visus cīņā,
Deg dzislās uguns kārs.

Mēs nebaidāties veļu.
Mums migla garām skrien.
Kas tvaikam cauri brien,
Tie vēro slapjo ceļu
Un tālāk soļo vien.

EMILA VERHARNA

Dumpis

Viss ļaužu pilns. Skan briesmu zvans.
 Spīd giljotīnas asmens balts.
 Man krūtis ceļas viesuls salts.
 Bez rimas bungas ausis dūc
 Un naida aukā pūli griež,
 Un bailes pāri namiem svež.
 Kā miglots, skatās pulkstenis,
 No vecā torņa nokritis,
 Uz zvaigznēm gaisos sarkanām.
 Zem kājām logu stikli strinkst,
 Pār galvu flinšu lodes džinkst.
 No jumtiem daksti lejup krit.
 No pagrābtelpām nabags lied:
 Nu viņa stunda tuvu šķiet —
 Un pūli auka aug un aug.
 Še, vecās dienas krustceļos
 Un klusos šausmu uguņos —
 Kas aug, un briest, un tikojas?
 Naidis sejās. Dusmās sarauktas
 Uz augšu dūres saceļas,
 Kur pārkonzibšņi drausmi pliv.
 Un bandīti un slepkavas
 No paslēptuvēm parādās
 Ar murgiem dzīvo dzīvi lauzt.
 Zvans nerimstas un zvan, un zvan ...
 Viss viena alga tagad man,
 Vai citus kaut, vai kautam tikt —
 Kad tur, kur vaida kliegu tvans,
 skan briesmu zvans.

GEORGA HERVEGA

Iz „Aux Armes, citoyens!”

Augstu padebesis
 Cīņas uguns kvēl —
 Mūžam saldi dvesis
 Mūsu plāpas vēl?

Ko uz troņiem glaimi,
 Tauta, acis ver?
 Savas dzīves laimi
 Pati rokās tver!

Bet ne snaudā garā
 Laime rokās kļūst;
 Tikai zobens vara
 Tautai brīvi gūst.

Zobens apspiestajiem —
Tautai rokā dots,
Visiem mācītājiem,
Visiem kungiem sods.

Šķēps — ne vārdi lēti,
Viru drošais spars!
Spārnus plati plēti,
Tautas brivais gars!

Jauna diena liesmas
Augstu gaisos dedz;
Krustā smilšu viesmas
Mūsu kuģi sedz.

Enkuris lai ceļas —
Buras vēju jauž.
Stūrei viļņu veļās
Saule ceļu sprauž.

Sēru maršs

ВЫ ЖЕРТВОЮ ПАЛИ В БОРЬБЕ РОКОВОЙ

Par upuriem kritāt jūs cīnīdamies,
Par tautu jūs atdevāt dzīvi,
Jūs atdevāt sevi un visu, kas jums.
Par strādnieku godu un brīvi.

Jūs vaņģotus smacēja cietuma toaiks,
Jūs varmākas kandalās kala,
Uz nāvi tiesātus, nomocītus,
Aiz pilsētas izdzina galā.

Jūs gurdeni velkaties, kandalas šķind
Pie sakaltām kājām un rokām,
Bet skatieni lepni un svabadi slid
Pār smiltainā klajuma mokām.

Bet degoša saule bez apstājas kvēl,
Krūts putekļos aizraujas vāja,
Un ejot kā dzīvi jums atmiņā nāk,
Kas pirmie šo klajumu gāja ...

No degošas saules dzelzsķēdes jums kvēl,
Gauž locekļus, sviedriem kas lāso,
Un asinis lēnām no griezumiem rit
Un smiltāju sarkani krāso.

Dzirugunīs varmākam spīguļo pils,
Viņš plītē, ko drausmāku jaužot,
Bet liesmaini raksti uz sienas tam deg,
Par tuvo atmaksu paužot.

*Drīz varmāku valdība tumsībā grūs
Un sacelsies brīvoti ļaudis,
Pie varoņu kapiem ar vaiņagiem nāks —
Jums mūžīgu piemiņu paudīs.*

SAMOBITŅIKA

Pirmais Maijs

*Lai dzīvo šī slavenā diena
Lai dziesma tik darbam tric!
Mums mūžam saule viena,
Mums smaida nākotnes rīts.*

*Kā putni lepni un brīvi,
Zildzidrās tāles kam aust,
Mēs dodamies veco dziļi
Un verdzības pineklus lauzt.*

*Lai iznikst vecā naida
Laiks, tumša niknuma pilns:
Vispasaules dzimta mūs gaida
Un sarkano karegu vilns.*

*Lai dzīvo uzvaras liesma,
Lai drūmajās velvēs skan
Uzvaras varenā dziesma
Un darba zvani lai zvan.*

*Lai dzīvo šī lielā diena —
Darba un mašīnu laiks!
Krit pēdējā robežu siena,
Mirdz brālības saules vaigs.*

M. GERASIMOVA

*Man dvēse — akmens dzirkstošs,
Opāla rāmi mests,
Viss zvaigžņu mirgā mirkstošs
Un mēness spārnu nests.*

*Stāv bērzi salnas rakstiem,
Kā baltas jaunavas,
No acu zelta plakstiem
Līst klusas asaras.*

*Bērzs — brālis mani tura.
Kā māsa liepa slist.
Lūk, ganu ugunskurā
Kā zvaigznes dzirkstis list.*

Kā sarkansārtā glūdā
Kvēls ogļu plāksnās dzirkst.
No rītiem blāzmas plūdā
Viss rugājfirums mirkst.

Bet rudens rītiem svīstot,
Likst bērzi pāri man,
Un zelta asrām listot
Mans akmens klusu skan.

Gluds notrīts sāpju pirkstiem
Mans dvēšles dimants dārgs,
Ar klusiem asru dzirkstiem
To laista acu vārgs.

No stepju uguns vēlās
Sārts viļņots spīdums rīst —
Un akmens asās šķēlās
Man skumjā dvēšle list.

6.

Tēvijas sargs*

Viktora Eglīša dzejoļu cikls: „Zem vācu varas“

ATSKAŅAS NO FAUNU UN KLAUNU «RENEŠANSES»

«Mūk alās, baiļu rauts, kā peles ļaužu pulks,
priekš kura atlicies es vienīgs sargs un
tulks.»

Jums, peles, vienīgs sargs es, baiļu nerauts runcis,
mans spalvas kāts — mans asi tritais duncis,
Mans bleifeders — mans nāvējošais piķis,
uz kura uzdurts taps dažs ienaidnieka liķis.

Mans spalvu nazis — spoža giljotīne,
zem viņas nāves krampjos raustīsies Berlīne.
Ar pirmās zortes ģipti pilna mana tintes blašķe —
ne mūžam nezels vairs, ko viņa tašķē.

Lai naidnieks piesargas, ka neieķer par tāli:
es grenci novilku ar asu linejāli;
kas ļaunu kāju viņai pāri spertu,
to manas dzejas zibens pašā pierē ķertu.

* Pirms kāda gada šis «tēvijas sargs» par šo «vācu varu» sacīja tā («Daugavas» kalendars 1918. g.): «Es skatos 70 gadus vecā lielā uzvarētāja Hindenburga gudrajā, labsirdīgajā sejā, un man grūti nākas ticēt, ka mēs latvieši stāvētu savas jaunās, krāšņi īpatnējās kultūras kapa malā. Vācu tautas kara un organizācijas ģenijam nevar būt tik ļauni nodomi — iznīcināt no pasaules veselu tautu...» «Ja tas tā izrādīsies arī turpmāk, tad mēs esam maz zaudējuši...» «Pie Krievijas atpakaļ mēs neatgriezīsimies...» «Es neredzu gala latvju kulturēlai tālākieaugšanai...»

*Es visus savus pretiniekus zemē plāvu, —
un tēvijai par sargu viens uz vakti stāvu, —
es nebaidos no asiņu un tintes kara,
no manu pantu bumbām sabruks vācu vara.*

*Pa kaplodziņu paskatos — ā! pirmās rindas lokās...
Aux armes, citoyens!! Es sasaspļauju rokās,
es bleifederi trakā naidā pirkstos turu
un atvēzos un — — dziļi sienā duru.*

*Pa ielām lielgabali brauc, un friči ņirgā,
mūk tautieši ap stūriem baiļu birgā —
es baiļu naktssargs, prespapjē tik knaši tveru,
ar lielu blikši viņu — — kaktā speru.*

*Man darišanas Smilšu ielas flihtlingsamtā,
man sarullēta lūgumraksta loksne rokā kampa,
te vācu mēle skan — es seju aizsedzu ar sauju,
demonstratīvi novēršos un — kaktā spļauju.*

*Uz māju ejot Kaļķielā es piegriežos pie loga:
tur ģenerāļu bildes rēgojas aiz stikla žoga,
un vācu birģeļi tur stāv un lūkojas kā brīnu,
es, jaunais Lāčplēsis, — es — — bārdā bezbailīgi smīnu.*

*Pa trotuāru pretim virzās seši leitenanti,
ikviens zem rokas velk vai preileni vai tanti.
Es kāpjū renstelē, lai atbrīvotu kungiem ceļu,
no ķešas dūri velku — — ūti klusām ceļu.*

*Bet mājās atnācis es mostos kā no snaudas:
verordnungs galdā guļ pēc — galvas naudas.
Kur es tās desmit markas lai nu ņeru?
Un dūsmās mētelī — — turpat uz grīdas zemē speru.*

*No Strēlniekdārza oficiēri nāk no balles,
skan naktī baigi: «Deutschland, Deutschland über alles.»
Man tintes pudelīte rokās, to ap galvu griežu,
ar lielu sparū to — — pret tapetēm es sviežu,*

*un ņeru vēl, un ģipti iedzeru no melnā kausa,
lai izsīkst pasaule līdz padibenēm sausa,
lai nāk un lūkojas te Pēteris un Jānis,
uz ežiņas kur galvu licis — — pēdējs mohikānis.*

*Uz zopas apgulstos un papīrlapu virsū sedzu,
un, mirstot nost, vēl jaukas ainas redzu:
Nāk baiļu rautais pūlis sajūsmināts vērot,
pie savā sarga gultas sešus gadus sērot.*

(BE-BE)

Zeltainas muģuras klanīja vārpas

ARIJA ELKSNE

Kubas karogi

*Kubas karogi nevis vējā,
bet sajūsmas brāzmās plīvo,
Jau piecus gadus Havannā
revolūcija dzīvo.
Un mazā Amerika
baidās no lielās Kubas.*

*Kalnu krokās saraucis pieri,
kontinents vēro salu,
Kur melni un balti bērni
kā priecīgi strauti čalo.
Un mazā Amerika
baidās no lielās Kubas.*

*Par Fidelu draudzīgi runā
gan Altaja kraujās, gan Ķīnā,
Uz viņa veselību
dzer Gruzijā saulaino vīnu.
Un mazā Amerika
baidās no lielās Kubas.*

*Kubas karogi nevis vējā,
bet sajūsmas brāzmās plīvo,
Visas pasaules godīgie cilvēki
zem Kubas karogiem dzīvo.
Un mazā Amerika
baidās no lielās Kubas.*

Vaģari

*Ziemā lai brūnai maltīte garšīga,
Uzdots man izārdīt pļāvumu smaržīgo,
Eju pa vibotnēm apvīto ežmalu
Garām gar rudziem un ēnaino mežmalu, —
Daudzreiz jau ziema ar vasaru mijusies,
Kopš šajos pakalnos neesmu bijusi,
Tāpēc, ap slaikajiem alkšņājiem appinies,*

Mani kā svešniecē noskatās apinis.
 Vīgrīzes nopūšas saldi un bēdīgi,
 Vietām vēl galvu slej āboliņš pēdīgais ...
 Bites uz viršziedu uguniem zilajiem
 Lidzi man lido līdz klusajam silājam.
 Gurda no ceļa un pusdienas svelmainās
 Gribu es pasēdēt pļaviņā celmainā,
 Taču drīz odi kā niknākie vagari,
 Aizden pie darba bez pletnes un žagariem.

Mūsu kapitāls

Mēs zinām: ir pasaulē ļaudis,
 Kuru vienīgais patiesais prieks,
 Ka procentus labus nes nauda
 Un kapitāls lielāks tiek.

Un arī mēs mūžu savu
 Cenšamies ieguldit tā,
 Lai vecumā žēl mums nava
 Dzīves plūdumā izšķiestā.

Var mainīties dažādi laiki,
 Var krusas un puteņi brāzt,
 Var saule līdz baltkvēlei zaigot —
 Mūsu procenti nesvārstās.

Uz skolām sauc septembris bērņus,
 Baltie priekšauti ielās viz —
 Krietni lielāks kā rudeni pērnā
 Mūsu kapitāls izaudzis.

Labi vārdi

Vienalga, vai caur krāču dārdiem Bratskā
 Vai stepēs vējos latvju mēle atskan,
 It visās vietās dzirdēt vārdus labus
 Par latviešiem un viņu darbu dabū.

Ar siltumu un sauli nelutinot,
 Ar smagiem padebešiem zilgmi tinct,
 Ir dzimtene mūs audzējusi bargi,
 Lai viņas godu visur protam sargāt.

Ne tikai dziesmās minam bērzu birzis,
 Ja vajadzēs — par tām mēs atkal mirsim,
 Lai nevar pārmest mums pat grīslis asats,
 Ka mīlestības krūtīs kļuvis mazāk.

Ne velti mūsu zemes cīnītājiem
 Reiz Ļeņins paļāvīgi pretim gāja,
 Un tādēļ viss vienalga, kur mēs esam,
 Mums viņiem uzticētais karogs nesams.

Un tādēļ, vai caur krāčudārdiem Bratskā
 Vai stepes vējos latvju mēle atskan,
 It visās vietās dzirdēt vārdus labus
 Par latviešiem un viņu darbu dabū.

Rājiens

Arovienu māte pukst un rājas,
 Ka neprotot nemaz es dzīvot,
 Vai labāk nevarētu mājās
 Es atpūsties pa brīžiem brīviem

Un pasēdēt starp puķu dobēm,
 Kur kreses zied un kliņģerītes,
 No pākstīm saldus zirņus lobīt
 Un silto pienu padzert ritos.

Vai briesmīgajām lidmašīnām
 Maz droši uzticēties varot?
 Un viņai esot jānobrinās,
 Ko cilvēks svešās malās darot.

Un naudu neprotot es glabāt,
 Bet izkaisot pa vējam aši,
 Lūk, būtu nopirkusi labāk
 Kaut ko, kas noderētu pašai.

Un ļoti daudz vēl māte saka —
 Sāp viņai sirds par mani bieži,
 Bet es, tai atsēdusies blakām,
 Pie gurdā pleca galvu spiežu

Un skūpstu rūpju mātko vaigu,
 Kas modri manas gaitas vēro,
 Jā, dzīvot neprotu es, laikam,
 Bet neder arī mātes mēri.

Vasaras vidū

Maijā ir grūti iet šķirtus ceļus —
 ardievu vārdus mums atnesis jūlijs.
 Uzplauka liepas, un vasara teica:
 — Pagaidiet, kamēr sāks kviešus siet kūlīt
 Zeltainās muguras klanija vārpas,
 apsveicot lielo pļāvēju rudeni,
 Sacēlās vētra, un labos nodomus
 sajauca sarkano kļavlepu putenis.
 Raibās nīrboņas virpulī ierauti,
 vēsās sniega skaidribas alkām,
 Kupenu kalniem cauri lauzdamies,
 iekritām garo vakaru valgos ...
 Atkal mēs vasaras vidū stāvam,
 cerīni māj mums ar ziedošu zaru,
 Mazliet skumjāk un mazliet mierīgāk
 tavas acis man pretim staro ...

Velnu meistars Šmulāns

Pār laukiem gūlās dienas vida bula,
 Pat suns bij tveicē kļuvis gurds un kluss,
 Kad laipnais māla velnu meistars Šmulāns
 Mums parādīja savus ragaiņus.

No pirts viņš nesa tos un maurā lika.
 Cik bezveidīgais māls bij kļuvis dzivs,
 No mazo velnēniņu miesas plikās
 Mums pretim nīrdza zobgalīgums spīost!

Tur iedomība lepnos ragus slēja,
 Tur asti lokā lieca lišķīgums,
 Tur naudas velns par citiem velniem smēja,
 Ar aci skopums mirkšķināja mums.

Šķiet, meistars visus ļaužu netikumus
 Ar veiklu roku sagūstījis ir,
 Un savaldītie māla velni skuma,
 Ka pārāk maz par viņiem tagad dzird.

— Man velni jauno māju būvēt palīdz! —
 Ar smaidu Šmulāns slavēja mums tos,
 Un galu galā izdevās pat saligt,
 Ka dažus mums uz Rīgu līdzī dos.

Un novēlējām mēs, kad projām gājām,
 Lai jaunos logos allaž būtu gaišs,
 Lai savaldītie velni būvē māju,
 Bet tajā dzīvot tos lai neielaiž.

Spītība

Kļūst vēsāks, puķēm uzbrūk salna,
Pat stiprās klingerītes vīst,
Skrien gāju putni pāri kalnam, —
Uz spārniem pelēks lietus līst...

Tad viens pēc otra tālē zūd tie,
Vien vējš no kļāvām lapas rauj,
Bet tu pavisam droši jūties —
Tev liekas — man vairs spārnu nav.

Es nobirušās lapas lasu,
Caur cimdu aukstumu var just,
Un spītība kā uguns maza
Man dziļi krūtīs gruzd un gruzd.

— Nu pagaidi, es aizlidošu,
Varbūt tas notiks ļoti drīz,
Tai mirkli tava smaida spožums
Aiz pārsteiguma izdzisis...

Ja manas siltās zemes arī
Pavisam tuksnešainas būs,
Nekad, nekad nekāda vara
Vairs kopā nesasaistīs mūs...

Es lasu lapas pirkstiem stivoiem,
Virš galvas kaili zari kust,
Un spītība kā uguns spīva
Man dziļi krūtīs gruzd un gruzd.

Visu mūžu

Kad nāve uzpūtīs man ledus dvesmu
Un prasis, lai par sevi atskaitos,
Tad īsu atbildi tai lūpas dos:
— Es visu mūžu milējusi esmu.

Kopš atmiņā man zaļās egles žūžo,
Kopš ausis iedunējās jūras balss,
Nevienu mirkli sirds man neatsalst,
Es milējusi esmu visu mūžu.

Nekad man ievu smarža neapdzisa,
Nekad man nebij viegli vienai būt,
Līdz krastam mierīgam man laikam neaizklūt,
Es milējusi esmu mūžu visu.

Kad mani gribēs aprakt lielais klusums,
Sirds dižus darbus piesaukt nevarēs,
Bet draugiem, dzimtenei un dzīvei sacīt spēs:
Es visu mūžu esmu milējusi.

Otrā daļa

(Nobeigums)

Abi Brēdrihi vairs ilgāk nekavējās. Aiziedams apriņķa priekšnieks uzmeta pagasta vecākam nicinošu skatienu un vēl noburkšķināja:

— Pagaidiet vien jūs, burlaki!

Kā zivs sausumā Daģis tikai plātīja muti. Beidzot attapies, viņš ķērcosi izgrūda uz sapulci:

— Sibīrija! ... Auniet tikai kājas! To jūs visi esat pelnījuši!

Ak, kā viņam krūtīs vārijās žults par šo ietiepīgo baru!

— Es domāju, — ierunājās vecāks pagasta tiesas vīrs, — jāizvēlē delegācija, kas aizietu pie mūsu barona un lūgtu, lai viņš pasarga pagasta ļaudis no soda ekspedīcijas patvarībām.

— Vai viņš pasargāja mūsu skolotāju Pumpuru un savas muižas darbiniekus Klaipu, Kronkalnu? — jautāja kāds kalpu desmitnieks. — Šie paši Brēdrihi tos pakāra ...

— Ko citu lai iesākam? Cits neviens mūs tagad aizsargāt nevar!

Sapulce sakustējās. Klusums pārvērtās dūkoņā.

Beidzot tomēr tika izvēlēta delegācija. Divi no saimniekiem, divi no kalpu desmitniekiem. Tie tūliņ devās uz muižu pie Manteifeļa.

Barons zināja, kas pagasta sapulcē izlemjams. Viņš tikai gaidīja, kad pēc balsošanas pie viņa iegriezīsies apriņķa priekšnieks ar paziņojumu, un pie tam pārrunās arī par citām lietām.

Bet Brēdriha vietā muižas pārvaldnieks Bekers viņam pieteica izvēlēto delegāciju. Manteifels noskaitās:

— Triec visus šos dumpiniekus pie velna! Es negribu neko no viņiem dzirdēt!

Taču delegācija nebija tik viegli noraidāma. Tā Bekeram piedraudēja, ka tad pie barona atnāks visa sapulce.

Manteifels piekāpās. Gluži saīdzis, ar drūmi savilkto pieri viņš klausījās, ko runāja delegācijas tiesas vīrs:

— Mēs — pagasta un jūsu muižas ļaudis — lūdzam, esiet augstsirdīgi un piedodiet, ko nemiera dienās jums nodarījuši!

— Piedot? — Manteifels panācās tuvāk delegācijai. — Vai neprātu var piedot? Cik skādes man nav nodarīts? Es iesniedzu sūdzību augstajam senātam par ģenerālgubernatoru Bekmani un karaspēka vadoņiem, kuri, no jums, dumpiniekiem, baidīdamies, atsaucā dragūnus no manas pils sargāšanas. Es prasu no viņiem man nodarītās skādes atlīdzību. Tad es to pili uzcelšu no jauna. Bet papīri, tie vecie pergamenta ruļļi, kur bija rakstīts par mani senčiem, manu Kazdangas veco pili, — tas viss pagalam! Viss sadedzis... Kam to lai atprasu? Tos no pelniem vairs neuzburs. Un tas man gaužām sāp... — Barons pielika roku pie sirds un brīdī apkūsa, kā aiziedams vecu atmiņu pasaulē. — Vai jūs labojušies? Vai jums var ticēt? Nē un nē! Kāpēc neizbalsojāt buntavniekus? Kāpēc?... Ar to manu uzticību esat zaudējuši. Nopelniet to un tad lūdziet! Es zinu daudz vairāk nekā jūs paši. To es jums saku un neko nesolu!

Manteifels, delegācijai pagriezis muguru, izgāja.

Reģu muižas kalēja sieva uztrūkās no miega. Viņai likās — tā kā pa sapņiem — kāds grabinātos pie loga. Elpu aizturējusi, viņa klausījās. Jā, pie loga slēgiem atkal kāds pieklauvēja, bet nu jau stiprāk. Piesitiens bija pazīstams. Vīrs!... Izlūkusi no gultas un uzsviedusi uz pleciem sedzeni, viņa izsteidzās priekšnamā.

— Kas tur?

— Ielaid, Liena!

Kalējiene atrāva durvju aizbīdni, un ar nakts aukstumu priekšnamā ienāca viņas vīrs.

— Esmu mājā! — viņš teica, Lienu apskaudams. — Esmu mājā un redzu tevi!

— Kad tu aizbēgi, jau otrā dienā atjāja Kurmāles Brēdrihs ar dragūniem. Kādas bailes es pārcietu!... — sieva sacīja, palīdzējama vīram novilkot mēteli. — Noaun arī zābakus!

— Nē, nē! Ilgi nedrīkstu palikt!

Kalējs, izjaukto bisi nolikdams aizkrāsnē, satvēra sievu pie pleciem. — Kā es ilgojos tevi satikt, ilgojos ieskatīties tavās acīs! Bet mani trenc, un man jādodas atkal prom, pats nezinu kurp!

Liena pielieca galvu. Viņa sargājās, lai vīrs neierauga asaras, kas pa varēm saskrēja acīs.

— No Lažām es gribēju doties lielākos mežos — pie Tebras, bet sirds un kājas vilka uz māju pusi! — Viņš pacēla sievas galvu un noskūpstīja viņas mitrās acis.

— Bet tu taču būsi izsalcis — atsildišu vakardienas zupu.

Sieva, izraisījusi no vīra rokām, sāka rīkoties ap plīti. Sirds viņai triecēja no negaidītā skumjā prieka un arī no bailēm, ka tikpat pēkšņi šis prieks var izgaist.

Noliekot vīram uz galda zupas šķīvi, viņai kaut kas ienāca prātā. Kļuva mundrāka. Jā, vīram ir jātiek tālu prom!

— Manam tēvam ir sakari ar Bezvārdi. Viņa uzdevumā vēl aizvakar tēvs bija Liepājā. Tu aizej pie tēva, viņš kā muižas staļļmeistars kādu laiciņu paslēps zirgu staļļos vai kur citur. No Liepājas viņam līdzī atbraukusi kāda vecāka biedrene, lai satiktos ar Bezvārdi. Šodien es biju muižā...

— Tu saki — Bezvārdis? Tad mans ceļš ir zināms! Tieši par viņu es domāju! — Skriba nolika karoti. — Tūliņ es eju!

— Ej, ej! — sievu no tiesas sāka pārņemt baiļu trīsas. — Rīt es aiziešu pie tēva — pie tevis! — viņa čukstēja, izlaizdama viru pa durvīm.

Atgriezies istabā, kalējiene nokopa galdā un, nodzēsusi uguni, iegūlās gultā. Miegā nenāca. Acis pievērusi, viņa sūlēja ar baiļu pilnu sirdi un

grūtām domām. Un kā smagi murgi garā virknē ainojās tas, kas notika laukos, ko nesa un stāstīja vēji.

Viņa atkal viena... viena ar to, ko audzina zem sirds. Labi vēl, ka tēvs un māte tuvumā, kas allaž viņu atbalstīs grūtajās stundās...

Vējš? Nē, tas nebija vējš, kas ar dunošu troksni iebrāzās sētā. Viņa atvēra acis. Pie āra durvīm kāds stipri daudzījās ar pātagas kātu.

Liena piecēlās, iededza uguni un atvēra durvis.

Kā sniega virpulis istabā iebruka Kļopmans ar Silvio Brēdrihu un uradņiku.

— Nu, skaistulīt, vai mēs jūs iztraucējām no gultas? Pasaki, pasaki, kur klātgulētājs noslēpies? — nekautrīgi smīnēdams, Brēdrihs dižojās, ģērbies oficiera mundierī.

— Kur ir tavs vīrs?

— Kā es to lai zinu?

— Ak, nezini? Tad ar tevi nāksies mīlīgāk aprunāties! — Brēdrihs izsmejoši ņirdza.

Kļopmans, apstaigādams istabu, lūkojās visos kaktos un no aizkrāsnes izvilkā ar auklu sasiето, izjaukto bisi.

— Kas tad tas? — viņš, bisi pacēlis gaisā, to rādīja kalējienei. — Kur slēpjas pats razbainieks?

Liena stāvēja spītīgi sakniebtām lūpām, sevī apņēmusies neatbildēt ne uz vienu jautājumu, vienalga, lai notiek kas notikdams.

— Visu pārmeklēt! — apriņķa priekšnieks pavēlēja.

Kļopmans ar uradņiku ieskatījās virtuvē, pārmeklēja smēdi, kūtiņu un istabā pat zem gultas pabāza degunu.

— Nav!...

— Saģērbies! Tevi cietumā paturēs tik ilgi, kamēr saķers tavu vīru!

5.

Nakts tumsā gar Reģu saimniecības ēkām zagdamies, Bezvārdis ieģrima kā akā — zirgu staļļa piebūvē. Tur atradās staļļmeistara darba istaba. Uz pieklauvējuma atvērās durvis, un viņu kāds, paņēmis pie rokas, ievēda cauri tumšam priekšnamam vāji apgaismotā telpā.

Bezvārdis mazliet sapīka, un viņa roka instinktīvi pieskārs pistolei. Gluži pretēji norunai, ka satikšanai jānotiek divatā, staļļmeistars to nebija ievērojis. Istabas dibenā uz zemā zirgu lietu galda sēdēja kāds vīrietis un sieviete.

— Šoreiz citādi nevarēju! — staļļmeistars atvainojās. — Tas ir mans znots, kas, bēgdams no vajātājiem, grib iestāties tavējo pulkā. Sermuliņu nesastapu — nobraucis uz ārzemēm. Un Komūnas saimniece, vēlēdamās tevi satikt, atbrauca man līdzi, lai pati pastāstītu par Liepājas biedru dzīvi.

— Zane! Es nemaz tevi nepazīnu šajā pustumsā! — Bezvārdis izsaucās, pie viņas pieiedams. — Tu uzņēmieš šo ceļu tādā laikā! Tad vajag būt kādam nopietnam iemeslam...

— Jā, dēls, nopietns. Man ar tevi jāizrunājas no sirds, nezinu, vai vēlāk man ar tevi vairs iznāks sastapties. Bet to, kas mani allaž nospiež, to vairs ilgāk no tevis negribu slēpt.

Zane satvēra Bezvārža roku. Un viņš vējluktura gaismā redzēja, ka dziļas skumju ēnas aplāj Zanes seju.

— Es tevi saucu par dēlu, jo es tiešām esmu tava māte — Zaļās muižas grāfa piesmiētā istabas meita. Tā ir mana vaina, ka tevi pametu šim bezsirdim, mana vaina, ka uzaugi bez īstās mātes mīlestības...

Brīdi Bezvārdis stāvēja kā apstulbis. Viņš taču bija lādējis to sievieti, kas viņam devusi dzīvību un pametusi. Un šinī brīdī viņa sejā kā akmens

maskā nekustējās ne vaibsts. Klusēdams viņš klausījās mātes stāstā, ka šajās bēdās viņa no visiem tikusi nicināta un atstumta.

— Tu esi mana māte? . . . — Bezvārdis beidzot it kā atmodās un, abām rokām saņēmis viņas galvu, to noskūpstīja. — Kaut nezināju to, es vienmēr esmu tevi turējis par savu māti. Nepārmet vairs sev to, kas ir pagājis. Varbūt tāpēc esam nākuši pie saprašanas, kas ir visas netaisnības cēlonis un kā pret šo ļaunumu karot.

Bezvārdis viegli noglaudīja mātes galvu, kas bija piespiedusies pie viņa pleca.

Visa nakts pagāja nopietnās pārrunās.

Bezvārdis daudz varēja stāstīt par meža dzīvi, par partizāņu cīņas taktiku.

— Tā ir elastīga un strauja. Apstākļi nosaka mūsu rīcību. Nodevēji saņem pelnīto . . . Mēs tiesājam un sodām, kas revolucionāru ceļā veļ akmeņus. Dažs labs muižnieks un goda policists vairs neļūtas drošs — pat draģunu pavadībā sirodams.

Zane klausījās ļoti uzmanīgi. Viņai patika dēla straujums un drosme. Taču derdzās viņa lielīgā iedomība un godkāre.

Kad dēls beidza savu stāstu par partizāņiem, māte sāka ziņojumu par stāvokli Liepājā.

— Lai cik smagi būtu cietušas organizēto strādnieku rindas, tomēr darbs nestāv uz vietas. Izkritušo biedru vietā nāk jauni. Pat kara organizācija ir atjaunota un tai ir plaši sakari ar ostas garnizona zaldātiem un floti. Tāpat kā senāk Elzu, nu esmu iemiļojusi tikko ģimnāziju beigušo Žeņu. Viņa ir drošsirdīga un piemilīga meitene, kurai liels iespaids uz zaldātiem. Visi Liepājas organizācijas aktīvie biedri ir labi disciplinēti, reizē propagandisti un kaujinieki, neatraujas ne no kāda komitejas uzdevuma. Mūsu rindās nav ne anarhistu, ne citu nevēlamu virzienu sekotāju. Ja par to ar tevi runāju, tas tikai tāpēc, ka tu jau Kuldīgas milicijā nebiji disciplinēts. Arī tagad Liepājas komiteja ar tavas grupas rīcību nav apmierināta. Tā rīkojas pārāk patvaļīgi, gan sociāldemokrātu vārdā, bet nekādu pārskatu vai norēķinu neiesniedz. Tev pašam jābrauc uz Liepāju un viss tas komitejā jānoskaidro. To visu man uzdeva paziņot tev! — Zane sacīja un jautājoši skatījās dēlā.

— Lai pagaida! . . . To jau man pārmeta Jēpis. Arī man pašam ir savi aprēķini, rēķini un norēķini, tie jānokārto vispirms! — ar enerģisku žestu Bezvārdis savilka dūres. — Kā jau zināt, šinīs dienās notiks Kurzemes muižnieku ārkārtējā konference Kuldīgā. Kā un ko viņi tur runās un spriedīs — tas mani interesē. Varbūt arī mani ar uzslavu pieminēs, — Bezvārdis ironiski runāja. — Esmu pagaidām apmeties Kuldīgā — pie godīga pilsoņa, kam ir sakari ar vācu aprindām. Jūs saprotat, ko tas nozīmē? Tātad paliek kā norunāts! — Bezvārdis piecēlās. — Staļmeistars novedīs Zani un Skribu uz Veckuldīgas Cepļiem. Tur es ar viņiem satikšos, ja vajadzēs ko paziņot. Nāk rīts . . . Nu, tā — uz satikšanos!

Klusi, kā atnācis, Bezvārdis aizgāja.

Kariete pēc karietes ieripoja Kuldīgas Rātslaukumā. Kungi izkāpa un devās augšā pa plašajām āra kāpnēm. Cits pēc cita pazuda melnie cilindri sulaiņa atvērtajās rātsnama durvīs. Kad pie pašām kāpnēm apstājās triju meļu vilkta kariete, Bezvārdim likās, ka no tās izkāps Zaļās muižas grāfs. Tomēr viņš vēl nebija drošs, vai tas, kas ar paceltu lāčādas kažoka apkakli nupat uzkāpa pa kāpnēm, ir gaidītais grāfs Mēdems.

Karieti apgriezis, kučieris zirgus soļos nobrauca no laukuma. Bezvārdis viņu pazina. Bija tas pats puisis, ar kuru vasarā, laukstrādnieku streikā,

ie pazinies Abgunstes muižā. Bezvārdis devās viņam pretim un, roku pacēlis, to apturēja.

— No Zaļās muižas?

Kučieris izbrīnījies viņu uzlūkoja.

— Vai tu grāfa «padēlu» vairs nepazīsti? Atceries — vasaras streiku...

— Zini ko? Lejā, iebraucamā vietā zirgus pabarojis, ienāc turpat blakus krodziņā, gribu ar tevi aprunāties. Ja?

Puisis bažīgi paskatījās apkārt, kučieris pamāja ar galvu.

Viņi sēdēja kroga istabā, un, pusdienas ieturot, kučieris stāstīja:

— Tavu patēvu par to, ka izaudzinājis tik dumpīgu dēlu, grāfs padzina no muižas. Tavu pusbrāli trakais grāfs pavēlēja nošaut tieši savā parkā, pretim pilij — citiem par biedināšanu.

Bezvārdis pielieca galvu. Lielā grumba starp uzacīm iegrīma vēl dziļāk. Tas, par ko runāja kučieris, notika visapkārt. Taču allaž viņš domās bija pieminējis savus labos audžu vecākus, tāpat arī veco Zemīti. Bet tagad, dzirdot par brāļa nogalināšanu, bija tā, it kā no sirds atlūztu kāds gabals.

— Bet kā tu pats tiki sveikā? — Bezvārdis pēc brīža, galvu pacēlis, jautāja. — Un kā vēl kļuvi par grāfa kučieri?

— Man laimējās. Novembrī, kad mēs no Jelgavas «sturmēšanas» atgriezāmies, muižā aizdedzinājām dragūnu zirgu staļļus. Uguns pārsviedās uz muižas staļļiem. Tajā laikā es biju kunga braucamo zirgu puisis. Man kļuva žēl skaisto meļņu. Ar lielām pūlēm, pats apdedzinādamies, es tos izglābu no liesmām. Nezinu, kā grāfs šo notikumu uzņēma, bet pēc tava tēva aiziešanas man uzdeva pildīt arī kučiera pienākumus. Un tā es paglābos. Man būs jāiet, — viņš teica, raudzīdamies pēc krodzinieka, lai samaksātu rēķinu. — Vakarā grāfu vedīšu uz Padures muižu, kur esam apmetušies pie grāfa mātesbrāļa. Cik vēroju, vecais barons viņu grib apprecināt ar savu freileni.

— Bet no rīta jau brauksiet atpakaļ uz Kuldīgu?

— Jā. Kungi šodien vēl nebūs visu izsprieduši.

Bezvārdis, acis šauri piemiedzis, kaut ko domāja, tad pēkšņi straujā žestā ar plaukstu uzsita pa kučiera celi.

— Atceries vasaru, kad tu man palīdzēji pie Abgunstes pils! Toreiz grāfs izbēga. Bet tagad, ja palīdzēsi, viņš nokļūs manā rokā.

— Riskanti!

— Nemaz! No rīta, izbraucot no Padures un sasniedzot mežu, brauc mērenā riksī. Pārējo es ar saviem zēniem paveikšu, kā pienākas. Arī tevi mēs sasiesim kā jēru.

Puisis vēl aizvien domīgi grozīja galvu un piecēlās.

— Norunāts? — arī Bezvārdis piecēlās, acīm asi urbdamies kučierī.

— Jā! — viņš piekrita. — Ardievu!

Dzestr un nemīlīgs ausa rīts. Salta, smaga migla slīdēja pār laukiem, ietīdama mežu, kā rudens velu laikā, bālganā liķautā. Debess rīta pusē gan saule cīnījās par gaismu un siltumu, reizēm iznirdama, bet tad atkal iegrimdama miglas vālos.

Pa ceļa oļiem grabēdama līgojās kariete, un straujā rakstā rikšotāju pakavi dimdināja zemi. Siltā kažokā ievīstījies, pusguļus atzvēlies sēdekli, zvilnēja Zaļās muižas grāfs Mēdems. Viņš domāja par to, ko šodien konferencē runās. Jo vairāk par to domāja, jo vairāk iekarsa par Reģu Štempeli,

kas ar saviem izklāstītiem uzskatiem vakar viņu sanikvoja. Ko domā, ar latviešiem esot jāvienojas... Jāmeklējot pat ar sociālistiem saprašanās ceļš. Tie tautām sludinot cilvēku tiesības un uzstājoties pret rasu naidu... Nu, gluži dulns, gluži dulns. Tad jau pasaulei gals būs klāt, kad visādiem pauniniekiem un čigāniem būs vienādas tiesības ar muižniekiem! — Grāfs sakustējās un ciešāk ievīstījās kažokā. — Nekādas vienošanās! Nekādas vienlīdzīgas tiesības! Vislabākās zāles, kas nomierina, ir — pēriens! Kalpi streikoja, dumpojās, bet, līdzko dragūni tos nopēra, — miers.

Karietei vienmērīgi šūpojoties, Mēdemam sāka uzmačties miegs.

— Schneller, schneller! — viņš uzklīdza kučierim, kad zirgi no rikšiem pārgāja soļos. Un tad — miegs bija kā ar roku atņemts... Grāfs mirkšķināja acis... Mežā, starp kokiem, cauri migliņai, iznira rēgi. Tajā pašā mirkli kariete pēkšņi apstājās. Nē, tie nebija rēgi!

Kā no zemes izlīduši, kāda bārdaiņa vadībā karieti ielenca šautenēm bruņoti puisi. Norāva kučieri no bukas un sasēja rokas uz muguras. Bet pats bārdainis, atrāvis karietes durvis, pastiepa pistoli.

— Ārā! — viņš uzbļāva.

No pārbiļa grāfam vai acis spiedās no pieres, mati it kā sastinga uz galvas. Nevarēja ne pakustēties.

Kas un kā viss turpmākais notika, viņš nesaprata. Vai ļauni murgi vai?... Nē, tie nebija murgi, jo, izrauts no karietes, viņš drebēdams stāvēja bārdaina vīra priekšā.

— Nu, vai mani atceries? Pazīsti? — vadoņa pistole durstīja grāfa krūtīs. — Un vai to tu arī nepazīsti? — viņš pavilkā tuvāk lielā lakatā ietinušos sievieti. — Tā ir mana māte, un es — trakā grāfa padēls! Ha, ha, ha! Boli nu boli acis kā aizšauts zaķis. Meties ceļos, nelieti! Skaiti tēvreizi, lai taisnā ceļā vari aizbraukt uz ellī pie saviem nelietīgajiem senčiem!

— Jā, grāf! — viņam pretim nostājās sieviete. — Kā necilvēks tu pazudināji jaunu meiteni. Visu mūžu atmiņu mirkļos par savu jaunību esmu sapņojusi pieredzēt to brīdi, kad tu kā nopērts suns stāvēsi manā priekšā. — Zane kratīja roku pie muižnieka plānā, līkā deguna. Un, pagriezusies pret dēlu, viņa teica:

— Negantam sunim labāk noder pātaga! Piecpadsmit cirtieņu par ikkatru viņa piesmieta meiteni!

Grāfs pavēra muti, bet parunāt nevarēja. Kā zibens švīka caur galvu novībēja istabeņu virkne viņa pilī... Grāfs iekunkstējās un saraustījās...

Bezvārdis pameta puisi ar roku. Tie nogāza grāfu zemē un pārrāva tam kažoku pār galvu. Viens uzsēdās uz kažoka, otrs uz kājām.

— Dod man! — teica Skriba Bezvārdim, sniegdamies pēc dragūnu naika. — Mana roka paradusi cilāt veseri, bet tu skaiti...

Kalēja cirtieni pa muižnieka muguru atsitās kā pret laktu. Grāfs kļiedza, cik spēka, pēc palīdzības, bet viņa kļiedzieni nodzisa lāčādas kažokā. Beidzot pavisam aplusa.

— Pietiks! — Bezvārdis apturēja kalēju. — Suns vairs nekustas! Iesvīdēt viņu kariete! Atrasiēt kučierim rokas, lai brauc un noved savu kungu uz slimnīcu. Kalējs, kā pienākas, to saklapējis!

Kučieris, uzrausies uz bukas, ātri aizbrauca.

— Tagad tā! — rīkoja Bezvārdis. — Cepļa tēvs Zani vienu pašu aizvedīs uz Ugāles staciju, lai pa apkārtceļu viņa nokļūtu Liepājā. Mums, viesiem pārējiem, ceļš uz meža nometni!

Atvadoties dēls noskūpstīja māti. Zanei caur smaidiem pamirdzēja asaras.

Konferencē notikumu ar Zaļās muižas grāfu Mēdemu neviens nepie-
minēja. Un vispār šo lietu atklātībā noklusēja. Taču tas, ka muižnieku piļu
dedzinātājs tik pārdroši, gandrīz vai citu muižnieku acu priekšā pastrādā-
jis šādu kauna darbu, baronu saniknoja. Sevišķi Kurmāles Brēdrihu. Jo
Bezvārdis, kuru viņš tik neatlaidīgi meklēja, bija vēl vainīgs pie tā, ka
grāfs jau skatījās nāvei zobos.

Skribas sieva Liēna vēl arvien atradās apcietinājumā Kurmāles muižā,
kur tagad sāka savest plašā apkārtnē apcietinātos revolucionārus.

Patī pils — nē, lielo, veco māju nevarēja saukt par pili. Ļauna, atbai-
doša — tā gulēja simtgadīgo kastaņu ēnā un ar saviem mazajiem logiem
drūmi blenza nolaistā parka malā.

Apcietinātos ieslodzīja muižas saimniecības ēkās. Pratināšana notika
lejā — pie niedru un meldru aizaugušā ezera — vecajos zirgu stallos.

Liēna zināja, kādā veidā tur notiek pratināšana, nojauta, kas sagaidāms,
ja viņu novedīs tur. Vairākas reizes Silvio Brēdrihs viņu bija pratinājis
muižas kalpotāju istabā, vēl vienmēr glaimīgs un atturīgs. Taču ciniskā
smīnā un iekāres piesātinātās acīs viņa redzēja īsta spīdinātāja dabu. Tas
viņu baidīja.

Tās pašas dienas vakarā, kad beidzās Kurzemes muižnieku konference,
Liēnu aizveda uz stalli. Drīzi pēc tam pie viņas ieradās Silvio Brēdrihs —
saniknots un ļauns. Atturīgā pieklājības maska bija nomesta.

— Tavs vīrs nu mums ir rokā. Rīt pat mēs te viņu pakārsim aiz kājām
pie griestiem un kausim tā, ka nezinās, vai atrodas debesīs vai ellē! —
pratinātājs norādīja uz āķi, iesistu sijā.

Jā, to viņa redzēja, tāpat kā sarkanos lāsumus uz sienām. Un daudz ko
vēl slēpa pakaišu salmu kārtā...

Seit bija pekle... Mocības, ko tikai sātans spēj izdomāt. Bet varbūt tas
arī bija pats sātans?

Liēna pacēla galvu, un viņas nicinoši naidīgais skatiens ķēra Silvio
Brēdrihu.

— Tu — svētā dievmāte! Es tev kaulus saberzīšu!

No spēja roku važu triecienu sejā Liēna krītot saguma salmos...

— Šonakt ieej un nomierini šo skaistulīti! — viņš sacīja sargzaldātam,
atstādams stalli.

No rīta, sardzi nomainot, dragūns atrada stalli sargzaldātu nodurtu ar
viņa paša šautenes durkli. Turpat salmos gulēja Skribas sieva pārgrieztām
roku artērijām... Liēna bija mirusi.

Kā viss naktī norisinājies, palika noslēpums.

Abas Brēdrihu māšas, to padzirdušas, aizskrēja uz stalli, lai savām acīm
redzētu zemnieka sievu, kas izdarījusi slepkavību un pati nogalinājusies.

Tā bija ne tikai viņām vien sensācija... Aplidoja arī citus vāciešus.

SESTĀ NODAĻA

1.

Skriba atgriezās Cepļos. Viņš vēl cerēja, ka Liēnu drīz atbrīvos. Bet, ja
nē, tad ar Bezvārža un viņa puisi palīdzību mēģinās nelaimīgo izraut no
Kurmāles muižas pekles.

Tomēr ar katru dienu vairāk šī cerība mazinājās. Pārāk stipri bruņotie
spēki apsargāja muižu, no kurienes atklīda baigas baumas. Kas tur nokļūs-
tot, tas vairs sveikā neatgriežoties.

Kādā vakarā, kad vecais Ceplis, pārbraucis no Kuldīgas, viņam pastāstīja par Lienas nāvi, Skriba pavisam saduga. Viņš neraudāja, bet sirds viņam tā asiņoja, ka pat acīs tās saplūda asaru vietā... Nakti, bezmiegā gultā valstīdamies, viņš gudroja daždažādus atriebības plānus.

— Man jādodas ceļā! — no rīta agri piecēlies, viņš teica.

Kurp?... To pats viņš nezināja. Tikai apņēmība, ka viņa turpmākā dzīve būs — drauds un atriebība Brēdrihiem. Uz Dundagu, kur it kā esot aizklīdis Bezvārdis ar saviem zēniem, viņš vairs neies. Jādzīvo kaut kur tuvāk, kur grozās šie muižnieku dzimuma nelieši. Atcerējās patikamo biedru — Apriķu mežsargu, ar kuru bija iepazinies Aizputes kara dienās, un devās turp.

Iedams pa mazajiem lauku celiņiem, maldīdamies cauri mežiem, viņš tikai vakarā sasniedza mežsarga māju. Šādu viesi mežsargs nebija gaidījis, tomēr uzņēma laipni.

Kamēr sieva salūkoja vakariņas, Skriba stāstīja par saviem pārdzīvojušiem un arī par turpmākajiem nodomiem.

— Es jau nupat sataisījos iet uz meža slēptuvi, kur pērnajā vasarā dzīvoja Sermuliņš no Liepājas. Tagad iesim abi. Pagaidām — tur droši un, galvenais, nebūsit viens! — sacīja mežsargs, uzsviezdams plecos pilnu mugursomu un paņemdams medību bisi.

Pa šauro meža taku mežsargs soļoja tik ātri, ka Skriba nespēja viņam reizēm tikt līdzī. Pelēcīgajā naktis gaismā viņš brīžiem it kā pazuda un tad atkal iznira uz takas, kad apstājies pagaidīja Skribu.

Viņi pārgāja pāri kādam purva zāli noaugušam staigņājam, aiz kura sākās agrāko gadu izcirtumu biežā jaunaudze.

Mežsargs apstājās pie kāda paugura jaunu eglīšu vidū.

— Tā bija pa daļai zemē ierakta agrāko meža cirtēju mītne. Laba slēptuve.

Pašķīris eglīšu zarus, viņš piedauzīja pie ieejas lūkas. Tā atvērās, un viņi iekāpa zemā, vāji apgaismotā, bet diezgan papravā telpā.

— Atvedu pie jums vēl vienu bēdubrāli, — mežsargs teica, noraisīdams savu mugursomu.

Skribam šie pieci vīri, kas viņu apsveica, nebija sveši. Tur bija agrākais Apriķu pagasta ziņnesis, pēc tam milicijas priekšnieks Jorēns, Rudbāržu skolotājs Folmanis un vēl citi jau kaut kur redzēti cilvēki.

Visi apsēdās ap mazo galdiņu, uz kura dega petrolejas lampiņa, un izkravāja no mugursomas atnestos labumus.

— Kas jauns? Vai ievāci ziņas par Dunalkas skrīveri? — Jorēns jautāja mežsargam.

— Sestdienas vakarā, tas ir — rīt viņš rīkojot mazas viesības. Diezin vai jums tad būs izdevīgi? Pagastmājas sargi gan būs mūsējie.

— Nu, ko tad vēl! — Jorēns attrauca.

— Tad vēl ir arī sliktākas ziņas. Krodzinieki, kuriem jūs sadauzījuši šņabja pudeles un izsītuši mucām spundes, ļoti sanīknojušies, ka nevar tā tirgoties kā agrāk. Sūdzējušies apriņķa priekšniekam. Tas apsoliņies pārmeklēt apkārtnes mežus. Un pagasta vecākais Daģis grāfam Kaizerlingam apsoliņies izdzīt visus pagasta ļaudis dzinējos, tāpat kā meža zvēru medībās.

— Daģis ir jāpārmāca! — iesaucās Jorēns. — Lai maksā nodevas ar speķi un maizi meža brāļiem! Spiegu listē viņu vēl neesam ierakstījuši, bet ar savu lielo muti viņš kaitē mums daudz. Domāju, ka pēc mūsu laipnās vizītes viņš mazliet pierausies.

— Viņam ir bieža āda, to vajag labi krietni ģērēt. Bet tagad es iešu! — teica mežsargs, uzsviedis plecos tukšo mugursomu.

Skriba aplūkoja meža mājokli. Sienas bija izliktas ar plēstām šķilām un

starpas aizdrīvētas ar sūnām. Būdas dibenā virs skuju kārtas bija noklātas sausas papardes.

— Tā ir mūsu guļas vieta. Salt jau nesalstam. Mazo skārda krāsniņu iekurinām pēc vajadzības un tikai naktīs. Ziemā uz āru iziet drikstējām tikai sniegpuņķa laikā, lai pēdas neatstātu. Par visu mums jāpateicas mežsarga goda prātam, — paskaidroja Jorēns.

Sēdēdami ap galdu, viņi sīkāk apsprieda uzbrukuma plānu Dunalkas pagastmājai. Par uzbrukuma jo sevišķi drīzu vajadzību uzstājās skolotājs Folmanis. Bija jādabū pasu blankas.

— Pat Liepājas komitejai tās aptrūkušās, un tur, lūk, biedrs no Grobiņas varēs dabūtās blankas aizvest uz Liepāju. Ar svešu vārdu aizbraukuši Krievijā, mēs rokas klēpī neturēsim. Strādāsim! Un tad, kad pāri velsies devītais vilnis... Jā, tad...

Folmanis stāvēja būdas vidū — liels un spēcīgs. Viņa galva sniedzās līdz griestiem. Visi zināja: ja Folmanis ko runāja, to runāja no sirds. Siem pušiem viņš bija autoritāte.

— Lai nu kā, — pēc mirkļa ierunājās Jorēns, — ja es aizbrauktu, justos vienmēr vainīgs, ka neesmu atmaksājis sava drauga nāvi, kas izglāba manu dzīvību... Priekšstrādnieks Zālītis stāvēja Apriķu pils tornī sardzē un, ieraudzījis no tālienes tuvojamies soda ekspedīciju, sāka zvanīt. Savu dēlēnu Gustu sūtīja uz pagastnamu ar ziņu, lai steidzīgi glābjos. Es aizbēgu mežā, mežsargs mani paslēpa. Šinī būdā viņš atveda arī skolotāju, pēc tam citus, kas še esam. Mēs bijām drošībā, bet Zālīti kopā ar apcietinātiem vērgaliešiem Kaizerlings aizdzina uz Grobiņu... Tas notika tieši Jaungada dienā uz baznīcas laukuma, kad pāri pilsētiņai nošalca šauteņu zalves atbalss... Grāfs varēja liksmoties: «Gods dievam augstībā! Revolūcija kritusi pie baznīcas!» Velti, negantniek! Ar to mūsu tautai bailes neiedzīsi! Lai kur tu būsi ielīdis, mēs tevi, grāf Kaizerling, atradīsim un par visu to atmaksāsim! Tāpēc es palieku šeit! — izsaucās dziļi saviļņotais Jorēns.

— Spiežu tev roku! — sacīja Skriba. — Lai kļūstam par skrejošo soda komandu!

Bija ļoti vēls, kad viņi nolikās gulēt. Skriba ilgi nevarēja aizmigt. Tas, ko nu bija dzirdējis, viņam par jaunu atgādināja Lienas neizsakāmās ciešanas.

Otrās dienas vakarā viņi visi seši apmeklēja Dunalkas skrīveri pagastmājā. Pie skrīvera tiešām bija ieradušies viesi. Atbruņotos sargus un pārbaidītos viesus ieslēguši istabā, pēc tam ar lielām pūlēm uzlauzuši uguns un zagļu drošo naudas skapi, kas, kā zināms, atradies tiesas istabā, paņēma pasu blankas un arī naudu, kuras gan nebija visai daudz.

2.

Remtes grāfs Konrads Mēdems, svinēdams sudrabkāzas, savā pili rīkoja lielas viesības. Bija aicināti Kurzemes varenie un muižniecības zieds. Bija ieradies ģenerālgubernators Bekmans, muižnieku maršals Kārlis Manteifels, Talsu apriņķa priekšnieks Rādēns, soda ekspedīcijas vadītājs ģenerālis Soloņins ar saviem palīgiem brāļiem Brēdriehiem un daudzi citi. So melno kraukļu vidū kā balts zvirbulis atradās arī Reķu muižas barons Štempels, gan tāpēc, ka bija Mēdema sievas tuvs radnieks.

Remtes pili daži zinātāji dēvēja par greznāko visā Baltijā. Pie tās celšanas novada zemnieki bija vēl strādājuši kļaušu kārtā. Ne bez pamata grāfs lepojās ar savu pili. Augsta unalta tā lepni stāvēja lielā parka ielokā. Turpat aiz parka — zaļu pļavu eļejā — bija paprāvs ezers ar mākslīgu

saliņu un medību torni, kas celts no pelēkā šūnakmens. Ezera krastmalā dižojās vienpadsmit metru augstais peldtornis. Tikai greznuma dēļ pie ezera gulēja milzīgs granīta akmens, tieši šim nolūkam atvests no Somijas. Un starp sēru vītoliem, kuru lokanie zari spoguļojās ūdenī, bija melna granīta pieminekļis ar čūskas attēlu. Grāfa Mēdema mātei šajā vietā bija iedzēlusī čūska, no kā viņa mirusi.

Ne tikai pils, bet arī parka un ezera apkārtnes izdaiļošanai Remtes īpašnieki bija ziedojuši ne mazumu pūļu un līdzekļu, jā, līdzekļu, kas bija sarausti ar zemnieku rokām, ar grūta darba sviedriem. To Mēdemi prata, un viņiem bez Remtes vēl piederēja Elejas un Lielauces muižas.

Virš galvenās ieejas pili bija izveidots Mēdemu cilts vapenis. Lēzenas un platas balta marmora kāpnes no plašā vestibila veda augšup līdz trešajam stāvam.

Milzu zālē spīdēja parkets, vjstur vizuļoja zīds un samts, un pie gleznaini rotātiem griestiem karājās mirdzošas kristāla lustras. Zāles dibenā stāvēja zelta rotājumiem darinātas greznas koncertklavieres. Logu un balkona durvju kristāla stiklos spoguļojās saule. Bez tam šajā pilī grāfs bija savācis neskaitāmus mākslas darbus. Sur un tur redzēja skulptūras, zāles un koridoru sienas klāja pasaulslavenu meistarū darbi lieliskos zelta ietvaros.

Apakšējā stāvā — virtuvē un blakus telpās — jau naski rīkojās pavāri un virtuveņes, gatavojot dzīru galda mielastu. Sulaiņi līpainos svārkos, baltām krūtažām skraidīja un stiepa dažādus ēdienus un dzērienus ēdamzālē.

Jau sāka sabraukt viesi.

Raibā, nevienādā mantas un valdonības stāvokļa muižnieku burzma klīda pa pils plašajām telpām, skatījās gleznas un citus mākslas darbus. Vai arī, sastājušies pulciņos, sprieda par revolūcijas apspiešanu un kā atkal no jauna nostiprināt savu varu šai zemē.

Visi vēl gaidīja ģenerālgubernatoru, kas bija aizkavējies.

Grāfienes mājīgajā salonā pulcējās baroneses, tenkoja un apbrīvoja dārgo sienas gobelēnu un viegla baroka stila sarkankoka mēbeles. Un arī viņām bija savas sarunas par nekulturālajiem zemniekiem un muižu kalpiem.

— Bet nu tagad tie ir nospiesti uz ceļiem! Visa viņu nekaunība un lieība ir saplakusi kā burbuļi. Tagad jau redzu to pašu veco zemnieku, to pašu kalpu, kas pazemīgi mūsu priekšā noliec galvu, kaut arī sevī slēpj viltīgu liekulību, — stāstīja citām baronesēm Brēdrihu vecākā māsa, Kurmāles muižas istā īpašniece. — Man ienāk prātā kāds gadījums, kas ļoti labi raksturo latviešu mežonību. Apcietināja un ievietoja mūsu zirgu stallī Reģu kalēja Skribas sievu, kas slēpa savu vīru — nu, to laupītāju un muižu dedzinātāju. Ko jūs domājat — šī sieva naktī stallī ievilinājusi sargudragūnu, to ar durkli nodūrusi un pati sev tā! ... — Brēdrihu māsa ar rokas kustību novilkā sev gar kaklu.

— To trakumu! — kāda baronese noskurinājās.

— Vai tas kāds brīnums? Visi latvieši ir traki! — Brēdrihu māsa, nicīgi uzmetusi lūpu, paraustīja plecus.

Reģu muižas barona Štampeļa sievu šī melīgā tērgošana ļoti uztrauca. Viss šis gaiss viņu smacēja vai nost. Viņa atstāja tenkotāju salonu. Ieraudzījusi balkenā stāvam savu vīru, viņa piegāja tam klāt.

— Man grūti, — viņa sūdzējās, — nesaprotu, kāpēc esam še atbraukuši. Vai lai klausītos melus un izsmieklū par latviešiem par priecātos līdzī par briesmu darbiem, kas tagad ap mums notiek? Es vairāk nevaru ...

— Nomierinies, mīļā! — Štempels uzlika roku sievai uz pleca. — Gaidu, kad atbrauks ģenerālgubernators un kad sāksies runas, tad arī es savu vārdu sacīšu. Runāšu par muižnieku morāli, par sirdsapziņu un par šo to vēl. Tāpēc... Paskaties! — viņš rādīja uz plašo, tālu pārskatāmo apkārtni. — Tur ir baznīca, tur kapenes, kas nožogotas ar augstu valni, un kapličā tur dzīvo tikai sikspārņi. Tur tālāk, uzkalniņā, vai redzi vientuļo priedi? To ļaudis sauc par kāķa priedi. Dzimtbūšanas un klaušu laikos pie tās sējuši un sodījuši tos, kas kungus nav labi klausījuši. Tad baznīcā zvanīts un mācītājs skaitījis pātarus par dieva sodību... Tā tas bija toreiz — vergu laikos. Un tagad?...

Sieva klusēja. Viņas skatiens maldījās gar parku, gar ezera krastu, kur pievakara saulē starp kupliem vītoliem kā sniega kupenas ziedos baltoja ceriņu krūmi. Cik daudz skaistuma šai zemē, cik daudz dzīves prieka tā varētu dot, viņa domāja. Bet tagad to posta zemisks naids, atreibība, varmācība. Cilvēku tiesības, viņu pašcieņa — viss ar tik lielu brutalitāti tiek samīts dubļos...

— Nupat atbrauca ģenerālgubernators! — teica Štempels.

Pie bagātīgā dzīru galda ģenerālgubernators slavināja grāfu Mēdemu kā priekšzīmīgu aristokrātu, kas līdz pat šim laikam pratis saglabāt veselīgas attiecības ar saviem zemniekiem un kas savu pili, līdzīgi Tretjakovam Maskavā, pārvērtis par mākslas krātuvi. Tāpēc — kamēr laiki nav nomierinājušies — arī vēl turpmāk pils dārgumu apsardzībai viņš atstājis veselu eskadronu dragūnu.

Citi muižnieki savās runās uzsvēra grāfa Mēdema dižciltīgumu, tāpat viņa sakarus ar ķeizarko galmu, jo ne velti viņš ieguvis goda pilno galma staļļmeistara nosaukumu.

Dzīru maltītei un slavināšanai beidzoties, Bekmans uzaicināja muižu īpašniekus mazajā pils spārna zālē, lai apspriestos.

— Izmantojot grāfa viesmīlību viņa goda dienā, kad viss Kurzemes muižniecības zieds kopā, gribu ar jums tā no sirds aprunāties. To prasa šīs juku un nemiera dienas. Ko esam novērojuši soda ekspedīcijas darbā un Kurzemes muižnieku nostājā? — Bekmans iesāka, smagi atsēdies mīkstajā krēslā, tā ka strauji sakustējās viņa akselbantes un ordeņi. Sīrmās, kuplās, bet arī izspūrušās ūsas līda mutē un pārkārās pār zilgani biežajām lūpām. Platās sejas tuklajos vaibstos un uztūkušajos maisiņos zem acīm bija jūtams slimīgs pagurums. Pataustījis iekškabatu, viņš izņēma salocītu aprakstītas telegrammas blanku.

— Kā jau zināms, ar valdības pavēli lauku kara tiesas ir atceltas, jo ļaužu prāti sāk nomierināties. Bet nupat šajā lietā es saņēmu no viņa ekselences iekšlietu ministra Stolipina plašākus norādījumus. Es jums nolasišu, — teica Bekmans, atlocīdams telegrammas blanku. — «Kārtību var nodibināt, stingri turoties sava pienākuma apziņas robežās. Ļoti uzmanīgi ir jāseko pat vismazākajai nemiera parādībai. Uz visstingrāko jāapspiež atklāti nemieri. Priekš tam Kurzēmē karaspēka diezgan. Tomēr jāgādā par to, lai bez policejiskās, militārās varas valdības pusē stāvētu arī morāliskā vara. Tāpēc nedrīkst pieļaut ierēdņu nelikumīgu rīcību. Jābūt uzmanīgiem pret privātpersonu interesēm. Un visās lietās būt apdomīgiem bargas varas pielietošanā.» Tā ir viņa ekselences pavēle.

Bekmans to rūpīgi salocīja un iebāza atpakaļ kabatā. Sakustējies un nokrekšķinājies viņš turpināja:

— Pavēlē sacīts, ka nedrīkst pieļaut ierēdņu nelikumīgu rīcību. Bet man no pilsoņiem ienāk daudzas sūdzības, ka daži soda ekspedīcijas vadītāji piespriežot miesas sodus un uz vietas tos izpildot. Tas ir nelikumīgs, cilvēku pazemojošs sods. Tāpat vēl tiek sodītas ar nāvi personas bez kādas

izmeklēšanas un tiesas sprieduma. Tas nedrīkst notikt. Ar to mēs sakurīnām no jauna nemiera uguni. Stingri jārikojas, bet tikai likuma robežās! — Ģenerālgubernators aplkusa. Viņa kreisā, labi vien pašaurākā acs pāri uz tūkuma maisiņam šķielēja uz muižniekiem, kas sēdēja viņam pretim un visgarām zālei.

— Es vēlētos dzirdēt jūsu domas, kungļ!

Piecēlās Zaļās muižas Mēdems, Remtes grāfa tēvocis. Pēc pārciestā pēriena «trakais grāfs» bija krietni nosirmojis. Bāli dzeltenīgajā sejā un kā ar pelēku miglu apvilktajās acīs vairs nemanīja agrākā spirtuma, bet gan tikai bezspēcīgu naidu. Spožos zābakos ar samta atlokiem ieautās kājas viegli drebēja.

— Nesen ir notikušas vairākas politiskas slepkavības, un cik tur trūka, ka arī mani jūs še vairs neredzētu, — Mēdems iesāka, ar roku pieturēdamies pie krēsla atzveltnes. — Ar likumību vien nekas nebūs līdzēts. Mums vajadzīgs vēl vairāk karaspēka, vēl stingrākas konsekvences valdības soļos. Mums vajag noteiktu atbalstu no kara tiesām, no izmeklētājiem... Šis varēšanas un gribēšanas mums trūkst. Tikko karaspēks aiziet, atnāk revolucionāri ar savu atriebību. Dumpja uguns uzliesmo no jauna. Tā kvēlo un kvēlo tālāk zem pelniem. Mums trūkst auksta prāta ūdens strūklas to pavisam nodzēst. Mēs ar dumpi viegli tiktu galā, ja izsūtītu veselus pagastus ar sievām un bērniem. Likums ir mūsu augstais ķeizars. Un jūs, ekseleņce, — runātāja kaulainās rokas žests pasviedās uz ģenerālgubernatora pusi, — jūs esat viņa vietnieks, jūs še esat likums! — viņš ķērcoši nobeidza un apsēdās.

— Visa pasaulē ar uztraukumu noskatās mūsu cīņā, vai tā būs sekmīga, vai tā atsitīs barbaru uzbrukumu mūsu īpašumiem, mūsu kultūrai. Ja vācietība šajā cīņā ies bojā, tad tā būs pasaulvēsturiska traģēdija ne vien Vācijai, bet arī Krievijai! — iesaucās barons Kārlis Manteifels.

— Kas vēl vēlas izteikties? — jautāja Bekmans, un viņa kreisā acs savilkās vēl šaurāka.

— Es! — Štempels piecēlās un pārvilka roku pār saviem gludi sasuktajiem matiem. — Es pilnīgi piekritu viņa ekseleņcei ģenerālgubernatora kunga uzskatiem, ka pirmām kārtām jāievēro likumība. Par to jau man ar Kurmāles Brēdrihu iznāca polemika avīzēs. Kaut gan ģenerālgubernators pavēlēja Sudaļu māju saimnieku, kas lūdza piedošanu, lauku kara tiesai nenodot, tomēr Silvio Brēdrihs viņu apcietināja un lika nošaut manas muižas robežās.

— Ar lieciniekiem varu pierādīt, ka Sudaļu saimnieks piedalījies revolūcijā. Tāpēc tika apcietināts, lai nopratinātu. Bet par to, ka lamādamies aizskāra zaldāta godu, viņu uz vietas nošāva. Tā tad jūs aizstāvat revolūciju un revolucionārus? — Silvio Brēdrihs sprausloja.

— Kā kurš to saprot! Revolūcija taču ceļas no pretrunām, no nesaskaņām starp tām sadzīves formām, kādās šie spēki darbojas. Tā rodas idejas nomainīt veco kārtību ar jaunu. No šādas idejas aizrāvušās visas Krievijas lielās ļaužu masas. Tos taču nevar nostādīt līdzās bandītiem un laupītājiem. Sudaļu saimnieks arī bija tikai tādu ideju pārņemts, bet ne bandīts. Un kā Brēdriha kungs izskaidros to nelikumību, ka mana kalēja sieva aizvesta uz Kurmāli pratināt un tur nogalināta? Kādēļ? — Štempels jau sāka iekarst.

— Slimodama ar nerviem, viņa to pati sev bija izdarījusi! — piesarkušā Brēdriha baltie acu āboli izvēlās pret Štempeli.

— Jums taisnība! Dienu no dienas redzēt asinis un citas šausmas jūsu stajļos, tas sabeidz cilvēka nervus.

— Meli!... Jūs aizskarāt muižnieka godu! — sauca Silvio.

— Kāds nelietis! — nokrekšķināja Zaļās muižas Mēdems. — Atvainoties! Gandarījumu!

Ģenerālgubernators, pacēlis roku, mirkšķināja acis.

— Lai runā! — viņš teica.

— Vakar biju Liepājas slimnīcā, — Štempels turpināja, — manai māsai operēja aklo zarnu. Runāju ar ķirurgu, viņš stāstīja, ka nesen operējis kādu Miezi. Bijusi smaga operācija, ievainots Kurmālē ar kājas spērienu vai citādi tieši vēderā. Vai tie arī ir meli? Nē, to jūs nevarēsīt noliegt! Vai tas ir muižnieka gods?

Abi Brēdrihi pielēca kājās, viņi atgādināja sakaitinātus buldogus.

— Jūsu ekselence! — Soloņins zīmīgi paskatījās uz ģenerālgubernatoru, kuram pat kreisā acs bija stipri papletusies.

— Baron Štempel, jūs novirzāties no lietas! Tā nedrīkstat runāt! — Bekmans nodārdināja.

— Beidzu! — Štempels, palocījies pret ģenerālgubernatoru, atstāja zāli. Uzmeklēja sievu, un viņi aizbrauca no Remtes pils viesībām.

Lai gan Reķu muižas barons bija pārāk stipri aizkustinājis šo muižnieku lapseņu pūzni, tomēr — kamēr šie atradās Bekmans, viņi vēl apvaldīja savu skaļumu. Bet, kad ģenerālgubernators aizbrauca, aizkaitinātā lapseņu pūžņa džinkstoņa gāja pilnīgi vaļā.

— Vai tas ir ģenerālgubernators! Krievu birokrāts! Dullais zābaks! — Zaļās muižas Mēdems siekalodamies lamājās.

— Cik man zināms, galma aprindās par viņa administratīvajām spējām jau sāk šaubīties. Tā pati Tukuma un Aizputes lieta... Nenoteikts valsts darbinieks! — Soloņins purināja savu kuplo bārdu.

— Cik muižu vien viņa nenoteiktības dēļ aizgāja bojā! — žēlojās maršals Manteifels. — Kad pērnajā rudenī uzturējos Jelgavā, es labi iepazinās ar viņu kā likuma burta kalpu. Pārāk piekāpīgs. Pieprasa Aizputes dumpinieki atsvabināt no cietuma viņu vadoņus — atsvabina. Ierodas skolotāju biroja delegācija un pieprasa neizraidīt revolucionāros Jelgavas skolotājus, kuri jau bija sabāzti cietumos, — atsvabina arī tos.

— Stulbenis!... Uz laukiem skolotāju birojam klausīja visi. Kas visvairāk ļaudis musināja, ja ne skolotāji? — Zaļenieku Mēdems burkšķēja.

Bet visskaļāk gaiss skanēja un džinkstēja ap brāļiem Brēdrihem. Savas dusmas pagaidām tie slīcināja alkohola plūdus.

— Štempels ir sociālistu brālis! Reizi par visām reizēm viņš jau nākamajā konferencē jāizslēdz no muižnieku korporācijas! — kļiedza Silvio Brēdrihs.

— Es ierosinu, ka mūsu Kurzemes maršalam Kārlim Manteifelim pašam ir jādodas uz Pēterburgu. Jāpaskaidro ministram Stolipinam, ka pagaidu lauku kara tiesas nav atceļamas, jo dumpinieki vēl nerimstas un politiskas slepkavības un laupīšanas notiek pat vairāk nekā ziemā. Jāgādā, lai Bekmani nomainītu ar spējīgu, drošu un nepiekāpīgu administratoru! — lika visiem priekšā Roberts Brēdrihs, iepriekš par to jau aprunājies ar ģenerāli Soloņinu.

3.

Nedēļa aizskrēja ātri, un pienāca arī otrā. Jorēns jau bija tik tālu izveļojies, ka varēja staigāt. Saimnieks stāstīja saimei, ka pie viņa atbraucis ciemos māsasdēls — Pēterburgas students.

Vakaros pastaigādamies, Jorēns mēdza aiziet līdz mežam, cerēdams dzirdēt pūces kļiedzienu, Skribas norunāto signālu. Viņš gaidīja ik vakaru, gaidot uztraucās, it kā no tā būtu atkarīgs viņa liktenis.

LUISA DIASA MORISĒ kokgrebums

«APNEMŠANĀS»

Arī saimnieks sāka palikt nemierīgs. Daģis esot atnācis pagastnamā ar divstobreni un rādījis barona Šrēdera dāvāto pistoli un lielījes, ka viņš apkārtņi iztīrījis no laupītājiem. Viens ievainotais gan izmucis, taču tālu nebūs ticis, kaut kur ielīdis — slēpjas. Brēdrihs ar Kaizerlingu nosolījušies to dabūt rokā. Mežu pārbaude gan neko neesot devusi, būšot jāpārmeklē apkārtnes pagastu rijas un šķūņi... Tā jau nebija laba ziņa.

Arī pats Daģis esot it kā pārvērties. No Aizputes allaž pārrodoties piedzēries, īpaši, ja esot vedis ko pārdot. Vilkaču meitas stāstot, ka Daģa sieva bieži staigājot saraudātām acīm.

— Sirdsapziņa runā! — teica Dzirkaļu saimniece.

Kādā vakarā, izdzirdis nakts putna brēcienu, Jorēns atstāja Dzirkaļus, no sirds pateikdamies saviem slēpējiem.

Mežā viņu sagaidīja Skriba.

— Iesim! — viņš īsi pamāja.

Viņi nonāca tanī pašā vietā pie upes krasta, gravā, kur, bēgdami no dragūniem, bija pārbriduši un kur Daģis viņus uzrādīja soda ekspedīcijai.

Tagad šajā gravā Jorēns redzēja krūmos sagulušus puīšus.

— Liepājas biedri — kaujinieki! — teica Skriba, abiem nokāpjot gravā.

Sermuliņš, kas jau no pagājušās vasaras labi pazina šo apkārtņi, sadalīja biedrus grupās pa trim, pa četriem un deva norīkojumus, kas katrai grupai jādara, ielencot Vilkačus.

— Visam jānotiek uzmanīgi un lielā klusumā, lai šī viltīgā lapsa neaizbēgtu. Var sagaidīt arī sīvu pretošanos, jo Daģim ir ieroči. Ja dzirdēsīt dārzā pūces brēcienu, māja no visām pusēm uzreiz jāielenc. Noteikti jāklausa mana komanda!

Grupiņas izklīda, dodamās nosacītā virzienā. Sermuliņš ar Skribu, sašņeguši Vilkačus, iegāja dārzā.

Vasarīga un tvīkstoši krēslaina bija nakts. Neviens Vilkačos nejuta, kas savelkas ap mājām.

Saimes galā vēl spīdēja uguns.

— Sākt! — Sermuliņš pieskārās Skribam pie rokas.

Atskanēja biedinošs pūces brēciens, un abi iznāca no dārza sētā. Pie staļļiem rēja, ķēdēs sizdamies, piesietie suņi.

Sermuliņš tēmēja ar pistoli saimniekgala logā. Nošķindēja stikli.

— Nāc ārā! — viņš sauca. — Nāc ārā saņemt atmaksu!

— Ārā, sunpurni, šausim! — draudēja Skriba.

Par atbildi viens pēc otra atskanēja divi šāvieni no istabas.

— Uguni!

Māju salmu jumti sāka kūpēt. Vienā laikā uguns iemirdzējās arī pie klēts, pie staļļiem, rijas un šķūņa. Pēc nedaudz acumirkļiem visi jumti bija liesmās.

No istabas izskrēja ļaudis, baiļu un šausmu pārņemti. Pagalmā atskanēja vaimanas. Abas meitas nesa mantu no degošās mājas. Puisis izdzina zirgus un govīs, trenca aitas un cūkas...

Saimniece, pavisam apmulsusi, tikai vaimanāja:

— Vai die, vai die!

Zviedza zirgi, blēja aitas, mauroja govīs, urkšķēja cūkas.

Beidzot pa istabas durvīm izskrēja saimnieks ar bisi rokā.

— Palīgā, palīgā! — viņš, grozīdamies starp lopiem, nelabā balsī kliezda. — Palīgā, palīgā! — baiļu un atriebes kārē izsaukdams vārdā tos, uz kuriem viņš aiz naida turēja ļaunu prātu. — Es jūs visus pazīstu — visus jūs, laupītājus un dedzinātājus!

Varbūt, ka viņš arī izšāva, bet tajā pašā acumirkļī arī pats nogāzās zemē.

— Pat nāvei zobos skatīdamies, viņš nodeva tos, uz kuriem bija ieēdies.

Sermuliņš paskatījās savā mauzerī un aizbāza to aiz bikšu jostas.

Kaujinieki izklīda. Jau būdami labā gabalā no notikumu vietas, vēl atskatījās uz sarkano atspīdumu, kas līdz ar rīta blāzmas sārtumu krāsoja debesis.

Jorēns ar Skribu aizgāja līdzī Liepājas kaujiniekiem.

4.

Ferdinands Griniņš, Šveicē izdevīgi sapircis vairākus simtus no armijas bruņojuma izņemtas šautenes, tās nogādāja Beļģijā biedram Koļam — transportēšanai uz Latviju.

Ar šo sūtījumu Griniņš Briselē piedzīvoja lielas nepatīkšanas — dabūja iepazīties ar Beļģijas policiju un pat cietumu. Viņu apvainoja, ka ar šo ieroču ievēšanu esot kompromitējis valsti. (Tas bija darīts pēc Krievijas sūtniecības mājiņa.) Taču tiesai šis arguments šķita pat smieklīgs, tāpēc Griniņu attaisnoja.

Atgriezies Cīrihē, Griniņš apmetās pie sava brālēna Kārļa, kas jau strādāja kādā lielā koku fabrikā. Arī Griniņš atrada darbu mehāniskajā darbnīcā un vakaros apmeklēja sprāgstvielu izgatavošanas kursu. Taču šī ārzemju klusā, mierīgā dzīve viņu neapmierināja. Tāpat viņam nepatika emigrācijā nokļuvušo biedru nebeidzamie, tomēr veltīgie strīdi. Pēc sava rakstura Griniņš alka darbības. Viņam šķita, ka tikai tur, kur atkal sākas revolūcijas uzplūdi, ir viņa īstais darba lauks, viņa dzīves jēga.

Par to viņš runāja ar Kārli un izstājās no mehāniskās darbnīcas. Jā, ilgāk kavēties svešumā viņš nevarēja.

Kārlis vēl pēdējo dienu aizgāja uz koku fabriku, bet Griniņš gribēja apmeklēt Raini. Šī doma viņam jau no paša rīta bija iekritusi prātā, par to vien bija jādomā, un nu jau drudžaini šķīrstīja piezīmju grāmatiņu, meklēdams Raina adresi.

Saule sildīja, un liksma likās diena, kad viņš izkāpa Lugāno. Tālu jau nebija ko iet, izrādījās, ka Via Circonvallone 23 atradās netālu no stacijas.

Ferdinands Griniņš Raini sastapa mājās — mazā mazā istabiņā, kurā atradās tikai gulta un galds. Rainis bija ļoti priecīgs par ciemiņu, jo pie viņa šē, svešumā, tikai reti kāds atnākot. Aspazija patlaban aizgājusi uz pilsētu.

— Vai neiziesim ārā? — viņš jautāja. — Tur labāk varēsim parunāties.

— Es jūs kavēšu darbā, — Griniņš ierunājās. Bet Rainis jau bija uzlīcis platmali galvā.

— Ejam! — viņš teica, ar roku pieskardamies kaklam, it kā to spiestu neērtā apkaklīte.

Viņi nokāpa uz tuvējās terases, kur atrodas San-Lorenzo baznīca, un apsēdās uz akmens kāpēm. Atklājās brīnišķīgas ainavas, kuras Griniņš šoreiz uztvēra sevišķi asi. Jauka bija Lugāno pilsētiņa — iegulusi ielejā — lielu kalnu pakājē. Un kur vēl ezers ar saulē žilbinošo ūdens spoguļi! Viņi tā raudzījās labu laiciņu. Rainis, padevis šo ainavu iespaidam, bija it kā piemirsis savu ciemiņu. Un Griniņš viņu negribēja traucēt.

— Vai nav jauki? — Rainis, pagriezies pret Griniņu, ierunājās. — Te ir vietas, kurās var noskatīties kā burvju parādībās. Priecājos, ka esat kopā ar mani un ka visu to varu jums parādīt. Bet Kastaņola, kur mēs drīz aiziesim dzīvot, ir vēl brīnišķīgāka. Tā izskatās, it kā būtu uzrāpusies uz klints raga. Iegriezieties arī tur mūs apciemot!

— Es drīz braukšu prom uz Latviju. Atnācu, lai, atcerēdamies jūs un šobrīdi, paliktu vienmēr uzticams jūsu sludinātajiem ideāliem. Tās bija jūsu dzejas, ko rakstījāt trimdā. Tās bija dziesmas, ko dziedājusi jūsu sirds.

zilā vakarā, domājot par dzimteni tālumā. Tās dziesmas sildīja mūs, jo jūs bijāt ar mums. Mēs vairs nebaidījāties no melnā bruņinieka... Es tik labi atceros to dienu, kad atgriezāties no trimdas un apmetāties Rīgas jūrmalā. Mēs jūs apsveicām. Tajā vakarā mēs, vairāki jūsu draugi, nonākdami pie jūras, devām zvērestu cīnīties par sociālismu, cīnīties līdz dzīves pēdējam mirklim... Un tagad, grūtajā brīdī, Latvija atkal gaida no jums jaunu mudinājumu, un mēs atkal gribam būt jūsu dvēseles atbalss. Atcerieties mītiņu vācu teātrī. Kad jūs uznācāt uz skatuves, sajūsmas vētra šalca visā plašajā zālē. Tauta jūs mīl! — Griniņš aizkustināts aplūsa.

Rainis satvēra viņa roku.

— Jaunais draugs, esmu lepns par tādiem biedriem kā jūs! Lepns, ka mūsu strādniekiem esmu tuvs un saprotams! — Un, tālē raudzīdamies, Rainis klusu, it kā pie sevis, runāja:

— Jūs aizbrauksit... Briesmās un nāvē...

— Jā, to es zinu! — Griniņš atsaucās. — Kas būtu cīņa bez briesmām? Briesmās pieaug spēks, izmaņa un rosme. Tās iedvesmo tāpat kā spēcīga dzeja — pēc cildenākas cilvēces, pēc lielākas dzīves. Tas tad atsver visu!...

Rainis cieši saspieda Griniņa roku.

— Kāds prātnieks saka: ja mēs ne vien ticam labākai dzīvei un gribam to, ne vien kā atsevišķi cilvēki, bet visi, — kopīgiem spēkiem — tad mēs tādu dzīvi arī radīsim.

Rainis kļuva atklātāks un stāstīja Griniņam par savu darbu, par nodomiem, par dzeju, satīru, par lugām, kuras jau iesāktas vai kas vēl padomā.

— Tas mans svēts pienākums, parāds, kas atmaksājams jums visiem tur dzimtenē.

Rainis pavadīja Griniņu līdz stacijai. Vilcienam aizejot, viņš vēl ilgi stāvēja uz perona, kamēr vien varēja saskatīt tālumā lokomotīves dūmu mākonīšus gaisā.

Bet Griniņš sēdēja vagonā pie loga un skatījās garām skrejošās ainavās. Viņš reizē redzēja un neredzēja tās, vēl arvien atrazdamies lielā dzejnieka garīgā iespaida varā.

Viņa dvēsele bija kļuvusi bagātāka.

— Kur tu tik ilgi pazudi? Visu dienu ne ēdis, ne kā, — pārmeta Aspazija Rainim, kad viņš vēlu atgriezās mājās.

— Draugs atnāca. Pastaigājāties. Ak, Inīņ, tev vajadzēja redzēt, kas Griniņš par cilvēku! — viņš sajūsmā izsaucās. — Dziļi izglītots, intelligentis jauneklis. Ļoti maigs un smalks. Klusa, atturīga uzstāšanās. Bagātīga, satura pilna dvēsele. Es reti dzīvē esmu sastapis tik simpātisku cilvēku, tik sirsniņu un jūtīgu.

— Tu viņu tā apjūsmo, ka, ja viņa vietā būtu sieviete, es kļūtu greizsirdīga, — jokojā Aspazija.

— Jā, par šo daiļo dvēseli var jūsmot. Tā ir dzimusi lielu darbu veikšanai. Tādi cilvēki spēj pastrādāt darbus, pie kuriem jāapstājas ar izbrīnu. Tik apņēmīgu, tik bezbailīgu kā šis jauneklis, es gribu ņemt kā varoņtipu savai drāmai. Kas apveltīts ar tik apzīlbinošu garīgo spēku, tas uzvar arī reālajā, rupjajā cīņā. Griniņš aizbrauca, lai atgrieztos Latvijā, jo viņš alkstot cīņas... — Rainis aplūsa, tikai pēc brīža piebilda: — Jūtos laimīgs, ka mūsu jaunajā paudzē ir tādi cilvēki.

— Bet šādi cilvēki tagad cits pēc cita krit... Ja padomāju, kas gan pret to ir mūsu personīgās ciešanas, vajāšanas, trūkums? Tikai sīki pilieni lielajā sāpju jūrā, kas tagad veļas pār mūsu dzimteni Latviju! — teica Aspazija rezignējoši skumjā noskaņā.

Ar ārzemju pasi kā vācu firmas komersants Ferdinands Griniņš agri no rīta iebrauca Rīgā. No stacijas viņš devās uz veco, pazīstamo veikaliņu pie krustmātes Rozentāles, cerēdams šē sastapt Kārli. Taču draugs pie savas mātes nebija atgriezies. No Šveices līdz Berlīnei viņi abi atbraukuši reizē. Ferdinands, kārtodams ieroču transportu, tur kādu nedēļu vēl aizkavējies, bet brālēnam Kārlim uzdevis vācu biedra adresi Tilzītē, lai tas viņam palīdzētu tikt pāri robežai.

— Viņam sen vajadzēja būt mājā! — izsaucās Ferdinands.

— Būs nobraucis uz Liepāju. Tur viņam kāda brūte vai... — Pār dēla un Ferdinanda pārbraukšanu mātē ne visai priecājās. — Kam jums, abiem delveriem, tik ātri vajadzēja skriet mājās! Vai tad nezinājāt, kā pie mums tagad iet? Bēdas vien... Tavs draugs Sņiķeris tagad strādā Etnā. Dzīvo Sarkandaugavā. Tu vakarā vari aiziet pie viņa. Man par tevi, Ferdinand, būs atkal jābailojas! — krustmāte nopūtās.

— Neraizējieties! Būšu uzmanīgs. Bet es nevarēju citādāk, krustmāt. Šē deg! — Ferdinands piesita ar roku pie krūtīm. — Kā Rainis saka: «Kas viņas ugunīs iededzies, tas neprasa, vai viņš bojā ies.»

Ko krustmāte uz to varēja atbildēt? Viņa tikai pašūpoja galvu un piecēlusies izgāja virtuvē uzvārit kafiju.

Paēdis brokastis, Griniņš steidzās sameklēt kārtīgu mēbelētu istabiņu, kur apmesties.

Rīgas ielās nekas nebija mainījies. Kādu viņš to atstājis ziemā, tāda izrādījās arī tagad, vasarā. Vēl tāpat staigāja bruņotas zaldātu patruļas un uz ielu stūriem stāvēja gorodovoji ar šautenēm.

Iegājis Vērmanes parkā, Griniņš apsēdās uz sola zem kuplās liepas, ar patiku lūkodamies zāļainā laukuma raibo puķu puduros. Parks bija patukšs. Tikai reti gājēji kā garlaikodamies klaiņoja no ejas ejā. Vēl retāk uz celiņu oļiem dzirdēja steidzīgus soļus.

Atspiedis muguru pret sola atzveltni, Griniņš sāka pārdomāt, ko vispirms iesākt. Bez kavēšanās jānoirē fiktīvās vācu firmas vajadzībām telpas, kur novietot maskētās preču kastes ar ieročiem. Pēc nedēļas transports būs Rīgā. Jāuzņem ar partijas vadību tieši sakari. Žēl, ka nevar aiziet pie Austras, kas allaž par visu labi informēta. Kā par nelaimi viņas ēdnīca par daudz sakompromitēta. Tāpat agrākās komūnas likvidētas, un jaunie konspiratīvie dzīvokļi viņam vēl nebija zināmi. Bet Zemzars?

Griniņš piecēlās. Ja tikai Zemzars konspirācijas dēļ nebūs mainījis dzīvokli. Un vai viņu sastaps mājās.

Durvis atvēra Zemzara sieva. Viņa tūliņ pazina Griniņu.

— Ir mājā, ir! — viņa smaidīja, vezdama viesi uz vīra istabu. — Redzi, kāds negaidīts ciemiņš pie tevis atnācis!

Zemzars piecēlās no galda, uz kura atradās aprakstītas papīra lapas.

— Atgriezies gan! — viņš teica, sniegdams roku un norādīdams uz krēslu, kur atsēsties. — Tieši tevis tagad mums trūka. Kaujiniekos nav vairs īstas kārtības. Atzīstos, ka tagad partijai viņi sagādā lielas raizes... — it kā kaut ko pārdomādams, Zemzars aplūsa.

— «Cīņai»? — Griniņš, norādīdams uz apdrukātām papīra strēmelēm, jautāja.

— Jā!... Pašlaik pārskatīju korektūru... Gatavojamies kongresam. Lielinieku un maziņu taktikas strīdi. Anarhistiskās tieksmes kaujiniekos... Redzi, jautājumu bez gala. Valsts domes dienas arī jau skaitītas, jādod novērtējums. Labi vēl, ka redakcijā saistījies tāds teorētisks spēks ar labu spalvu kā Paragrāfs — Pēteris Štučka. «Cīņa» tagad kļūst par īstu cīņas avīzi. Savā pēdējā rakstā Paragrāfs uzstājas asi un nesaudzīgi pret anarhistiskām tendencēm dažās kaujinieku grupās. Reakcijas uzbrukums dezorganizējis arī tehnisko komisiju. Tā CK pat nav nodevusi savas

darbības pārskatu. Daži no tiem sāk rīkoties uz savu roku. Radusies kāda «anarhistu-komunistu grupa», no ārzemēm pārbraukušais Vērnieks ir tās vadītājs.

— Ar Vērnieka patvaļīgām tieksmēm mums allaž nācies sadurties, lai gan kā kaujinieks viņš drošsirdīgs puisis, — iebilda Griniņš.

— Bet, lūk, ko viņi nupat izlaiduši! — Zemzars paņēma no galda sīkā drukā iespiestu lapiņu. «Mēs neatzīstam CK direktīvas. Mēs radīsim organizāciju, kur paši ražotāji darīs to, ko atrod par labu. «Pats vārds un darbs» ir mūsu devīze». — Zemzars pagrieza lapiņas otru pusi. — Parakstījusi: «Rīgas anarhistu-komunistu grupa». Še, izlasi, redzēsi, kāda tur pretrunīga putra savārita. Pilnīga anarhija!

Griniņš, paņēmis lapiņu un to uzmanīgi izlasījis, kļuva domīgs.

— Cēlonis visam tam ir tā pati politiskā nedrošība, vajāšanas un liels bezdarbs, kas iestājies rūpniecībā, — viņš teica, lapiņu atdodams Zemzaram. — Tādēļ nebrīnos, ka mazāk apzinīgiem kaujiniekiem šādi godkāriģi Vērnieki ar demagoģiju sagrozījuši galvas.

— Tiesa. Bet, ja viņi kā partijas biedri savu brīvo laiku nav pratuši izmantot marksistiskās teorijas un sociāldemokrātijas cīņas mērķu izprašanai, tad tas viņus neattaisno. Viņi ievilkuši sociāldemokrātu ieročus, izmantojuši partijas sakarus, un tagad? Pats darbs un pats plāpa! — Zemzars nosvieda proklamāciju uz galda. — Mums viņi jāapkaro, no viņiem jānovēršas, jo ar savu balamutību ne vien kaitē mums, bet arī paši sev... Pricējies, ka esi atgriezies. Darbi gaida vai kaudzēm. Galvenokārt pārkārtotā tehniskā komisija — kopā ar Jēpi un Ķēniņu — jāvada kaujinieku darbs un jāpārziņa ieroču lietas... Nu pastāsti, ko pats esi labu veicis?

Gari džinkstēdams, ar īsām pauzēm ieskanējās durvju zvans.

— Arķivārs nāk pēc korektūras! — Zemzars teica.

Allaž mierīgais un smaidīgais Arķivārs šoreiz bija nopietns.

— Mūsu spiestuve briesmās! — viņš teica, apsveicinājies ar Griniņu.

— Uzosta? Vai nopietni? — Zemzars kļuva nemierīgs.

— Nē! Vērnieks ar savējiem nolēmuši to ieņemt. Es nejauši uzzināju.

— Arī tas vēl! — Zemzars šūpoja galvu.

— To nevar pieļaut! — Griniņš strauji piecēlās. — Jāsastop tikai Jēpis. Ja viņš ir Rīgā, tad es viņu sadabūšu!

— Domāju, ka iztiksim bez pistolēm, — Arķivārs pasmaidīja. — Tipogrāfijas iekārtu mēs jau pakojam kastēs un kurvjos. Vakarā pārvedīsim uz rezerves telpām, kuras jau agrāk esmu iekārtojis. Par sliktu nebūtu, ja jūs ar Jēpi pie mums atnāktu, kā saka, katram gadījumam. Ap astoņiem vakarā, gaidīšu jūs Stabu ielā — komūnā. Ja?

— Būsim! — Griniņš aizgāja.

— Žēl, ka avīzes iznākšana nokavēsies! — Zemzars sūrojās, pārcilādams izlabotās loksnes.

— Nenokavēsim! Šo numuru iespiedīsim «Düna Zeitung» tipogrāfijā.

— Nu-u?

— Drukātavas meistars aizbraucis uz Vācijas nosvinēt sava brāļa kāzas. Veselu nedēļu nebūšot mājā. Burtliči apsoliņa iekārtot tā, lai «Cīņu» nodrukātu naktī. Jā, un vēl ko! Esmu atradis privātipašnieku, kas savu drukātavu pārdod. Tā atrodas ļoti izdevīgā vietā. Kā tu domā?

— Par to parunāsim CK sēdē. Tu ziņosi, un tad apspriedīsim! — Zemzars viņam pasniedza korektūru.

Griniņš aizgāja uz Lauku ielu pie Lejniekiem un tur tiešām sastapa Jēpi. Visi priecīgi pārsteigti, apstājuši draugu, to apsveica. Mīce pat sasita rokas un, strauji apskāvusi viņu, noskūpstīja.

— Burlaciņš! — acīm spulgojot, viņa glāstīja tā kuplos matus. — Es jau sāku domāt, ka mani esi pavisam aizmirsis.

— Kā redzi, tevi aizmirsis neesmu. Vakar tikai atbraucu un šodien esmu klāt! — Griniņš smaidīja, raudzīdamies meitenē.

Māte, pieskārusies viņa rokai, pirkstiem taustīja uzvalka piedurknes.

— Kas par drēbi! Ārzemnieks kas ārzemnieks!

— Es, Jēpi, tevi meklēju. Nopietna lieta! — Griniņš, apsēdies uz Mīces pasniegtā krēsla un kļūdams nopietns, pastāstīja, ko dzirdējis no Arķivāra.

Kāds piekļauvēja pie durvīm. Māte izgāja priekšnamā lūkot, kas atnācis, un atgriezās ar Vērnieku.

Soreiz, maskodamies vai lepodamies, viņš bija ģērbies kā mākslinieks. Mīksta platmale sedza kuplos, iesarkanos matus, ap baltās kravates apkakli bija apsietā kupla melna kaklasaite. Būdams labs zīmētājs un reizēm strādādams par krāsotāju, viņš it kā stūrēja mākslinieku ūdeņos.

— Kāds vējš tad anarhistu atdzinis pie mums? — diezgan nelaipni jautāja Mīce.

— Ilgas tevi un tavus mīļos draugus redzēt! — Vērnieks, ironiski vaibstīdamies, sniedza roku Jēpim un Griniņam.

— Mēs jau gatavojamies tevi citur apsveikt! Tā sakot, lai mīlīgi izrunātos! — mierīgi, viegli vīpsnājot, sacīja Griniņš. — Es lasīju jūsu deklarāciju.

— Nu, vai viss nav skaidri pasacīts? — Vērnieks strauji iekrita. — Darīt galu ekspluatācijai, iznīcināt nevienlīdzību un visus kapitālistiskās iekārtas ļaunums. Par šo pašu jautājumu sociālistu programma ir piebāzta pilna ar tukšām frāzēm, kuras var iztulkot, kā katram tik. Tā ir piemērota buržuāzijas, ne strādnieku interesēm. Tikai mēs ar pilnīgu ekspropriāciju iznīcināsim kapitālismu. To neveiks sociālisti, kuri CK revolūcijai uzliek uzpurni...

Jēpis ašiem soļiem sāka staigāt pa istabu.

— Ko tu īsti sludini? Anarhiju? — Griniņš piecēlās no krēsla.

— Ja gribi, — sauc to par anarhiju! Bet tā ir revolūcija, kas atzīst pilnīgu brīvību. Maize un brīvība ir šīs revolūcijas lozungs! Tā nepērk, bet ņem. Ņem visu, kas vien vajadzīgs! — Vērnieks izsaucās ar patosu.

— Arī mūsu CK tipogrāfiju? — Jēpis vairs neizturēja un apstājās pret Vērnieku. — Vai tu esi ohrankas aģents vai...

— Ko? ... Es? ... — Vērnieks aizsvīlis paspēra soli pretim Jēpim un izvilka no kabatas brauniņu.

— Arī Jēpa roka sataustīja mauzeri.

Mirkli Mīce no pārsteiguma vai apmulsas, ieraugot abiem rokās ieročus.

— Jēpi, Jēpi! — viņa atpūšies izsaucās un, pieskrējusi pie puīša, to satvēra aiz rokas. — Nepārsteidzies! — Mīce lūdzās.

— Lieciet savus ieročus nost! — Griniņš nostājās starp abiem kaujiniekiem un pavēlēja: — Tava grupa, Vērniek, nav ne sociālistiska, ne komunistiska, bet pats no revolucionāra tu esi pārvērties par avantūristu! Taisies, ka pazūdi, iekams vēl nenogāzies no celma! — Griniņš norādīja uz durvīm. Stalts un nelokāms viņš stāvēja abu vidū, un viņa asais žests kā pātagas cirtiens ķēra Vērnieku, kas, ieroci saņņaudzis, ne uz viena nepaskatījies, steidzīgi izgāja.

Istabā sabiezētais naida tvaiks saplaka, un tā vietā iestājās drūms klušums.

— Cik skumji, kad cīņas laukā mūs pametis biedrs, ar ko vēl nesen lepojāmies... — Mīce žēlojās un nopūtās.

Neviens viņai neatbildēja. Jēpis atkal sāka soļot pa istabu, jo viņš ne

mirkli nevarēja nostāvēt mierā, būdams uztraucies. Griniņš, pagriezis galvu sāņus, par kaut ko domāja.

— Jēpi, — viņš pēc brīža klusi ierunājās, — tev vajadzēs vienam pašam aiziet uz komūnu. Pēc manas pārliecības — mūsu tipogrāfijai briesmas nedraud. Vērnies saprata, kas viņu šajā dēkā var sagaidīt. Man šodien vēl jāpaveic kāds neatliekams darbs. Tādēļ es aizeju, draugi!

5.

Pretim pilsētas tirgum — pie Daugavas krasta — bija noenkurojies liels transporta kuģis.

Ostas strādnieku parastā salasīšanās vieta — «Pasaules krogs» Kaļķu ielā — jau no paša rīta dūca un skanēja. Ap štaueriem, kas pieņēma strādniekus kuģa izkraušanas darbiem, spiedās vīriešu drūzma. Strādnieku bija daudz, tāpēc ne visiem krita šis darba laimests. Staueri izlasīja tikai savus draugus.

Četri zilās darba blūzēs gērbušies puisi turējās vienkopus, un viņus šī drūzma it kā mala un izmala aizmugurē. Uz viņiem greizi blenza pastāvīgo ostnieku acis. Šādi zeļļi ir allaž konkurenti viņu darbā. Zobgalīgi nenovīdīgie smīni it kā runāja: lai tikai pamēģina! . . .

Kroga durvīs parādījās kungs gaiši pelēkā vasaras uzvalkā, ar panamu galvā un kniebli uz deguna.

Pūlis sakustējās, un daži virzījās kungam tuvāk. Viņiem šķita, ka šie smaržo pēc svaigas maizes.

Bet jaunais kungs mierīgi skatījās viņiem pāri — līdz pamanīja zilās blūzes pūļa aizmugurē.

— Puiš', kam te ir spēks kaulos? — viņš, noņēmis degunkniebli, skaļi jautāja.

— O, o! . . . Man . . . man . . . Dod tik šu'! — izskanēja rūkoņa.

— Bet mums ir nags! — pēc norunātās paroles atsaucās viens no zilās blūzes puišiem.

— Tā, tā! — kungs, uzlicis degunkniebli, mirkli tos vēroja un lepni pameta ar pirkstu: «Tu, tu, tu un arī tu!»

Tas bija Ferdinands Griniņš.

Tā bija norunāts ar Ziemeli, kas apsolijs pagādāt biedrus ieroču aizvešanai no kuģa uz noliktavu. Pieņemot kā gadījuma strādniekus «Pasaules krogā» — iekrišanas gadījumā — viņi varētu atrunāties, ka no visa tā neko nav zinājuši.

Noliktavu — patiesībā vecu koka šķūni būvmateriālu novietošanai — Griniņš bija noirējis Pārdaugavā, mazā šķērsielīnā, pontonu tilta galā. Dārgo kravu ar smago ormani puisi nogādāja turp.

Kamēr kastes nesa noliktavā, šķūņa īpašnieks ieinteresējās, kas tas par būvmateriālu tajās kastēs.

Tad nu puisi uzlauza vienai vāku. Cieta, pelēki iebrūna un spīdīga masa pildīja kasti. Griniņš paskaidroja: ja to stipri sakarsē, tā kļūst mīksta un derīga vannasistabu grīdu noklāšanai vai līdzīgām vajadzībām. Lēts un izturīgs materiāls.

— Ja jums vien vajadzīgs, labprāt pārdosim! — Griniņš piedāvāja.

— Nē, nē! — namsaimnieks atrunājās. — Pašlaik nebūvējos, laiki nedroši, nē, nē!

Kad namsaimnieks bija aizgājis, puisi nodrupināja plāno masas kārtu. Zem tās bija pergamenta papīros ievīstīti un rūpīgi ieeļļoti ieroči — mazera pistoles.

Daļu no tām nodosim atsevišķu biedru glabāšanā, bet pārējās, kā arī kastes ar šautenēm un munīciju — nogādāsim slēptuvēs. Par to rūpēties apsoliņās RK loceklis — mūrnieku pulieris, veikls sava aroda biedru organizētājs, kura vadībā vispārējā streika laikā mūrnieki izcīnījuši deviņu stundu darba dienu.

Tā īsā laikā kastes no noliktavas pazuda, bet Mārtiņa un Dzegužkalna kapos parādījās svaigas kapu kopiņas. Vairākas kastes izvadāja Tīlava fabrikas kučieris — drosmīgs un apķērīgs biedrs. Arī tieši šai fabrikā atradās labi slēpta ieroču noliktava.

Vienu kasti ar šautenēm un mauzeriem Garais atveda Etnā. Šautenes viņš noglabāja fabrikas darba rīku noliktavā, kuras pārzinis arī bija biedrs. Mauzerus Garais ar Mīci pārstiepa pie Lejnikiem, tos pagaidāmi noslēpjot malkas šķūnītī. Pēc tam Mīce ieteica Andram un Janelim ieročus noglabāt citā, drošākā vietā. Andram naktī lāgā nenāca miegs, domājot par šo svarīgo uzdevumu.

Jau agrā rītā Lejniece un abi zēni bija gatavi iešanai uz Lielajiem kapiem. Pistoles sabāza divās lejkannās. Tās nest uzņēmās Andrs ar Janeli. Mātei bija grābeklis vienā rokā, bet uz otras kurvis ar patronām un puķēm. Izskatījās, ka viņi ietu apkopt savu piederīgo atdusas vietas.

Mazliet satraukti, viņi apstājās pie garas puspagraba veidā izmūrētas kapličas, kur metāla zārkos trūdēja aristokrātu vai bagāto pilsoņu senču atliekas.

Kapos neredzēja neviena cilvēka. Dziļš miers vēl gulēja akmens stabu un krustu aizēnā. Tikai reizi pa reizei no ielas puses atklīda un dzisa ormaņu ratu rīboņa.

Starp kuplo liepu lapām jau vizēja saules staru stīgas. Modās putni, kaut kur dažas taktis pat uzsita lakstīgala. Zēnu uztrauktie prāti kaut cik nomierinājās. Uzdevums jāpaveic!

Andrs pavēra kapličas durvis, un abi ar Janeli ieslīdēja iekšā. Sasmakušā gaisa elpa iesitās sejā. Mirkli abi stostījās un apstājās. Šo tumši krēslaino telpu Andrs kādreiz ar Mīci bija apmeklējis. Tad šī vieta modināja tikai ziņkāri, bet tagad? Viņu pārņēma nelaba jūtība, uzskatot turpat uz garā katafalka biezo putekļu kārtu un zirnekļu tīklu pārklātos zārkus. Viņam šķita, ka nācis pastrādāt noziegumu, traucēdams miroņu kluso mūža mieru. Tika baigi...

— Nu! — Janelis pieduņķēja Andram pie sāniem.

Andrs paskatījās pa vaļā atstātajām durvīm. Māte, apsēdusies netālu uz soliņa, viņu drošinādama, pamāja ar galvu. Viss baigums tā kā pagaisa... Ilgāk nevarēja kavēties!

Lielā zārka vāku viņi tomēr nevarēja ne pakustināt, kaut gan Janelis, zobus sakodis, laida kaltu darbā. Aiz lielā zārka stāvēja mazāks. Bet ar to gāja tāpat, un puikas svīda, līdz beidzot vāks pacēlās. Viņi vairījās skatīties uz pelēko, it kā pelnu kārtas klāto galvaskausu. Droši vien tā bija pārsega, kas ar ilgajiem gadiem sairusi putekļos.

Steigā salikuši pistoles ģindenim gar sāniem, viņi trīcošām rokām uzlika vāku. Darbs bija galā!...

Iznākuši no kapličas, — zēni ar pilnu krūti ievilka elpu. Slaucīdami nosvīdušo pieri un kaklu, viņi jau smaidīja. Un baigās izjūtas vietā tos strauji pārņēma liels prieks. Ieroči bija apslēpti tur, kur tos neviens arī nemeklēs.

Otrajā dienā šāds uzdevums jau veicās labāk.

SEPTĪTĀ NODAĻA

1.

Sociāldemokrātu Savienības konferencē Alberts Traulejs, runādams par politisko stāvokli un par Savienības darbību, minēja iemeslus, kāpēc tās iespaids lauku iedzīvotājos mazinājies.

— Daudzi no mūsu biedriem ir krituši no muižnieku sirotāju rokas, bet daudzi arī sabijušies un uzvarai vairs netic! — sacīja Traulejs. — Bija laiks, kas daudziem likās tikai skaistas revolūcijas ugunīgās dienas, bet nu jau daudzi paspējuši to laiku nolādēt. Bija cilvēki, kas zvērēja jaunajai pasaulei, bet nu jau pārgājuši tumsonības kalpībā... Tikai tie ir karotāja vārda cienīgi, kas atdevuši visu par saviem ideāliem, tikai tie ir īsti revolucionāri, kuru ieroči ir kā uguns, kas iznīcina visu un cīņā iznīcina arī sevi. Viss, kas revolūcijai ir sasniegts, tas ir iegūts tikai ar šādu cilvēku asinīm. Šajā šausmīgajā nāves pusnaktī šie lepnie un drošie varoņi mums uzsauc: «Visu vai neko!»

Traulejs, beidzis runāt, apsēdās un ar roku pārvilka pār saviem kupaļiem, melnajiem matiem, it kā gaidīdams, vai viņam būs atbalss.

Dzejnieks Skarga ziņoja par Savienības kases stāvokli. Tas esot gaužām bēdīgs. «Laukstrādnieka» izdošana esot jāpārtrauc. Ienākumi no ekspropriācijām arī nav devuši to, kas cerēts. Preses izdevumiem viņš jau esot ziedojis savu māju...

Traulejs, it kā viņu neinteresētu Skargas žēlošanās, sēdēja nopietns un domīgs. Patumšās, dzedrās acis ar stingru skatienu raudzījās pie pretējās sienas pakārtajā plakātā: «Bez cīņas nav uzvaras!»

Kad reakcija sāka trakot Rīgā un uz laukiem, arī viņš bija patvēries emigrācijā. Bet tikai īsu laiciņu. Parlamentārisms Vācijā vai Šveicē viņu nesajūsmināja. Tāds parlaments strādnieku šķirai bijis vai nebijis. Tautai sistās brūces un nodarītās sāpes sauca viņu atpakaļ, lai ar citādiem cīņas līdzekļiem — ar kvēlošu naidu mestos pretim ienaidniekam. Bez žēlastības pret tiem, kam nebija svēts ne likums, ne cilvēka dzīvības. Nedaudz uzkavējies Somijā, viņš ieradās Rīgā, lai sasauktu konferenci un mudinātu Savienības biedrus uz aktīvāku darbību. Bet Rīgas grupas biedri — jaunie rakstnieki un citi inteligenti, iebaidīti no tā, kas redzams visapkārt, bija tiešām kā apjukuši. Nodibināja gan žurnālu «Pret sauli», drusku vēlāk arī «Dzelmi», bet tur vairs nebija revolucionārā gara. Savā manifestā, ko parakstīja deviņi rakstnieki, bija šauri individuālistiska nostāja. Traulejs tam nepiekrīta. Tauta revolūciju saprata citādi. Bet, lai ko darītu, vajadzēja saturēt kopā šos topošos rakstniekus, kas, apstākļiem mainoties, varētu uzrakstīt kaut ko spēcīgāku. Un tagad — cik tad ir starp viņiem tādu, kas nešaubīgi tic revolūcijas mērķiem un kas nebaidītos ne no kādām grūtībām?

Traulejs pameta skatienu uz Skargu, kas, beidzis tiešo pārskatu, vēl turpināja sūkstīties. Paskatījās uz Rasu, uz Beisonu, uz citiem. Viņi gan ir dzejnieki, bet ne cīnītāji, arī ar savām dzejām nē. Vismaz tagad vairs nē!

Pēc referātiem sākās pārrunas — ne tikai par to, ko Savienība veiks, bet arī par to, kādu cīņas taktiku ieturēt turpmāk.

Pirmais runāja žurnālists Ādams Kalniņš. Izteica domas, ka ciešāk jāsaistās ar krievu sociālvolucionāro partiju un jāpieņem tās cīņas metodes.

— Mūsu līdzšinējais darbs izrādījies nesekmīgs. Tāpēc esam sakauti, tas mums jāatzīst...

Piecēlās Rasa, vēl ar roku pieturēdamies pie galda malas. Runājot viņa lūpas šaurajā, bālajā sejā drebēja. Viņš meklēja attaisnojumu biedru pasivitātei, meklēja vainīgos, kādēļ revolūcijā nav gūta uzvara.

— Vai mums trūka labas gribas un sajūsmas? — viņš jautāja, uzskatīdams Trauleju. — Nē! Pat drosmes un uzpurēšanās netrūka. Trūka tikai cilvēku ar gaišu prātu un noteiktu gribu. Mums nebija cilvēku, kas jau iepriekš paredzētu cīņas gaitu un kustību ievadītu noteiktā virzienā. Mūsu diplomētos Latvijas Sociāldemokrātiskās partijas vīrus laika vēji svaidīja uz visām pusēm, līdz, pārbijušies no revolūcijas spēka, vairs nezināja, ko darīt. Tāpēc mūsu gaišās cīņas sākuma dienas nobeidzās tik tumšā naktī. Mums pietika ar aklu sajūsmināšanos un skaļām runām. Par rūpīgu sagatavošanos un vispārēju plānu nebija ne runas.

Rasa aplusa. Viņš paskatījās biedros, pastaipīja kaklu, it kā vēl gribētu runāt, bet, ieraudzījis Trauleju ar noliektu galvu, sadrūvējās un apsēdās.

Tādā pašā garā kā Rasa plaši klāstīja savas domas arī Beisons. Tā pati nevarīgā želošanās par reakcijas pārspēku.

— Sacelšanās, ar ko partijas vadoņi gadiem ilgi bija dižojušies, pēkšņi stāvēja durvju priekšā. Bet pirmie, kas pazaudēja galvu, bija vadoņi.

Beisonam beidzot savu runu, pacēla galvu Traulejs. Viņa skatiens bija ass un dzelzains. Viņš lēni piecēlās no krēsla un iesāka klusā, paskarbā balsī:

— Runāja dzejnieki — mūsu Savienības zieds. Es saprotu viņu sāpes un sašutumu. Mēs vainojam Latvijas sociāldemokrātu partiju, kas nobaidījies ienaidniekam dot nāvīgo triecienu tad, kad to prasīja revolūcija. Bet tas pats jāpārmet mūsu Savienības ziedam. Tikai jūsmoja, līdz beidzot iegrīma liriskas rezignācijas «Dzelmē» — kad cilvēkus nošauja bariem, kad skolotājus kar pie telefona stabiem. Mājas un skolas tiek nodedzinātas, ja vien barons, jādams soda ekspedīcijas priekšā, pamet uz tām ar pātagu... — Trauleja balss kļuva arvien skarbāka. — Vai mums to vēl paciest? Nē! Cirtienu pret cirtienu! Neviena asins pilīte lai nepaliek neatmaksāta! Neviens naida izpaudums lai netiek aizmirsts! Tad visiem asiņainajiem velniem pienāks gals! Bet tas prasa cilvēkus ar stipru gribu, izturību, dzelzs nervus bīstamajos brīžos. Mums arī tādi cilvēki ir! Drebiēt, tirāni un varmākas!

Traulejs aplusa. Kaut kas neatminams, kā pats liktenis, iegula viņa sejas vaibstos.

— Cik skaists viņš savā spēka apziņas diženumā! — Melīta domāja. Viņa un Ādams tikko bija pārbraukuši no Parīzes un ieradušies konferencē.

Pēc sapulces Traulejs aizgāja pie Melītas un Ādama Kalniņa. Viņi nosprieda, ka nav ko kavēties. Bumba, kas vēl pie viņiem glabājās, jālaiž darbā. Vispirms jākrīt ģenerālgubernatoram! Melītai sīki jāizpēta pils apkārtnē, jānovēro apsardze, tāpat — kad viņš mēdz izbraukt un kur? Vārdu sakot — viss, lai akts nekļūdīgi izdotos.

— Vai tu brauksi atpakaļ uz Somiju? — Melīta jautāja.

— Jā, nevaru vairs palikt še, esmu saistījies! No Parīzes atbraucis Pēterburgā, es iepazīnos ar ievērojamo sociālrevolucionāru komitejas locekli «Resno». Viņš vada un nosaka, kur un pret ko rīkot teroristiskos aktus Krievijā. Mani viņš uzaicināja vadīt sociālrevolucionāro Ziemeļu skrejošo kaujas nodaļu. Uzdeva braukt uz Somiju. Atzistos, es vēl šaubījos. Aizbraucis apmetos Imatras viesnīcā ar smagi nospiestu sirdi. Stāvēju pie loga un skatījos saltajās zvaigznēs, ziemeļu kāvu kaujās ar nakts tumsu. Es biju viens. Tālumā izpostītā Latvija un kritušie draugi... Tad sāku ieklausīties Imatras rūkoņā. Straujais krāces spēks manī

izgaisināja visas šaubas. Tajā naktī nācu pie skaidrības, kurp ved mans ceļš un kāds manas dzīves mērķis. Zināju tad, ka man cīņā vajadzēs mirt... agri vai vēl. Tā es sāku darboties Somijā. Atradu jaunus draugus ar kvēlojošām sirdīm, mācījos pazīt biedrenes, kas dzīvoja tikai idejai... Latvijā es vēl palikšu, kamēr nokārtošu Savienības iekļaušanu krievu sociālrevolucionāros.

Tad, ieskatījies ciešāk Melitā, uzsmaidījis tai, viņš ievaicājās:

— Vai tu, biedre, arī šeit strādāsi?

Melita ilgi un skumji lūkojās Traulejā, kura tumšās acis it kā skatījās sevī pašā.

— Vai tev tur ir ligava?

— Nē, tikai kluso stundu domās esmu pie meitenes, kuru mīlu... Arī viņas sirds deg uz revolūcijas altāra. Tāda ir mūsu mīlestība...

2.

Rudenīgi rāmas saules gaišā pēcpusdienā Griniņš soļoja pa kluso Vērmanes dārza aleju. Visu priekšpusdienu viņš bija izstaigājis daudzas ielas, meklēdams komūnas vajadzībām piemērotu dzīvokli. Nupat tādu bija atradis un saņēmis Marijas ielā. Bija ieskatījies arī kaimiņu namu pagalmos, apsverot visas iespējas izbēgt policijas aplenkšanas gadījumā.

Parka klusā sāņu aleja bija iemīļota vieta tiem, kas pastaigāšanās brīžos nemīlēja burzmu un troksni.

Griniņš pārsteigts apstājās, ieraudzīdams nākam pretim sen neredzēto un jau piemirsto dzejnieci Melitu Mežnoru. Arī viņa nāca smaidīdama, pilna dzīvības alkuma un straujuma.

— Kāda laimīga sastapšanās! — viņa no tiesas priecājās, sniedzama Griniņam roku. — Esmu bieži par jums sapņojusi un arī par satikšanos.

— Domāju, ka esat vēl Parizē, bet tagad, ieraugot jūs Vērmani, tiešām esmu pārsteigts! Vai jums kur jāsteidzas? — Griniņš jautāja un ātri, pēc paraduma, pārļaida skatienu visapkārt. Kāds solīda izskata kungs, kas bija sekojis Melitai, nu iegriezās sāņus alejā.

— Patlaban nē. Tagad es negribu nekur steigties. Apsēdīsimies un parunāsimies! — kā bērns, satvērusi viņu aiz rokas, pievilka pie sola. — Ir brīži, kad gribas izkratīt sirdi, rast otrā cilvēkā dvēseles atbalstu. Ko jūs sacītu, ja es pēkšņi izdarītu kādu varoņdarbu? ... — Melita pacēla savas tumšās, lielās acis pret Griniņu. — Jūs neticat? Jūs smejaties par mani, it kā sievietei nav spējīga to izdarīt? — viņa strāuji izsaucās, redzēdama Griniņu smaidam.

— Nē, es nesmejos. Ir daudz skaistu piemēru par sievietes varonību. Sevišķi mūsu laikos — mūsu jaunatnē. Tomēr varoņdarbs nav nejaušība. Tas ir rezultāts, ko sagatavojusi pati dzīve un kas izriet no dziļas pārliecības. — Griniņš aplūsa.

Garām viņiem pagāja pelēkā, gludā mētelī policijas pristavs. Iedams stīvi paceltu galvu, šķīta, ka viņš neredz nevienu — ne tuvumā, ne apkārtnē. Tomēr viņš redzēja abus jauniešus sēžam uz sola un sarunājamies.

— Tas bija slavenais Greguss.

— Tā? Es nemaz viņa neievēroju, — Melita atskatījās. — Jā visa gaita jau rāda varas pašapziņu! — viņa teica. — Jūs nupat runājāt par pārliecību, — viņas pirksti pieskārs Griniņa rokai. — Tāda man ir. Gribu dzīvot pilnu, svelmainu dzīvi, gribu droši staigāt pa nodomāto ceļu... Tomēr dažreiz dvēseles dzīlēs rodas ieskaņas, kas prasa atbildi uz jautājumiem, par kuriem vēl neesi īsti skaidrībā. Tu klausies šajās ieskaņās un paliec pusceļā stāvam.

— Tā jau ir šaubīšanās, — iebilda Griniņš, ieskatījies viņas dziļajās, viegli sērīgajās acīs. — Tā ir sirds nespēcīga atgaiņšanās. Cilvēks, kas nešaubās, ir spēcīgs it visur darbā, draudzībā, mīlestībā un cīņas laukā.

— Jā, jūs tāds esat! Jūsu skatienā ir kaut kas nesalaužams, ciets un reizē arī mīļš...

— Jūs runājat it kā būtu iemīlējusies, — Griniņš mēģināja jokot.

— Kas man to var liegt? — mirkli apklususi, viņa it kā pārdomāja un tad skumji sacīja: — Vienu cilvēku es kādreiz mīlēju, arī tagad vēl to milu. Tas manā atmiņā reizēm ienāk kā sapnis...

Alejas galā iegriezās un viņiem garām pagāja tas pats cilvēks, ko Griniņš jau bija ievērojis, satiekoties ar Melitu. Ka tas ir spiegs, viņš tūlīņ noprata no ātrā, šaudīgā skatiena, ko, ejot garām, abiem uzmeta.

— Spiegs! — Griniņš klusi teica. — Vai neievērojāt, kad viņš sāka jums sekot?

Melita purināja galvu.

— Jums tūlīņ jāiet un jārauga pazust tā, ka šis suns vairs neuzostu pēdas!

— Iešu! Uz redzēšanos! Jā, jā... Mums vēl jāsatiekas! — Viegla un gracioza viņa aizslīdēja uz vārtiem.

Griniņš atskatījās. Spiegu vairs neredzēja. Pazudis, kā zemē ielīdis. Un tas bija noticis pa to laiciņu, kamēr viņš paspieda pievilcīgās meitenes roku un acīm pavadīja viņu.

Mājā Melitu jau gaidīja Ādams. Kā pie bikts viņa tam sīki atstāstīja savus novērojumus gubernatora pils apkārtnē. Esot cerība tuvāk iepazīties ar kādu apsardzes oficiēri.

— Tagad es vēlos būt viena, — viņa teica Ādamam. — Man kāda doma nedod mieru. Gribu to uzrakstīt vai nu dzejā, vai... — viņa smiedamās bīdīja Ādamu uz viņa istabas durvju pusi.

Tiesām Melita kaita un nevarēja nomierināties. Viņa staigāja pa istabu, vēlreiz atsaukdama atmiņā šo satikšanos Vērmanes parkā.

Istabā jau iespiedās krēsla. Turpinot staigāšanu, palika tumšs. Mazliet juzdamās nogurusi, viņa atlaidās uz dīvāna.

Kristalizējoties izjūtām un domām, viņa piecēlās un, nosēdusies pie rakstāmgalda, iededza lampu. Izņēma no atvilktnes savu dienasgrāmatu. Rakstīja:

«Daudz dzirksteļu krīt tumsā un dziest. Kā meteori tie šaujās cits citam garām... Tāds bija brīdis, kad viņu šodien tik nejauši satiku. Šajā mirklī es varēju būt kā nemierīga liesma un strauja kā kalnu strauts. Milu viņu un gribu tapt mīlēta... Bet mēs runājam par varonību, un visi steigā teiktie vārdi dzisa un izgaisa gaisā. Un tomēr tas bija brīnišķīgs brīdis. Tā bija dzīves tik retā pasaka, kas paliek mūžam...»

Reiz es mīlēju vienu cilvēku, no kura būtu vēlējusies bērnu — kā mīlestības ķīlu. No viņa es nevēlos nekā — tad viss būtu pagalam...»

Melita pārlasīja uzrakstīto un smaidīja.

Pēkšņi pie āra durvīm kāds stipri pieklauvēja. Viņa satrūkās, iesvieda grāmatu atvilktnē.

Kas pie viņas tik vēlā nakts stundā varēja nākt?

Vēl stiprāks klauvējiens Melitu uzrāva kājās, un viņa steidzās pie durvīm.

— Kas tur ir?...

— Policija!

Atverot durvis, ar pistolēm rokā istabā iebruka žandarms, okolotočņiks, divi gorodovoji un pāris privāto.

Žandarms parādīja orderi un, piesteidzies pie rakstāmgalda, sāka kravāties pa papīriem.

Gluži uztraukta Melita redzēja, ka rakstāmgalda atvilktnu saturs tika izvandīts un viņas raksti, viņas dienasgrāmata iesaiņoti aiznešanai.

— Bumba! — pēkšņi iesaucās gorodovojs, kas, izjaucot dīvānu, to ieraudzījis atlēca sāpus. Bārdainajā sejā bija iekritušas izbailes.

Okolotočņiks piesteidzies paņēma bumbu.

— Pielādēta ir, bet spridzeklis vēl nav ieskrūvēts!

Melitai pavēlēja saģērbties un gorodovoja pavadībā sekot žandarmam.

Koridorā stāvēja Ādams, saslēgts roku dzelžos. Dzīvokļa saimniece kā apjukusi laužīja rokas.

Dzīvoklī norīkoja slazdus, atstājot divus privātos un divus gorodovojus.

— Ardievu, saimniecīt! — Melita pie durvīm pagriezusies viņai pamāja ar roku.

Saimniece sāka šņukstēt.

Slepenpolicijas pristava palīgs Greguss sēdēja sava dzīvokļa kabinetā un lasīja apcietinātās revolucionāres dienasgrāmatu. Viņš nemaz nešaubījās, ka atrastā bumba bijusi nodomāta ģenerālgubernatoram Sologubam. Dienasgrāmatā viņš cerēja atrast skaidrus lietišķus pierādījumus par atentāta gatavošanu. Ja tas tiešām tā izrādīsies, tad viņam ir izredzes uz spožu karjeru, ka novērsis briesmas guberņas augstākā administratora dzīvībai.

Bet jo vairāk viņš iedziļinājās biežās burtnīcas saturā, jo vairāk apcietinātā revolucionāre viņu ieinteresēja kā sievietē. Gudra, inteligenta, ar spēcīgu talantu apdāvināta dzejniece revolucionāre. Pie tam pazīstamā Doles grāfa ārlaulības meita, labi skolota un ar muižnieka ģimeni vasaras pavadījusi ārzemju ceļojumos, kur guvusi daudz un dažādus iespaidus. Vienmēr ar sevi neapmierināta, viņa meklēja un alka kaut kā nebijuša... Juteklīgi pārkairinātā fantāzija zīmēja spilgtas gleznas un gaisīgas vīzijas.

Burtnīcu izlasījis, viņš tomēr netika gudrs, kāda loma piekrit viņai un citiem pie nodomātā atentāta. Īsti tā, ko viņš cerēja atrast, tur nebija. Viss, kas dienasgrāmatā saistījās ar personām, bija tik miglaini saausts, ka nekādu skaidrību nevarēja izlobīt.

To viņš jau zināja, kas ir «savienība», kas «partija». Abas, pēc viņa domām, bija savstarpēji ķildīgas organizācijas. Teorētiski «savienība» atzina terorismu un «partija» bruņotu masu cīņu. Bet abas bija vienlīdz kaitīgas un tāpēc iznīcināmas.

Greguss ielika dienasgrāmatu savā portfeli, saģērbās un devās uz slepenpoliciju.

Mihejevs jau bija sastādījis ziņojumu par nakti apcietinātiem, atzīmējot arī tos, kuri būtu vispirms jānoprātina.

— Atved pie manis apcietināto Melitu Mežnoru! — Greguss pavēlēja.

— Esmu pietiekami iepazinies ar materiāliem, kas pie viņas istabā atrasti. Man vajag viņu redzēt.

Mihejevam aizejot, Greguss pārdomāja, ar ko iesākt pratināšanu. Tā nu bija, ka parasto fizisko iespaidošanu pie viņas nevarēs pieliekt, lai izspiestu, kur ņemusi bumbu un kādam nolūkam to glabājusi. Arī tas būs jāuzzina, ar ko viņa pēdējā dienā Vērmanes dārzā satikusies. Īpat kāds pavediens taču būs kur aizmeties, un tas ir jādabū rokā.

Lai cik rupjš un brutāls ciniķis bija Greguss, tomēr, ieraugot Mihejeva ievesto Melitu, viņu pārsteidza tās savādā pievilcība, kas staroja no skaistās sievietes. Tūlīņ iekrita prātā: sieviete provokatore...

Viņš pamāja Mihejevam iziet.

— Sēdiet! Aprunāsimies! — Greguss teica.

— Jūs zināt, kur atrodaties un kas ar jums runā? Tādēļ atbildiet vaļsirdīgi un patiesi, kādā nolūkā jūs glabājat savā istabā bumbu?

— Lai nosistu ģenerālgubernatoru, kurš slicina mūsu tautu asinīs. Šeit mēs dzīvojam kā slepkavu bedrē!

— Jūs... nosistu? To nu gan es neticu! — Greguss iesmējās skaļiem, nirdzīgiem smiekliem. — Nē, tur jūsu spēki par vājiem. Labāk sakiet patiesību, un mēs kļūsim draugi!

— Jūs man būtu draugs?...

— Kāpēc ne? — Greguss šūpoja galvu. — Jūs esat skaista sieviete, un es — vīrietis, kas tādām sievietēm kā jūs — pat ideāls. Bez tam jūs man būtu lielisks palīgs. It kā radīta man!...

— Jūs... Jūs tiešām neciešams un riebīgs! — naida sašutumā Melitas vaigos iekvēlojās sārtums.

— Tagad jūs pārspējat pati sevi, aizmirdama, ko esat rakstījusi kā dzejniece. Lūk, — Greguss atsita dienasgrāmatā ielocīto lappusi un ar baudu, it kā deklamēdams, lasīja:

«... Baltā kleitā, ar sarkanām rozēm matos un aiz jostas, viņa skrēja tumšā vasaras naktī turp, kur smaržoja rasainā zāle. Kāds svešais, kas izjutis viņas kaislo, slepeno vēlēšanos, stājās viņai ceļā, to satvēra un pievilka sev klāt. Pusnemaņā viņa čukstēja: — Esmu vientuļa, vientuļa kalnu puķe. — Un svešais teica: — Tu esi mani apmulsinājusi, vientuļā kalnu roze! Nāc man līdz tur, kalna galā. Zelta kausā tev sniegšu aizmirstības dzērienu. Divi cilvēki tumšā vasaras naktī aizmirsīs pasauli un tās likumus!»

Nometis burtnīcu uz galda, Greguss stiprām rokām apskāva Melitu apvidu un vilka viņu cieši sev klāt.

Izmisušiem spēkiem viņa cīnījās pretim. Abām rokām sīta Gregusa sārtajā sejā, koda un skrāpēja kā kaķe. Lielas asaras bira pār viņas vaigiem.

— Zvērs! — Melita iekliedzās.

Greguss palaida viņu vaļā. Nē, tik tālu viņš negribēja iet... Jāsāk lēnāk un ar prātu...

Pavēris kabineta durvis un pasaucis Mihejevu, pavēlēja Mežnoru novest viņai novēlētā istabā.

— Es negribu jūs ieslodzīt kamerā pie citām... Jūs esat dzejniece, un tādai arī šeit vajadzīgs miers. Tātad līdz ritam! Un pārdomājiet manus jautājumus.

Bet tanī naktī — pratināšanā — Greguss, kas bija jau iedzēries, daudzīja savus citus upurus visniknāk, it kā viņiem atmaksādams savu neveiksmi pie iekārotās sievietes.

Mājā — viss viņa rīta atpūtas miegs bija zudis. Ne jau sirdsapziņa Gregusam nedeva mieru. Nē! Varmācībās notrulinātā sirds to nepazina. Miegu aizdzina ciniskās iedomas par Melītu, ko viņš gribēja sev pakļaut, salauzt spītīgo lepnumu. Viņš spēlēsies kā kaķis ar peli! Pagurušai viņai vairs nebūs spēka pretoties. Tad stāstīs par saviem draugiem visu, ko zina, darīs visu, ko viņš iegribēs...

Šoreiz rīta tualetei viņš pievērsa lielāku uzmanību. Iesmaržojies un uz augšu uzgrieztām ūsām — tā viņš aizbrauca uz slepenpoliciju.

Arī Melīta nebija naktī gulējusi. Kad viņa ienāca Gregusa kabinetā, tā ar saviem tumšajiem ēnu lokiem ap acīm Rīgas inkvizītoram izlikās vēl interesantāka nekā vakar.

— Vispirms man jāatvainojas par vakardienas nepieklājību, — viņš teica. — Jūsu skaistuma satraukts, es zaudēju savaldīšanos. Nedomājiet par mani ļaunu... Vai ne?

Pirkstus dūrē knaibīdama, Melita it kā gliemezis ievilkās sevī. Viņa spītīgi saknieba lūpas un šauri pievēra acis.

— Atsēdieties! — Greguss teica, piedāvāto krēslu pieceldams tuvāk gaidam. — Turpināsim vakarējo sarunu... Nu tā — jūsu dzīvoklī tika atrasta bumba. Kā tā tur gadījās? Varbūt kāds tur bija nolīcis jums nezinot? Teiksim, blakus istabas biedrs Adams.

— To es pati tur noliku un glabāju.

— Kādā nolūkā?

— To jau vakar jums sacīju. Gribēju atmaksāt ģenerālgubernatoram. Greguss, aizkūpinādams cigāru, mirkli pārdomāja.

— Jūs nesakāt taisnību! — viņš cieši raudzījās Melitai acīs. — Naktī Adams atzinās, ka viņš gatavojis atentātu un bumbu nodevis jūsu glabāšanā. Kādam nolūkam — jūs to nezinājāt. Es jums ieteiktu — uz sevi neuzņemties to, par ko nezināt un ko neesat darījusi. Jo galu galā arī vieglprātīga atzišanās var novest pie bēdīgām sekām. Kam tiešu prātu bāzt galvu cilpā? Es tiešām esmu jūsu draugs!

Melitas lūpas savilkās nicīgi ironiskā smīnā.

— Draugs... — viņa purināja galvu. — Neticu, ka jūs kādam cilvēkam varētu būt draugs? Kādas inkvizīcijas šausmas pat šīs sienas ir redzējušas! Jums nav cilvēciskas sirds.

— Tātad jūs tomēr atzīstat, ka man ir sirds, lai nu kāda. Daži saka, ka man tās nemaz neesot, — zobojās Greguss. — Nu labi... Taču īstā nozīmē ikviens indivīds ir vienreizējs, īpatnējs. Ikvienam ir sava nozīme sabiedrībā un savā vietā. Interesanti zināt, kāds indivīds tad ir, pēc jūsu domām, ar cilvēcisku sirdi?

— Cilvēks, kam dziļa, iekļūtīga dvēsele! Kuram pat acis ir saskatāma viņa bagātā, garīgā pasaule! — Melita iesaucās, pavērusi uz Gregusu savas platās acis.

— Blēņas! — Greguss ar strauju rokas kustību iemeta pelnu traukā nodzisušo cigāru. — Bet nu atgriezīsimies pie lietas. Adams atzinās, ka piederot pie sociālrevolucionāru savienības. Jūs taču pazīstat arī tādus savienībniekus kā Beisonu, Rasu, Garo Andžu?

— Pazīstu viņus tikai kā dzejniekus.

— Vai viņi bieži nāca pie Ādama?

— Netiku redzējusi.

— Un Trauleju — pazīstat?

— Nē!...

— Niekil! Pēc jūsu dienasgrāmatas spriežu, ka jūs to ļoti tuvu pazīstat.

Greguss, pacēlis acis uz augšu, mazliet padomāja un piecēlās.

— Šoreiz pietiks... Citreiz runāsim vēl! — un, pavēris kabineta durvis, pavēlēja Melitu novest viņas istabā.

Palicis vienatnē, Greguss ielēja alus glāzē konjaku un to izdzēra vienā vilcienā. Nu sajuta patīkamu siltumu visos locekļos. Viņš iekūpināja cigāru un, staigādams pa kabinetu, domāja par Mežnoru. Tieši uguns, ne sievietē! Viņam taisni tāda patīk!... Un tas ir skaidrs, ka īsta teroriste viņa nav. Sievišķīgs romantisms — ne vairāk. To pierāda dienasgrāmata. Gan jau iesāktajā kaķa rotaļā viņš sasniegs savu...

Greguss ar kāri iedzēra vēl vienu konjaku.

Ienāca Mihejevs un ziņoja, ka Ādama un Mežnoras dzīvokļa lamatās iekrituši un slepenpolicijā atvesti — Beisons un Garais Andžs. Apcietinot Andžu, aģenti, neuzmanīgi rīkodamies, aizbaidījuši vienu revolucionāru, laikam pašu galveno — Trauleju. Tas bijis jau uzkāpis otrajā stāvā, bet tad ko nojautis, meties atpakaļ un pazudis.

Greguss saviebās.

— Savienības inteligenti dzejnieki — tie nav tik svarīgi. Tādi papīra urbinātāji vien ir. Bet Traulejs — tas gan jādabū rokā!

3.

Gorodovojs Beisonu ielaida kādā istabā. Tā bija tukša. Izbrīnījies viņš lūkojās apkārt un pēc visa iekārtojuma nojauta, ka tas ir Gregusa kabinets.

Istabas vienā stūrī, aiz širmjiem, uz kušetes sēdēja Melita Mežnora. Klusa, domīga un noskumusi viņa izlikās, ka Beisonu neredz... Arī viņš to neievēroja.

Cik nejdzīgi viss bija iznācis! Iebraucis no laukiem, Beisons bija steidzies apciemot Melitu un tur tad arī ticis apcietināts. Un viņa ir šeit... Cik savāda un pārsteidzoša sastapšanās!

Ienāca Greguss. Piedāvādams Beisonam krēslu pie galda, pats nosēdās viņam pretim.

— Par ko jūs esat apcietināts un kur? — viņš iesāka vienkārši un mierīgi.

— Par ko — nezinu. Aizgāju pie Kalniņa kundzes ciemā, un tur mani aizturēja.

Kā rotaļādamies Greguss grozīja rokās papīra nazi un klusēja. Tad pēkšņi, it kā atcerēdamies, draudzīgi iejautājās:

— Nu, kā jūs šē jūtiaties? Vai kaut kā netrūkst? Es zinu, ka patlaban intelīgencei iet grūti. Vai nevaru jums palīdzēt? — viņš izvilka no kabatas savu naudas maku. — Nekautrējieties!

Beisons nosarka, saprazdams, ka grib viņu nopirkt. Cik tas pazemojoši, un vēl Melitas klātbūtnē!

— Domāju, paši sapratīsiet, ka naudu no jums es nevaru pieņemt. Un tā te man nav vajadzīga.

Greguss aprāvās. Mazliet padomājis piecēlās un teica, ka Beisons var iet. Aizejot viņš redzēja Gregusu ieejam pie Melitas, bet kā tur runāja, nedzirdēja, jo pie durvīm viņu sagaidīja sargs.

Beisons soļoja līdz gorodovojam kā apstulbis. Kāpēc Melita atrodas Gregusa kabinetā? Vai tiešām šis slīpētais inkvizitors grib no viņas izspiest kādu atzišanos? Vai iedzīt viņu provokācijas tīklā, lai nodotu savus biedrus?

Beiso pārvilka roku pār pieri. Šā jautājuma priekšā viņš atsitās kā pret sienu.

Kad, jau kamerā, par nupat redzēto viņš pastāstīja arī Garajam Andžam, tam no pārsteiguma pavērās mute un lūpas iedrebējās.

Nē, nē, viņš to nespēja saprast... Tas bija neticami.

Gorodovojs izsauca Andžu Garo.

Smagā laucinieka gaitā un mazliet saliecies kūkumā viņš nostājās inkvizitora priekšā pie galda. Greguss sēdēja aiz tā, un viņa pirkstos kūpēja smaržīgs cigārs. Andžam viņš likās saīdzis un ar kaut ko nemiērā.

— Jūsu nodarbošanās? — Greguss caur zobiem īsi noburkšķināja.

— Literārs darbs, — Andžs bijīgi atbildēja.

— E — ē! Laikam tā — ar krītu rakstāt uz sētām? — Gregusa cigāra žests rakstīja gaisā, un zobgalīgais skatiens Andžu mērīja no galvas līdz kājām.

Andžam iešāvās prātā viņa applukušais mētelis, kam odere bija saplīsusi lēveru lēveros.

— Ko jūs varat sacīt par Beisonu? Vai viņš literatūrā ieņem redzamu vietu? — Greguss jautāja, cigāra pelnus nobirdinādams.

— Redzamu, redzamu...

— Un kā Melita Mežnora? Vai viņai ir talants?

— Liels talants! — Andžs, kļuvis jau drošāks, uzsvēra.

Greguss iesprauda zobos cigāru un nākošajā mirklī izpūta dūmu.

— Domāju, ka jūs drīz atsvabinās, — viņš teica. — Varat iet.

Šis lapsa Greguss reizēm prata arī izlikties ārēji pieklājīgs un laipns. Pat pazoboties prata. Un visu to darīja ar savādu tiksmi un patiku. Sevīši tagad, kad viņa kabinetā sēdēja Melita Mežnora un visu to dzirdēja.

Andžam apgriezoties, viņam šķita, it kā Gregusa kabineta vaļējās durvīs būtu pazibējusi Melitas seja.

— Ar dzejnieci nav kaut kas kārtībā! — viņš domāja. Nāca prātā krievu teroristes Spiridonovas varmācīgā pratināšana.

Garais Andžs smagiem soļiem kāpa lejā.

Vēlā naktī pēc apcietināto pratināšanas Greguss atgriezās savā kabinetā neapmierināts un saguris. Kā miesnieks viņš bija strādājis atlocītām piedurknēm, daudzīdams savus upurus. Taču šoreiz panākumu nav bijis nekādu.

Melita sēdēja uz kušetes, seju rokās iespiedusi, un likās it kā neredzam slepenpolicijas pristava ienākšanu.

— Jūs vēl neguļat? — Greguss jautāja, smagi nosēzdamies viņai līdzās.

Melita sarāvās no viņa tuvuma un no karstās, alkohola piesātinātās elpas.

— Šoreiz ilgi ņemos ar diviem teroristiem — žīda juveliera veikala aplaupītājiem. Neatzinās... Visu noliedza. Pat Mihejevs ar savu «Annu Ivanovnu» nekā nevarēja izsist. Velna darbs!

— Jā, te ir elle! — Melita iesaucās, rokas atņēmusi no acīm. — Tās ir šausmas — ikkatru nakti dzirdēt kliezienus, sitienus, lamāšanos... Prātu var zaudēt! Kāpēc jūs mani te vēl turat? Vai tāpēc, lai šīs šausmas mani galīgi sabeigtu un es sajuktu prātā? Vai tāpēc, lai es citu acīs kļūtu par provokatori? Tās ir mokas, mokas! — viņa izkliedza asaru pilnām acīm.

Mirkli apklususi, viņa kā aizlauzta šūpoja galvu un tad kā sev pašai klusi sacīja:

— Kādreiz sapņoju par dzīvi, kas mani skartu kā ziedoņa šalkas, jo es meklēju laimi... Bet tagad, iedzīta velnu pilnajā peklē, redzu tikai nelaimi — nelaimi... — Melita žņaudzīja savus sīkos pirkstus. — Kas jūs par cilvēkiem! Nē, nē! Necilvēki, zvēri jūs esat! — viņa pēkšņi skaļi iesaucās, pirkstiem savēloties dūrēs. — Un jūs?... — viņa neatrada vārdu, lai pietiekami izteiktu savu riebumu.

Greguss apmiglotām acīm raudzījās mazajās, drebošajās dūrītēs.

— Nenoliedzu, esmu ļauns pēc dabas... — viņš ciniski iesmējās. — Par tādu mani pataisījusi dzīve. Esmu netaisns, cietsirdīgs, esmu izvirtulis un ciniķis... Esmu zems, ļoti zems cilvēks!... Tomēr es jūs gribu tikai sev. Lepnā, neizprotamā, burvīgā sievietē!... — Gregusa roka cieši apskāvās ap viņas vidu.

Melita, strauji atgrūdotsi Gregusu, uztraucās kājās.

— Neizprotamā?... Jā gan! Vai jūs vairs spējat saprast cilvēku, ko pats esat iedzinis purvā un izmisumā?... Mana vadošā zvaigzne nodziest... Tagad saviem draugiem es likšos tikai provokatore, nodevēja... Jūdāss aizgāja un pakārās. Bet es brienu vēl pa purvu, draugu atstāta un nicināta!...

— Kāpēc brist pa purvu? — Greguss piecēlās un paraustīja plecus. — Jūs dzīvosiet ērtā dzīvoklī, nekā netrūks, jo es būšu jūsu pastāvīgais, uzticamais draugs... Revolūcija nav nekāda zvaigzne, bet tikai apstulbušu ļaužu neprātīgi murgi. Ar to mēs drīz tiksīm galā, un būs miers.

Greguss piegāja pie rakstāmgalda un no kastītes izņēma cigāru. To aizkūpinājis, viņš staigāja pa kabinetu no viena gala uz otru. Alkohola dullums pamazām izgaiss, domas saasinājās.

Tieši tas jau bija viņa nolūks — turēt šo Melitu, lai viņas draugiem — tiem dzejniekiem un rakstniekiem — rastos dažādas aizdomas. To viņš ir panācis. Cita ceļa viņai vairs nav, kā tikai tas, ko viņš nupat piedāvājis...

Kā pelēka kapuce cigāra galā turējās pelnu kamoliņš. Greguss, to nebirdinājis trauciņā, apstājās pie Melitas.

— Esmu nolēmis jūs rīt sūtīt uz Centrālcietumu. Par Trauleju neko nestāstiet, un, kur viņš atrodas, jūs nezināt. Ņemiet vērā, ko es teicu... Jūs gaida cita dzīve un laime manā aizsardzībā. Saprotat? Nešaubieties! Bet, ja manus labi domātos priekšlikumus noraidīsiet, var notikt, ka jūsu glezno kaklu krellu vietā greznos ieziepēta aukla. To garantē jūsu atzišanās! — Greguss to sacīja cietā balsi, kas skanēja kā drauds.

Melita atkal apsēdās uz kušetes un, rokas aizlikusi sejai, klusēja. Galvā dunēja: beigas, beigas...

Centrālcietuma sieviešu korpusā dzejnieci ieslodzīja atsevišķā nelielā kamerā. Tai pašā cietumā gaidīja tiesu Adams Kalniņš un citi viņa draugi. Tik ļoti gribējās dabūt kādas ziņas no tiem.

Bija apcietināta arī Trauleja māsa — viņas draudzene Ella. Ar sieviešu korpusa slepenā pasta palīdzību Melita viņai nosūtīja vēstuli, apvaicādamās par brāli un par draugiem. Bet nekādu atbildi nesaņēma.

Melita saprata draudzenes klusēšanu un ierāvās sevī vēl vairāk. Viņas smalkjūtīgajā dvēselē ielija salta ēna. Šķita, ka atrastos uz kuģa plašā, sabangotā jūrā, bet bākas uguns mirdzums nekur nav redzams. Mirgoja pretim tikai nāves nežēlīgā acs...

Kādu dienu cietuma sargs Melitai lika paņemt savas mantas un iet uz kantori. Ieraugot Gregusu, viņa notrīsēja pie domām, ka nu atkal sāksies pekles dienas.

— Pret jums vērtais apvainojums izbeigts, jūs esat brīva. Tikai dažas formalitātes vēl būs jānokārto manā kancelejā.

Smaidīgs, gludi sārtu, veselīgu seju slepenpolicijas pristavs galanti paklanījās pret Melitu.

Greguss aizveda viņu pats savā ekipāžā ne uz slepenpoliciju, bet apstājās pie nama Ņevas ielā, kur Melitu apcietināja.

— Vai esat pārdomājusi manu priekšlikumu? Nē? Tad vēl gaidīšu. Un še jūsu dienasgrāmata, rakstiet savas skaistās dzejas, par kurām es priecāšos, kad pie jums aiziešu. Jo, ko nevar aizmirst, to nevar atstāt! — Viņš noskūpstīja Melitai roku, kas dzejnieci nepatīkami aizskāra.

Vai īsti vai neīsti — lapsa tomēr paliek lapsa. Greguss norīkoja sevišķu aģentu, kuram bija jāuzmana ikviens Melitas solis.

— Ja vēl Traulejs Rīgā kaut kur slēpjas, — pristavs domāja, — tad droši vien viņš mēģinās ar dzejnieci satīties. Galveno vadoni apcietinot, visa savienība tiks iznīcināta! Arī Melita pēc tam būs vieglāk pieejama viņa nolūkiem.

4.

Svētdienas rītā pie Griniņa atnāca Kārlis, kas tikko vakarvakarā bija atbraucis no Liepājas apciemot māti.

— Kāds man prieks tavu vaigu atkal redzēt! — Griniņš, jautri smiedamies, viņu apsveica.

Sākās nebeidzama runāšanās — kas noticis Liepājā, kas Rīgā. Jautājumi un atbildes, jautrība un nopietnība. Kārlis stāstīja par fabrikantu uzbrukumu strādnieku iekarojumiem Liepājā, to strādnieki gan esot sekmiņi atsītuši. Griniņš atkal pastāstīja par Rīgas tramvajnieku ieilgušo

streiku un par ciņu ar akcionāru savervētiem streiklaužiem — gan no ohrankas spiegiem, gan no šādu tādu salašņu pulka. Tos apsargājot policija. Ciņā pret tādiem «tramvajniekiem» nākusi palīgā tehniskā komisija ar saviem pušiem.

— Jēpis viens pats ar bumbām izsita no sliedēm divus tramvaja vagonus un saskaldīja vienu laternas stabu. Krita arī policisti. Par šādu palīdzību streikotājiem man pašā sākumā izcēlās ar Jēpi strīds. Galu galā mūsu palīdzība nekā laba nedeļa, streiku izbeidza bez kādiem sevišķiem panākumiem. Vēlāk arī pats Jēpis atzina, ka saimnieciskos streikos iebaidīšanas terors neder, — stāstīja Griniņš.

Kārlis stāvēja pie vaļēja loga.

— Šodien ir ārkārtīgi jauka rudens diena, — viņš teica, — vai neiziesim? Gribētu arī Rīgu apskatīt.

— Labi, iesim!

— Vai pārģērbsies? — Kārlis paraustīja viņa melnā krekla sarkano auklas jostu ar pušķu bumbuliem galos. — To tu tikai istabā nēsā.

— Nekas, nekas! Nekur tālu neiesim. Pastaigāsimies tepat pa Vērmanes dārzu, pa ābolu tirdziņu Ravelina laukumā. Ejam!

Vērmanes dārzā, apsēdušies pie lauvām, viņi vēroja ļaudis, ko, tāpat kā viņus, bija ārā izvilinājusi siltā diena.

Pa grantēto celiņu viņiem garām pagāja pilsonis, kam uz elkoņa viņa uzkarinātā spieķa sudraba rokturis.

— Tas pērn pie mums strādāja par propagandistu. Grīziņkalna mītiņā vai par visiem skaļāk kļiedza: urā, lai dzīvo revolūcija! — Griniņš smaidīja. — Tagad tai pagriezis muguru — sutinās mierīgās mietpilsonības taucos. Ir tādi praktiski cilvēki, kas tagad saka: nav vērts! Strādniekam trūkst stingra apziņas pamata. Revolūcijā jau nevar uzvarēt tikai ar sajūsmu vien. Vajag arī ieroču! To viņš saka, attaisnodams savu aiziešanu. Bet pirmais būs klāt pie revolūcijas ieguvumiem, lai sev ko praktisku iemantotu un iedzīvotos vai izvirzītos ceļā, kas ved uz karjeru. Tāda tipa cilvēki kā šis bija pie mums piesmērējušies. Tādi klisteri lai iet!...

Griniņš aplklusis raudzījās rudens puķu raibajos ziedos celiņa malā.

— Ir taisnība, — Griniņš pēc brīža turpināja, — ka strādnieku vairumam vēl daudz kas tumšs un neskaidrs. Teiksim, reliģija un citi māņi, no kuriem viņi vēl nav atkratījušies. Bet viņiem tomēr spēku dod pārliecība, ka šo ierāvēju netaisno pasauli viņi pārvērtīs tiesiskā valstī. Strādnieks savā šķiras apziņā arī nojauš isto ceļu, nojauš to bez ilgām pārdomām. Lai viss būtu skaidrs, mums jāmacās izprast pašos pamatos sabiedrības vēsturiskās attīstības ceļu. Šinīs nedēļās es uzmanīgi izlasīju no Vācijas pārvesto Engelsa «Anti-Dīringu». Skaisti uzrakstīta un asu domu pilna grāmata. Es tev to iedošu, to vajag izlasīt, Kārlī! Atzīstos tev kā vistuvākajam draugam, mani šī egoistiskā pasaule smacē vai nost. Tikai ciņā es atvelku elpu. Kad reiz mēs varēsim dzīvot īstu, sadraudzīgu cilvēku dzīvi, kādu es iedomājos brālīgo sociālistisko sabiedrību? ... Šeit es jūtos tikai kā veca tilta pāri gājējs. Un tilts jau grūst ...

Griniņš aplklusa.

Kārli aizkustināja siltā noskaņa Ferdinanda balsī. Satvēris drauga roku, viņš tāpat klusēdams saspieda to.

— Man kaut kas ienāca prātā, — Griniņš piecēlās. — Aiziesim uz ābolu tirdziņu!

Tas atradās tuvējās Tērbatas ielas stūrī. Viņus kairināja uz gariem galdiem sakrautās ābolu kaudzes. Tās bija gan sārti zaļas, dzeltenas vai gluži sarkanas. Griniņš nopirka pilnu turzu pelēki iesārto serinku.

Lēni pastaigādamies, viņi kustējās līdzīgu ļaužu straumei. Brīdi apstā-

jās pie kumēdiņu būdas, kur klauns raibā, apsmulētā katūna uzvalkā, resnu, sarkani nokrāsotu degunu, durvīs stāvēdams, aicināja iekšā publiku, jo izrāde sāksoties drīz. Par prieku skatītājiem klauns pat pārmeta atmuguriski kūleni.

Ābolus kozdami, draugi apstājās pie fotouzņēmumiem izraibinātās «ātrfotogrāfijas» būdas.

— Es domāju, — sacīja Griniņš, — šis brīdis un mūsu draudzība lai kļūst nemirstīgi! Iesim tik iekšā! — Griniņš pavilka fotogrāfa būdas aizkaru.

ASTOTĀ NODAĻA

1.

Dzestrā, miglainā rudens rītā Marijas ielā pie liela mūra nama vārtiem stāvēja sētnieks. Viņš tikko bija beidzis ielas aptīrīšanas darbus un tagad īgni saviebās, jo garāmbraucēju smago ormaņu zirgi ielu no jauna piemēsloja. Šinī pašā namā, sētas mājā, dzīvoja slepenpolicijas pristava palīgs Mihejevs, kas ne vienreiz vien viņam bija uzblāvis par paviršo tīrību uz trotuāra vai ielas. Sevišķi rīta stundās, kad pristava palīgs iedzēries atgriezās no smagā nakts darba slepenpolicijā.

Sētnieks jau paķēra slotu un skārda saslauku liekšķeri, kad straujiem rikšiem pie nama piebrauca vieglais ormanis un apstājās. No ratiem izkūņojās iereibušais Mihejevs un turpat vai paklupa uz slidenā akmens bruģa. Nometis slotu, sētnieks pakalpīgi steidzās kungu saturēt.

— Pristava kungs! . . .

— Nost, leišu mēslu vabole! — Mihejevs viņam īgni uzbrēca, meklēdams kabatā sīknaudu, ko samaksāt ormanim.

Sētnieks klanījās. Viņu biedēja pelēkais formas mētelis un sarkanā ķīl-bārdiņa bargā policista sejā.

Bet Mihejevs uz viņu pat nepaskatījās, stīviem soļiem stūrēja uz nama vārtiem.

Par mēslu vaboli nolamātais aizsteidzās viņam priekšā un, atvēris lielo vārtu mazos ieejas vārtiņus, saliecies kūkumā, pazemīgi noburkšķināja:

— Lūdzu, pristava kungs!

Atliecis kūkumu, viņš vēl noskatījās, kā atlētiskais stāvs pazuda sētas mājas ieejas durvīs.

— Velns viņu rāvis! — sētnieks aizvainots un apkaunots nospļāvās. Slotu paņēmis, viņš atkal izgāja uz ielas.

Jā, viņš ir lietuvietis, bet vai tāpēc viņu var lamāt par leišu mēslu vaboli? Vai tāpēc, ka viņš ir sētnieks, kurš katrs gorodovojš var uz viņu brēkt un kliegt? Sētnieka kuplā slotā dusmās slaucīja ormaņu zirgu mēslus vienuviet. Un, nezin kā pametis skatienu uz nama galvenajām durvīm, redzēja tur ieejam divus jaunus vīriešus. Slotā apstājās.

Jau agrāk galvā iezagusies doma sāka rosīties. Kas ir šie divi jaunie cilvēki un sievietē, kuri apdzīvo plašo trīsistabu dzīvokli nama otrā stāvā? Dīvaini iemītņieki . . . Reizēm atnāk un drīz aiziet. Daždien dzīvoklis stāv tukšs, bet naktī kādā no istabām spīd gaisma.

Sētnieks, atstājis ielu, aiznesa darba rikus uz sava puspagraba dzīvokļa patrepi. Bet iegailējusies doma viņu neatstāja un sāka karsēt arvien stiprāk.

Ja nu tie ir anarhisti? Bumbas un dinamīts? Nē, par to ir jāziņo policista kungam! Ja nu tiešām viņi noķers slaveno un nenotveramo Vērnieku un Jēpi? O-oo! . . .

Sētnieks jau iztēlojās, ka par tādu pakalpojumu valdībai viņš ir iecelts par vecāko gorodovoju un nu pats splauj uz visiem tādiem sētniekiem kā viņš.

Pāris lēcieniem sētnieks bija ārā no patrepes un, ieskrējis sētas nama durvīs, kāpa pa lēzenām cementa kāpnēm uz ceturto stāvu.

Mihejeva sieva, ielaidusi sētnieku priekšnamā un izdzirdusi, ka viņš grib runāt ar kungu, purināja galvu:

— Nē, nē, kungs nolikās gulēt. Nedrīkst traucēt...

— Mūsu mājā apmetušies anarhisti! — sētnieks pusčukstot noslēpumaini izdvesa.

To dzirdot, Mihejeva sievai notirpa kājas.

— Anarhisti?...

Sētnieks apstiprinādams palocīja galvu.

— Dievs tēvs! — lindrakus plandīdama, viņa aizmetās uz guļamistabu.

Pēc īsa brītiņa, svārkus pogādams, durvīs parādījās Mihejevs un ar galvas mājienu aicināja sētnieku savā darba istabā.

Aizgūtnēm stāstīdams savus novērojumus, sētnieks tos stipri pārspīlēja, apgalvodams, ka nupat zem svārkkiem tie ienesuši ieročus. Un šorīt, iedams ielu slaucīt, dzīvoklī redzējis uguni. Varbūt ka tur uzturoties vairāki anarhisti...

Mihejevs mirkli pievēra acis. Tā bija nopietna lieta. Viņš pat pielāva varbūtību, ka anarhisti vai kaujinieki tiko pēc viņa dzīvības. Piedraudēts ir!...

Paķēris telefona klausuli, viņš piezvanīja slepenpolicijā dežurējošam okolotočņikam, ka pret viņu anarhisti gatavojot uzbrukumu. Tūlīņ lai at-sūtot viņa rīcībā stipru gorodovoju nodaļu anarhistu apcietināšanai.

Sētniekam uzdeva dežurēt nama vārtos, sagaidīt policistus un tos neuzkrītoši novadīt savā pagraba dzīvoklī. Pēc tam pasaukt viņu.

Gaidīdams policijas papildu spēkus, Mihejevs paguva pārdomāt apcietināšanas plānu. Ja skaidri nezina, cik viņu atrodas dzīvoklī un kādi viņu ieroči, tad ielauzties ir riskanti. Var notikt stipra sadursme, kā tas ne vienreiz vien piedzīvots. To apsverot, Mihejevs atzina, ka vislabāk un izdevīgāk viņus apcietināt, tiem izejot no dzīvokļa uz ielas. Tāpēc, ierodoties gorodovojiem, viņš daļu no tiem norīkoja palikt pagraba patrepē. Dažus izvietoja tālāk uz ielas. Vienu gorodovoju pārgērba privāttērpā, un tam kā ābolu pārdevējam bija jāstaigā pa ielu nama tuvumā un ar šāvienu jādod signāls. Sētniekam jāstāv vārtos un jānorāda tas, uz kuru aizdomas.

Tanī pašā brīdī ielas nama otrā stāva ceturtajā dzīvoklī atradās tikai Griniņš un Sniķeris. Sis bija Griniņa noīrētais konspiratīvais dzīvoklis. Pagaidām vienā istabā iekārtojās arī partijas Sarkanā krusta nodaļa — sakaru uzturēšanai ar Centrālcietumā ieslodzītajiem biedriem. Šo darbu strādāja Mīce, Ziemeļim piepalīdzot. Šeit viņi kārtēja biedru pastu un pabalsta sūtījumus uz cietumu.

Bieži satiekot sētnieku pie vārtiem gan atnākot, gan aizejot, viņiem radās šaubas, vai tikai šim vīram nav kāds sakars ar policiju. Un vakar, Sniķerim izskatot nama iemītnieku sarakstu un tajā atrodot Mihejeva vārdu, viss kļuva skaidrs. Nē, te palikt vairs nevarēja. Šodien vēl viņi ieradās, lai aizvāktu palikušās mantas, ko vakar nepaspēja paņemt līdz. Visus papīrus un dokumentus viņi salika Ziemeļa atstātajā čemodānā.

Varēja jau doties tūlīņ prom, bet, tā kā Mīce un Ziemeļis par dzīvokļa pamešanu nekā nezināja un kuru katru brīdi vēl abi varēja ierasties, viņi pagaidīja.

— Mēs viņus nesagaidīsim! — pēc laba brīža teica Griniņš, ieskatījies kabatas pulkstenī. — Ir vēls. Tev vajadzēs aiziet pie Mīces un pasacīt, ka

konspiratīvais dzīvoklis likvidēts. Es jau iešu, tu aizslēdz durvis. Atslēgu paliec zem kājslauķa.

Griniņš, nokāpis no nama durvju kāpnēm uz ietves, mēteļi aizpogādams, pārlaida skatienu visapkārt.

Pa ielu pretim nāca ābolu pārdevējs baltā priekšautā un kaklā pakārtu augļu kasti.

— Āboli! Pērciet ābolus!

Un tajā brīdī ābolu pārdevēja rokā jau pazibēja pistole.

Mirkli Griniņš sadrūvējās, bet tad straujos, slaidos lēcienos devās uz vārtiem. Rokas izpletis, viņam priekšā aizstājās sētnieks, un tam aiz muguras kā no zemes iznira gorodovoju melnie stāvi.

Griniņš, sakodis zobus, pasitās sāņus — kaimiņu nama vārtos, sevī sodīdamies, ka atstājis mājā savu mauzeri. Kaut kas no muguras bija viņu satvēris aiz mēteļa malas. Veikli atsvabinājies no mēteļa, trakā skrējienā pasities gar kaimiņu mājas stūri, viņš sasniedza augstu mūra sētu. Atspērigs lēcieni, un rokas jau satvēra ķieģeļu malu... Pēkšņi pistoles šāviens aiz muguras viņam iesvieda kā ar akmeni pa galvu. Rokas atlaidās, viņš krita, un melni stāvi sabruka viņam virsū. Saistītu, saslēgtām rokām viņu vieglajā ormanī aizveda uz slepenpoliciju...

Sniķeris, aizslēdzis dzīvokļa durvis un noglabājis atslēgu, pēkšņi izdzirda uz ielas pistoles šāvienu. Mazliet satrūcies, viņš pavēra āra durvis.

Patlaban Griniņš ieskrēja kaimiņu nama vajējos vārtos. Visa policistu varza un tiem līdzī sētnieks aizbrāzās bēglim pakaļ.

Šinī mirklī Sniķeris, neviena nemanīts, nokāpa uz ietves. Pagājis uz priekšu, viņš sastapa Ziemeli.

— «Javka» ielenkta! Burlaku vajā policisti. Ņem čemodānu un steidzies pie Mīces! — Sniķeris satraukumā čukstēja. Ziemeļim pielipa Sniķera uztraukums; paķēris čemodānu, viņš steidzās prom. Ieraudzījis uz ielas ormani, viņš to apturēja un, ar visu nesamo ielēcis ratos, uzsauc:

— Brauc!

Ormanis saprata, ka jāsteidzas, paraustīja grožus un uzšāva zirgam ar pātagu.

Nebija pagājusi ne pusstunda no notikuma, kad pie nama Marijas ielā apstājās pristava Gregusa ekipāža un no tās izkāpa Rīgas inkvizitors un vecākais gorodovs Dāvuss.

Ceturtnā dzīvokļa durvis bija aizslēgtas. Nevienš neuzdrošinājās tās uzlauzt, jo nevarēja zināt, kas aiz tām slēpjas.

Sētnieks gan apgalvoja, ka dzīvoklī iegājuši tikai divi, bet varbūt ka vēl citi tur uzturas? Beidzot Dāvuss, sadabūjis trepes, pa logu ielūkojās istabā. Nekas šaubīgs nebija manāms.

Izspiedis loga stiklu un attaisījis vērtņi, Dāvuss ielīda dzīvoklī un atdarīja durvis. Sanākušie policisti izokšķerēja visas malas, bet nekas šaubīgs neatradās. Vienas istabas vidū stāvēja vecs krāmu tirgū nopirkts galds, tādi paši krēsli un noplucis apdilušas ādas divāns.

— Pēc slepenā zvana un vecajām mēbelēm spriežot, jādama, ka tas ir sociālistu kaujinieku konspiratīvais dzīvoklis, kādos viņi satiekas vai notur sēdes. Neticu, ka viņi gatavojās kādam uzbrukumam. Bezrūpīgi kā aitas viņi te dzīvojuši un nezinājuši pat to, ka šajā namā mājā viņu niknākais vilks Mihejevs! — Greguss nosmējās klusiem, zobojošiem smiekliem.

2.

Slepenpolicijā Griniņa ievainojumu galvā pārsēja un pašu ievietoja atsevišķā kamerā. Tā bija šaura, neliela telpa ar vāju spuldzīti virs durvīm.

mazā aizstiklotā caurumā, tā kameru apgaismoja vāji. Un šī tumšā krēsla un tukšums šaurajās kameras sienās viņu žņaudza kā aukstos skāvienos.

Griniņš staigāja no viena gala uz otru, un nospiedošu domu juceklis vilkās līdzī. Kas viņu tagad sagaida? Sagūstīts, atrauts no darba — viņš atrodas ļaunās varas rokās. Bet ikviena aktīva darbinieka pazudināšana ir atsvabināšanas kustībai zaudējums. Viņš tagad to apzinājās vairāk nekā jebkad.

Viss sākās ar kļūmīgo sprādzienu viņu laboratorijā, kad, Ziemeļim lādējot bumbu, eksplodējis iedeglis un Sniķerim ievainota viena acs. Steigšus visu pievākdami, abi vēl paguvuši dzīvokli atstāt. Bet arī viņam no kaimiņu namā irētās istabas nācās pazust, jo laboratorija bija saņemta uz tā paša vārda, ar kādu pierakstījies mēbelētājā istabā.

Jo vairāk viņš domāja par kļūmīgajiem atgadījumiem, jo vairāk uz sevi ēdās, ka no visa tā vēl nebija diezgan mācījies. Citiem bija pārmetis konspirācijas neievērošanu, bet pats pie dzīvokļa saņemšanas rīkojies pārāk bezrūpīgi. Kā gan varējis namsaimniekam parakstīt līgumu uz veselu gadu, nepārbaudīdams, kādi ļaudis namu apdzīvo? Tagad viņš, kā circeņis ieskriedams karstās spriestīs, apdedzinājis spārnus.

Arā gaiteni klaudzēja soļi. Reizēm kaut kur griezīgi aizcirtās kādas durvis. Mirkli viss apklusā, tad sākās atkal no jauna. Reizū reizēm nezin no kurienes, it kā no griestiem, pie viņa iekrita spalgs klieziens un rupjas lamāšanās atbalss.

Drīz šis nams viņam jau šķita kā trako māja . . .

Nācis pie slēdziena, ka labāk būs, ja pratināšanā atzīsies tikai par sociāldemokrātu un pie tā arī paliks, Griniņš apgūlās uz lāviņas.

Otrā rītā Griniņu uzveda augšā — pratināšanas istabā. Ar mierīgu skatienu viņš aplūkoja telpu un visu, kas še atradās. Istabas vidū stāvēja iegarens galds un tam līdzās plats sols. Galdam vienā pusē uz dīvāna gulēja pristavs Greguss, kūpinādams smaržīgu cigāru. Otrā pusē uz kušetes sēdēja viņa palīgs Mihejevs un ar jājamo pātagu rotaļādams dauzīja pa sava zābaka stulmu. Galda galā ar gumijas rundziņu rokā Dāvuss trulām acīm caur pieri blenza uz viņu.

Pie atsevišķa maza galdiņa sēdēja sekretārs, vecs, izkaltis policijas žurka, smailo degunu noliecis papīru žūksnī, kas atradās viņam priekšā uz galda.

— Kā nu jūtaties pie mums, ārzemnieka kungs? — Greguss uzrunāja Griniņu, izņēmis no mutes cigāru. — Ir jānoskaidro daži jautājumi par jūsu apcietināšanas iemesliem. Pirmām kārtām — kāds ir jūsu īstais vārds?

— Hanss Kocs, Vācijas pilsonis.

— To vēl redzēsīm . . . Kad atbraucāt un kas tie par cilvēkiem, ar kuriem kopā dzīvojat vienā dzīvoklī Marijas ielā? Runāriet atklāti, un man būtu žēl, ja pie jums nāktos pielietot stiprākus līdzekļus.

Greguss, piecēlies sēdus un lūkodamies Griniņā, smaidīja.

— Es atbraucu no Vācijas mēnesi atpakaļ, — sāka stāstīt Griniņš. — Līdzdzīvotāju vārdus nevaru pateikt. Pēc iesaukām vīrieti sauca par Mitju. Sieviete — Emma — pierakstījās kā mana sieva. Patiesībā tā bija tikai fiktīva sieva.

— He, he, he! — iesmējās Mihejevs, izgrūzdams rupju piezīmi un ar pātagu nošmikstinādams pāri Griniņa galvai.

— Fiktīva sieva! — Greguss, izņēmis no mutes cigāru, atņirdza zobus. — Kāpēc fiktīva? Jūs te kaut ko putrojat un melojat. Sakiet taisnību! — viņš pēkšņi, uzlēcis kājās, ar ļenganās rokas zvēlienu Griniņam seļā iecirta plauku.

Griniņš sagrīļojās un pieturējās pie galda.

— Runājiet, ar ko nodarbojaties!

Par šo jautājumu Griniņš, galvu lauzīdams, bija izdomājis vairākas versijas, un nu bija jāstāsta kāda.

No Vācijas atbraucis, viņš noīrējis dzīvokli un par saimnieci pieņēmis sievieti, ar kuru iepazinies un sadraudzējies uz ielas. Vienam apdzīvot tik lielu dzīvokli — tas radītu tikai tenkas citu dzīvokļu īrniekos. Tas viņam bijis jāslēpj kā sociāldemokrātijas biedram, kuru mērķis ir apvienot strādniekus biedrībās. Biedrības sapulcēm tad arī bija domāts plašais dzīvoklis. Uz Rīgu viņu atsaukusi sociāldemokrātu komiteja — ar algu 50 rubļu mēnesī un brīvu dzīvokli.

— Interesanti zināt — kur tāda sociāldemokrātu komiteja atrodas? — Greguss nirdza atkal, iespraudams zobos cigāru.

— To es jums nevaru pateikt, jo pats to neesmu redzējis. Man liekas, ka komitejas locekļi dzīvo katrs savā atsevišķā dzīvoklī.

— Melo! Ko viņš jums pūš pilīti, un mēs vēl klausāties! — Mihejevs atkal gar Griniņa acīm novicināja pātagu.

— Nu labi! — norūca Greguss, cigāru nolikdams pelnu trauciņā uz galdiņa, pie kura sēdēja sekretārs un rakstīja protokolu. Viņa greizais deguns mazliet noraustījās, jo laikam saoda, kas nu sāksies.

— Kādā nolūkā jūs tādu plašu dzīvokli apmēbelējāt ar dažādām krāmu tirgū sapīrtām grabažām?

— Var rasties apstākļi, kad dzīvoklis jāatstāj pēkšņi.

— Kādi apstākļi? Kad?

— Piemēram, kā tagad.

Griniņš juta, ka viņam aiz muguras nostājas Mihejevs.

— Par ko īsti jūs saņemat no komitejas algu un dzīvokli? — Greguss atkal jautāja.

— Par pakalpojumiem.

— Par kādiem pakalpojumiem?

Griniņš klusēja.

— Runājiet taču! — Greguss uzbrēca.

Tajā pašā brīdī Mihejeva pātagas kāts atsitās pret Griniņa galvu un Dāvusa gumijas nūja pa plecu.

Griniņš sadudzis rokām atspiedās uz galda malas. Cauri marles saitei no ievainojuma sūcās asinis un lieliem pilieniem krita uz galda.

— Pietiks! — teica Greguss un, pasaucis gorodovoju, pavēlēja Griniņu aizvest atpakaļ kamerā.

— Vēl tā nevar... Ja viņš tiešām ir ārzemnieks, mēs varam iekulties nepatikšanās.

— Blēņas! — attrauca Mihejevs, ar pātagu uzplādams galdam. — Tici vien, ka šis rūdītais zellis ir ārzemnieks!

Greguss, paņēmis cigāru, sacīja sekretāram:

— Protokolā raksti, ka apcietinātais stipru galvas sāpju dēļ lūdzis pratīnāšanu atstāt uz citu reizi.

3.

Bija pagājušas dažas dienas kopš Griniņa pēdējās pratīnāšanas, kad Greguss parakstīja rīkojumu viņu pārvest uz Centrālcietumu, nosakot šo pārvešanu izdarīt pāris dienas vēlāk, lai slēptu Griniņa piekaušanu.

Tās pašas dienas rītā Greguss no sava aģenta provokatora saņēma ziņojumu, ka kaujinieki ar lielākiem spēkiem gatavojoties kādam uzbrukumam un pulcējoties divās vietās: Austras Dreifogeles ēdnīcā Dzirnavu ielā 4 un Lielajā Nevas ielā — konspiratīvā dzīvoklī.

Tā bija svarīga ziņa, kas ne velti uztrauca Gregusu. Vēl vairāk tāpēc, ka aģents nevarēja pateikt, kam tiks uzbrukts. Kaujiniekiem to pateikšot tikai, izejot uz noteikto vietu. Jā, kas to lai zina, ko viņi nodomājuši. Vai atkal ielauzties slepenpolicijā?

Greguss par to tūliņ ziņoja žandarmērijas valdei, pieprasīdams zaldātu papildu spēkus, lai nekavējoties ielenktu abas sapulcēšanās vietas. Tāpat deva norikojumu nopratinātos politiskos, pirmām kārtām Griniņu, tūliņ pārvest uz Centrālcietumu.

Jau mazā gaismiņā Jēpis, sīki pārbaudīdams pie Matīsa kapiem izraudzītās pozīcijas, pārdomāja arī visas varbūtības, kādas varētu rasties kaujiniekiem, šeit uzbrūkot konvojam. Viņa uzbrukuma plāns balstījās uz tā, lai, strauji un negaidot pārsteidzot konvoju, viņos radītu apjukumu. Šis mirklis Griniņam bija jāizmanto, lai pazustu. Bija gādāts par vieglo ormani, kas uz viņu gaidīs aiz nākošā ielas stūra.

Mīce tikko vakar bija saņēmusi ziņu, ka apcietinātos, kas nopratināti, šodien pēcpusdienā pārvedīs uz Centrālcietumu. Tūliņ kaujiniekiem tika paziņots ierasties sapulcēšanās vietās.

Jēpis iznāca uz Matīsa ielas vēl aizvien pilns domām par sagaidāmo uzbrukumu. Vēl tikai vajadzēja pasteigties pie kaujiniekiem un tad ar viņiem doties šurp, lai katrs pie laika ieņemtu nozīmētās pozīcijas.

Jēpis skatījās pēc vieglā ormaņa, lai ātrāk paveiktu savu nodomu. Bet apstājies viņš iztālēm uz ielas ieraudzīja grupu konvoju, pār kuru pleciem spīguļoja zobenu asmeņi. Nu tiešām atkal kādus ved uz cietumu! Un ja nu Burlaks?

Negribēdams šai iedomai tik akli ticēt, viņš ātriem soļiem pa trotuāru devās vien pretim. Un tad, it kā būtu uzskrējis laternas stabam, viņš apstājās.

Tas bija Burlaks, kas, ar otru rokas dzelžiem saslēgts, soļoja pastiprinātas konvoja pavadības vidū. Tas bija viņš, bārdu apaudzis, melnā platmalē, ar marli pārsietu galvu. Jā, tas bija viņš — visu kaujinieku mīlulis!

Arī Griniņš, Jēpi pamanījis, smaidīja pār visu seju. Gan uzmanīgi, bet skumju un sirsniņu smaidu. Tas bija it kā atvadu sveiciens draugam šajā nejaušajā satikšanās brīdī.

Sargi ar apcietinātajiem aizgāja, bet Jēpis aizvien vēl stāvēja turpat uz trotuāra, kamēr vien varēja saredzēt gājienu, līdz beidzot tas nozuda aiz Matīsa kapiem.

Jēpis sadrūma, dziļa grumba ievilkās viņa uzaču lejā. Viss labi noorganizētais darbs ir vējā!... Nošņaukājies, aizdzīdams sāpes un žēlabas, viņš vai skriešus devās pie Mīces.

Un te viņš saņēma otru — vēl smagāku sitienu.

Mīce, ārkārtīgi satraukta, skraidīja pa istabu, dusmas un asaru mirzums staroja no viņas acīm. Māte sēdēja, galvu noliekusi, un klusēja. Pie galda, atmuguriski uz rokām atspiedies, stāvēja Griška.

— Austras tējnīcā kaujinieki apcietināti! — Mīce izsaucās, Jēpim ienākot istabā.

Griška apstiprinoši palocīja galvu.

— Šorīt atbraucu no Liepājas lepnā jūrnieku oficiera formā. To man uzdāvāja Liepājas matroži. Tūliņ devos pie Austras. Tikko iegāju tējnīcā, nevaru iedomāties, kas bija vairāk pārsteigti — vai gorodovoji par oficiēri, vai es par gorodovojiem. Bet tūliņ arī sapratu, kas par lietu... Varu pateikties saviem garajiem stilbiem, ka ātri sasniedzu Pola fabriku. Satiku biedrus, kas, ātri aptvēruši maru stāvokli, pagādāja darba drēbes un pār-

ģērbuši klusi izvadīja uz otru ielu. Bija pēdējais laiks, jo fabriku ielencā policija un zaldāti. Es tikmēr jau stilboju ceļā pie Mīces.

— Tātad... pie Austras sapulcētie biedri visi apcietināti...

— Andrs aizskrēja pārliecināties, kā ir Ņevas ielā, — sacīja Mīce.

— Nav vairs nozīmes, — ierunājās Jēpis. — Matīsa ielā satiku Burlaku, viņu veda konvojs. Viņš tagad Centrālcietumā... Mūsu biedrus nodevis provokators. Bet kurš tas ir — to es nevaru iedomāties. Viss mūsu kaujinieku zieds ir salauzts... No Burlaka atvadījos uz mūžu... Un cik liktenīgi tas sagadījās: viņu satiku tieši tajā brīdī, kad domāju viņu jau glābtu...

Pēkšņi Jēpis uzsita ar dūri uz galda.

— Uzzināt provokatoru un atmaksāt viņam!

Drūmi svelošām acīm, rokas mētādams, Jēpis sāka skraidīt pa istabu.

4.

Griniņš staigāja pa savu šauro cietuma kameru. Nupat kā bija sarunājies pa sienas telegrāfu un dzirdējis atkal bēdīgas vēstis. Aizvakar Krāsotāju ielā norisinājusies kāda kaujinieku cīņas traģēdija. Atšaudīdamies no policijas ielencuma, krituši trīs biedri no Keida-Vērnika anarhistu grupas. Nav visai sen, kā šie cilvēki vēl skaitījās partijas kaujinieku rindās. Tad — aizraudamies ar svešām, strādniekiem kaitīgām teorijām, tie atstāja partiju. Un tagad — saskaldītus — ienaidnieks viņus pieveic citu pēc cita... Strādnieku masai ir spēks. Šī spēka avangardam jābūt sabiedrisku atziņu bagātam, tam jābūt nešaubīgam, drosmes un ideālisma bagātam. Lai avangards ir kā vētra, kas saviļņo masu kā bangās satrauktu jūru...

Kameras durvīs nočirkstēja atslēga. Ienāca sargs un lika Griniņam ņemt līdz savas mantas, jo viņu izsaucot žandarmērija.

Bruņota konvoja pavadībā viņu atkal veda pa Matīsa ielu. Krāsotāju ielai garām ejot, Griniņš pūlējās saskatīt to namu, kur aizvakar risinājusies revolucionāru cīņa ar policiju. Šie ieroču biedri bija izturējuši līdz galam. Arī viņam, lai draudētu kas draudēdams, ir jāiztur!

Griniņa acis vērīgi raudzījās apkārt. Cik labprāt viņš skatītu kāda biedra vai pazīstamas meitenes seju! Bet tie bija sveši ļaudis, varbūt arī biedri, kas, viņu pavadīdami, nāca līdz pa trotuāru. Arī tas viņam bija kā drauga rokas spiedienu.

Žandarmērijas apakšpalkavnieks Antoņins bija izglītots cilvēks, un labi piegulošais formas tērps piedeva iznesīgajam stāvam cienīgu izskatu.

Griniņam ienākot žandarma kabinetā, Antoņins pārskatīja no slepenpolicijas atsūtītās aktis un agrākās Griniņa pratināšanas protokolu. Pacēlis galvu, viņš pētoši raudzījās atvestajā cietumniekā, kas bija bārdū apaudzis un marles saiti nosietu galvu.

— Jūsu vārds Ferdinands Griniņš? — Apakšpalkavnieka runas veids bija diezgan strups, un jautājumi bira cits pēc cita. Pie tam viņš pats rakstīja protokolu.

Griniņš atzinās par to pašu, ko jau agrāk izteicis Gregusam, un noliedza, ka zinātu Mihaila un Emmas īstos vārdus un kur viņi dzīvo.

— Jūsu partijas iesauka Burlaks? — beidzis protokolu rakstīt, iejautājās Antoņins.

— Jā!

— Tagad parakstieties! Jūs vēlreiz tiekat nosūtīti uz slepenpoliciju. Ir vēl nākuši klāt par jums daži apvainojumi, kas jāizmeklē un jānoskaidro.

Ar to pratināšana žandarmērijā izbeidzās. Griniņš parakstīja protokolu. Sardze viņu aizveda uz slepenpoliciju — sarkanajā ķieģeļu namā — Gregusa valstībā.

Pēc visām tām lielajām apcietināšanām un pēc tam, kad Griniņš bija nodots vēlreizējā izmeklēšanā, Gregusam šķita, ka bruņotā kaujinieku organizācija ir sagrauta. Jā, un drīz vien viņš pieklūs pašam Latvijas Sociāldemokrātijas Centram! Jo starp šiem pašiem apcietinātajiem brāļiem būs arī tādi, kam ciešāki sakari ar CK. Un kā tie vēl stāstīs par to, ja pa īstam sajūtīs viņa roku! Jau tagad daži sākuši šo to šļupstēt. Un tas būs viņš — Greguss, kas beidzot paralizēs visu Rīgas strādnieku kustību, dumpjus un atentātus.

Šī doma Gregusu skurbināja vēl vairāk nekā asiņu un sviedru piesātinātā istaba un izdzertais konjaks. Iztēlē viņš jau sevi redzēja kāpjam aizvien augstāk pa stāvajām karjeras trepēm. Tagadējā nenoteiktā slepenpolīcijas priekšnieka stāvoklis jau ļogās. Var sagaidīt, ka to drīz, tāpat kā iepriekšējo — Koško, pārceļ kaut kur citā pilsētā, kur mazāka atbildība.

Un tad? ... Jā, tad ...

Greguss, savā dzīvoklī gērbdamies, krūtīs izgāzis, skatījās lielajā spogulī. Sagriezis lokā uz augšu iepomādētās ūsas, viņš, mazliet atkāpies no spoguļa, tiksmīnājās par savu atēlu. — Vai tāds nevar patikt jebkurai sievietei? Bet kāpēc viņš vēl nevar Melītu pieveikt? ...

Jā, par Melītu viņš bija domājis arī šorīt. Jā gan, šodien viņu apmeklēs un piespiedīs no tiesas. Tāpēc vakar pie sevis bija ataicinājis aģentu, kas dzīvoja tajā pašā namā, kur Melīta. Izprašņājis, ko tas no jauna novērojis.

Aģents zināja stāstīt tikai to, ka dzejniece esot ļoti noslēgta un ne ar vienu nesatiekoties. Tikai retumis pie viņas uznākot «Dzelmes» redaktors Kārlis Štrāls — lēns, miermīlīgs cilvēks. Cik noskaidrojais, redaktors atnākot pie viņas pēc dzejoļiem vai citiem rakstiem savam žurnālam. Jā, rakstīt viņa rakstot. Ilgi sēdot pie rakstāmgalda un rakstot. Tā apgaļvojot dzīvokļa saimniece.

Greguss uzvilka mēteli, vēlreiz ieskatījās spoguļi un izgāja uz ielas. Iedams garām restorānam, pristavs iegriezās tajā, lai izdzertu glāzi stiprā, kā to allaž mēdza darīt, kad nācās salauzt kāda pratināmā spītību. Tāpat ir jāsalauž gūsteknes ietiepīgā atgaiņāšanās.

Taču, ieejot Melītas istabā, Greguss satrūkās, ieraugot, cik viņa pa šīm pāris nedēļām novājējusi. Tumšie varavīksnes loki ap iekritušajām acīm stāstīja par skumjām un bezmiega naktīm.

Dzejniece sēdēja pie grāmatām apkrauta rakstāmgalda un izklaidētām aprakstītām papīra lapiņām. Greguss, smaidot viltīga jezuīta smaidu, noskūpstīja viņas smalko rociņu. Viņš gluži labi saprata, ka vēl vajadzēs izlikties par viņas draugu, melot, glaimot, lai izdevīgā brīdī ar kaķa kārumu to noēstu kā izmocītu peli.

— Redzu, jūs esat gluži novārgusi. Jūs pārpūlaties, diendienā rakstīdama. Vajag arī atpūtas, miera. Jā gan! To es tagad pie sevis jūtu.

Visuvarenais Rīgas pristavs, atsēdies Melītai pretim, sāka stāstīt, ka arī viņš esot stipri pārpūlējis pratināšanas darbā. Pašu revolucionāru starpā radušies nodevēji. Slepenpolīcijas aresta telpas pārpildītas. Vakars žandarmērija atsūtījusi izmeklēt par jaunu jau reiz nopratināto Kocu-Griņiņu ar iesauku Burlaks.

Melīta pagrieza galvu un pacēla savas lielās acis pret pristavu:

— Kocu? — viņa pārjautāja. Bālums un sārtums spēji mainījās viņas vaigā, atceroties sarunu Vērmanes dārzā.

— Jūs pazīstat?

— Nē! Esmu tikai dzirdējusi par kādu Burlaku — sociālistu ...

Tomēr Greguss viņas acīs pamanīja kaut ko līdzīgu izbailēm. Ne velti viņš mācījies šādu izteiksmi saskatīt savu pratināmo upuru acīs. Arī Melita ir tāds pats upuris.

— Jā, par sociālistu viņš man atzinās. Bet žandarmērijai ar to nepietiek, un Burlakam tā pieraksta vēl citas lietas. Priekšnieka pavēle man jāizpilda, un tā nav vieglā.

— Es allaž esmu apbrīnojusi tos cilvēkus, kas līdz galam paliek uzticīgi idejai, kam viņi tic, un nepārdod savu pārliecību. — Melita, galvu pieliekusi, klusi runāja.

— Arī man ir sava pārliecība, — Greguss uzlika roku uz krūtīm. — Arī es tai esmu uzticīgs līdz galam. Notiek ciņa. Viņi iznīcina mūsējos, mēs — viņus... Kāda tur starpība?

— Viņi iet kaujā un krīt. Viņi neapsmej, viņi negrauj apkaunojošā kārtā cilvēka cieņu ar spīdzināšanu! — Melita sāka iekarst.

— Nestrīdēsimies! — Greguss atmeta ar roku. — Esmu nācis pie jums ar labiem nolūkiem, lai kādu brīdi še rastu klusu sirds laimi un mieru... Un kāds mans darbs!...

— Un ko saka jūsu sirdsapziņa? — Melita jautāja. — Sirds laimi un mieru iegūst tikai tas, kam krūtīs atrodas šī cilvēciskā, jaukā dāvana, kas spulgo kā saule un ir nepielūdzama kā nāve. Priekšniecības pavēle jūs neatsvabina no sirdsapziņas atbildības. Es pati izjūtu, cik tā ir nepielūdzama. Pazemībā es noliecu galvu to stipro priekšā, kas palika nesalaužami tur, kur biju es.

Melitas acis pieplūda asarām.

Greguss nepatikā sakoda zobus, jo necieta asaras. Pristavam patika spītīgi cilvēki.

— Jūs esat slima... Nervi, nervi... — viņš norūca caur zobiem. — Es iešu! Domāšu par sirdsapziņu! — viņš, pie durvīm pagriezies, ironiski izmeta.

Gregusam aizejot, Melita palika sēdot, stingām acīm raudzīdamās pretējā sienā. Nopūtusies viņa izņēma no galda atvilktnes savu dienasgrāmatu. Atsitusi pēdējo pierakstīto lapu, Melita vēlreiz pārlasīja, ko nesen bija ierakstījusi:

«... Vai tas nebija ļauns sapnis tajā ellē, no kuras es atgriezos ar saplosītu, asiņainu sirdi un aptraipītu dvēseli? Man bija ticība, bija ilgas, bija sapņi... Tagad man vairs nav nekā. Esmu kā sprostā iedzīts putns. Viss tukšs un kails. Tikai izmisums un šausmas mani vairs neatstāj.

Viss aizmirsts. Kaut kur tālu palikusi pasaule un dienu skaļais troksnis...

Ar bezprātīgām ilgām eju nāvei pretim...»

Melita paņēma spalvu un vēl pierakstīja:

«Vīta roze ceļmalā. Noplūkta, saburzīta, nosviesta. Kodīgi putekļi ēd citkārt smalkās, bālās ziedlapiņas, tagad netīras un samītas...

Vīta roze un izplatīja savā nāves stundā apmulsinošu, prātu nogurdinošu smaržu.

Nāves stunda... Visi dzīvo, priecājas, līksmojas, bet man vienai ir jāmirst. Mirt, mirt...»

Viņa ātri aizsita grāmatu un iesvieda to krāsns atvērtajā mutē, kurā vēl gailējās ogles.

Viņa it kā saļīma krēslā, redzot, kā liesmas apvīja visus sapņus, cerības un sāpes...

Otrā dienā, Gregusam ierodoties slepenpolicijas kantorī, viņu jau gaidīja aģents no Melitas dzīvokļa.

— Jūsu labdzimtība! — aģents, pietrūcies no sola, steidzās pristavam pretim. — Man jāziņo, ka Melita Mežnora vakar iedzērusi nāves zāles. Saimniece viņu atradusi nesamaņā un nogādājusi slimnīcā.

Mirkli Greguss kā apstulbis raudzījās aģentā.

— Vakar? Vai tas var būt?

— Jā! — aģents apstiprināja.

Paņēmis papīru, viņš ātri uzrakstīja kādus teikumus, parakstījās un uzspieda savu zīmogu.

— Se, tā tava apliecība. Dežurē slimnīcā pie Mežnoras istabas durvīm un ievēro, kas viņu apmeklē. Ja kas atgadās, to tūliņ ziņo man!

Pristavs nesatricināts atstāja kantori, lai stātos savā parastajā darbā.

5.

Sargs, atslēdzis durvis, iestūma Griniņu kamerā, kas atradās policijas nama augšstāvā. Tā bija stipri patumša telpa. To apgaismoja tikai vāja gaismiņa no koridora, kas iespīdēja pa šauru lodziņu augstu virs durvīm.

Mazliet apradis ar patumsu, Griniņš sāka atšķirt atsevišķus cilvēkus un pašu kameru. Tai visgarām gar sienu stiepās zema, bet plata lāva gulēšanai, ar šauru eju staigāšanai. Kamera bija stipri pārpildīta.

Griniņu tūliņ apstāja biedri un drīz uzzināja, ka še un blakus kamerās sēžot gandrīz vai visi galvenie kaujinieku spēki. Trūka tikai Jēpa un Griškas.

Biedri cits pēc cita stāstīja par pristava Gregusa un viņa palīga Mihejeva pratināšanas metodēm. Jordāns viņam rādīja savus izsistos zobus un galīgi satukušo seju. Še stāvēja viņa draugs Sņiķeris, kam, rikojoties ar sprāgstvielām, eksplozijā izsita vienu aci. Tagad pratināšanā Mihejcs izsita otru, kā pats zobojies — simetrijas dēļ. Bez tam pats Greguss pie drauga kailās miesas dzēlis savus cigārus.

Te bija Jelgavas Jančus. Jēpa audzēknis, ugunīgi drosmīgais mežabrālis Jelgavas un Dobeles apvidū. Pēc partizāņu likvidēšanas pārnācis uz Rīgu un iestājies kaujiniekos. Arī tam bija uztukušas acis, un ne gulēt, nedz sēdēt viņš vairs nevarēja. Tomēr viņš pūlējās smaidīt, ar humoru stāstot, ka pirmajās dienās viņiem dotas ēst tikai sāļas siļķes, bet ūdens, ko nodzerties, — nemaz nē. Viņi galējušies no slāpēm kā Izraēļa bērni tuksnēsī, taču viņiem nebijis tāda Mozus, kas ar spieķi izsistu no sienas ūdeni. Vissmagāk esot cietis Kēniņš no otrās kameras. Pratināts, lai pasaka, kur aplēpti kaujinieku ieroči. Tas, galīgi sadauzīts, vēl pienaglots pie grīdas. Mihejevs ar knaiblēm no kāju pirkstiem atplēsis nagus un saspiedis citas vārīgākas miesas daļas. Viņš beidzot neizturējis un uzrādījis sava paša iekārtoto ieroču un literatūras slēptuvi Berga bazārā. Arī viņš nespējot ne sēdēt, nedz gulēt. Vēl kaut cik noturoties, uz ceļiem nometies.

Abas kaujinieku sapulces vietas nodevis Pūpols, kas, kā izrādījies, iestājies kaujiniekos jau kā slepenpolicijas aģents. Jā, Griniņš labi atcerējās Pūpolu vēl kā mācekli «Polā». No sākuma viņš dižojās ar pašpuiciskām manierēm. Vēlāk Čomiņa un citu apzinīgu jaunekļu ietekmē raksturs mainījās. Un tomēr...

Gregusa pratināšanu un Mihejeva plaukas neizturējis Beļajevs. Visu, ko zinājis par biedriem, to arī izplāpājis un apgalvojis, ka viņi gatavojusies uzbrukumam ģenerālgubernatoram.

— Glēvulis un nelietis! — stāstīja Jančus, norādīdams kameras dibenā uz lāvas ierāvušos kamolu. — Boikots un nicināšana!

Pēkšņi atsprāga visā plašumā kameras durvis. Viņu priekšā stāvēja zaldāti ar nolaistiem durkļiem, it kā patlaban taisītos brukt kamerā iekšā.

— Visiem sastāties kameras dibenā! — uzblāva Dāvuss.

Stīvi mētelī uzspilētām krūtīm, uzpūtīgi valdonīgs, ar paceltu ķīļbārdiņu kamerā iebrāzās Mihejevs.

— A-ā! Vācu kundziņš arī šeit! — viņš iesaucās, ieraudzījis Griniņu. — Patikama tikšanās! Bet nu gan ir pagājušas tās laimīgās svētku dienas, kad mēs tevi turējām par vāczemnieku, kad varēji vāļāties pa mīksto matraci un tevi ēdinājām no restorāna atnestām pusdienām!

— Protams, par manu personīgo naudu! — Griniņš sminēdams piebilda.

Mihejevs izlikās to nedzirdam, uzmetis bargu skatienu apcietinātiem, viņš pagriezās uz durvju pusi. Bet, pēkšņi apsviedies uz papēža, pacēlis pātagu, draudēja Griniņam.

— Tagad mēs zinām, kas tu esi. Tagad es no tavas pakaļas piekapeiku gabalus izsitīšu!

Zaldāti atkāpās. Vēl pazibēja Mihejeva platā mugura. Durvis aizkrita, un atslēga skrapšķēdama pagrieza bultu.

Visi cieta klusu.

Nostādīti ārpus pilsoniskiem likumiem, ārpus cilvēciskām tiesībām, atdoti savu mocītāju varai... Viņiem atlika tikai ciest.

No Mihejeva izturēšanās Griniņš noskārta, kas viņu sagaida. Tas, ka viņu saista pie kaujiniekiem, pie viņu kopējās lietas — liek daudz ko padomāt. Kas varēja pastāstīt par viņa iesauku «Burlaks»? Pūpols. Arī Beļajevs nebūs klusējis.

Šis Jelgavas turīgo aprindu dēliņš, reālskolas pēdējās klases skolnieks, ar rudens dienu sajūsmu un romantismu pieslējās kaujiniekiem. Kad radās piedzīvojumi ar viņa nenosvērto raksturu, Griniņš pats viņu aizgādāja uz ārzemēm. Taču, atbraucis atpakaļ, pieklīda atkal pie viņiem. Nepaguva atrasties no viņa, kad jau bija iekritis. Par ko tagad cieš Kēniņš, par ko cieš visi šie dedzīgie biedri? Tas viss tikai šā nelieša nopelns.

Griniņš uztrausās pie Jančus uz lāvas.

— Mihejevs šonakt ņems tevi priekšā. Turies! Iedomājies, ka esi Indijas faķīrs un ka viss, kas ap tevi notiek, ir tikai sapņi un murgi! — ar uzmundrinošu humoru runāja Jančus. Griniņš silti saspieda biedra roku.

Jā, visi atradās tādā inkvizīcijas peklē, no kuras nekāda vara pasaulē nespēja vairs izraut. Viņi ir pilnīgi šo zvēru varā. Tie var darīt visu, kas vien viņiem ienāk prātā.

Koridorā sāka kladzēt gorodovoju soļi. Visi saspringti klausījās.

— Saksies priekšā stādīšanās, — čukstēja Jančus.

Izsauca kādu no blakus kameras.

Tagad atslēga grabinājās viņu durvis.

— Beļajevs! Nu, ašāk, ašāk! — sauca gorodovojs.

Kamols uz lāvas sāka kustēties un piecēlās. Beļajevs izgāja.

Bridi klusums. Tad atkal atvērās durvis.

— Griniņš Ferdinands! — noblāva slēdzējs.

Griniņu sagrāba divi policisti, uzlika roku dzelžus un uzveda augšā, trešajā stāvā.

Griniņš pazina šo drūmo telpu ar lielo galdu un plato solu istabas vidū.

Viņš atkal atradās pie bendēm, kuri cilvēkus spīdzināja un visādi apkaunoja.

Galda galā uz sola sēdēja Beļajevs. Griniņam ienākot, viņš nodūra acis, sargādamies pat uz šo pusi paskatīties.

— Kā nu būs, Burlak, vai aprunāsimies pa istam? — Mihejevs ņirdza, sēdēdams uz kušetes. — Un, ja tu man melosi — vai tev! — viņš piedraudēja ar pātagu. — Tu esot visas kaujinieku bandas vadonis, ko? Beļajevs apliecina. Vai tā ir? — viņš jautāja Beļajevam.

Nodevējs cieta klusu.

— Atdariet šai cūkai muti! — Mihejevs pavēlēja gorodovojiem, kas stāvēja Beļajevam aiz muguras.

Atvēzējušies kā malkas cirtēji, viņi ar gumijas rungām vairākas reizes tam uzgāza. Beļajevs sāka runāt. Griniņam esot sakari ar CK. Viņš rīkojot kaujiniekus. Viņš gādājot ieročus, tikai — viņš, viņš...

Beļajevs kunkstēdams apklusa.

— Sapрати? — Mihejevs uzbrēca Griniņam. — Kur tu noglabāji ieročus? Kur?

Griniņš klusēja.

Mihejevs, uzlēcis kājās, ar spēcīgām plaukām izsita vai zili zaļas dzirkstis no Griniņa acīm.

— Runā, suņa bērns! — Un atkal atskanēja plauka.

— Vispirms, es neesmu suņa bērns, bet politiskais, un, otrkārt, jums nav tiesības mani sist. Visu jau esmu pateicis agrāk. — Griniņa acis aiz rāmās, apvaldītās izteiksmes dzirkstīja naidis un bezgalīga nicināšana.

— Tā? — Mihejevs, viņu izsmiedams, kustināja galvu. — Tu domā, ka politiskos nedrīkst sist? Mēs uzspļaujām uz visu to. Mēs tos sitam un sitam, kamēr neceļas! Saproti? ... Saki, kur esi noslēpis ieročus?

Griniņa bālās lūpas drebēja. Viņš spītīgi klusēja.

Ar īsta boksera zibenīgu zvēlienu pa zodu Mihejevs Griniņu notrieca pie zemes. Atspiedies uz rokām, viņš mēģināja piecēlties, bet bendes zābaka spēriens pa elkoni to atkal nogāza pie zemes.

Viena pēc otras divas plaukas noplikšķēja pār satūkušajiem vaigiem.

Pienāca Greguss un pētīja no sitieniem un plaukām asinis pieplūdušo seju. Gandrīz aiztūkušajās acīs viņš nesaskatīja nekā no bailēm, tikai naida uguni, un vēl dziļāk — acu dzīlēs — nesalauztu fanātisku lepnumu.

Greguss atgriezās pie galdiņa, izdzēra glāzi konjaka un, aizmaldīdamies domās kaut kur citur, aizkūpināja no jauna izdzisušo cigāru.

Vai par šādiem cilvēkiem nerunāja Melita? Varbūt viņa arī domāja par Kocu jeb Ferdinandu? ... Melita ir mirusi, bet šitāds Burlaks vēl dzīvo!

Greguss piegāja pie sava izmocītā upura. Tas viņu aizskāra, ka šo spītnieku dievināja Melita. Bet tomēr viņš piespiedis to runāt, tik tiešām kā viņš ir Greguss, no kā visi baidās...

— Piecdesmit! — viņš pavēlēja, pats paņemdams kazaku nagaiku.

Viss sākās atkal no jauna. Tikai tagad sita arī Mihejevs ar biezu, elastīgu ādas pletni.

— Mana Anna Ivanovna velk un dziedē! — viņš lielījās.

Griniņš nerunāja ne vārda. Tikai sāpju pielietās acīs iedzirkstījās tā pati naida uguns.

— Vēl piecdesmit! — Greguss saniknots kļiedza.

Bet šoreiz, bendēm darbu beidzot, Griniņš vairs neatžilba, lai gan vairākas reizes tika apliets ar aukstu ūdeni.

Gorodovoji kaut kā uzspīlēja uz Griniņa sakapātās miesas kādus drēbes gabalus un tāpat nesamaņā nonesa lejā un iemeta kamerā.

Biedri steidzās viņam palīdzēt. Uztukumus apsedza aukstām kompresēm, asiņainās brūces, cik varēdami, pārsēja.

Mazliet vēlāk kamerā iemeta tāpat nesamaņā sadauzīto nodevēju.

Dienu arī šī kopējā kamera kļuva tā kā gaišāka. Brižiem pat iedzirkstījās, kā saka, karātavu humors. Lai arī cik sadauzīti un izmocīti, neviens no īstajiem kaujiniekiem nebija zaudējis savu pašcieņu. Cik spītīgi un nicioši viņi izturējās pret Gregusu, tik pašapzinīga un lepna bija viņu biedriskā apziņa.

Beļajevu neievēroja neviens. No viņa vairījās kā no riebīga rāpuļa. Reizēm viņš idiotiski īdēja un lādējās, ka kļuvis nodevējs. Lai viņu nožņaudzot, pakarot, tad visām mocībām būšot reiz gals...

Visiem derdza šī skaļā gaudulība. Savā starpā sarunājušies, viņi par kaut ko vienojās. No kreklu saplēstām strēmelēm savija auklu, Griniņš to pasniedza Beļajevam.

— Nakti pakaries! Tā mirdams izpērc noziegumus, ko esi nodarījis saviem biedriem... Tāds ir mūsu vienbalsīgs spriedums.

Pienāca vakars, pienāca arī nakts. Drūma un ciešanu pilna nakts. Neviens neaizmīga. Viņi klausījās soļu klaboņā koridorā, uztvēra arī ik troksnīti no kakta, kur gulēja Beļajevs. Tomēr glēvulim padoties biedru tiesai un labprātīgi aiziet no dzīves pietrūka dūšas.

Labi vien pēc pusnakts izsauca Beļajevu, pēc kāda brīža arī Griniņu.

Mihejevs viņu sagaidīja nīrgādāmieš, labajā rokā turēdams mauzera pistoli, kreisajā — savīto auklu.

— Tu gribēji, lai šajā saitē pakaras tas puņķainais zīdains? Vēl nav laiks. Kad būs izspiests viss, ko var izspiest, tad priecāšos, redzēdams jūs abus karājamies.

Viņš lida Griniņam arvien tuvāk, un šaurajās cūkas ačtelēs dega sadiskās iekāres kaisma.

— Runā! Kur ieroči? — viņš uzkliedza.

— Tavu dzimto ādu novilksim! — iespiedzās Dāvuss, ar gumijas rungu uzsizdams uz galda.

— Jūs briesmoņi!...

— Satori žaunas! — Mihejevs nošņāca un no visa spēka ar mauzera spalvu iezvēla Griniņam pa galvu.

Galvas apsējā radās sārts asiņu plankums, kas pletās arvien plašāks un plašāks. Sīka asins urdziņa lēni slīdēja gar deniņiem pāri mīkstas bārdas apzēlušajam vaigam. Griniņš tikko noturējās, atspiedies pie galda malas.

— Uztaisīt šūpoles! — noburkšķēja Greguss, mutē viļādams cigāru. Viņš nebija pie laba prāta. No kapiem pārbraucis, dzēris, sirdīdamies par savu maldīšanos pie cietuma mūriem.

Griniņu atkal uzsēja uz sola, un sišana sākās no jauna. Samaņu zaudējumam viņam vēl pārlika dēli pār muguru. Vienā galā uzsēdās Mihejevs, otrā — Dāvuss un šūpojās.

Griniņš gulēja kā miris. Tagad nelīdzēja ūdens. Bezsamaņā viņu nonesa lejā un iemeta kamerā.

— Kas tas par cilvēku! — Greguss skurinājās, iedzerdams degvīnu. Viņš labāk mirst, nekā pasaka, ko zina, un daudz ko zina! Žēl, ka tiesas diena sāksies jau parīt. Vairāk nedrīkst... Bet šitam, — viņš norādīja uz nodevēju, — vajag sadot labi pa bindzolēm, varbūt ka pateiks to, ko neteica Burlaks.

6.

Pēc komūnas iegāšanās Marijas ielā Mīce Sarkanā krusta pienākumus kārtoja savā dzīvoklī Lauku ielā. Māte un Andrs bija viņas galvenie palīgi sakaru uzturēšanai ar apcietinātajiem. Māte vairs nestrādāja Austras tējniecā, tāpat arī Mīce nestrādāja, kaut gan vēl skaitījās par Etnas fabrikas strādnieci.

Visas Mīces domas un viņas neatlaidība tagad grozījās ap Griniņu. Un, tikko no pazīstamā ierēdņiņa uzzinājusi, ka Griniņš pārvests atpakaļ uz slepenpoliciju, viņa aizsūtīja Andru uzmeklēt Jēpi. Viņa, to gaidot, vai dega aiz nepacietības, jo bija radušās atkal izredzes kaut ko darīt, lai glābtu Griniņu.

Jēpis atnāca ar Boba vēstuli. Tas bija atrakstijis no ārzemēm, un no visas vēstules varēja izlobīt jautājumu: vai par visiem kaujiniekiem kopā nevarētu vēl atsvabināt Burlaku.

— Bobis vēl nezina, ka partijas kaujinieku stiprais kodols gandrīz viss ir iznīcināts. Mēs esam sakauti un izklīdināti. Mums vairs nav pa spēkam: Burlaku no Gregusa pekles izraut. Tā es arī atbildēju Bobim, — sacīja Jēpis.

— Tu pārspilē! — Mīce sadusmojās. — Etnā vēl ir stipra grupa. Viņieni ir pat šautenes.

— Tas viss var būt, bet viņus, mobilizējot uzbrukumam slepenpolicijai, iznīcinātu. Tagad tur novietots tāds bruņots spēks, ka tam uzbrukt nozīmē tikt sakautam.

— Vai tas ir Jēpis?

— Ek! — Jēpis nošņaukājās. — Patlaban ne mēs, Mīcīt, esam uzvarētāji, bet žandarmērija, Greguss ar savu policijas un inkvizīcijas bandu. Tādās domās ir arī CK. Es runāju ar Zemzaru. Tā viņš...

— Ferdinandu nogalinās — visi viņu aizmirsuši! — izsaucās Mīce, tikko valdīdama asaras.

— Mēs rakstijām vecajam Griniņam uz Ventspili, ka viņa dēls Ferdinands apcietināts, lai atbrauc un dabū satikšanos. Te ir viņa atbilde, — māte pienākusi rādīja Jēpim atklātņi. — «Man tāda dēla nav!» — tik vien viņš atbildēja. Vai tāds ir tēvs? Viņš no mazām dienām Ferdinandu neieredzēja.

— Tā jau Burlaks man arī reiz stāstīja, — Jēpis sacīja un klusāk piebilda: — Man no jums jāatvadās.

— Tu aizbrauc?

— Jā. CK mani sūta uz Pēterburgu. Griška jau aizbraucis. — Un, mulsi smaidīdams, viņš saņēma Mīces roku savā platajā sauējā. Šī meitene viņam bija vairāk nekā draugs, bet viņa milēja Burlaku. Tur neko nevarēja darīt... Se viņš allaž jutās kā savā ģimenē. Ar vienām domām, ar kopējiem centieniem.

— Kad varēšu atgriezties Rīgā, es atkal atnākšu pie jums! — viņš teica, spiezdams mātei roku.

— Es iešu tevi pavadīt! — piedāvājās Andrs.

Jēpis ātriem, lieliem soļiem devās uz Grīziņkalna pusi, domās aizvien vēl būdams pie Mīces. Viņš bija piemirsis Andru, kas pusteciņiem viņam skrēja pakāļ.

— Man tev kas jāsaka, — čukstēja zēns, kalna pakājē satverdams lielo draugu aiz mēteļa.

Jēpis apstājās. Mēness augošā ripa izlīda no mākoņiem, un visa kalna apkārtnē kļuva gaišāka.

— Pīpji, kurus mēs ar Janeli noslēpām Matīsa kapos saslauku gubā, vēl stāv turpat. Ko ar tiem darīt?

Jēpis brīdi padomāja. Paskatījās klīstošajos mākoņos, kas brīžam aizklāja un atkal atsedza mēness seju.

— Tur palikt gan nevar. Iesim!

Zēni ieročus un munīciju bija labi noglabājuši. Atsedzot vecu vainagu un saslauku kaudzi, abiem maisiem mitrums vēl nebija ticis klāt.

Jēpis pasīta maisu padusē, bet Andrs savu pārsvieda pār plecu, un abi atstāja kapus. Pa dzelzceļa slīdēm viņi devās uz pilsētas pusi. Mākoņu blāķim aizsedzot mēnesi, viņi sasniedza sarga būdu.

Pats sargs, Jēpim pazīstams partijas biedrs, bija glabājis ieročus, kad gatavojās bruņotai sacelšanai. Arī tagad viņš neatteicās, kaut gan pašos dzelzceļniekos esot radušies mēlneši.

Jēpis ar sargu atlauza pienaglotu būdas grīdu, zem kuras atradās koka

kaste, un tajā ielika abus maisus ar pistolēm. Pēc tam grīdu atkal pie-nagloja.

Pa Ģertrūdes ielu viņi gāja kopā, pie Avotu ielas stūra šķīrās.

— Es allaž tevi atcerēšos un rakstīšu. Paliec arvien tāds, kāds biji līdz šim! Drosmīgs un izdarīgs! Sveicini Janeli! — Jēpis, nogriezies Avotu ielā, Andram vēl pameta ar roku.

Andram kļuva grūti ap sirdi. Grīniņš un citi draugi cietumā, nu aizbrauc arī Jēpis... viņa lielais un reizē arī mazais draugs, kas abus ar Janeli turējis par sev līdzīgiem, viņiem allaž uzticēdams svarīgas lietas.

Andrs vēl labu brīdi stāvēja uz ielas stūra, kamēr vien varēja saskatīt mēness gaismā Jēpa garo augumu Avotu ielā.

Pēdējā laikā pie Mīces bieži vakaros atnāca viņas agrākā darba biedrene Vijolīte. Viņas bija kļuvušas draudzenes. Vijolītei bija tādas pašas bēdas kā Mīcei. Viņas līgavainis Jordāns, kas jau kopš vasaras dzīvoja pie viņas, arī atradās Gregusa varā.

Vijolīte bija kautrīga un maiga rakstura meitene. Būdama mātes stāvoklī, viņa meklēja it kā mierinājumu un atbalstu pie Mīces.

Jau bija sākusies kaujinieku tiesa, kad ap pusdienas laiku pie Mīces atskrēja Vijolīte. Bāla un dziļi satraukta viņa stāstīja, ka no rīta, darbus sākot, Etnā ieradies slepenpolicijas aģents ar gorodovojiem. Gribējuši apcietināt strādnieku Riekstu — no kara kuģa «Potjomkins» aizbēgušo matrozi. Rieksts pretodamies nošāvis aģentu un pēc tam arī pats nošāvis. Fabrikā atsūtītie zaldāti un policija tūlīt uzsākuši kratīšanu. Naglu nodaļā, kurā agrāk Mīce strādājusi, atrasts liels daudzums mauzera patronu. Apcietināti kādi piecpadsmit strādnieki. Darbi fabrikā pārtraukti.

— Policija, meklēdama ieročus un kādu slepenu eju, tagad lauž un uzrok vai visu fabrikas pagalmu, — teica Vijolīte, skatīdamās Mīcē.

— Arī Etnā radies nodevējs! — ar nožēlu teica Mīce, atcerēdamās, ar kādu lepnumu vēl nesen runājusi ar Jēpi par Etnas kaujiniekiem.

No āra ienāca Andrs.

— Lasi! — viņš Mīcei pasniedza «Düna Zeitung». — Vācieši liksmo. Jau naktī mūsu draugi nošauti...

— Kas? — Mīce satrūkusies paķēra avīzi un, tajā ieskatījusies, sāka lasīt: «Sešpadsmit kaujinieku prāvā, kuru iztiesāja kara lauku tiesa policijas pārvaldes telpu ārstniecības nodaļā, desmit revolucionāriem piespriests nāves sods...»

Mīce nolaida rokas klēpī, piemiedza acis un saknieba lūpas. Avīze noslīdēja zemē.

Vijolīte, seju rokām aizklājusi, smagi ievaidējās...

— Ķēniņam, Jordānam, Jančum... nāve... Burlakam, Sniķerim... piecpadsmit gadi katorgas... — Andrs teica, paceldams avīzi. — Nāves sods jau šorīt pusčetros izpildīts Matīsa kapos. No mācītāja atteikušies...

Vijolītes pleci raustījās elsās. Māte priekšautā šņaukādams spaidīja degunu.

Pēkšņi Mīce pietrūkās kājās.

— Aiziesim uz kapiem! — viņa teica, Vijolītei atvelkot rokas no acīm. — Iesim? Jā?

Vijolīte skumji pamāja ar galvu.

Pie kapu vārtiem viņas satika sievu bariņu. Tās brīdināja neiet turp, kur naktī nošauti desmit revolucionāri. Policija dzenot prom; kurš nepaklausot, to draudot apcietināt.

Viņas neklausīja un aizgāja kapsētas galā uz izraknāto smilšu klajumu.

Te bija izmīdītas smiltis un asiņu pēdas. Pie svaiga nolīdzinātu smilšu uz-
bēruma Vijolīte apstājās.

— Še vienā kapā — nāvē vienoti — guļ mans Ādolfs ... — Vijolīte čuk-
stēja.

Mīce sāka skaitīt soļus līdz cietuma mūrim, lai vēlāk vieglāk atrastu šo
vietu.

Divi civilie viņai aizstājās ceļā: ko šeit abas meklējot?

— Kas jums par daļu? — Mīce atcirta.

Civilie saskatījās. Viens, izņēmis no kabatas, parādīja policijas aģenta
nozīmi.

— Mēs jūs apcietinām!

— Par ko? Vai tāpēc, ka mēs esam atnākušas uzmeklēt, kur aprakti
mūsu līgavaiņi? Vai tas ir noziegums?

— Vai noziegums vai nē, to noskaidros slepenpolicijā. — Aģenti iz-
vilka pistoles un viens no viņiem uzklēdza:

— Iet!

Dežurējošais okolotočņiks rokas vien noplātīja, kad pie viņa ieveda
abas sievietes.

— Kur es lai viņas lieku? Par ko viņas apcietinātas?

Aģents paskaidroja, ka viņam tās likušās aizdomīgas — meklējušas, kur
aprakti abām nošautie līgavaiņi.

— Novietojiet tur, kamēr atnāks šefs, — viņš norādīja uz aizžogojuma
aiz barjeras.

Bet šefs atnāca ļoti vēlu. Aizsaukts uz pili. Žandarmērijas valdes priekš-
nieks viņam pieprasījis Griniņa pratināšanā iegūtās liecības. Tās gribot
redzēt gubernators.

Tajā dienā bija sasaukta apspriede gubernatora slepenā padomnieka va-
dībā. Sēdē piedalījās žandarmērijas valdes priekšnieks ģenerālmajors
Volkovs, Rīgas apgabala tiesas prokurors Hristianovičs, un bija pieaicī-
nāts arī slepenpolicijas pristavs Greguss.

Apspriede atzina, ka Ferdinandam Griniņam piespriedie piecpadsmit
gadi katorgas neatbilstot tam soda mēram, kāds attiecīgajos likuma pan-
tos paredzēts. Tāpēc, vadoties no tādiem un tādiem likuma paragrāfiem,
tiesas spriedums apturams.

Pēc apspriedes žandarmērijas valdes priekšniekam bija ar Gregusu
ilgāka saruna.

— Viņa ekselence, — uzsvēra ģenerālmajors Volkovs, — uzliek mums
par pienākumu gādāt, lai Griniņš saņemtu to pašu soda mēru, ko desmit
kaujinieku prāvā sodītie. Muižnieki uztraucoties, ka sveikā izgājis pats
dumpinieku iedvesmotājs un viņu galvenais vadonis. Sapratāt? Par jaunu
atsākt prāvu nav vēlams, tam pretojas apgabaltiesas prokurors. Pārāk maz
pierādījumu jūs pratināšanā no Griniņa ieguvuši.

— Tas ir nesaprotams cilvēks, jūsu gaišība, — Greguss uzrāva plecus.
— Pratināšanā izlietojām visu, ko spējām, taču arī no tā viņam mute neat-
darījās. Nu tā kā tā dzīvotājs viņš vairs nebūs.

— Labāk nolikvidējiet! Sūtiet viņu kaut kur uz lauku muižu, piemēram,
uz Lielvārdi vai Koknesi, lai tur viņu uzzīmē par pils dedzinātāju. Un, ja
viņš ceļā grib bēgt, tad ... Sapratāt?

— Jā, jā!

— Ejiet un nekavējieties! Vispār — gādājiet, lai visi tie Griškas un
Jēpji aplauztu kaklus. Sapratāt?

Greguss, pielēcis kājās, sasīta papēžus.

— Tiesi tā, jūsu gaišība!

Gregusam atgriežoties slepenpolicijā, dežurants viņam ziņoja par divām Matīsa kapos apcietinātām sievietēm.

— Mērkaķi! — pristavs, pēkšņi aizsvilies, iesaucās. — Ķersta nieka skuķes, kamēr tie, kas apcietināmi, viņiem parāda garu degunu. — Greguss asi klaudzošiem soļiem pa trepju kāpieniem steidzās uz savu kabinetu.

Okolotočņiks neziņā grozīja galvu, vai sievietes atbrīvot vai paturēt apcietinājumā. Beidzot izlēma, ka drošs paliek drošs, ja sievietes šeit paliks līdz rītam. Pasaucis gorodovoju, viņš tam uzdeva atnest pāris maišēļu, kur nakti viņām pārgulēt.

Rītā uzceloties, sievietes varēja iziet no aizžoga pie ūdens krāna nomazgāties. Gorodovojs, kas stāvēja sardzē, izrādījās diezgan humāns. Par Mīces iedoto naudu viņš atnesa tām tēju un baltmaizi.

Koridors atdzivojās. Mainījās sargi, atnāca zaldāti.

Mīce un Vijolīte kļuva uzmanīgākas, skatījās, kas ienāca pa durvīm un kas aizgāja.

Pēkšņi trepju telpā pazibēja konvojnieku zobeni. No augšas lejā veda divus roku dzelžos saslēgtus cietumniekus.

Mīce tikko neiekliedzās: Griniņš un Sņikeris... Ko ar viņiem bendes izdarijuši! Griniņa staltais stāvs bija saliecies un pārsietās galvas melnic mati nosirmojuši...

Pamanījās pārsteigtās biedrenes, Griniņš, pie durvīm mazliet apstājies, smaidīja. Un, saslēgtās rokas kaut cik gaisā pacēlis, tās kustinādams, māja viņām ardievas.

Mīce ar Vijolīti apskāvās un, skaļi šņukstēdamas, ļāva asarām vaļu.

— Klusiet, jūs trakās sievietes! — gorodovojs, bažīgi lūkodamies apkārt, nošņāca. — Vai jūs nezināt, kur atrodaties? Taču padomājiet arī pašas par sevi.

Ar pūlēm viņas apspieda elsas. Mīce kodīja kabatas lakatiņu.

— Šefs nāk! — bargi viņas uzlūkodams, atkal nošņācās gorodovojs.

Greguss nāca lejā pa tām pašām kāpnēm, pa kurām nupat noveda abus katorgai notiesātos. Krūtis izgāzis, viņš apstājās pie barjeras aizžogojuma un ātri uztvēra Vijolītes stāvokli. Abu meiteņu saraudātās acis viņam glaimoja. Un šeit viņš ir varenāks nekā pats gubernators. Savas valstības robežās viņš var lemt, kam dzīvot un kam mirt!

— Atlaidiet šīs abas sievietes! — viņš pavēlēja gorodovojam. Un, ne uz vienu neskatīdamies, rokai uzspilēdams ādas cimdu, Greguss soļoja uz izeju.

Sargs pakalpīgi steidzās atvērt āra durvis.

— Istabā tevi gaida kāds vīrielis. Viņš nupat atnāca un sacīja, ka esot Ādolla tēvs, — klusi čukstēja dzīvokļa saimniece, ielaizdama Vijolīti. — Es stipri bažījos, kad tu vakar nepārnāci...

— Jā, mani kapos vakar aizturēja policija, — Vijolīte, novilkusi mēteli, steidzās savā istabā.

No krēsla piecēlās iesirmu bārdu, pelēkās laucinieka drānās ģērbies vīrieti un panācās viņai pretim.

— Jūs esat mana nelaimīgā dēla līgava?

— Jā, es Ādolfu mīlēju...

— Brauciet līdzī uz manām mājām, — viņš lūdzoši raudzījās meitenē.

— Tā ir Ādolla vēlēšanās. Es viņam to apsoliju.

Asara, kas iemirdzējās kā rasa, iekrita iesirmajā bārdā.

— Tēvs! — Vijolīte nolieca galvu, juzdama cietas rokas glāstošu pie-skārienu pie saviem matiem.

7.

Viņi sēdēja aizrestotā vagonā stingrā konvoja apsardzībā. Kurp īsti viņus vedīs, to neteica. Tikai no sargu sarunām nejauši uzzināja, ka viņi tiekot apvainoti par muižu dedzināšanām un laupīšanām.

Kā Griniņam, tā Sniķerim tas neko labu nesolīja, jo laukus vēl pārstāigāja soda ekspedīcija un daudzi vēl aizvien «bēgot» tika nošauti...

Kas ar viņiem abiem notiks, par to Griniņš daudz nedomāja. Vēl pēdējais atvadu mirklis no Mīces, slepenpoliciju atstājot, viņa nebija izgaisis. Satrauktās meitenes slepeno ilgu dvēseles valoda visu laiku viņā dunēja kā aizkustināts zvans. Tas lika piemirst smagās fiziskās ciešanas un nāves tuvumu. Atklīda atmiņā ar Mīci kopīgā darbā pavadītās dienas. Viņas izturēšanās, viņas valodas nokrāsa. Tikai tagad viņš sāka saprast nopietnās meitenes jūtu dziļumu. Un sirds pielīpa ar skumju prieku.

Vilcienam apstājoties Kokneses stacijā, konvojnieki viņus aizveda uz Kokneses muižu un ieslodzīja pils pagrabā. Mazais aizrestotais lodziņš deva vāju dienas gaismu, un naktī pie griestiem pakārtais vējlukturis — tikai puskrēslu.

Šajā pagrabā smokot, viņiem jau šķita, ka no dzīvo sarakstiem ir izsvītroti. Brižiem Sniķeris gan fantazēja, ka Jēpis varbūt kaut ko izdomāšot, lai viņiem palīdzētu izklūt brīvībā. Bet Griniņš tad purināja galvu:

— Mūs atsvabinās tikai revolūcija vai nāve...

Pagāja divas drūmas nedēļas.

Vēlā vakarā pie viņiem nokāpa majors — soda ekspedīcijas nodaļas vadītājs un muižas barons. Abus ieslodzītos īgni noskatījis, majors sacīja:

— Sagatavojieties ceļam, rītu jūs sūtīsim tālāk! — un abi sminēdami izgāja.

— Rīt sāksies mūsu pēdējais gājiens, — Griniņš teica, pagraba durvīm aizveroties. Sataustījis kabatā cukura graudiņu, viņš to pārkoda un Sniķerim parādīja noslēpto zelta piecnieku.

— Šo naudiņu, cukurā iegrebtu, līdz ar citiem produktiem Centrālciētumā man iesūtīja krustmāte. Cerēju, ka kādreiz noderēs, bet tagad tas mums neko nevar līdzēt.

Mirkli padomājis, Griniņš piecubrūļu zelta monētu paslēpa savā kurpē.

Trīs šķūtnieku pajūgi, izbraukuši no Kokneses muižas gatves, nogriezās Bilstiņu lielceļā. Pirmajās ragavās uz maišeļa, apsegtu ar stripainu segu, sēdēja oficiers pelēkā šinelī, melnu jērenīcu galvā un ap kaklu apmestu bašliku. Viņam aiz muguras, tāpat salmos iesēdušies, divi zaldāti ar šautenēm. Ragavu priekšā, kājas pārlaidis pār malu, bija uzmeties pats šķūtnieks salāpītā aitādas kažokā. Otrajā un trešajā pajūgā bruņotu zaldātu apsardzībā veda abus uz piecpadsmit gadiem katorgā notiesātos — Ferdinandu Griniņu un Āti Sniķeri.

Gados jaunajam virsniekam šis niknais laiks jau bija sejā ieviesis jūtamu nogurumu un acīs vienaldzīgu vēsumu. Šoreiz, agrā rītā, viņš ar lielu nepatiku bija saņēmis majora pavēli — ceļā vedot nošaut abus revolucionārus. Viņš labi zināja, ka tas nav tiesas spriedums. Nē, to vēlējās vietējie muižnieki. Ne jau velti majors visu nakti ar Skriveru baronu Volfu dzīvoja Kokneses pilī. Bet viņam — krievu zemstes darbinieka, pazīstama liberāļa dēlam — tagad jāuzņemas nejaukā bendes loma. Tas viņam stipri derdzās... Kā izpildīt šo priekšniecības pavēli, par to viņš centās nedomāt.

Kluss un salts bija rīts. Bargā asins sārtumā, austot dienas gaismai, liesmoja debesis. Asais ziemelis, pār laukiem joņodams, dzenāja sniegu,

cēla kupenas un aizrāva ciet lielceļā iebrauktās grambas. Aurodams ceļmalas vecajos bērzos, tas reizēm iesvieda sniega brāzmu braucējiem sejā.

Ziemeļa vējš, purinādams Griniņu aiz mēteļa, it kā smējās: kur gan palicis viņa spēks un pārgalvīgā drosme.

Griniņš sapogāja ciešāk savu mēteli. Atcerējās, ko Šveicē bija lasījis par franču revolucionāru Varlēnu Parīzes komūnas laikā, drošu un uzticīgu strādnieku lietai — bez kādas lielības un patmīlības. Un zaldāti, kuriem bija uzdots Varlēnu nošaut, ilgi viņu vadājuši pa ielām, meklēdami noderīgāku soda vietu. Varlēns soļojis mierīgi, labi zinādams, kas viņu sagaida, un nomiris ar tādu drosmi, ka citiem, to redzot, sirds vai lūzusi...

Arī viņi spēs drosmīgi mirt!

Griniņš pagriezās atpakaļ un uztvēra sava biedra kluso, viegli lēno galvas mājienu. Kļuva siltāk... Bērnībā viņu dzīves ceļš bija sācies reizē, pēc tam vienā skolā, un tagad arī reizē beigsies... Kā kaleidoskopā viņam domās nomainījās atmiņu ainas. Nemitīgu cīņu un darbu virkne. Partijas vadība, tuvinieki un draugi, neskaitāmie biedri, kas aizdzīti katrogā un trimdā vai krituši varoņu nāvē kā revolucionāri. Un nu pienākusi viņa reize... Sāpīgākais — lielās idejas darbam viņš būs zudis uz visiem laikiem...

Pirmais pajūgs apstājās. Arī pārējie.

Virsnieks, izlēcis no ragavām, uzsauc:

— Izkāpt un sagatavoties!

Zaldātiem kaut kas tika sacīts par šaušanu. Stājoties ierindā, viņu sadrūmušās sejas gaidīja komandu.

Griniņa bālajā vaigā vaibstījās pusironisks smaids, redzot jauno, it kā apjukušo virsnieku. Nē, bēgt viņi nebēgs! Nav ne vismazākās cerības izbēgt. Pretim stāvēja reti krūmiem apaudzis uzkalns, bet visapkārt dziļš sniega klajums.

Virsnieks pacēla roku, mute pavērās, lai kaut ko sacītu. Bet sastostoties roka noslīdēja lejup.

— Uz priekšu! Soļos! — viņš kaut ko nočerkstināja un devās pa priekšu uz kalna pusi.

Zaldāti, Griniņu un Sniķeri ieņēmuši savā vidū, brida pa irdeno sniegu virsniekam pakāļ.

Šķūtnieki ar saviem pajūgiem palika uz lielceļa. Sēdēdami ragavās, viņi pagriezta muguras pret vēju, bīdamies atskatīties uz turieni, kurp aizveda abus nāvei nolemtos. Viņi gan lūkoja aizkūpināt pīpes, bet tas neizdevās — rokas drebēja, un dzisa uzrautais sērkokciņš, un galvas bija tik smagas, kā svina pielietas.

Sniega putenis virpoja pāri klajumam.

Pie uzkalna gājiens apstājās. Virsnieks, vairīdamies Griniņa rāmā skatiena, pavēlēja abiem atvestajiem aizsiet acis.

— Mums tas nav vajadzīgs! — Griniņš īsi noraidīja un pieliecies izņēma korpē noslēpto piecnieku, to pasniedza tuvākajam zaldātam:

— Nodzeriet mūsu bēres un pieminiet mūs... Varbūt drīz pienāks diena, kad sapratīsīt, par ko mēs cīnāmies un kītam...

Virsnieks nervozi sakustējās. Tad noklīdzēja komandu. Zaldāti izstieptām šautenēm nedaudz atkāpās.

Griniņa roka nogula uz drauga pleca...

— Lai dzīvo sociālisms! Lai dzīvo...

Viņu balsis nocirta šauteņu troksnis.

Skarbais vējš svilpodams grieza puteni, dzēsdams asiņu pēdas, un visam pāri pārklāja sniega palagu.

Mīce, satikusi pazīstamo slepenpolicijas ierēdni, apjautājās, kur aizsūtīti abi katorgā notiesātie kaujinieki.

— Kur? viņš tā īsti nevarot pateikt. Dzirdējis tikai, ka Greguss norīkojis viņus sūtīt uz Lielvārdi vai Koknesi.

Pēc tādas vēsts, ka notiesātie aizsūtīti uz laukiem, Mīci pārņēma vēl lielāks nemiers. Un, kad pēc pāris nedēļām viņa laikrakstā uzgāja īsu korespondenci, ka ceļā uz Koknesi nošauti divi jauni, labās drēbēs gērbušies cilvēki, tā sāpīgi iesaucās un avīzes lapa drebēja viņas rokās:

— Tie ir viņi! ... Es braukšu uz Koknesi! Ferdinandu vairs neredzēšu ... Mīce vairs neizturēja un ļāva asarām vaļu.

Otrā dienā Mīce aizbrauca. Tā bija svētdiena. Klausinot par notikušo, viņa Koknesē atrada labus, līdzjūtīgus cilvēkus, kuri zināja notikuma vietu.

Vecāks vīrs, sameklējis zirgu un iejūdzis kamanās, aizveda Mīci līdz Mūku kalnam.

— No rīta, ejot uz darbu, šeit viņus atradis stikla fabrikas inženieris. «Tie ir mūsu brāļi,» viņš teicis citiem, kas arī še apstājušies. Un, atstājis kādu strādnieku sardzē, pats aizsteidzies uz pagastnamu, lai nokārtotu apbedīšanu.

Mīce skatījās uz nomīdīto kalna pakāji, kur bija stāvējis Ferdinands ar savu draugu Ati un sagaidījis nāvi. Ar žēlu bijību viņa apgāja apkārt tai vietai, iedomādamās biedru pēdējos mirklus.

Viņi gulēja šel! — rādīja vīrs. Garākais bija it kā apskāvis mazāko.

— Uztaisījām divus zārkus, iezārkojām un aizvedām uz kapiem, — vīrs stāstīja, braucot uz Bilstiņu kapsētu. Mēs vēl nezinājām, kas kritušie tādi, bet tik daudz sapratām tūlīt, ka muižnieki gribējuši viņu nāvi. Kur te tiesa, kur taisnība! — viņš pavicināja pātagu.

Izbraukuši cauri Bilstiņu muižīņai, viņi apstājās pie kapu vārtiem. Vīrs piesēja pie slitas zirgu.

— Mums jāiet tur — viņā pusē, — viņš rādīja, nogriezdamies pa sniegā iemītu taku. — Es biju klāt, pat palīdzēju rakt kapu. Un te nu gul viņi abi ... ārpus kapsētas!

— Kāpēc ne kapos?

— Tur glabā muižas kungus un citus kungus. Pagasta vecākais baidījās ...

Mīce stāvēja labu brīdi, galvu noliekusi. Viņa neraudāja. Šķita, ka visas asaras no viņas acīm būtu izzīkušas.

— Mēs viņus apbedījām klusi, ar godu. Ne kapu zvans zvanīja, ne runas, ne dziesmas. Bet šis klusais sēru brīdis man tik dziļi palika sirdī ... Pavadītāju bija daudz.

Atpakaļ braucot, vīrs pameta ar pātagu pret Poļu krogu:

— Tur dragūni stāstījuši, ka dzerot divu lielu latviešu revolucionāru bēres. Viens no nošautajiem pirms tam iedevis naudu, lai viņiem nodzerot bēres. Brīnījušies, cik ellīgi droši tie puīši bijuši, no nāves nemaz nebaidījušies.

Koknesē Mīce ar šo vīru un viņa sievu aprunājās par kapa apkopšanu, ko labsirdīgie cilvēki viņai arī apsolīja.

Pošoties Vissavienības jauno rakstnieku apspriedei

IMANTS ZIEDONIS

Pasaules ringā

*Pār horizontu tauvām
Lec saule debess ringā,
Un zelta boksa cimdi
Pa gaisu viz un zib.
Tam pretī izlec velns,
Melnš, tinies el'es dvingā.
Viņš sauli nosist vēlas,
Viņš sauli apēst grib.*

*Tam acis — atomogles
Un spalvā — atompelni.
Tam viena kāja — gaiļa,
Bet otrs — zirga gurns.
Kliedz Bi-Bi-Si: — Hip — urrāl —
Un vispasaules velni:
— Kāds stils! Cik labi trenēts
Ir mūsu melnā purns! —*

*Bet saule sit ar kreiso,
Un kreīļa cimds ir bīstams.
No kontinentu krēsliem
Svilpj velnam, svilpj un sauc:
— Tu cilvēcei zem saules
Kā nāve esi nīstams! —
Un nozib saules dūre,
Un melnais krit. Nok-auts.*

*Bet nē, viņš atkal ceļas.
Ai čempioni jaunie,
Vēl stobru rīklēm sauli
Rej atomvelna balss.
Un tāpēc — pirkstus dūrē!
Kaut septiņsimt nok-dauniem.
Jo viens būs pēdigais.
Un tad būs miera valsts.*

*
* *
*

Es esmu Jaltā. Meklēju Čehova muzeju.
 Pār plecu «Zorkijs».
 Domāju, kā lai atrodu, kā lai uzeju.
 Skatos — Gorkijs!
 Viņš pie Čehova. Paņemšot līdzī arī manu.
 Atceras Raini, Jokumu, Eidemani.
 Es nedroši ieminos: — Varbūt paņemsim taksi?
 Un, zobgalīgi smaidot, pakrata galvu Maksims:
 — Eh, pieraduši.
 Kā Litfonda daiļrades namā — iekšā un laukā,
 Augšup un lejup ar taksometru vien braukā.
 Un tā mēs ejam. Kājām.
 Antons Pavlovičs par laimi ir mājā.
 Viņam viesi.
 Pie kamīna glezno Levitans,
 Un kā apreibis skaņu viņa
 Čaikovskis pie pianīna.
 Un Šaļapins. Cita neviens.
 Muzejs ir slēgts, jo šodien ir izejamā diena.
 Antons Pavlovičs atnes no verandas
 Atsauksmju grāmatu.
 Lasām ierakstus prozā,
 Lasām ierakstus pantos,
 Krieviski, ķīniski, esperanto.
 Plauktos Čehova jaunizdevumi pasaules valodās.
 Šķirstām. Pētām tirāžu.
 Levitans teic — nekad neesot domājis,
 Ka vēstures lidmodelis
 Izdaris tik drosmīgu virāžu.
 Čaikovskis atzīstas —
 Viņam piemītot vājums
 Darīt tikai to, ko liek talants un aicinājums.
 Man gribas iebilst: — Tad dvēselei jāstaigā plikai,
 Vienā kreklīnā baltā.
 Kas nopelnīs maizes rikai?
 Bet es klusēju. Varbūt viņam taisnība —
 Vai tad talantīgs nav arāja dienas gājums?
 Un arī virpotājam ir savs aicinājums.
 Es klusēju.
 Es nezinu, vai no Levitana,
 Čehova vai no Šaļapina,
 Bet manī kāpina,
 Manī kāpina
 Viņu tuvums pasaules uztveri.
 Es klusēju.
 Kaut kur vēl guļ
 Aprobežotības brustveri,
 Stulbības bastioni.
 Ielenkt un iznīdēt badā?
 Bet es dzīvoju 1962. gadā.
 Šodien pasauli ieņem ar joni.
 Ar sirdi, ar pleciem.
 Es ceļos un eju. — Ģēnīgi veciel!
 Jūs manā sirdī un smadzenēs trauksmes adatas dzināt.
 Atpakaļ nesauciet, es eju uzspridzināt!

* *
*

*Cik divaini. Ir gadiem šķirti iets.
Viss pazūd atmiņā kā mīkstā vatē,
Bet vēl caur gadiem rokas preti sniedz
Tavs attēls manu domu fotoplatē.*

*Es pusnakts tumsā telti tupēju,
Skumjš lietus lija klusām, sikām lāsēm.
Es tavu miļo tēlu kopēju
Uz Karēlijas balto bērzu tāsīm.*

*Kad pusnakts ienāk manā kupejā
Un tikai dzirkstis redz gar logiem skrienam,
Es atkal tavu seju kopēju
Uz guļamplaukciem, koferiem un sienām.*

*Uz Skultes ostas mola akmeņiem,
Uz brūniem maisiem kartupeļu vagā,
Uz baltā sniega kalnos katru ziem
Un melnām klintīm Krimā Aiju-Dagā.*

*Ne attīstītājs man ir vajadzīgs,
Ne fiksāža, ne bromportreta papīrs,
Bet asfalts melns, kas saules tveicē tvīkst,
Un zemes sāls, un dzidrais debess saņīrs.*

*Nav vajadzīgs man fotomeistars, vīrs,
Kas piekrāso un retušē un matē.
Uz visu mūžu paliks gaišs un tīrs
Tavs attēls manu domu fotoplatē.*

Buldozeristi

(4 RAKSTURI)

I

*Glīta un pat ļoti glīta
Mana melnā vabulīte.
Strādīga un darbā moža,
Pierē — lemesnica spoža.*

*Pirms mēs sākam, vajag zināt,
Cik mums šodien nolīdzināt:
Krūmu audzi, grāvju valni ...
Un vēl trejdeviņi kalni!*

*Rīts nāk, tērpies baltā miglā,
Mana vabulīte žīglā
Skraida, sevī klusu dūcot,
Celmus laužot, krūmus plūcot.*

Dienas tveice pieveic vājos —
 Nokrit vēji vaivarājos.
 Vai tu vakaru jau gaidi?
 Skraidī, vabulīte, skraidī!

Eļļu, ko tu svīdi dienā,
 Vakars mazgās miglas pienā.
 Lūk, jau krēsla rudzos čāpo.
 Rāpo, vabulīte, rāpo!

Grāvja garums, dienas garums —
 Viss viens liels un līdzens arums.
 Kēdes melnu zemi mīca,
 Pierē — spoža lemesnica .

II

Drēgna buldozera būda.
 Tērauds auksts kā grāvja glūda.
 Motors šķaudās. Pirmie burkšķi.
 Urkšķi, mežakuili, urkšķi!

Gadiem purva dumpis māva,
 Vīri brūnu grisli pļāva.
 Bišu dābols mūsu sliedēs
 Ziedēs, mežakuili, ziedēs.

Ko tu gaidi, ko tu ņurdi?
 Ko tu tūlājies tik gurdi?
 Naftu dzirdīti, eļļu barots —
 Roc nu, mežakuili, paroc!

Grāvmalā tas smilšu krāviens?
 Tas mums abiem tik viens rāviens.
 Stum un rūc, un sper, un spārdies,
 Ārdies, mežakuili, ārdies!

Vēl nav labi? Grunts par cietu?
 Gribi, cits lai pirmo vietu
 Mums no degungala parauj?
 Sarauj, mežakuili, sarauj!

III

Vasaru odi un dunduri nodīc.
 Diezin, par kādiem grēkiem es sodīti?
 Ja nu nav, lai nemaz nav amata.
 Tas jau nav buldozers — īsta lamata!

Te viņš klausā, te negrib klausīt,
 Un tu nomokies melns līdz ausim.
 Vienmēr zem deguna sviēdru krelle.
 Tas jau nav darbs, bet īsta elle.

Ne es naftu, ne mašīnu taupot ...
 Grafīkam dienas un stundas laupot ...
 Grāvmala gluda lai būtu kā grīda ...
 Tas jau nav priekšnieks, bet istais gnīda!

Darbus pieņemot, acis vien bola.
 Būs tam kāds simtiņš jāpiesola ...
 Cik nu ilgi šis tēlos to labo —
 Cilvēks vien ir — katrs rauj, kur dabū.

Sirds dūc kā aklais dundurs krūtīs —
 Velns, kādos purvos vēl neaizsūtīs.
 Dzīve, ar dunduriem kaujoties, nodic.
 Velciet, lamata! Uh, sasodīts!

IV

Ar apdomu, vīri, un nevajag trakot!
 Kur nelīdz spēks, tur ar prātu.
 Jo cilvēks bez apdoma, vārdu sakot,
 Pat slotai neiedzīs kātu.

No mana ceļa tie akmeņi veļas,
 Ap kuriem cits dienām ristās.
 Sakņu pātagām celmi pret mani ceļas
 Un tomēr ... tie manis bistas.

Es esmu šis zemes līdumus līdis
 Trīsdesmit septiņus gadus.
 Es esmu tos lādējis, esmu nīdis,
 Mans jaunības spēks tajos atdus.

Mēs iesākām spēli ar purva velnu, —
 Kurš ilgāk šai zemē dzīvos.
 Pusmūžs un pus Kurzemes dumburu melnu
 Jau samalti ecēšu šķīvjos.

Es saku jums, vīri ar mugurām kumpām,
 Jums, puīši, kam sirdis kā zvani,
 Ir atdota puse no mūža trumpām,
 Bet dūži vēl ir pie manis!

Nav zināms, kurš pēdējo kārti sitis,
 Un tomēr — es piedzīvot vēlos
 To stundu, kad viņš man zem riteņiem kritis.
 Viss lauks rieta ugunīs kvēlos ...

— Redz, sakārni vecais, — man plecu skarot,
 Jūs sacīsiet. — Nenolūzi ... —
 — Darbs galā, — es teikšu. — Un tagad sirds kāro
 Vienu putainu alus krūzi. —

Jūlijs,
 Liepājas MMS

Man trīsdesmit gadu

Luga 11 ainās

PĒTERIS PĒTERSONS

DARBOJAS:

KASPARS,
VIDAGA,
MUNDA,
EDMUNDS,
ILLĀRIJS,
VENTS,
ROZE,
TORS,
SIEVA,
VEL DAŽAS SIEVAS,
MOTORISTS.

KĀDS,
VIJOLNIEKS,
KLARNETISTS,
PIANISTS,
MŪZIKAS KRITIKIS,
MŪZIKAS TEORĒTIKE,
MŪZIKAS VESTURNIECE,
OFICIANTE,
LAUDIS KAFEJNICĀ,
TILTA STRĀDNIEKI.

1. AINA.

*Roze klausina pie neliela nama durvīm
un logiem.*

Roze. Atver, atver!
Taisi vaļā, kad tevi lūdz,
Skaidīgā šķielētājā!
Tu taču esi aiz durvīm,
Un caurvējš tev acis izpūtīs.
Attaisi nu!
Tu neatbildi?
Vai tāpēc, ka gribi no manis tikt
vaļā?
Nu tad atver un knāb man sejā,
Esi kā vārna, bet parādies uz
sliekšņa,
Kad tevi lūdz!
Mijā, vislabākā zemes virsū,
Nedzen mani prom!
Vai tev piemirsies, ka esi mana
māte?
Es tev visu izstāstīju, pat to,
Par ko mani istā māte
Septiņreiz septiņas reizes no sirds
būtu izmetusi,
Pat to!
Bet tu mani pabaroji ar sildītu
kāpostu zupu.
Kad visi,
Cits par citu augstāk savā cēlumā
paceldamies,
Lamāja mani,

Tu vienīgā uz visas pasaules
Neteici ne pusvārdiņa, bet iesmēli
kāpostus man
No bļodiņas, ko tu turēji siltu uz
plīts.
Kam tu to turēji siltu, bezgala labā?
Kam?
Ļauj man tavu roku noskūpstīt,
Tavu balto, sauso roku, un ielaid
mani vēlreiz.
Vēl vienu pašu vienīgu reizīti
Tavā virtuvē, kur sīpolu rīteņi
karājas
Un smaržo pēc koreandra,
Kaut arī tādu zāļu tur vairs nav.
Es gribu vēlreiz to smaržu ost,
Kas kā gaisma no dzisušas zvaigznes
Nāk un nāk, kaut zvaigznes vairs
nav.
Nedzen mani prom, jo rīt es sāksšu
strādāt, —
Un tu pazīsti mani!
Es tev parādus atdošu līdz pēdējai
kapeikai,
Un tu zini, kāda es esmu!
Atver, atver!
Vai tu tiešām gribi no manis vaļā
tikt?
Netaisi jokus, jo tu zini,
Es varu tevi gaisā uzspert ar visu
tavu būdul
Kad es pastāstu, kā tu slepeni
naudu raus,

Cik tu par vienu neveikli pašūtu
katūna kleitu noplēs,
Kā tu plūmes pārdod, no citiem
nopirktās,
Un cik tu īres par piesmakušu
kaktu ievāc,
Milīgi smaidīdama, zirneklim
līdzīgā,

Ko tad?
Taisi vaļā!
Tagad es pati aizeju no tevis,
Izspiedēja labvēlīgā.
Atdod manas lietas!
Atdod manas lietas,
Vai tu dzirdi?

Nāk vairākas sievas tumšos tērpos ar ziediem. Viena atslēdz nama durvis.

Sieva. Nekāpiet pār šo sliksni, Roze,
Un saņemiet savas lietas!
Ejiet, ejiet!
Jūsu saimniece šorīt nomira.
Ā, nu jūs gan bāla kļuvāt!
Nu tikai.
Bet, kad jūsu dēļ, Roze,
Viņas pārlieku labā sirds,
Pat dievu lūdzot, vairs mieru
neatrada,

Kur tad jūs bijāt?
Esmu ticību pazaudējusi, viņa teica
pirms nāves,
Ticību cilvēkam esmu pazaudējusi,
Tā viņa teica
Un lika nodot jūsu lietas.
Te tās ir —
Spogulis,
Viena glāze ar nolauztu kāju,
Divas fotogrāfijas,
Viss.
Ejiet!

Sievas ieiet namā un aizver durvis.

Roze. Laidiet!
Jūs nedrīkstat tā!
Jūs nezināt!

Durvis neatveras. No istabas atskan apstāvēšanas dziesma

Roze. Viņa mīlēja mani.
Vienīgais cilvēks visā pasaulē,
Kas mīlēja mani,
Jo viņa vienīgā zināja,
Ko tas nozīmē.
Kur nu jums to saprast, skrimšļainās
bābas,

Jo tagad to nesaprot vairāk
Itin neviens.

Skan apstāvēšanas dziesma.

Tad labāk esuju
Ar visu, kas palicis man, —
Ar spoguli šo,
Kas manu seju rāda. . .
Spogulīt, spogulīt, pasaki drīz,
Kas ir visskaistākā uz zemes šīs? . . .
Ar divi bildēm,
No kurām viena
Mātes seju rāda,
Bet otra? . . .
Nē, tā nav viņas seja,

Kas man otrā māte bija,
Tā nav viņas bālā seja. . .

*Pa ieliņu nāk Kasparš un Edmunds.
Edmundam roze svārku atlokā. Tādu pašu
viņš dod Kasparam.*

Edmunds. Kaspar, piespraud!
Piespraud, kad tev sakal!
Kasparš. Cik tev gadu,
Edmund?
Edmunds. Divdesmit.
Kasparš. Kad man bija divdesmit,
Es piespraudos,
Vienreiz vienu rozi piespraudos.
Divreiz nevar.
Edmunds. Līgavaini,
Kā tu runā?
Kasparš. Dod man ziedu,
Es to aiznesīšu
Vidagai.
Vai nu esam
Abi līgavaini?
Roze. Uguni dabūt var?
Edmunds. Lūzdu!

Aizdedz sērkokciņu.

Bet jums jau nav. . .
Roze. Tāpēc prasū.

Kasparš sameklē cigaretes.

Roze. Ko skatāties?
Kasparš. Roze?
Roze. Neatceraties?
Kasparš. Roze!
Roze. Nepazināt.
Kasparš. Gadi.
Roze. Neatcerēties jūs nevarējāt,
Tad jau nepazināt.
Kasparš. Piedod, Roze,
Saukšu tevi
Tomēr tā kā agrāk.
Roze. Agrāk. . .
Man ar tevi jārunā.
Kasparš. Edmund, ej!
Es arī tūlīt nākšu.

Edmunds attālinās.

Roze. Kur tu strādā?
Kasparš. Tur — uz tilta.
Roze. Inženieris?
Kasparš. Vadu būvi.
Roze. Vai pie jums tur nevar dabūt
darbu?

Kasparš. Var.
Roze. Un vai arī jums virs galvas
Netiek dots?

Kasparš. Arī jums.
Gribi strādāt?

Roze. Gribu dzīvot.

Tad jau būs
Laikam jāstrādā.

Kasparš. Ko tu proti?

Roze. Rīkoties ar celtni.

Atceries?

Saki,

Vai tu dzīvo viens?

Kasparš. Sievas
Man vēl nav.

Roze. Bet rozi gan
Skaistu viņai esi sameklējis.
Kaspars. Tiešām skaista.
Roze. Ņem to bildi!
Kaspars. Nē.
Roze. Cik ilgi tad šī mētāsies pie manis?
Kaspars. Svied prom!
Roze. To arvien kāds pacels.
Jāsaplēš vai jāsadedzina.
Kaspars. Nāksi rīt uz tiltu?
Roze. Varbūt nākšu...
Rau,
Tavs draugs jau lielā gabalā.
Kaspars. Tātad rīt!
Roze. Vai nemaz.
Nu es eju.
Kaspars. Iešu līdž,
Kamēr nepateiksi skaidri.
Roze. Ar visu puķi?
Kaspars. Tev ir jānāk rīt pie mums,
Tev ir jānāk!
Roze. Skatos fotogrāfijā un tevī;
Desmit gadu...
Vai tu tiešām, inženieri,
Nepaguvi pārmainīties?

2. AINA.

Pie Mundas.
Munda un Vidaga.

Munda. Kāpēc viņi nenāk?
Vidaga. Atnāks.
Munda. Vai tas ir pareizi —
Kavēt,
Kad tik daudz ir pārrunājams.
Vidaga. Ai Munda, Munda!
Jūsu kāzas,
Mūsu kāzas,
Biedru kāzas —
Neaptveru.
Cik vēl laika?
Munda. Desmit dienas.
Tas nav daudz,
Bet viņi nenāk.
Vidaga. Neaptveru, neaptveru...
Munda. Kad es Edmundu nemaz vēl nepazīnu,
Jau toreiz šķita man,
Vidaga,
Cik laimīga tu esil
Jo Kaspars —
Tādu jau nav daudz kā Kaspars.
Vidaga. Tādu nav.
Munda. Kad ar Edmundu mēs kļuvām draugi,
Tad es klusi vēlējos,
Vidaga,
Lai tā kā tu
Un Kaspars, —
Lai mēs tādi draugi abi kļūtu.
Vidaga. Jā,
Mēs esam draugi.
Munda. Kad ar Edmundu mēs sākam runāt
Pamazītiņām par kāzām,
Vidaga,
Mēs tūlīt spriedām tā —

Kaut ar Kasparu un tevi
Mūsu kāzas vienā dienā būtu.
Vidaga. Divas kāzas vienā dienā,
Cetras laimes isā mirklī;
Ja nu mirklim
Nepietiek priekš četriem laimes?
Munda. Vidaga, tu kaut ko slēp.
Tu man saki — draugi;
Tu man vienmēr saki — draugi.
Bet cik ilgi
Draugs un draudzene
Var draugi būt?
Vai tas ir pareizi?
Vidaga. Tā ir labāk,
Nekā divi nedraugi
Saka — mīlam.
Munda. Bet kāpēc tu neteic —
Mīlam?
Vidaga. Munda,
Vai ar Edmundu
Tu kādreiz esi ķīldojusies?
Munda. Nekad.
Vidaga. Pamēģiniet
Vēl pirms kāzām.
Munda. Māpticiba?
Vidaga. Nē.
Bet neķildoties
Un no mirkļa mirklī
Pa tiem sausās saprašanās ciņiem
Un akmentiņiem laipojot
Tāpēc vien, ka bail
Strīda nepatīkamā un aukstā
ūdens —
Tas gan ir māns.
Munda. Nu tu biedē mani.
Vidaga. Aiz sikas saprašanās
Liela ķīlda slēpjas.
Munda. Bet Edmunds vienmēr domā
Tā kā es.
Vidaga. Un tu?
Munda. Es cenšos tā —
Kā pareizāk.
Un mums abiem liekas —
Nākamībā cilvēki
Neķildosies it nemaz.
Vidaga. Ja nemilēs.
Munda. Kāpēc tu tā saki?
Nu tu esi rūgta,
Nu tu esi ļaunā!
Vidaga. Tāpēc, ka es jūtu, —
Arī Kaspars ir pret mani
Pārāk, pārāk labs.

Ienāk Edmunds.

Edmunds. Labvakar!
Munda. Kur Kaspars?
Edmunds. Tūlīt būs.
Vidaga. Ai Edmund —
Ar rozi svārku atlokā —
Tu esi līgavainis,
Līgavainis īsts!
Edmunds. Arī Kasparam
Ir tāda pati puķe...
Viņš tūlīt nāks.
Munda. Kāpēc viņš kavējas!
Vai tas ir pareizi?
Mums tik daudz jāpārrunā vēl;
Rīt sanāk biedru kopa,
Līdz tam

Mums pašiem jābūt skaidrībā par visu.
 Man liekas, vajadzētu tā...
 Edmunds. Bez Kaspara
 Ir grūti spriest.
 Munda. Vai gaidām viņu?
 Vidaga. Gaidām.

3. A I N A.

T i l t s.

*Pulcējusies biedru kopa — tilta kolektīva
 pārstāvji. Viņu priekšā — Roze.*

Roze. ...
 Noziegusies neesmu,
 Un vispār —
 Ko jūs gribat no manis?
 Es
 Gribu darbu,
 Jūsu priekšnieks man teica —
 Te varot to dabūt.
 Tad runāsim par to,
 Ja vispār
 Vajag runāt.

Vents. Kur jūs strādājat
 Līdz šim?

Roze. Nekur.

Edmunds. Varbūt agrāk?

Roze. Nekad.

Vidaga. Cik jums gadu?

Roze. Trīsdesmit.

Kaspars.

Vai vēl kāds
 Jautāt grib?
 Nav.
 Izej,
 Tevi pasauks.

Roze iziet.

Munda.

Vent,
 Cik tev bij gadu,
 Kad tu sāki strādāt?

Vents.

Piecpadsmit.

Munda.

Iznāk,
 Ka viņa tikpat daudz gadu,
 Piemēram,
 Dzīvojusi uz Venta rēķina.

Kaspars.

Nu viņa grib to atdot,
 Ko no citiem aizņēmusies
 Savu velti pavadīto gadu
 Patēriņam.
 Tāpēc
 Viņas ienākšana mūsu darbā
 Notiek biedru kopas priekšā,
 Lai mēs zinām,
 Un lai viņa zina,
 Ko mēs prasām viens no otra,
 Jo mēs taču gribam
 Rozel līdzēt kļūt,
 Kas viņa nebija vēl.

Munda.

Tu saki, Kaspar —
 Viņa vēlas atdot
 Ņemto.
 Vai tas būs gluži pareizi?
 Man šķiet,
 Ka viņa gan ir izlēmusī,
 Cik šē varēs gūt.

Jo visiem taču zināms,
 Ka šē katrs līdz ar darbu
 Saņem arī istabu.

Kaspars.

To viņa zina.

Munda.

Un —

Vai tas nav galvenais,
 Kāpēc viņa vispār nāk
 Pie mums?

Es nezinu,

Un citi savas domas izteiks vēl —

Es domāju —

Ar to,

Ka viņa prot celtna sviriņas

paraustīt.

Jo pamesto studiju laikā

Reiz praksē esot uz celtna

pasēdējusi, —

Ar to vēl nepietiek.

Es jautāju,

Vai tas ir pareizi,

Ka viņa vispār nāk pie mums?

Balsis.

— Oho!

Munda, Munda!

Munda.

Protams,

Viņai vajag strādāt,

Bet mūsu kolektīvs...

Vidaga.

Kāds ir mūsu kolektīvs?

Munda.

Loti labs — to visi zina;

Mums ir tāli plāni,

Milzu mērķi:

Visiem kā vienam

Nākotnē veroties,

Dzīvot,

Strādāt,

Draugiem būt,

Cītam cita plecu jūtot.

Bet —

Mūsu kolektīvs ir jauns.

Mēs esam mehānisms,

Kas kopjams

Un saudzējams.

Vents. Saudzējams?

Munda. Nederīgais izmēzams no tā.

Ja nu mūsu vidū

Kāds šai Rozel līdzīgs kļūtu,

Vai mēs paturētu tādu?

Tāpēc es jautāju,

Vai tas ir pareizi,

Ka viņa vispār nāk pie mums.

Balsis. — Pareizi!

— Tev iznāk nepareizi!

Kaspars. Pēc kārtas:

Illārij!

Illārijs. Es domāju, ka viņa jāuzņem

Šē mūsu vidū.

Mēs esam stipri,

Viss te jauns un tīrs, un jaunojas ik
 brīdi.

Te ir tā vieta,

Te ir viņas vieta.

Bez tam —

Kā to lai saka —

Kaut kas jauks ir viņā:

Atklātība,

Drosme nenoliegt, kas bijis.

Edmunds. Kas bijis, zinām.
 Illārijs. Bet viņa nemīkstina,
 Netaisnojas.
 Edmunds. Nenožēlo.
 Munda. Pozal
 Kasparš. Runā viens!
 Illārijs. Es domāju, ka viņa jāuzņem.
 Tai slava nespodra,
 Lail
 Bet viņas acīs, kā lai saka...
 Tā ir, protams, tikai mana jausma,
 Bet es ticu
 Un domāju, ka viņa jāuzņem.
 Munda. Mēs esam stipri!
 Te ir viņas vieta —
 Labi.
 Padomāsim vienu brīdi,
 Kādi esam.
 Illārij, tu runāji tik cēli,
 Jausma — tā tu teici.
 Kurš gan nezina tavas jausmas,
 Tavas jūsmas?
 Kurš gan nezina, ka Illārijs
 Katru sestdienu no jauna iemīlas.
 Vents. Šodien laikam piektdiena.
 Munda. Smejies!
 Bet es varu pateikt —
 Arī man,
 Kad es atnācu, tās plūda pāri,
 Tavas jūsmas,
 Tavas jausmas,
 Un es atceros vēl labi,
 Kā tu čukstēji un ko tu teici.
 Illārijs. Līgava jaunības grēkos
 atzīstas?
 Munda. Kauns!
 Illārijs. Es nekaunos, ka esmu
 čukstējis,
 Ka tā bij tava smukā auss,
 Un nepavisam ne,
 Ka tu vēl šodien atceries tos
 vārdus.
 Vidaga. Mēs kļūstam sīki.
 Vents. Rau, cik ātri!
 Nelabs cilvēks tikai mirkli
 Mūsu vidū dvašu pūta,
 Jau mēs klepojam un šķaudām,
 Stipros tvaikus sarijušies.
 Munda. Edmund, ko tu klusē!
 Edmunds. Es domāju, ka viņu
 nedrīkst ņemt.
 Te viss tik tīrs, tu teici, Illārij —
 Lūk,
 Ja es šar savu agregātu,
 Ko eļļoju un spodrinu ik rītu,
 Ik vakaru,
 Tā teiktu, eļļai tīšām smiltis
 piebērdams,
 Tad mans agregāts
 Vairs nebūtu mans agregāts...
 Munda. Kas savu daļu div- un
 trīskārt veic.
 Edmunds. Nu, lūk,
 Mēs arī esam jauns un spodrs
 mehānisms,
 Kas savu daļu div- un trīskārt veic.
 Kāpēc tajā tīšām smiltis bērt?
 Nē, nē!
 Es domāju, ka viņu nedrīkst ņemt.

Un šī atklātība, it kā drosme —
 Nu, vai zināt —
 Kā teica Munda —
 Munda, kā tu teici?
 Munda. Poza.
 Edmunds. Lūk, es arī saku — pozal!
 Un domāju, ka viņu nedrīkst ņemt.
 Kasparš. Vent, tava kārta,
 Runā!
 Vents. Ko tur runāt —
 Redz, kā viņa strādā.
 Un, ja strādāt prot,
 Tad no viņas acīm
 Un no jausmām arī
 Man nav bail.
 Vidaga. Ne gluži
 Tik vienkārši,
 Kā tu to saki, Vent.
 Mēs jauni,
 To jau teica.
 Mūsu spēks ir augt, citam cita
 plecu jūtot,
 Citam citu ceļot, ja kāds krīt, —
 To arī teica.
 Un te nu atnāk Roze.
 Es prasu —
 Ja ne mēs,
 Kas viņu ņems?
 Ja ne mēs,
 Kurš mūsu zemes kolektīvs to
 audzinās?
 Vai tāds, kur citi lejup slīd,
 Vai tāds, kas augsmē stiprāks ir
 Par mums?
 Tas pirmais viņu nepacels.
 Ja pacels tas, kas stiprāks vēl,
 Tad mums ir tādiem jāklūst
 Kaut vai Rozes dēļ.
 Un Rozes dēļ mums jāsaprot,
 Ka palīdzēt nav runas sacīt.
 Nedz, iztālēm uzsmaidot, līdzī just
 Ar sirdi atsaucīgu kā Illārijam.
 Palīdzēt
 Nozīmē prasīt, nedodot atlaides,
 Un dot,
 Neprasot atpakaļ.
 To nespēj mehānisms.
 Taču mums,
 Ja sakām — palīdzēsīm,
 Jāzina, kurš no mums
 To spēj.
 Jā,
 Tieši kurš
 No savas dienas,
 Sava darba,
 Savas gribas
 Spēj nedalāmu daļu atdot viņai,
 Neprasot atpakaļ.
 Kurš no mums
 To grib?
 Kasparš. Es gribu.
 Illārijs. Vai pazīsti tu viņu?
 Kasparš. Nepazīnu,
 Jo viņa ļoti pārvērtusies,
 Bet gribu atkal pazīt.
 Vents. Ja tu, Kaspar, saki —
 Gribu,
 Tad mēs šī vārda daļa esam,
 Kā tu mūsu daļa esi,
 Tā sacīdams

Un atbildēdams mums
Par to,
Ko gribi.
Edmunds. Nu, ja mēs visi...
Vents. Tad iet un pasaukt viņu?
Munda. Vidaga,
Tu klusē...
Vidaga. Vajag viņu saukt.
Illārijs iziet un tūlīt atgriežas.
Illārijs. Tā aizgājusi.
Kaspars. Es viņu atradišu.
Munda. Bet ja viņa pati negrib...
Kaspars. Mēs gribam.

Prom.

Vidaga. Labi
Viss!

4. A I N A.

Kafejnīca.

*Cetri mūziķi. Viņu vidū Tors. Pie gal-
diņiem apmeklētāji. Tur vēlāk apsežas
ari Roze.*

Pianists. Tumšs un kluss
Mūsu Tors.
Klarnetists. Šodien klusāks
Nekā vakar.
Vijolnieks. Tor,
Vienu vārdu!
Klarnetists. Arī man
Šodien tāda sajušana,
It kā kurpes par lielām,
It kā karote medus podā iekritusi...
Pianists. Līdz cikiem tad tu vakar?
Klarnetists. Ak nejautā, jel nejautā!
Vijolnieks. Tor,
Kā veicas ar komponēšanu?
Tors. Neveicas.
Pianists. Kad būs gatavs tavš
darbs?
Tors. Varbūt nekad.
Vijolnieks. Absurds.
Pianists. Iedvesmas trūkums?
Klarnetists. Ak nejautā, jel nejautā!
Pianists. Tors šovakar savai basei
Stigas staipa un rausta tā,
It kā maigai, bet nelaimē kritušai
būtnei,
Lielākā naidnieka rokās nākušai,
Dzīvai dzīslas gribētu izraut.
Ienāk Roze.
Klarnetists. Tor, paskaties uz to
dāmu,
Kas apsežas tur pie stūra galdiņa.
Paskaties, un es deru,
Tavā sieviešu naidnieka koka ģīmī
Atplauks dzīvības pirmās pazīmes.
Tors. Mums jāspēlē.
Pianists. Interesanti —
Cik viņai gadu?
Klarnetists. Es teiktu —
No divdesmit līdz četrdesmit.
Pianists. Tor, cik tu viņai dodī?
Tors. Sākam!
Vijolnieks. Kas tā tāda?
It kā redzēta,
It kā ne?

Klarnetists. Ak nejautā, jel
nejautā!

*Viņi sāk spēlēt. Tur, kur sēž Roze, pienāk
kāds.*

Kāds. Vai var?
Roze. Apsēdies un tad prasi.
Kāds. Jaunākais stils?
Roze. Kurš gan atvainojas
Un tad tikai uzkāpj uz kājas?
Kāds. Tev drūmi?
Roze. Muļķis, kas tā jautā.
Kāds. Un gudrs?
Roze. Kas dara,
Lai nebūtu drūmi.
Kāds *oficiantei*. Divus kokteiļus!
Roze. Tik vien?
Kāds. Tos pudelēs nepasniedz.
Roze. Pasaukt, ko brūvējis cits —
Ha!
Kāds. Un ko tu esi sabrūvējusi?
Roze. Šodien es pieteicos darbā.
Bet cilvēki tur
Kļuvuši tik milzīgi labi,
Ka, pienākot tuvāk, redz
Viņu sejām,
Rokām un drēbēm pāri pārvilkto
Godīguma necaurļaidīgo polietilēna
plēvi.
Kad caur šo plēvi uz mani skatās,
Kad ar tās glumajiem cimdiem rokā
Man vēlīgu roku pasniedz,
Tad man riebj.
Kāds. Tevi nepieņēma?
Roze. Varbūt arī apžēlojās...
Bet cimdotu roku dot
Ir sliktāk
Nekā cimdu sejā sviest.
Es negaidīju, kamēr man pateiks
Visužēlīgo jā.
Kāds. Lepni,
Tāpēc dārgi.
Roze. Tur, kur es biju,
Komandē viens cilvēks,
Kuru es pazinu agrāk.
Vistikumīgākais cilvēks;
Krietnāku par viņu neesmu
redzējusi vairs pēc tam;
Viņš gribēja mani labot
Toreiz,
Kad man vēl nebija trīsdesmit
gadu;
Neviens vairs tik ļoti nav gribējis
labot mani pēc tam;
Es pametu viņu,
Bet sejā tam nebija sāpju;
Vienaldzīgākas sejas neesmu
redzējusi vairs pēc tam.
Taču šodien
Viņš atkodās man,
Kā suns ar sirmu purnu
Tev iekož pēc sešpadsmit gadiem
Par kādreiz atņemtu kaulu.
Viņš izvilka mani savu tikumīgo
biedru priekšā.
Sacīdams — lūk!
Viņš izvilka mani
Savas jaunās līgavas priekšā,
Sacīdams — lūk!
Tagad es ienīstu viņu,

- Kā nespēšu ienīst vairāk nevienu
nekad.
Un vispār es neļaušu
No kaut kāda garām braucoša
Morālās pārpilnības mirdzošā kuģa
klāja
Man ar banānu mizām sviest.
Nē!
- Kāds. Tava saimniece esot beigta?
Roze. Jā.
Kāds. Un tava istaba arī?
Roze. Pie tevis es neiešu.
Kāds *oficiantei*. Vēl divus kokteiļus.
- Viņi sēž. Mūzika spēlē. Oficiante atnes pasūtīto.*
- Roze. Kāpēc trīs mūziķi
Skatās uz mani,
Bet kontrabasists ne?
Kāds. Tors?
Roze. Vai tā viņu sauc?
Kāds. Lāga zēns.
Roze. Droši vien viņam slikti draugi.
Kāds. Nē.
Roze. Kāpēc tad lādžīgais tik skumjš?
Kāds. Tors ir īpatnis.
Viņam esot —
Tā man viens muzikants stāstīja —
Viņam esot vesela mācība
Kā Muhamedam vai tamlīdzīgi.
Roze. Kāda?
Kāds. Viņš skaitot dienas, pat stundas,
Sīki izrēķinādams,
Cik tam vēl atlicis ko dzīvot
Pasaulē.
Roze. Vai tad viņš zina, kad mirs?
Kāds. Laikam jau zina.
Bet viņš strādājot
Pie kāda noslēpumaina
Un milzīga darba,
Ar kuru vienā dienā
Pārsteigšot pasauli.
- Mūzika beigusies. Garām iet mūziķi*
- Roze. Aicini viņu pie mums!
Kāds. Nenāks.
Roze. Tad lūgšu es.
Kāds. Sveiks, Tor!
Ja neesam tev pretīgi,
Apsēdies, lūdzu!
Tā ir Roze.
Roze. Jūs esat Tors?
Tors. Jā.
Roze. Sēdiet, lūdzu, tur,
Man pretī!
- Visi trīs sēž.*
- Roze. Sakiet, lūdzu,
Tor,
Cik dienu, cik stundu ko dzīvot
Atlicis man?
Tors. Ā...
Atkal kāds pastāstījis to,
Par ko tik viegli ir runāt,
Tik grūti — saprast.
Kāds. Bet vai tu tiešām zini,
Tor,
Kurā dienā un stundā
Tavas pēdas uz augšu pasliesies?
- Tors. To vajag iedomāties,
Kaut arī ļoti kļūdaini,
Un tā būs mazāka kļūda,
Nekā dzīvot nedomājot
Vai nedzīvot, domājot,
Ka līdz nāvei
Tev laika bezgala.
Roze. Un cik tad jums atlicis
Galu galā?
Tors. Simtu septiņdesmit pieci tūkstoši
Trīs simti divpadsmit darba stundu.
Gulēšana,
Kas ir nāve dzīvojot,
Atskaitīta nost.
Roze. *Oficiantei*.
Vēl trīs!
Tors. Man ne.
Roze. Katram cilvēkam esot
Arī savs dzēriena mērs —
Spainis, muca, vai cisterna —
Kas tam jāiztempjot,
Kamēr dzīvs.
Vai jums tas jau cauri?
Tors. Jā.
Roze. Ātri.
Kāds. Uz tavu veselību, Tor!
Tors. Paldies!
Man atkal jāspēlē.
Roze. Kam jāspēlē,
Tam jāspēlē.
Tors. Paldies jums, Roze,
Par laipnību!
Jums ir brīnišķīgs, neatdarināms
vārds.
Vārds, kam līdzīki skan
Cēlākās puķes čuksts,
Ko tā, no rīta klusi atveroties
Vai vienu ziedlapu vakarā
nomezdama,
Saka tam,
Kas tai pieliecies zemu un tuvu.
Paldies jums!
Roze. Par ko?
Tors. Par šo vārdu.
Roze. Ho!
Inku rakstu zīmes atklāja,
Arī jūs atšifrēs, Tor.
Vai jums ir dzīvoklis?
Tors. Jā.
Kopā ar draugu.
Roze. Ejiet, jūs gaidat!
Tors aiziet. Sākas mūzika.
Kāds. Dejosim!
Roze. Nē.
Kāds. *Oficiantei*.
Vēl divus!
Roze. Man jārunā ar šo Toru.
Gribu, lai viņš izrēķina,
Cik man vēl atlicis stundu,
Cik minūšu, cik glāžu...
Kāds. Gribi sākt no gala?
Roze. Nomierinies!...
Es lasīju zinātnisku pamācību,
Kā jāizturas sliktot.
Vai tu zini — kā?
Kāds. Jāpeld uz augšu.
Roze. Aplam.
Jānomierinās,
Pilnīgi jānomierinās,
Rokas gar sāniem

Un kājas taisni —
 Ūdens pats tevi uznesīs augšā —
 Mierīgi.
 Kāds. Ja visi sliktstošie to zinātu,
 Nebūtu sliktu vairs?
 Roze. Hā!
 Es arī zinu,
 Bet, lūk —
 Man gribas dziedāt!
Viņa iet pie mūziķiem.
 Kāds. Ko tu dari?
 Roze. Nomierinies!
Mūziķiem, kas tikko beiguši kādu numuru.
 Vai jūs protat nospēlēt dziesmu
 Par liko gurķi?
 Pianists. Mums ir «Baltā akācija»,
 «Zillie virši»
 «Kārkli pelēkie»...
 Tādas — par gurķi —
 Mums nav.
 Roze. Es jums iemācīšu to.
 Par velti, protams.

Čukst Toram.

Palīdziet man
 Tikt vaļā no tā tipa,
 No tā, kas tur sēž.
 Lūdzul!
 Sākam!

«Dziesma par liko gurķi».

Reiz dzīvoja viens gurķis zaļš
 Un tomēr nelaimīgs,
 Jo bij viņš zaļš un ieapaļš,
 Bet vienā galā liks.
 Vai tas var būt,
 Vai tas var būt,
 Ka bij viņš zaļš un ieapaļš?

Un dārznieks dara, ko tik prot,
 Viņš piesien to un bar,
 Bet gurķi nevar izlabot,
 Kāds bij, tāds paliek ar.
 Vai tas var būt,
 Vai tas var būt,
 Ka gurķi nevar izlabot?

Tos taisnos gurķus tirgū ved
 Un pārdod pilsoņiem,
 Bet liko pāri sētai met
 Par pamācību tiem.
 Vai tas var būt,
 Vai tas var būt,
 Ka liko pāri sētai met?

Tur nāk tas rokā dzērājam,
 Bet dziesmai pienāk gals —
 Viņš nokož vienu galu tam,
 Un tas bij likais gals.
 Vai tas var būt,
 Vai tas var būt,
 Ka nokož vienu galu tam?

5. AINA.

Pie Vidagas.

Vidaga un Kaspars.

Vidaga. Kāpēc tu man vakar
 Visu nepateici?

Kaspars. Negribēju,
 Lai tu zinādama
 Spriestu man par labu.
 Vidaga. Lūk, tu zini,
 Ka es tomēr,
 Ka es vienmēr
 Tevi mērošu ar labu.
 Kaspars. Vidaga,
 Apsēdies, lūdzu, šeit,
 Un ļauj man sēdēt tev blakus.
 Tā.
 Vidaga. Atnesīšu tēju...
 Kaspars. Neej, nenes.
 Paliec vienu mazu brīdi.
 Vidaga,
 Kopš es pazīstu tevi,
 Tavu mīlo un nopietno,
 Bezgala atklāto seju,
 Zinu,
 Ka ir tikai viens cilvēks,
 Un tā esi tu,
 Kas prieku un sāpes saņem vai
 atvaira

Tāpat kā es.

Jūtu, ka tavā smaidā
 Mana daļa ir,
 Un, ja viens savu pusi paņem nost,
 Tad prieka nebūs vairs,
 Kā nebūs guns,
 Kad katrs savu zaru paņems.
 Šī guns ir mūsu
 Un dūmi mūsu,
 Bet vai šie dūmi un šī guns
 Mūsu mīla ir?
 Mūs šķir kaut kas,
 Un nu uz paša kāzu slietņņa
 Man jāatzīst
 Un jālūdz piedošana,
 Ka es tev simtkārt pāri esmu
 nodarījis,
 Nepateikdams, kas mūs šķir.

Vidaga. Nu vari neteikt.

Kaspars. Tas ir stāsts par Rozi,
 Ko nestāstīju tev
 Aiz trulas bailības,
 Aiz glēvas cerības,
 Ka tas reiz izgaiss no manas mīņas.
 Bet neizstāstīti
 Tas kā putekļi
 Uz manām lūpām kalta;
 Kā tvaiks no kādas izdrupušas
 zemes spraugas

Tas bez mitas,
 No pagājības kūpēdams,
 Man acu priekšā pletās
 Bieži,
 Kad es šai pašā vietā sēdēju.

Vidaga. Es to jutu,
 Nezināju tik,
 Ka viņas vārds ir Roze.

Kaspars. Roze bija skaistākā mūsu
 kursā.
 Kad mēs tālos braucienos praksē
 devāmies,
 Rozei vienmēr bija mazākais
 sainītis rokā,

Jo viņa zināja,
 Ka zēni un pat
 Mūsu lietīšķās fakultātes meitenes
 arī

Atdos viņai savas sviestmaizes,
 Savas sausās zeķes
 Un siltāko vietu pie krāsns.
 Tā Roze pierada
 Visur nākt bez sava.
 Puiši sacentās, kurš drikstēs
 Viņai kursa darbu izstrādāt, —
 Tie rasēja
 Un dāvināja Rozei lieliskus,
 Gluži fantastiskus
 Nākotnes tiltus,
 Kurus pieņemot
 Arī jaunākais pasniedzējs
 pasmaidīja
 Un piemiedza kreiso aci,
 Kad Roze tam nostājās blakus pie
 labā pleca.

Un tad —
 Tikai trešajā kursā
 Tiesību palīdzēt Rozei pie uzdotā
 darba
 Beidzot ieguvu es.
 Uz lapas, kuru es atnesu tai,
 Nebija uzzīmēta pat visvienkāršākā
 laipa.

Tā bija balta,
 Cieta,
 Un pie laba dēļa
 Stipri piesprausta lapa.
 Roze izbrīnījās;
 Un tad mēs zīmējām kopā.
 Toruden laukos mēs tālu klidām pa
 čabošām lapām
 Un pilsētā ilgi sēdējām pie
 pusatvērtā loga.

Rozei patika klausīties,
 Kad es stāstīju, ko viņa nezina.
 Jo toreiz es lasīju vairāk
 Par tiltiem un cilvēkiem
 Nekā šodien, kad ceļu jau ceturto
 tiltu

Tiem,
 Par kuriem mēs zinām vēl tik maz.
 Arī toreiz droši vien
 Mēs zinājām pārāk maz
 Viens par otru,
 Bet mums bija labi.
 Kādu dienu Rozei
 Bija jābrauc praksē uz tālu pilsētu,
 Bet man bija jāpaliek te.
 Un Roze jautāja man,
 Kā mēdz jautāt pirms ceļojuma:
 — Ko lai tev atvedu, draugs?
 — Atved sevi, — es teicu,
 — Sevi atved man atpakaļ, Roze,
 Tā es teicu.
 Un Roze smējās,
 Jo mums bija labi.
 Kad viņa atbrauca,
 Es gaidīju pie vilciena,
 Un Roze nāca pa gludo peronu,
 Un sainīša tai nebija neviena —
 Tos nesa kāds, kas nāca
 Aiz viņas.
 Roze uzsmaidīja man un sacīja
 Aizmāršīgas meitenes balsī:
 — Neatvedu tev, ko tu lūdzi,
 Piedod!
 Un iepazīstināja mani ar to,
 Kas nesa viņas nedaudzās lietas.

Pēc tam mēs tikāmies maz.
 Viņa apprecējās,
 Pameta mācības,
 Izšķīrās,
 Nestrādāja
 Un atkal apprecējās —
 To visu tu zini. . .

Vidaga. Kāpēc viņa aizgāja no tevis?
 Kas pārs. Īsu brīdi Roze bija ar mani,
 Un tad viņai atkal iepatikās brīve,
 Patiesībā —
 Iegribu gūsts,
 Ko tā par brīvi sauca,
 Īstas nezinādama.
 Roze bēga
 No tās baltās un cieti piespraustās
 lapas,

Ko es atnesu.
 Varbūt tiešām
 Es tur biju uzrakstījis
 Par maz?

Vidaga. Tu tomēr neatbildēji man,
 Un es jautāšu vēlreiz —
 Vai Roze tevi milēja?

Kas pārs. Roze teica, ka mīlot to,
 Ar kuru viņa aizgāja no manis.
 Varbūt viņa milēja to,
 Ar kuru aizgāja no viņa?
 Milu
 Viņā vajag pamodināt vēl;
 Modināt
 Līdz ar to meitenīti,
 Kas platām acīm
 Pie pusatvērtā loga
 Kādā stāstā klausījās.
 Logs aizvēries,
 Tā meitenīte guļ. . .
 Un tā ir Roze.

Vidaga. Tā bija Roze.

Kas pārs. Būs!
 Te stāvu es,
 Un, lūk —
 Cilvēks, kas zina, ko grib,
 Var apgriezt veselu ļaužu pulku —
 Bija teikts kādā grāmatā,
 Un tā bija laba grāmata.
 Un, ja tu vēl nespēj pārveidot otru,
 Tad pieņemies spēkā,
 Prasīdams sev —
 Vai es jau varu otra ceļu
 Uz labu pagriezēt?
 Kāds taču arvien vēl veido un veido
 šo Rozi;

Kāds. . .
 Vai tāds, kas stiprāks ir?
 Vai tāds, kam pašam kāja slīd?
 Tu jautāji mums, Vidaga —
 Kāpēc lai to darītu citi?
 Un es jautāju sev —
 Kāpēc lai to dara cits,
 Kas tā netic cilvēka pārvērsmi
 Kā es,
 Kas to mīl?

Vidaga. Tu gribi,
 Un tava griba tēraudspraisli saliec,
 Drošam mērķim pakļaudama simtus,
 Kuri ceļ;
 Vai tā spēš
 Mīlā uzveikt
 To vienu vien?

K a s p a r s. Tu netici?
 V i d a g a. Es ticu tev.
 K a s p a r s. Nu lūdzu, Vidaga —
 Šis stāsts mūs šķira...
 Lai izstāstīti
 Mūs apvieno —
 Kā draugus.
 V i d a g a. Kaspar,
 Tu vari prasīt daudz,
 Un es tev palīdzēšu
 Sai cīniņā,
 Kur viegluma būs tikpat maz
 Cik labu cerību.
 Tu vari prasīt,
 Lai es tevi mierinātu,
 Ja būsi vilies.
 Tikai neprasi man
 Vienu...
 Ar tevi dienas rita draudzībā,
 Un varbūt tāpēc, ka es mazāka par
 tevi,
 Es nejaudāju tev un sev,
 Vai milu.
 Sajā mirklī,
 Kad mūsu pārāk ilgi vilcinātās
 Un tomēr laikam
 Sasteigtās kāzas
 Tiek atliktas
 Un kādu nenoteiktu laiku,
 Ko par mūžu sauc —
 Sajā mirklī
 Es zinu to.
 Tāpēc
 Neprasi no manis,
 Lai es melotu.
 K a s p a r s. Dod man savu roku!
 Lauj noskūpstīt!...
 Tev ir tik laba roka.

6. A I N A.

Pie Tora.

Roze un Tors.

T o r s. Cik jums ir laba roka!
 Laipni, atklāti pirkstī!
 Vai drīkstu mazu mazu brīdi
 Tos turēt tā?
 Tik ilgi vien,
 Līdz jūsu plaukstas siltums
 Manā ielīst,
 Kas tad vaļā laidīs,
 Sadegt baidīdamās.
 R o z e. Man kāds jau reiz to teica.
 T o r s. Piedodiet!
 R o z e. Lūdzu, vēlreiz!
 T o r s. Ko — vēlreiz?
 R o z e. Tā — «piedodiet»!
 T o r s. Piedodiet!
 R o z e. Kā jūs pirmīt teicāt,
 Tā
 Nebiju es ilgi ilgi dzirdējusi.
 Vai nedeg vēl?
 T o r s. Ail
 Bet nemanīju pat.
 Cik labi būtu
 Sadegt tā.
 R o z e. Kas tur blakus dzīvo?
 T o r s. Mans draugs.
 Viņš nav vēl pārnācis.

R o z e. Toreiz,
 Kad es vēl mācījos,
 Man bija simts draugu.
 Ielejiet!
 T o r s. Viņš ir mans — vienīgais.
 Bet vai es — viņa draugs,
 To neesmu paspējis
 Pierādīt vēl.
 R o z e. Jūs esot nedzērājs?
 T o r s. Es vienkārši vairošs,
 Lai nekļūtu atkal
 Tāds,
 Kāds biju.
 R o z e. Kāds?
 T o r s. Desmit
 No maniem trīsdesmit trijiem
 gadiem
 Iztērēti bez atlikuma.
 Esmu sācis stundas taupīt par vēlu.
 Arī naudu vairs nevar iekrāt,
 Kad tā izdota jau.
 R o z e. Nodzērāt tos desmit gadus?
 T o r s. Cik vienkārši tas skan!
 Bet es te stāstu...
 R o z e. Izglītotiem cilvēkiem
 Vienmēr smalkākas vājības.
 T o r s. Par vājumu
 Ikviens runā saudzīgāk
 Nekā par spēku.
 R o z e. Tālāk!
 T o r s. Tad es sastapu draugu.
 R o z e. Meiteni?
 T o r s. Nē. Draugu.
 Viņš lika
 Sākt no gala.
 R o z e. Jūs paklausījāt,
 Kad lika?
 T o r s. Nē.
 R o z e. Tālāk!
 T o r s. Tad viņš atdeva man
 Pusi no sava dzīvokļa
 Un pusi no tā,
 Ko viņš ēda,
 Jo man nebija nekā.
 R o z e. Jūs paklausījāt,
 Kad paēdināja?
 T o r s. Nē.
 R o z e. Tālāk!
 T o r s. Tad viņš izstāstīja man
 Savu dzīvi.
 Viņš nebija laimīgs,
 Un es apmulsu, jaudams,
 Cik lielas skumjas
 Spēj cilvēks sevī nest;
 Cik ilgas skumjas
 Vienas meitenes dēļ.
 R o z e. Tomēr līdz meitenei
 Nonācāt.
 T o r s. Viņš stāstīja man par viņu,
 Tās vārdu,
 Tās pārāk skaisto vārdu,
 Kā viņš teica,
 Nemīnēdams.
 Viņš mīl to vēl arvien.
 Bet es sāku nīst
 To nezināmo
 Un visas viņas māsas
 Sievietes
 Tai līdz.
 R o z e. Tālāk!

- Tors. Tad es nolēmu viņam palīdzēt.
 Roze. Kā?
 Tors. Tā —
 Centos kļūt viņa draugs,
 Vispirms
 Es sameklēju darbu
 Un kā plitnieks,
 Kas otrā rītā šķinaudu skaita,
 Es, savas notērētās
 Un atlikušas dienas izskaitījis,
 Sāku tās krāt.
- Roze. Drauga dēļ. . .
 O, o!
 Jūs pirmīt teicāt, cik
 Jums atlicis. . .
- Tors. Man vēl ir
 Simt septiņdesmit pieci tūkstoši
 Trīs simti astoņas stundas.
- Roze. Jūs pirmīt teicāt vairāk.
- Tors. No tā brīža
 Ir atkal pagājušas četras stundas.
- Roze. Vai tiešām četras stundas?
 Es eju.
- Tors. Nē, nē, Rozel!
 Lūdzu, lūdzu ne!
 Es gribu
 Visvienkāršāko patiesību
 Vēl pateikt jums.
- Roze. Iedzēsim!
 Nekā vienkāršāka par to
 Nav.
- Tors. Nē.
- Roze. Ko tad?
 Par mani gribat runāt
 Jūs, nīgrais nīdēj?
 Tas arī izdarāms
 Ļoti vienkārši.
 Kaut gan jūs
 Pret vājadiem lietojat smalkus
 vārdus,
 It kā tie sāpētu mazāk. . .
- Tors. Klusējiet, klusējiet, Rozel
 — — —
 Roze,
 Jūs sēžat te,
 Šai drūmā istabā,
 Un viņas iemītniekam
 Šī ir tā smagā stunda,
 Kad citu nakt
 Viņš sausi piesēžas pie sava darba.
- Roze. Nakti?
- Tors. Nespēju panest saules rietu,
 Kas aiz jumtiem slēpies
 Un pārāk redzams slīd,
 Man sacīdams —
 Šodien tu nepaveiksi nekā.
 Ausma,
 Tā saka —
 Šodien tev veiksies!
 Tāpēc es strādāju
 Nevis no rīta līdz rietam,
 Bet no nakts
 Līdz ausmai.
 Jo labāk ir sagaidīt dienu ar
 iesāktu,
 Nekā šķirties no tās
 Ar nepaveiktu.
 Un, lūk, ir atkal nakts,
 Un ausma vēl ir tālu.
 Tās ir tās garās stundas,
- Kas rit un rit,
 Un tad nāk mirklis
 Gaidītais, ilgotais,
 Kurā tu
 Un viss, ko tu dari,
 Saskaras, kļūdams viens vesels.
 Tad domā tu —
 Un tās ir skaņas;
 Tad elpo tu —
 Un tās ir taktis;
 Tad spuldzes spīdums dzied,
 Un galvā dūc
 Un zvana —
 Tas ir akords
 Ilgi meklētais,
 Kas nāk nu pats
 Un lūdz, un tirdi tevi,
 Un tava roka
 Ātri raksta,
 Nespēdama tvert,
 Jo nākošais
 Jau dūc kā pērkons
 Un kā vētra zvana.
 Šis mirklis nav ilgs,
 Bet tajā tu paveic vairāk,
 Nekā no rīta līdz rietam
 Un no nakts līdz ausmai
 Cītīgi pūlēdamies.
 Jo tikai šī mirkļa dēļ
 Jau rit
 Visas tās dienas un nakts.
 Šis mirklis
 Ir kā mīla,
 Kurās dēļ
 Tu tukšus gadus velti mocījies.
 Un tad tā nāk,
 Tā atnāk pati
 Un neprasa nekā.
 Tā esi tu,
 Roze,
 Kas nu ienākusi
 Šai istabā;
 Un tu man nejaudā
 Un es tev arī ne —
 Kāpēc.
 Es tikai zinu,
 Ka man nav vairs žēl
 Nekā, kas bijis,
 Jo tas ir bijis
 Tevis dēļ.
- Roze. Kad es ienācu,
 Man gribējās jūs noskūpstīt.
 Tagad
 Es to nevaru.
 Sakiet
 Vēl kaut ko. . .
- Tors. Viss.
- Roze. Spēlējiet varbūt. . .
- Tors iet pie klavierēm. Spēlē. Pēc brīža Roze pieceļas un dodas uz durvīm.
- Tors. Kurp?
- Roze. Nekurp.
 Man taču nav kur iet,
 Man nav
 Kur pārnakšpot.
 Vai tu to saproti?
 Tu izlikies vismazāk apnīkstošais
 No tiem, ko šovakar redzēju,
 Tāpēc es nācu —
 Vai tu to saproti?

Tors. Neej!

Roze. Es jau neēju vairs.

Nāc,

Apsēdies man blakus!

Tuvāk!

Tagad ir labi.

Sēdēsim

Un nerunāsim neko.

Viņi sēž. Pēc kāda laika lēni paveras durvis.

Kaspars. Tor, vai tu strādā?

Tors. Es...

Roze. Nāciet iekšā!

Nāciet!

Ienāk.

Kaspars. Labvakar!

Roze. Un neatsakieties

No vienas glāzes kopā ar mums.

Kaspars. Paldies!

Tors. Apsēdies taču, Kaspar!

Kaspars. Apsēdies tu arī!

Roze. Neņemiet ļaunā —

Glāzei nolauzta pēda,

Tāpēc jāizdzer viss.

Kaspars. Roze —

Tas ir labi.

Mēs istā laikā sastopamies.

Tors. Vai esat pazīstami?

Kaspars. Roze stājas darbā

Tur pie mums — uz tilta.

Man nu jāpaziņo,

Ka mēs rīt no rīta

Tur

Rozī gaidām.

Roze. Vai tāds

Ir jūsu dievu padomes

Augstsirdīgais lēmums?

Kaspars. Tieši tāds.

Roze. Pazemīgi pateicos!

Tūlīt es pateikšu savējo...

Bet te ir Tors —

Viņš lems,

Un, kā viņš izlems,

Tā ar mani būs.

Tors. Esmu pārsteigts...

Roze. Liec, lai es neej!

Tors. Pie Kaspara uz tiltu?

Roze. Vai tas draugs,

Par kuru tu man nupat stāstīji,

Ir šis?

Tors. Jā.

Roze. Tad es eju.

Tors. Kur?

Roze. Pie tava drauga.

Kaspars. Norunāts.

Un, ja Roze vārdu tur,

Par ko es nešaubos,

Tad saku —

Ar labunakt!

Roze. Nē, nē!

Mums tagad kopā jāsadzer!

To dara tā

Un tā, un tā —

Par tikšanos uz tilta!

Kaspars. Par to.

Roze. Un tagad vēlreiz

Jums abiem —

Jūs esat draugi.

Tor,

Vai tā dara draugs?

Cik jaukil

Bet mani, lūdzu, atvainojiet, dārgie,

Esmu nogurusi.

Un rītu liela darba diena.

Jūs varbūt gribat parunāties vēl...

Tor, kurā no šīm istabām

Es varu palikt?

Tors. Varbūt šeit —

Vienu acumirkli!

Tors ieiet blakusistabā.

Roze. Nu, lūk,

Mēs atkal tiekamies.

Kaspars. Gadās,

Tu cilvēku nesatiec ilgi,

Bet tad pēkšņi —

No vienas vietas.

Roze. Paldies

Par lielisko

Un kolektīvo sagaidīšanu

Tur — pie jums!

Kaspars. Nepatika?

Roze. Tavs izgudrojums?

Parāk skaidri bija manāms.

Kaspars. Tu jau vakar pateici,

Ka šajos gados

Pārmainījies neesmu

Nemaz.

Roze. Tomēr —

Tu visai vēlū nāc mājās.

Tā ir jauna pazīme.

Apsveicu!

Ienāk Tors.

Tors. Lūdzu!

Pie manis...

Lūdzu!

Roze. Uz redzēšanos!

Roze ieiet blakus istabā.

Tors. Kaspar,

Tu nedomā...

Tu nedrīksti domāt!

Kaspars. Esmu dzēris divas glāzes,

Tagad domāt —

Tas būt —

Domāt aplam.

Tors. Tu kaut ko slēp,

Es jūtu.

Tev viņa nepatīk,

Bet tu nesaproti.

Itin neko.

Ateries

Pats savu stāstu, Kaspar!

Piedod,

Es tavai rētai pieskāros,

Bet saku,

Lai tu mani saprastu.

Tev toreiz nebija vēl divdesmit,

Man tagad gandrīz divtik —

Bet, kad es viņu ieraudzīju!

— — —

Ai Kaspar,

Vai tiešām jau par vēlū?

Kaspars. Kam?

Tors. Kam?

Kas tur —

Vai troksnis?

Kaspars. Ej paskaties!

*Tors palūkojas blakusistabā un atkal
iznāk.*

Tors. Nē, viņa guļ
Kā pusvārdā pieklususi šūpla
Kā karaļmeita
No manas bērņības bilžainās pasaku
grāmatas.
Viņa guļ. . .

*Kaspars nostājas viņam blakus. Abi klusē.
Tors aizver durvis.*

Kaspars. Ar labunakti,
Tor!
Tors. Kaspar, brīdinu,
Sonakt es iešu pie klavierēm;
Centīšos spēlēt klusi.
Bet man tas jādara.

Kaspars. Spēlē, Tor!
Tik neuztrauc viņu
No miega,
So —
Es gribēju tev teikt —
Tā karaļmeita, kas guļ — —
Es gribēju tev lūgt —
Pamodini viņu
Rīt no rīta agri
Uz viņas pirmo darba dienu!

Tors. Modināšu.

Kaspars. Dari to,
Dari to, draugs!

*Viņš iziet. Tors piesēžas pie klavierēm. Taus-
tiņus neaizskardams, steidzīgi raksta. Ienāk
Roze.*

Roze. Vai viņš ir savā istabā?

Tors. Jā.

Roze. Laidiet mani prom!

Tors. Nē,

Tagad nē!

Ja iesit,

Es durvis aizslēgšu,

Es nogulšos uz sliekšņa!

Roze. Jūs izrunājāties?

Tors. Jūs dzirdējāt?

Roze. Viņš pateica?

Tors. Par ko?

Roze. Viņš taču pateica?

Tors. Viņš lūdza

Jūs rītu agri modināt.

Roze. Ha, draugi!

Tors. Jums jāatpūšas.

Roze. Un vairāk

Viņš nepateica it neko?

— — —

Tu modināsi mani?

Tors. Guli!

Roze. Un pats?

Tors. Es pastrādāšu vēl.

Roze. Līdz ausmai?

Tors. Vai atļauj?

Roze. Tikai durvis gan,

Lūdzu,

Nevirini vairs.

Tagad es gribu gulēt

Pa istam.

7. A I N A.

Tilts.

*Vidaga, Vents, Illārijs,
Edmunds.*

Edmunds. Vidaga,
Man jārunā ar tevi. . .

Vidaga. Tūlit.

Nāk Kaspars.

Illārijs. Nu?

Kaspars. Nu?

Illārijs. Vai viņa būs?

Kaspars. Būs.

Prom.

Illārijs. Kaspars šorīt vienzilbīgs.

Edmunds. Vidaga,
Man jārunā ar tevi. . .

Vidaga. Tūlit.

Illārij,

Ja tu iemilēšies arī Rozē,

Mēs izvītrosim tevi

No biedru kopas.

Illārijs. Par to nedrīkst smieties.

Vents. Un sodisim,
Uzdodot trīs mēnešu laikā
Iemilēties pa istam.

Edmunds. Vidaga,

Man jārunā ar tevil!

Vidaga. Ejam!

Abi ar Edmundu prom.

Illārijs. Vent,

Vai vari paskaidrot,

Kāpēc tāda attieksme?

Kāpēc jūtas

Grib kaut kādā dzelzs gultā ievietot,

Tās pušu pārcērtot,

Ja par lielām,

Vai nežēlīgi izstaipot,

Ja neiztur mēru?

Cilvēka jūtas —

Ar tām jāreķinās!

Palasi lielo garu biogrāfijas —

Un tu lasīsi tās ar cieņu

Pret viņu jūtu nepārvaramo drosmi,

Kas nejaudāja:

— Vai drīkst?

Sodien, kad mēs,

Vienalga, kur mūsu darba lauks ir.

Gribam radoši būt,

Kad ikvienā darbā

Mēs mākslinieki gribam būt

Un būsīm —

Kāpēc tad mūsu jūtas iesprostot?

Kāpēc pieregulēt?

Nē!

Ar tām jāreķinās!

Vents. Vai tu zīni, Illārij,

Ar ko jāreķinās?

Ar ziloni, piemēram,

Kam ir negants

Un briesmīgi stiprs snukis.

Tāpēc zvēru dārzā

Zilonim apkārt iemūrē asus

tēraudmīetus,

Ar kuriem savukārt reķinās

Zilonis.

Vēl jāreķinās ar maziem bērņiem,

Kas pa nakti brēc;

Bet to jau var novērst,

Ja vien tiem neparāda par daudz

nevarīgas mīlības.

Tāpēc ģimenēs

Otrie bērņi parasti ļauj daudz

mazāk.

Grūtāk ir ar profesorišķiem sirm-

galvjiem

Tai vecumā,
 Kad viņi sāk aizmirst visu,
 Tā kā mantas no maisa izņem —
 Papriekš tās, ko ielika visupēc.
 Kad tāds vīrs
 Atgriežas, kur viņš iesāka pasauli
 izzināt,

Tad ar viņu patiešām
 Jārēķinās.

Illārijs. Smejies, smējēj!
 Tikai —
 Ja nu reiz patiešām
 Istā, lielā,
 Mūžīgā un dziesmās apdziedātā,
 Kas par visu zemi valda,
 Kas prātus sirmgalvim pat jauc,
 Dēļ kuras nāvē iet —
 Ja tā
 Pār mani nāk?

Vents. Tad izies tev kā ganiņam,
 Kas divreiz ļaudis piemānīja,
 Velti saukdams —
 Vilks aitās!
 Kad trešo reizi viņš sauca,
 Jo vilks paties bij piezadzies,
 Tad neatsaucās it neviens,
 Un notikās. . .

Illārijs. Lūk — notikās,
 Un tomēr notikās!
 Kaut neticēja it neviens,
 Kaut neatsaucās it neviens,
 Tomēr notikās!

Nāk Munda un Edmunds.
 Edmunds. Kas notikās?
 Illārijs. Ko neticēja it neviens,
 Kam neatsaucās it neviens.
 To ņemiet vērā, ticīgiel!

Aiziet kopā ar Ventu.
 Edmunds. Kur tu mani ved?
 Munda. Pirms citi dzird,
 Es gribu dzirdēt tavas domas,
 Kur citi nedzird.

Edmunds. Stāsti
 Munda. Paklausies!
 Sorīt ļoti agri
 Es atveru durvis un izeju kāpnēs,
 Es aizslēdzu durvis un eju pa kāp-
 nēm lejā

Un tad es redzu —
 Vai tu zini, Edmund, ko es
 redzu? —

No Kaspara dzīvokļa
 Mierīgi, it kā no sava,
 Iznāk. . .

Edmunds. Kas iznāk?
 Munda. Iznāk Roze.
 Edmunds. Roze?
 Munda. Roze.
 Viņa laiski, es pat teiktu, tiksmi
 Kā kaķe
 Izstaiņās —
 Uz mūsu kāpnēm —
 Un aiziet,
 Aiziet tā,
 It kā viņai būtu ādu daudz
 Un vienu
 Tā nupat novilkusi
 Un kā lieku aiz sevis pametusi
 Uz mūsu kāpnēm.

Parādās Roze

Roze. Labrīt!
 Edmunds. Labrīt!
 Roze. *Mundai.*
 Šķiet, mēs jau šorīt redzējāmieš.

Munda. Jā.
 Roze. Kur te pie jums. . .
 Ak tā,
 Es taču drīkstu teikt —
 Pie mums?

Edmunds. Protams!
 Roze. Kur te pie mums
 Var sastapt darbu vadītāju
 Kasparu?

Edmunds. Es parādīšu. . .
 Munda. Tur pie krasta — dēļu ēka,
 Pie paša krasta.

Roze. Tur ir divas.
 Munda. Otrā,
 No kreisās puses skaitot.

Roze. Pateicos!

Prom.

Munda. Edmund,
 Vai tas būs pareizi, ja noklusēsīm,
 Ko šorīt redzēju?

Edmunds. Nē, nebūs.
 Munda. Kam lai saka?
 Edmunds. Kasparam?
 Munda. Ko jaunu gan mēs viņam pa-
 teiktu?

Edmunds. Vidagai?
 Munda. To tikai nei!
 Vislabāk — visiem
 Pusedienā, kad sanāks biedru kopa.

Edmunds. Tur būs arī Vidaga.
 Paklau, Munda —
 Tai dzīvoklī nav Kaspara viens. . .

Munda. Tors visu nakti strādāja,
 Es dzirdēju tās skaņas.

Edmunds. Varbūt viņš spēlēja
 Un Roze klausījās?

Munda. It nemūžam!
 Tā cilvēks rada tikai vienatnē.
 Tas bija kaut kas liels
 Un pārāk skaists,
 Un pārāk svešs
 Rozes tuvumam.
 Jā, arī tādēļ mums ir dota mūzika,
 Lai mēs viens otru dziļāk justu,
 Atšķirot, kurš svešs.
 Tādas skaņas! . . .

Edmunds. Munda,
 Es nupat runāju ar Vidagu,
 Es viņai jautāju
 Par mūsu plāniem.

Munda. Ko viņa teica?
 Edmunds. Viss būs labi,
 Tā viņa teica,
 Kāzas būs. . .

Munda. Nu, lūk!
 Edmunds. Ai, Munda,
 Viņa teica —
 Jūsu kāzas būs.

Munda. Mūsul
 Bet viņu?

Edmunds. Tās esot atliktas.
 Munda. Nē, nē,
 Tam nenotikt!
 Ja Kaspara tā grib Rozei palīdzēt,

- Par tādu cenu,
Nē,
It nemūžam!
Kāpēc mēs esam viņa biedri —
Mums jārunā!
- Edmunds. Patiešām pusdienlaikā
Mums jārunā par visu to. . .
Nāk Kaspars un Roze.
- Kaspars. Iepazīsties, Roze,
Tavi biedri — Munda un Edmunds.
Munda pētī upes gultni,
Urdī slāņus, kas zem straumes,
Kas zem tilta,
Kas zem tevis un zem manis.
Edmunds —
Mūsu pirmais mehāniķis,
Tavs vislabākais padomdevējs.
- Roze. Atcerēšos.
Parādās Vents.
- Vents. Tūlīt laiva pāri ies!
Edmunds. Ejam!
Munda un Edmunds aiziet.
- Kaspars. Un šis te ir tavs brigadieris.
- Vents. Sveikī!
- Kaspars. Vents
Ir tāds vīrs —
Ienācis istabā, kur nav vadža neviena,
Viņš paņē mīzuli,
Uzzīmē naglu uz sienas
Un pakar savu mēteli.
- Vents. Vai agrāk strādājāt uz celtni?
Roze. Jā.
- Vents. Tur stāv jūsu mašīna.
Atnāks kuteris,
Iesim pāri uz trešo balstu.
Vents aiziet.
- Roze. O, šis kaspariskais miers,
Šie jokil
Izbeidz, Kaspar!
Es zinu,
Cik tev maksā tas prieks.
- Kaspars. Jokus taisot, jokdarim
Prieka maz;
Vairāk
Tiem, kas saņem viņa māku.
- Roze. Man nav vaļas,
Kāpšu savā būrī.
- Kaspars. Lai tev veicas!
- Roze kāpj celtni kabinē. Tad paskatās pa tās logu.
- Roze. Vai uz tiltu bieži atnāk Tors?
- Kaspars. Viņš te klaiņo,
Spēku vērodams.
Stundu stāv,
Kur zem vibrators
Pāju valki gultnē ielien.
- Roze. Tad jau Tors mani atradīs,
Kad viņš nāks;
Tad jau tu Toru ielaidīsi;
Un viņš nāks,
Jo apsolīja man
Brokastmaizī atnest.
Un viņš atnesīs,
Kad nāks,
Tavu spēku vērodams.
- Kaspars. Nu jau arī tavu.
Ai, es atceros, tu kādreiz praksē
Ar tamlīdzīgu smagsvara kāķi
Viegli
Kā foreļu mednieks ar savu maikstīti rikojies.
- Tas bija pavasarī,
Pa ūpi vēl ledus tramdijās,
Bet vienu labdari,
Kas tavam javas kausam vērtuvi pielaboja,
Tu pēkšņi foreliskā slaidumā
Ar visu kausu pacēli augstu vīrs ūdens,
Sacīdama —
- Roze. Apsolies, ka tu nemūžam
Neskatīsies vairs uz mani
Tā — no augšas,
Kā tu tagad skaties
Tur no augstu celtā kausa.
Apsolies, ka tu nemūžam
Nepasmaidīsi par mani,
Kā tu dienu dienā smīni
Vienīgais no visa kursa.
Zvērl, jeb tu šajā mirklī
Upes vidū
Ledus putrā tapsi kristīts
Mūžam pazemīgo kārtā.
Taču viņš, kas augstu gaisā —
- Kaspars. Palika mēms kā zivs.
Un tad tu ar divi svirām
Lēni, kā līdaku kausēdama,
Laidi to upē.
Un no tavām lūpām,
Tā kā solīts,
Smajds patiešām bija zudis.
- Roze. Jā —
Jau gar kausa kantīm
Ledus trinās,
Ūdens iekšā smēlās! . . .
- Kaspars. Bet no krasta,
Kur vai pāris desmit vīru sastājušies.
Arī it nevienas skaņas.
- Roze. Ja kaut viens tur būtu brēcis,
Tūlīt vajā
Laištu visas viņas.
- Kaspars. Taču tā —
- Roze. Nu tā tas beidzās.
Man jau gribējās tik pabaidīt.
- Kaspars. Vajadzēja divus —
To, kas baida,
To, kas bīstas.
- Roze. Ko lai dara,
Nebij otrā.
Viņa nolec no celtni.
- Kas ir, Kaspar —
Dod roku,
Līgsim mieru!
Par tiem gariem gadiem,
Par to spēli,
Kuru beidzot
Tevi tomēr pabāzu zem ledus.
- Kaspars. Spēle —
Kad tā bija?
Labi, lai ir spēle!
Tikai beigas
Tai vēl tālu.
- Roze. Vecā dziesma?
Kaspar, man nav desmit,

Man nav divdesmit;
 Kaspar,
 Man ir trīsdesmit,
 Un, ja kādam trīsdesmit,
 Tad,
 Lai viņu pamācītu,
 Tiešām vajag divus —
 To, kas māca,
 To, kas klausā.
 K a s p a r s. Būs vai trīs —
 Viens, kas tulko.
 R o z e. Greizsirdīgs?
 Ko lai dara —
 Tulko tas,
 Kas prot divi valodas,
 Ne tik savu vien.
 Līgsim tomēr mieru, Kaspar,
 Kaut tu man nedod roku,
 Kaut mums katram sava mēle;
 Līgsim mieru,
 Jo man šodien pirmoreiz
 Nav no tevis bail;
 Tāpēc es tev pirmo reizi
 Saku —
 Jā, man bija bail;
 Un, lai bēgtu,
 Nemaz divu nevajag,
 Vajag vienu,
 To, kas bīstas,
 Kauču otrs nāk ar labu.
 K a s p a r s. Roze!
 R o z e. Šorit, agri pamoždamās,
 Skatos —
 Pāri jumtu sprostam
 Logā
 Iekrīt nozagts saules stars.
 Pēkšņi gribas labu atdarīt
 Ne vairs tev,
 Kas to simtkārt būtu nopelnījis,
 Bet tam,
 Kas simtreiz simtkārt
 Vājāks ir par tevi.
 Un par mani arī.
 Pirmo reizi mūžā
 Vājāks vēl par mani,
 Miļāks vēl par tevi.
 K a s p a r s. Tors nav vājš.
 R o z e. Vienalga.
 Nu, no tevis mūkot,
 Man ir tā kā bērniībā,
 Kad mēs skrējām ķērājos, —
 Pēkšņi koks,
 Tās ir mājas;
 Vai, cik labi, vai, cik labi —
 Nu es esmu mājās!
 Nāc,
 Vairs es tevi arī
 Baigi nešūpošu it nemūžam;
 Tu jau zini,
 Arī suņuks nikni rej,
 Ezis saslej adatas
 Ne no naida,
 Bet aiz baiļu,
 Pat no glāsta...

Viņa sniedz Kasparam roku. Nāk Illārijs.

Illārijs. Piedošānu...
 K a s p a r s. Roze,
 Tas ir Illārijs.
 Viņa neparastās vieglprātības dēļ

Tam uzticēta mūsu augstsprieguma
 iekārta.
 Bez kuras tu, Roze,
 Ne kust.
 Illārij,
 Brauc Rozei līdz uz trešo balstul
 Kabeli vakar atvilkt?
 Illārijs. Ir!
 Tevi gaida būdā.
 K a s p a r s. Eju.

Prom.

R o z e. Iepazīsimies!
 Illārijs. Atļaujiet apsveikt,
 Neparastā!
 Jūsu vārds
 Daiļo un dzeloņaino glabā.
 Vienu pauž jūsu seja,
 Otru —
 R o z e. Apsveikt?
 Kāpēc apsveikt?
 Illārijs. Jums šodien liela diena.
 R o z e. Patiešām,
 Ievērojamāku par šo
 Atceros vienīgi savu piedzimšanu.
 Illārijs. To var atcerēties?
 R o z e. Man tik daudz par to stāstīts,
 Ka sāk likties,
 It kā pati būtu bijusi klāt.
 Illārijs. Interesanti.
 R o z e. Es esot nākusi pasaulē ar lielu
 elpas trūkumu.

Ārsti mani atdzīvinājuši,
 Un tā es sāku
 Savu otro mūžu.
 Illārijs. Otro mūžu...
 R o z e. Pirmais bija ļoti īss.
 Vai jūs esat kādreiz miris?
 Illārijs. Kā?
 R o z e. Nu tā —
 Smacis, slīcis,
 Katastrofā lidojis pa gaisu?
 Illārijs. Bērniībā es reiz slīku jūrā.
 Draugs mani izglāba.
 R o z e. Lūk,
 Mēs visi esam izglābti ļautiņi.
 Un tie, kas mūs pestī,
 Mūsu draugi ir.
 Sakiet taču laukā,
 Kas jums sākumā bija aiz lūpas!
 Illārijs. Sākumā?
 R o z e. Jums šodien liela diena —
 Tā jūs sākāt;
 Un tālāk —
 To vajadzētu atzīmēt,
 Kur mēs aiziesim šovakar...
 Jūsu šaha atklātņu saraksts,
 Dārgie zēni,
 Ir tik nabadzīgs,
 Ka es zināju to no galvas
 Jau savā pirmajā mūžā.
 Illārijs. Kur gan slēpjas jūsu dze-
 lons?

Mēlē tomēr ne...

*Nāk Edmunds ar kādu detaļu, kuru sāks
 labot nelielā pagaidu darbnīcīņā.*

R o z e. Vai drīz būs kuteris?
 E d m u n d s. Nāk no poligona.
 R o z e. Jūs taču brauksit man līdz,
 Illārij?

Illārijs. Tūlīt būšu klāt!

Illārijs prom. Roze atkal uzkāpj kabinē.

Roze *dungo*. Viens nilzirgs jūras malā gul
Un savu purnu smiltīs kuļ;
Lai katra cilvēksirds tik tīra
Kā Nilas zirga purngals iral

Edmunds labo detaļu.

Roze. Edmund,
Mans labākais palīg!

Edmunds. Jā.

Roze. Nāciet man palīgā!

Edmunds. Vai kaut ko nesaprotat?

Roze. Nāciet, nāciet!

Edmunds uzkāpj celtni.

Roze. Pasakiet man, lūdzu —
Sis te slēdzis...

Edmunds. Tas ir galvenais.

Roze. Un tie?

Edmunds. Tie, lūk, ir automāti.

Roze. Tad starpslēdzēju nav?

Edmunds. Celtni jaunākajiem mode-
liem

Vairs nav.

Roze. Paldies!
Jūs esat ļoti jauks.
Un tā?

Edmunds. Kas?

Roze. Tā, kas tur nāk,
Tā meitene.

Edmunds. Tā ir Munda.

Roze. Jūs laikam esat viņas draugs,
Tad pasakiet,
Ka viņa sabojās savu izskatu,
Ja ilgstoši staigās ar sarauktu pieri.
Tas var palikt uz visu mūžu.

Edmunds. Lūdzu, nerunājiet tā!

Roze. Jūs palīdzējāt man ar draudzīgu
padomu,

Es — jums.

Tagad veikli kāpiet zemē,

Viņa, liekas, meklē jūs.

Es izlikšos,

Ka manis te nav bijis,

Edmunds. Kāpēc?

Parādās Munda. Edmunds nokāpj no celtni. Roze nav redzama.

Munda. Kur tu biji?

Teicies — darbnīcīnā...

Edmunds. Biju tur...

Munda. Vai celtnis sabojājies?

Edmunds. Nē...

Uz ceturto tu aizgāji?

Munda. Tie par velti uztraucas.

Nebija pamatu izskalojuši.

Edmunds. Sakustējās pālis?

Munda. Montē jau nākšo.

Arī Vidagu es sastapu...

Viņa negrib,

Tomēr

Es dažiem pateicu,

Un pusdienlaikā sanāks īsa biedru
kopa...

Edmunds. Klau, Munda,

Vai tas būs pareizi?

Vai tiešām mums...

Munda. Es tevi nesaprotu, Edmund,
Mēs taču norunājām —
Un Kasparam taps jautāts,
Kā viņš galu galā saprot
Savu galvojumu
Par šo Rozi.
Vai tiešām tā,
Kā lika domāt viņas parādīšanās...

Roze. *Kļūst redzama.*

Sorīt uz kāpnēm?

To jūs nedrīkstat!

Munda. Ak tā?

Nu viss ir skaidrs.

Paldies tev, Edmund.

Es tikšu viena galā.

Aiziet.

Roze. Edmund, ejiet!
Tas nedrīkst notikt,
Nedrīkst!

Edmunds. Kāpēc ne?

Roze. Ak, nejaudājiet jell!

Šī sīkā neuzticībal

Man šķita,

Ka ļaužu jaunākajiem modeļiem

Tās vairāk nav.

Edmunds. Jūs vēlaties, lai tiktu no-
klusēts...

Roze. Jā.

Edmunds. Es nezinu, vai tas būs ie-
spējams.

Kaut arī tā

Patiešām būtu pareizāk.

*Aiziet. No aizmugurē piebraucošā kutera
dzirdama motorista balss.*

Motorists. Meitenīt,

Paņem pretī galu!

Roze. Jau?

*Izlec no kabines un pazūd, lai pietauvotos
kuterin.*

Padod pretī!

Irl!

Uznāk motorists.

Motorists. Kur Edmunds?

Roze. Aizgāja...

Motorists. Kēpa —

Man uz ceturto bij jāved vārpsta...

Roze. Viņš būs tūlīt klāt;

Arī Illārijs.

Motorists. Še, uzpīpē!

Roze. Paldies!

Motorists. Tev ir nags,

To redz.

Roze. Ne tik strauji!

Motorists. Man ir acs.

Roze. Neesmu pirmoreiz

Ar pīpi —

Motorists. Cits neiemācās visu mū-
žu.

Te pirms tevis bija

Viens ar zilām acīm,

Lāga zēns,

Ko aizsūtījām mācīties;

Varbūt iznāks priekšnieks,

Strādnieka no viņa nebija.

Ir tāda suga,

Piemēram, tas,

Varbūt zini —

Kafejnīcā viņš spēlē kontrbasi,
Tad ir ko paklausīties,
Bet te —
Atnāk un skatās
Stundu, divas;
Atnāk atkal. . .
Ko tu skaties?
Tev ir tvēriens,
To es saku,
Un tā ir.
Bikses no priekšnieka dabūji?
Roze. Dabūju.
Motorists. Bruncišos tu te neplivini-

Nav ko gaidīt,
Kas nenāk,
Lai brauc ar laivu.
Roze. Varbūt vēl mirkli,
Kamēr atnāk Edmunds. . .
Motorists. Rau, tur
Viņš runājas ar Mundu.
Edmund!
Tā iesiluši. . .
Vai tiešām ķīvējas?
Nu, tas ir kaut kas jauns.
Un šādā skatā noraudzīties
Kaut pa gabalu
Liedz mana iedzimtā smalkjūtība.
Aiziet!

Viņš iet uz kuteri.

Roze. Aiziet!
Motorista balss. Attaisi galus!
Roze. Ir!
Motorista balss. Un bikses kājās!
Roze. Būs!

Celtnis aizbrauc. Nāk Munda, viņai seko Edmunds.

Edmunds. Munda,
Tā nedrīkst!
Par tādu mazu nieku.
Tev jāsaprot. . .
Munda. Es cenšos.
Labi.
Tu vari viņu aizstāvēt,
Bet tā,
Kā tu to izdarīji —
Nepasakot,
Ka viņa noklausās, —
Nē!
Tie jau bija meli!
Edmunds. Piedod, Munda,
Tas nebij pareizi. . .
Munda. Protams,
Tikai sīkums.
Protams,
Tikai mūsu pirmais strīds;
Tomēr — strīds.
Tieši tāds,
Kā Vidaga man teica,
Kad es nesapratu vēl. . .
Edmunds. Ko viņa teica?
Munda. Neatkārtošu
Un nemācīšu tevi.
Arī sevi ne.
Ja reiz jānotiek,
Kā viņa teica,
Tad
Kavēt nevajag.

Parādās Illārijs.

Illārijs. Kuteris prom? . . .
Jāairējas ar laivu.
Edmund, tu arī?
Edmunds. Nē.
Paņem to līdz.
Iedod Illārijam vārpstu. Nāk Tors.
Tors. Sveiki!
Vai jūs neredzējāt
Celtņa vadītāju Rozi?
Illārijs. Lūk,
Kur viņa aizbrauc,
Tur —
Uz trešo balstu.
Tors. Jūs arī turp?
Illārijs. Ar steigu.
Tors. Lūdzu, atdodiet to
Celtņa vadītājam.

Dod Illārijam maizes sainīti.

Illārijs. Rozei?
Tors. Brokastmaize.

Nāk Vidaga.

Illārijs. Atdots tiks.

Vidagai.

Pusdienlaikā būšot biedru kopa?
Vidaga. Būšot.
Sveiks, Tor!

Illārijs prom.

Tors. Vidagal
Vidaga. Munda,
Vai tu pārdomāji,
Ko tu gribi sacīt?
Munda. Divreiz pārdomāju.
Munda un Edmunds aiziet — katrs uz savu pusi.
Vidaga. Rītu koncerts.
Tavs koncerts
Mūsu klubā.
Tors. Radošā atskaite no cikla —
Jaunie komponisti pie celtniekiem.
Iedomājies,
Esmu vēl jauns.
Taisnība tomēr Konfucijam,
Kas saka:
— Ja tevi četrdesmit gadu vecumā
ienīst,
Tad nīstams tu paliksi līdz galam.
Četrdesmit!
Bet līdz tam stabam
Tu, cilvēk, esi vēl jauns,
Un jaunībā
Daudz kas var notikt.
Vidaga. Filozof,
Ko tu spēlēsi rīt?
Tors. Ko pabeigšu šonakt.
Vidaga. Pārsteigums?
Tors. Mana jaunā darba fragments,
Pagaidām klavierēm.
Šorīt aiznesu profesoram. . .
To nedrīkst vēl spēlēt,
Bet jums —
Tas darbs taču jūsul
Es gribu pārbaudīt,
Pirms beidzu.

Vidaga. Nepārsteidzies, Tor!
Varbūt kaut ko nesapratīš,
Sarūgtinās tevi.
Pabeidz!

Tors. Sapratīš!
Jaunos taču saprot.

Vidaga. Draugs,
Tu šodien esi lielisks.
Paklausies,
Vakar jūsu mājā
Viena meitene bija. . .

Tors. Jā, bija.

Vidaga. Tu taču zini,
Kas tā ir?

Tors. Nu, protams.

Vidaga. Bet pie mums
Daži uztraukušies. . .
Es visu saprotu tik labi,
Tai nebija, kur palikt
Un viņa uzmeklēja Kasparu.
Tu taču zini,
Kas viņa Kasparam
Un Kaspars viņai —

Tors. Kas viņa Kasparam. . .
Un viņš tai. . .

Vidaga. Mēs abi esam viņa draugi.
Un, ja šis senās
Un nelaimīgās mīlas dzenātie
Ir atkal sastapušies,
Tad mums abiem
Par šo sastapšanos jābūt nomodā,
It kā tā mana vai tava
Tikšanās ar laimi
Uz kādas šauras laipas būtu.
Tu saproti?

Tors. Es visu saprotu.

Atskan sirēna.

Vidaga. Pusdienas pārtraukums.
Un tūlīt mums būs kāda saruna.
Es gribu droša būt
Par to, ko aizstāvu.

Tors. Tu aizstāvi šo mīlu, Vidaga?

Vidaga. Es mīlu aizstāvu.

Tors. Tad esi stipra.

Viss bija tā,
Kā tu teici.
Tai nebija patvēruma,
Un viņa atrada to mūsu mājā.
Te mana roka —

Vidaga. Es skreju!

Vidaga prom. Tors bridī stāv, tad, sameklējis vajadzīgo, raksta un saloka nelielu vēstuli. Parādās motorists.

Tors. Vai varat nodot šo vēstuli
Celtņa vadītājam Rozei?

Motorists. Protams, ka varu nodot
šo vēstuli

Rozei.
Esiet bez rūpēm!
Viņa tiešām ir puķe starp puķēm. . .
Vēstule no jums?
Vēl,
Pirmīt te izrunādamies,
Būšu laikam iebrācis
Jūsu teritoriālajos ūdeņos. . .
Piedošanu, tā starp citu,
Bet Roze

Ir puika, kas saprot visu.
Esiet bez rūpēm!

Ielicis vēstuli beznaga cepurē, prom. Nāk Kaspars.

Kaspars. Tor!
Paldies tev, Tor —
Tu viņu modināji
Uz viņas pirmo darba dienu.

Tors. Paldies tev arī,
Kaspar —
Tu man uzticēji
Šo misiju,
Ko veicu
Un būtu veicis arī tad,
Ja tu
Patiešām būtu uzticējies man,
Mans draugs. . .

Kaspars. Tu visu zini?

Tors. Sveiks!

Kaspars. Tor,
Viņas pirmā darba diena
Vēl nav galā.
Vēl tikai pusdiena,
Un vēl mums abiem,
Jā — abiem diviem kopā
Jāsarga
Un jānosarga
Rozes pirmā laimes diena.
Jo es tiešām
Šodien dzirdēju viņas elpā
Laiimes kluso sanoņu notrīsam,
Kad viņa teica —
Nu es esmu mājās!
Sacīja
Un domāja par tevi.

Tors. Par mani?

Rau —
Tur, pat pret sauli skatoties,
redzams,

Kā, upes straumē
Spožu un irstošu attēlu atmetot,
Savas sveicienam saliktās rokas
Pret debesīm paceļ
Kāds celtnis.
Taš ir pie trešā balsta,
Pie tava tilta trešā balsta.
Tāpēc
Man ir jāpazūd
Kā garāmbraucošai laivai,
Kas līdzeno līmeni salīgo,
Skaidrus attēlus sajaucot.
Es eju,
Kaspar,
Mans draugs. . .

Viņš aiziet.

Kaspars. Roze,
Kur ir tavas mājas?
Vai nu tevī pamodusies ir
Tā nomainīgā,
Brīvā un bagātīgā mīla,
Kas nāk,
Neprasīdama sev nekā
Un arī pavēlēt sev
Ne mirkli neatļaudama?
Se krastā stāvēdams,
Es zinu,
Man tā nepieder.
Un tomēr,

Tomēr es neticu,
Ka tu, Roze,
Manu draugu Toru iemīlējusi esi.
Kāds tevi piespieda to darīt.
Varbūt ka tu pati?
Se krastā stāvēdams,
Es tikai nezinu,
Vai glēvulība tā,
Ka tevi vēl gaidu,
Vai drosmība,
Ka tomēr neatkāpjos?

Nāk Vidaga un Munda.

M u n d a. Kaspar, tevi meklē,
Tevi gaida
Tavi biedri.

K a s p a r s. Neiešu.
Es nezinu,

Ko tur no manis grib.

M u n d a. Skaidrību.

K a s p a r s. Vai tas,

Kurš, ēdnīcā tīru šķīvi paņēmis,

Uzpūš tam savu dvašu,

Izvelk savu kabatas drāniņu,

Noslauka

Un tikai tad

Ļauj uzliet zirņu zupu,

Arī skaidrību meklē?

M u n d a. Jautāt taču drīkst.

Kur palikušas

Mūsu norunas kopš pirmās biedru
kopas?

K a s p a r s. Vai tiešām tu tik ļoti
izslāpusi

Pēc cīņas ar pasaules nepareizībām,

Ka, pretinieka neatradusi,

Izdomā to, lai šausminādāmās

Uzveiktu

Visiem redzamā cīņiņā?

V i d a g a. Nāc,

Es runāšu.

K a s p a r s. Vidaga!

V i d a g a. Tu vari nenākt,

Tomēr teikšu,

Ko domāju

Un ko es zinu.

*Vidaga un Munda prom. Pēc brīža no
krasta steidzas šurp Roze.*

R o z e. Kur Tors?

K a s p a r s. Neesmu manījis.

R o z e. Nu gan pietiek izlikšanās!

To

Tu varēji pateikt arī no rīta.

Dod viņam vēstuli.

Smalks un smalkjūtīgs gājiens:

Lasi un priecājies!

Tā

Draudzību izmantot —

Bravo!

Lūk, cēlais, kas jūsu starpā —

Reiz es tevi no pagaldes izvilku,

Neliec tagad elkoņus,

Kur es gribu ēst —

Tā tu viņam pateici?

Lasi,

Priecājies un sāc atkal

Savus miermīlīgos priekšnieka

jokus dzīt —

Tavs labākais apakšnieks

Precīzi izpildījis, ko tu liki.

Lasi

Un paglabā par piemiņu

Šo reto padevības apliecinājumu.

Kopš pagājušās nakts,

Kad tu ienāci

Un kad tu atkal izgāji,

Es tevi par draugu saucu,

Kaspar.

Lūk, kā

Šo draudzību saprati tu!

Paldies!

Tāda ir tava spēle,

Kurai beigu vēl neesot?

Tāda?

Jā,

Tai spēlei vēl beigu nav!

Nāk Vidaga, Illārijs, Edmunds un Munda.

I l l ā r i j s. Kaspar,

Atvaino mūsu iejaukšanos,

Taču ļauna tur nebija nekā...

M u n d a. Vai mums klusējot,

Kā tu klusē,

Bij sirdī neizteiktas domas krāt?

R o z e. Tās nedrīkst krāt,

Tad klausieties, cienījamie biedri,

Cildenākais no jums

Vakar galvoja par mani,

Kā to prasa jūsu kolektīvā un

augstā morāle.

Bet vai jūs zināt,

Kas morāle ir?

Un vai jūs, kas te pulcējušies,

Lai viņa vadībā pāraudzinātu mani,

Arī zināt,

Ka šim cēlam galvīniekam

Nav nekā neizdevīgāka,

Kā pacelt mani līdz savas morāles

plauktam,

Jo tajā pašā mirklī

Tas sagāzīsies,

Ā,

Viņam vajadzīgi tādi kā es,

Kas mazliet sliktāki ir,

Lai, viņos uz leju noraugoties,

Triumfētu,

Kā triumfē gailis,

No aploka mieta uz vistu

kašņāšanos noraudzīdamies

Un juzdamies pārāks

Par ērgli un lakstīgalu.

Vai jūs vēl nesaprotat,

Kas morāle ir?

Tad klausieties, cienījamie biedri,

Cienījamākais no jums vakar

galvoja par mani,

Bet vai jūs zināt, kas aizvakar tas

pats cēlais cilvēks,

Mans kādreizējais draugs,

Sastapa mani uz ielas

Un draudzības uzsildīšanai,

Uz ātru roku attapīgāka paņēmiena

neatrazdam

Kā vien —

Sev padotajā darba vietā

Man darbu un jumtu piedāvājot, —

Darīja to.

Sagādījās,

Ka biju palikusi bez dzīvokļa,

Tāpēc es nācu
Tā jumta dēļ,
Pirmo nakti, protams,
Zem viena cita
Jums labi zināma jumta
Pārnakšnodama.
Varbūt
Jūs vēl nesaprotat,
Kas morāle ir?
Bez tam
Man ir trīsdesmit gadu,
Un, ja jūs gribat strādāt kopā ar
mani,

Jums jārēķinās ar to.
Tāpēc, spēkus neizšķiežot,
Rēķinieties ar mani,
Kāda esmu;
Un es esmu tāda,
Lūk, —
Tāda es esmu.

Atskan sirēna.

R o z e. Atvainojiet,
Mani gaida uz trešā balsta.
Hau, motorist!
M o t o r i s t s. *Atsaucas no upes.*
Hau!

R o z e. Laižam!

Pron.

M u n d a. Vai nu jūs dzirdējāt?
Bet, kad es šodien runāju
Un kad es vakar brīdināju
Par viņas nolūkiem,
Tad neklausījās it neviens.
Vent,
Vai tu dzirdēji, ko viņa teica?
V e n t s. Jā.
Es biju aizbraucis uz trešo.
Tur viss ir kārtībā,
Jo strādāt viņa prot.

8. A I N A.

T o r a i s t a b a.

T o r s v i e n s p i e k l a v i e r ē m. Spēlē... Raksta... Atraujas.

T o r s. Kāpēc Kaspars neteica man nekā?

Vai tā draudzība ir?
Un varbūt tieši tas ir draugs,
Kas aiz labvēlības
Patiesību tev nepasaka?
Spēlē... Raksta... Atraujas.
Kāpēc Roze neteica man nekā?
Vai tā sākas mīla?
Un varbūt
Tieši tā viņa nāk —
Patiesību aizslēpdama,
Pirmo soli sper?

Spēlē... Raksta... Atraujas.

Es mīlu tevi —
Saka, kad mīl.
Pačukst arī pēc kādas dejas,
Bālu kaklu krēslā noskūpstot;
To murmina vēl,
Kad viss jau galst
Vai gaisis rīt —

Es tevi mīlu.
Ja nebūtu šo trīs vārdu,
Mīlā nevarētu melot.
Kurš drikst tos vārdus teikt?
Vai viņš?
Viņš, kas, tavu roku tvēris,
Tavu acu bezgalībā
Ielūkosies,
Palikdams stīprāks par tevi,
Tu mazā
Sorīt pamodusies meitenīte;
Viņš,
Kuru tu mīli,
Kā jaunais dzinums,
Sava koka mizu sāpēs šķeļot,
Sauli mīl,
Jo saulē viss uzzied.
Tu taču vītisi ar mani.
Tu,
Kas uz īsu brīdi man patvērumu
palūdzi,

Visu mūžu
No viņa bēgdama,
No savas istās mīlas bēgdama.
Tāpēc mana mīla būs
Aiziet, atstājot tev
Veltīgā sarunā bārstītus vārdus
Un skaņas šīs.
Tās,
Vienīgi tās
Atstājot tev.

Viņš spēlē. Raksta. Pēc brīža durvis lēni pavēr Roze.

T o r s. Kāpēc tu nāc, Roze?

R o z e. Man ir atslēga,
Ko tu iedevi no rīta,
Vai, vai, gljēvā roka,
Kas deva domādama,
Ka es ar to pašu
Slēgšu Kaspara durvis.

T o r s. Es tev visu
Uzrakstīju.

R o z e. To es atdevu
Tava dzīvokļa un tavas gribas
Saimniekam,
Tu,
Piepūšamais krokodili bez gaisa!
Vājull!
Mīlais mans,
Tā vēstule ir nieki,
Viss, viss ir nieki;
Es palieku te
Pie tevis.
Un tie nav nieki.

T o r s. Roze,
Ļauj man tev paskaidrot...

R o z e. Visu, visu,
Labais mans.
Tikai, vispirms — paēdīsim.
Tu taču neesi vēl pusdienu ēdis?
Es arī esmu izsalkusi pēc darba,
Pa ceļam iegādājos šo to,
Atļauj,
Ielešu virtuvē
Un tu nepagūsi ne lāgā tās smaržas
ieost,

Kad viss būs gatavs.
Tu redzēsi, kā es to daru.

T o r s. Roze.
Pusdienas nebūs.

Rozē. Vai tu atkal paēdi kādā ēdnīcā,
Kur uzrakstīts — «Pie mums
nesmēķē».

Tu nemaz nezini, kā ir,
Kad paši ēd,
Kad sež divi vien
Un, ja negrib,
Tad patiešām nesmēķē.

Tors. Paklausies, lūdzu,
Roze,
Visu, kas bija pa nakti,
Aizmirsti, lūdzu!
Esmu vieglprātīgs cilvēks,
Sarunāju daudz visādu vārdu...
Neatceros pat.
Jo mēs bijām dzēruši, Roze.
Lūdzu, lūdzu,
Saproti to!
Saproti,
Ka negribu tevi pievilt.
Ardievu!

Rozē. Tu melo!
Kā tu tagad melo!
Un to var redzēt,
Jo melot tu neproti.
Es iemācīšu tev,
Nāc!
Bet vispirms
Noskūpsti mani!
Nu?

Tad es tevi —
Ā, tu!
Paskaties, te es esmu,
Un tagad
Pasaki vēlreiz to pašu,
Vēlreiz vārdu pa vārdam
Tā,
Kā pie karoga sakal!

Tors. Ja tu vēl nesaproti,
Teikšu skaidrāk.
— Vai tu gan iedomājies, Roze,
Ka, uzzinājis par tevi,
Kas tu esi,
Varu palikt ar tevi?
Man nav tik daudz spēka
Kā tiem,
Kurus tu priekš desmit gadiem
Aiz deguna vazāji.
Man ir trīsdesmit pāri,
Un es savu dzīvi vairs nemainīšu,
Tāpat kā tu savējo
Vairs ne.
Ej!

Rozē. Tu!

Tors. Tu vakar liki, lai pasaku,
Kas esi.
Gribi —
Tagad es pateikšu —

Rozē. Tor, nesit!
Man sāp.
No tevis briesmīgi sāp.

Tors. Ā,
Patiesība sāp.

Rozē. Beidz!
Man ir tikai trīsdesmit,
Tor, mīļais.
Es strādāšu,
Tu man palīdzēsi saskaitīt atlikušās
dienas

Un stundas,

Tad es savākšu grāmatas
Un iešu tur,
Kur uz vienas plāksnītes brīnišķīgs
vārds uzrakstīts.

Jo liekas,
Ka tas tieši manis dēļ,
Vienīgi manis dēļ
Tur uzrakstīts.
Neklātiene —
Ir šis vārds.
No rītiem es celšos pirmā —
Tu negribi?

Labi.
Es dzīvošu viena
Un lūgšu tevi ciemā
Pēc pirmās eksāmenu sesijas.
Mēs sēdēsim pie apaļa,
Varbūt pie trijstūrainā galdiņa,
Dzersim tēju ar cukurotām ķiršu
ogām.

Un tu man padomu dosi,
Kā tālāk mācīties —
Vai tā — uz pusēm,
Vai iestāties pavisam.
Trīsdesmitgadīgos augstskolā vēl
ņem.

Norunāts, Tor?
Tikai paņem atpakaļ visu,
Ko tu teici.
Vārdu pa vārdam paņem atpakaļ to,
Kam tu pats netici!

Tors. Nē.
Atpakaļ ņemšu, kad tu
Nemelosi solidamās.

Rozē. O!

Tors. Kad meitene,
Pirmo reizi ballē nonākusi,
Maigā klusībā vēro un pārbauda,
Vai viņa jau spēj
Kādu skatienu piesaistīt sev,
Tad tas ir skaisti.
Kad sievietē,
Nelūgta ciemos atnākusi,
Skaļi pūlēdamās, pārbauda,
Vai tā vēl spēj
Kādu sev paklausīgu darīt,
Tad —
Nu, vai zini...
Jā,
Es ņemšu to visu atpakaļ
Vārdu pa vārdam,
Kad tu nemelosi vairs
Solidamās.

Roze noliek atslēgu un aiziet.

Tors. Tā, Kaspar,
Savu mūža parādu nu samaksāju
tev.

Ņem par labu,
Ātrāk atdot nebija vaļas,
Nebija arī
Ko dot.

Pieiet klavierēm.

Ko es tur uzrakstījis esmu?

Spēlē... Viegli pieklauvējusi, durois para-
dās Munda.

Munda. Piedodiet, Tor,
Jūsu durvis bij vaļā.

Tors. Lūdzu, lūdzu!

M u n d a. Vai Kaspars mājā?
 T o r s. Nav.
 M u n d a. Netraucēšu.
 T o r s. Vai naktī netraucēju jūs?
 M u n d a. Nē, nē!
 T o r s. Jūs tomēr dzirdējāt?
 M u n d a. Es milu mūziku.
 T o r s. Nerakstu stāstus vai dzejas,
 Arī gleznotājs neesmu,
 Kas pa audekla bungām
 Bez skaņas sit.
 Mans darbs taisa troksni.
 M u n d a. Neiedomājieties par daudz,
 Tor,
 Arī mēs, zemes ļaudis,
 Protam atšķirt mūziku
 No citiem trokšņiem.
 T o r s.

Pie loga.

Pa ielu
 Surp nāk Edmunds.
 M u n d a. Paldies, ka pateicāt.
 Kad būs gatavs jūsu darbs?
 Mēs visi gaidām, Tor,
 Kaut ko lielu
 Un tik patiesu,
 Ka, tās skaņas klausoties,
 Neviens nespētu
 Ne zvērot, ne čukstot,
 Ne pusmiegā dvešot,
 Ne dzejā rakstot,
 Pateikt — es tevi milu —
 Nemilēdams.
 T o r s. Bet sacīt —
 Es tevi nemīlu —
 Mīlot —
 Vai tas nav vēl ļaunāk?
 M u n d a. Neesmu tā teikusi.
 T o r s. Edmunds jau būs augšā pa
 kāpnēm.
 M u n d a. Paldies, ka pateicāt.
 Droši vien tas nav pareizi,
 Ko tagad daru,
 Bet atļaujiet man dažas minūtes
 Vēl pakavēties šeit.
 T o r s. Lūdzu!
 M u n d a. No jums, Tor,
 Mēs, klausītāji, gaidām
 Kaut ko jaunu.
 Vai saprotat, ko domāju,
 Teikdama — jaunu...
 T o r s.

Spēlē kādu motīvu.

Vai tas atbilst
 Jūsu priekšstatam
 Par jauno?
 M u n d a. Ātri spriest —
 Nebūtu pareizi.
 T o r s. Edmunds atkal aiziet.
 M u n d a. Paldies, ka pateicāt.
 Es aizkavēju jūs —
 Mēs redzēsīmies rīt.

Aiziet.

T o r s. Ko es tur uzrakstījis esmu?
Athārto to pašu vietu.
 Kaut kas glēvs
 Un vispār — sāpīgs,

Saldena sūrošanās...
 Istenībā sāpes
 Daudz vienkāršākas ir.
*Iznicina iepriekš uzrakstīto, lai sāktu no
 gala. Ienāk Kaspars.*

K a s p a r s. Tor,
 Tu nošu pirmrakstus iznīcini,
 Kāpēc tu šo
 Cilvēkam aizsūtīji?
 Nem savu melnrakstu atpakaļ,
 Tas laba nepanāca
 Nekā.
 Tikai Roze,
 Kas šorīt uz tilta bija cits cilvēks,
 Ar kuras muti
 Pēc tik daudz gadiem atkal reiz
 Runāja sirds,
 Tavu vēstuli saņēmusi, no jauna
 Briesmīgu izlikšanās spēli uzsāka...
 T o r s. Kāpēc tu meloji vakar?
 K a s p a r s. Lai tu
 Par viņas pirmo darba dienu cīnītos.
 Tas bija svarīgāk
 Nekā mila —
 Tava vai mana.
 T o r s. Tu viņu mīli?
 Tu taču viņu mīli?
 K a s p a r s. Jā.
 T o r s. Ej,
 Ej viņu meklēt,
 Glābt vai gūt —
 Vienalga!
 Bet mani atstāj!
 Man jāstrādā.
 Tu mūsu draudzībā, Kaspar,
 Arvien vecākais esi bijis,
 Kaut arī gadu tev mazāk.
 Arvien komandējis
 Esi tu.
 Tagad es ar vecākā tiesībām
 Reiz visā nopietnībā saku tev —
 Ej!
 Man jāstrādā,
 Man tagad jāstrādā
 Pa istam.
*Viņš piesēžas pie klavierēm. un sāk kādu
 tēmu, kas ar savas vienkāršības spēku uz
 brīdi attur Kasparu.*
 K a s p a r s. Vienam no mums
 Ir viņa jāmeklē;
 Vienam
 Ir jāatrod.

Aiziet.

9. A I N A.

Kafejnīca.

*Trīs mūziķi. Pie galdiņiem apmeklētāji,
 starp tiem Illārijs un Edmunds, kā
 arī trīs mūzikas kritiķi.*
 K l a r n e t i s t s. Kāpēc vēl arvien
 Nenāk Tors?
 V i j o l n i e k s. Absurds!
 Būtu atstājis vismaz
 Nošu skapīša atslēgu.
 P i a n i s t s. Pirmo reizi
 Viegļās mūzikas vēsturē
 Nokavē Tors.

Klarnetists. Tu varbūt neatceries
tos laikus,
Kad Tors, gar galdiņiem
taustidamies,
Piesēdās pie kādas pusizdzertas
glāzes,
Izdzēra to un tās īpašnieku
Nolamāja par mietpilsoni.
Zāles pārziņi viņu stiepa uz durvīm,
Aiz apkakles turēdami.

Pianists. Bet šodien!...
Vijolnieks. Šodien nokavējis
Cetrdesmit piecas minūtes.

Pianists. Nerunā,
Katram var gadīties.
Vijolnieks. Vai tu ievēroji vakar
To dāmu?
Es tūlīt teicu, ka nebeigsies labi.

Pianists. Vai tad Tors?...
Klarnetists. Ak nejautā, jel
nejautā.

Pianists. Sākam!
Vijolnieks. Bez notīm?
Absurds!

Klarnetists. Sākam!

Spēlē mūzika.

Edmunds. Kāpēc tu visu laiku ska-
ties uz durvīm,
Illārij?

Illārijs. Tur arvien kāds var ienākt.

Edmunds. Vai gaidi?

Tad esmu lieks.

Illārijs. Paliec, Edmund.

Arī tu esi nemierīgs.

Edmunds. Tas pielīp kā žāvas.

Illārijs. Vai gaidi Mundu?

Tad esmu lieks.

Edmunds. Paliec. Illārij.

Illārijs. Kāpēc negaidi?

Edmunds. Beidz!

Illārijs. Es arī neviena negaidu.

Paskatās pulksteni.

Negaidu vairs.

Edmunds.

Paskatās pulksteni.

Es arī vairs ne.

Spēlē mūzika.

Illārijs. Paklausies, Edmund,

Esi cilvēks

Un paklausies vienu brīdi.

... Kad beidzās neparastā sanāksme

Un kad maiņa beidzās,

Man garām nejauši,

Vismaz tā likās, ka nejauši,

Soļo Roze, sacīdama —

Illārij, kur mēs iesim šovakar?

Edmunds. Viss pārāk skaidrs.

Tu esi mulķis.

Illārijs. Labi.

Un kurš gan tāds nav.

Bet nejauši,

Vismaz tā likās, ka nejauši,

Man pēkšņi blakus iet Roze.

Viņas acis lūgums

Un balsī,

Kuru es iepazinu jau,

Smieklu vairs nebija,

Kad viņa sacīja —

Illārij, kur mēs iesim šovakar?

Edmunds. Un tu uzķēries?

Illārijs. Uzķēros?

Tas nenotika tagad.

Edmund, tev jāzina —

Kad es Rozi ieraudzīju pirmo

reizi —

Sauc to par uzķēršanos,

Bet tas notika ar mani,

Līdzko es viņas neparasto seju,

Viņas acis ieraudzīju.

Tā.

Tagad pasaki,

Ko tu darītu manā vietā,

Ja tev jautātu viņas mute —

Illārij, kur mēs iesim šovakar?

Edmunds. Tu saki — mute, acis,

Tālāk tu sacīsi —

Mati, drānas, gaita... .

Nesaprotu,

Kas tad īsti notika ar tevi?

Illārijs. Drānas!

Rozei dod kaut pakulu maisu... .

Edmunds. Skaidrs.

Stāsti tālāk!

Illārijs. Tu pat nemēģini saprast.

Lai!

Bet mēs norunājām satikšanos

Sai kafejnīcā.

Edmunds. Cikos?

Illārijs. Astoņos.

Kāpēc Munda nenāk?

Edmunds. Varbūt nesaņēma manu

ielūgumu —

Tas bija rakstiski.

Mūzika beidzas. Pie mūziķiem parādās Tors.

Tors. Labvakar, brāji!

Piedodiet... .

Vijolnieks. Zīgli notis!

Kāpēc tu aiznesi atslēgul

Tors. Piedodiet... .

Vijolnieks. Cionitul

Tor, nekavē!

Tors. Godātais draugs,

Es nespēlēšu.

Pianists. Kas noticis?

Tors. Izteciet bez manis.

Vijolnieks. Absurds!

Pianists. Taisām pauzi!

Vijolnieks. Nevar.

Klarnetists. Kā?

Deviņos — parastā pauze.

Tors. Zēni, es jūs lūdzu!

Klarnetists. Aizkavēt to, kurš grib

izmaksāt... .

Vijolnieks. Kā tu zini?

Klarnetists. Ak nejautā, jel ne-

jautā.

Mūziķi aiziet.

Kritiķis. Atkal sākas

Iss baudas mirklis —

Džezistiem pauze.

Teorētiķe. Kāpēc jūs nākat te?

Vēsturniece. Lai sastaptu mūs.

Kritiķis. Lai tuvotos dzīvei.

Lasījāt šīsdienas «Kultūras Balsi»?

- Vēsturniece. Kritizē mūzikas kritiķus.
- Teorētiķe. Ko, mūs?
- Vēsturniece. Pārmet atrautību no dzīves.
- Kritiķis. Savu nostāju šai jautājumā
Esmu arvien pierādījis,
Kritizējot tos skaņražus,
Kas raksta atrautībā no dzīves.
- Teorētiķe. Es gaidu parādāmiešus
Jaunos lielus šodienīgus darbus,
Lai tos cildinātu...
- Vēsturniece. Vai tiesa —
Šai kafejnīcā spēlējot kontrabasi
Jaunais komponists Tors?
- Kritiķis. Aprīņoju viņa nervus.
- Teorētiķe. Būtu viņš labāk pabeidzis
Savu koncertu orķestrim.
- Kritiķis. Zināšanai, kolēģas,
Lai vēlāk neizceltos sadursmes —
Šo tematu žurnālam «Sakta»
Esmu pieteicis es.
- Vēsturniece. Jau zināt,
Ka būs jākritizē?
- Kritiķis. Jūs laikam gatavojat
Pretēja satura apcerējumu?
Par agru,
Tieši no jūsu amata viedokļa,
Dārgā vēsturniece,
Par agru.
- Vēsturniece. So darbu Tors veltījis
tiem,
Kas raksta vēsturi.
- Kritiķis. Kam?
- Teorētiķe. Tiltā celtniekiem.
Starp citu,
Rīt viņu klubā,
Atgādinu jums, kolēģa,
Jaunā komponista radošā atskaite.
Pārrunas vadišu es.
- Kritiķis. Pateicos!
Ja dosit vārdu,
Piedalīšos debatēs.
- Vēsturniece. Vai tiešām
Tas ir tas pats Tors?
- Teorētiķe. Kurš?
- Kritiķis. Tas pats —
Es atceros pirms kādiem desmit
gadiem...
- Vēsturniece. Lai paliekl!
- Kritiķis. Vēsturel
Ha, ha!
Es atceros tādu gadījumu —
Estrādē atgriezušies mūziķi.
- Vijolnieks. Viņš tiešām nenāks.
Absurds!
- Pianists. Maksā,
Pats nedzer
Un runā aplamības...
- Klarnetists. Tors gaida.
Sarausim.
Lai var atkal taisīt pauzi.
Viņi sāk spēlēt.
- Edmunds. Nenāk Roze.
- Illārijs. Nenāk.
Mūzika spēlē.
- Edmunds. Saki, Illārij, —
Toreiz es vēl nestrādāju te —
Saki,
Vai tu kādreiz iemīlēji Mundu?
- Illārijs. Kādreiz?
Jā — mazliet.
- Edmunds. Kad es domāju par mīlu,
Tad man liekas —
Jā vai nē.
Tā kā liesma,
Vai nu deg, vai nedeg.
- Illārijs. Liesmai tūkstoš veidu —
Gruzdēt, kūpēt,
Aizsvilties
Un ilgi kurties;
Sprakstēt,
Arī sprāgt no pārāk straujas degsmes.
- Edmunds. Gribo ilgi kurties
Tā kā stiprs klucis
Augstu krautā sarta.
- Illārijs. Gribo strauji sprāgstot sa-
degt
Un par kaut ko citu kļūt...
Edmund,
Sodien taču Roze pārnāk dzīvot
Mūsu mājā?
- Edmunds. Pārnāk.
- Illārijs. Eju turp.
Apsveikt cilvēku jaunā istabā
Taču drīkst?
- Edmunds. Aiznest puķes,
Un attiecīgas piedevas,
Kurās nav ne sāls, ne maizes...
- Illārijs. Ļirgal!
To es agrāk nezināju,
Varbūt tāpēc, ka ar tevi tikos
Vienmēr Mundas uzraudzībā.
- Edmunds. Pats tu ļirgal!
- Illārijs. Eju!
Prom.
- Teorētiķe. To es agrāk nezināju.
- Kritiķis. Tiešām?
Nāk prātā vēl viena epizode:
Es sēzu kafejnīcā,
Neatceros, ar ko es sēdēju...
Vienalga.
Es sēzu,
Pie galdiņa pienāk,
Es teikšu, pietenterē, Tors.
Paņem manas galda biedres pusiz-
dzerto glāzi...
- Vēsturniece. Jūs sēdējāt kopā ar
mani.
- Kritiķis. Ak, pareizi,
Pilnīgi pareizi.
Mēs sēžam...
Jā, kur gan es paliku?
- Teorētiķe. Tors paņem jūsu galda
biedres pusizdzerto glāzi...
- Kritiķis. Pilnīgi pareizi —
Paņem to
Un saka:
— Būsim kā bērni,
Kas rokā, tas mutē!
Izdzer to un runā tālāk.
Apmēram tā:
— Mīlie mietpilsoņi,
Jūs, kas te nīkstāt,

Kā nīkst nesēji uz stacijas perona,
Lielāku nesamo gaidīdami.
Tā jūs gaidāt,
Kad parādīsies kāds ar smagāku
nošu paku.
Lai pagrābtu to kā paunu
Un aiznestu kaut vai uz elli.
Apmēram tā.
Teorētiķe. Neticami.
Kritiķis. Tomēr fakts.
Teorētiķe. Bet tas tik sen, tik sen.
Vēsturniece. Pirms desmit gadiem.
Teorētiķe. Kā pārmainīties gan var
cilvēks!

Kafejnīcā ienāk Munda.

Edmunds. Munda!
Munda. Tu vēl šeit?
Edmunds. Gaidīju divas stundas.
Munda. Zināju, ka tu gaidīsi.
Edmunds. Zināji un nenāci?
Munda. Jā.
Edmunds. Vai tas ir pareizi?
Munda. Ja tev nepatīk, ka atnācu...
Edmunds. Munda!
Munda. Varu apsēsties pie cita gal-
diņa.

*Katrs apsēžas pie sava galdiņa. Mūzika
spēlē. Parādās Tors. Viņam rokā pudele.
Viņš pieiet pie kritiķu galdiņa.*

Tors. Atvainojiet, dārgie pilsoņi,
Jūs te nīkstat
Kā makšķernieki Nīlas krastā,
Kas ar mazo āķīti grib izvilkēt kro-
kodilu,
Es esmu piepūšamais krokodils
Bez gaisa.
Vai jūs zināt,
Kādā lugā ir teikts par makšķernie-
kiem:

— Tie sēž auklas galā,
It kā gaidītu nāvi.
Āmen!

Nerunāsim par drūmām lietām.

*Viņš lej savas pudeles saturu kritiķu kafi-
jas tasītēs.*

Būsim kā bērni —
Kas rokā, tas mutē... .

Munda. Edmund!
Edmunds. Munda!

Viņi sasēžas kopā.

Edmunds. Kaut kas ir jādara!
Munda. Noteikti!

Viņa iet pie Tora.

Klau, Tor,
Jums kaut kas jauks —
Vai jūs nepacienātu arī mūs?
Tors. Jūs?

Ā, jūs esat satikušies!
Cik labi tiem, kas satiekas
Kā divi kuģi ostā;
Bet tas, kurš grib bez atliekas
Veikt jūru, iebrauc postā.

Skaists pantīns.
To sacerējis kāds mans draugs,
Patiesībā paziņa, jo draugu man
nav.

Brīnišķīgs cilvēks... .

Munda. Nāciet pie mūsu galdiņa!
Tors. Jūs,
Vienīgā, kas kaut ko saprot no mū-
zikas.

Atļaujiet pasūtīt jūsu gaumei... .

Viņš dodas pie mūziķiem.

Munda. Mums viņš neklausīs.
Edmunds. Jādabū Kaspars.
Kurš ies?

Munda. Es eju.
Tas gan būtu jādara tev,
Bet — vienalga,
Tu tikmēr, kā vien mācēdams,
Aizkavē Toru.
Tā būs pareizāk.

Munda prom.

Tors. Mūziķiem.
Dziesmu par liko gurķi!

Mūziķi uzsāk priekšspēli.

Kritiķis. *Papētījis tasītes saturu.*
Tas taču ir franču konjaks.
Teorētiķe. Varbūt nogaršosim?
Vēsturniece. Man nav iebildumu.

Dzied.

Tors. Reiz dzīvoja viens gurķis zaļš
Un tomēr nelaimīgs,
Jo bij viņš zaļš un ieapaļš,
Bet vienā galā liks.
Vai tas var būt,
Vai tas var būt,
Ka bij viņš zaļš un ieapaļš.

Mūzika turpina starpspēli.

10. A I N A.

Rozes istaba.

Vidaga ievēd Rozi.

Vidaga. Te jūsu istaba, Roze.
Roze. Paldies!
Vidaga. Patīk?
Roze. Ļoti!
Vidaga. Te jūsu atslēga.
Roze. Paldies!
Vidaga. Tā slēdz mājas durvis.
Istabām atslēgu nav.
Roze. Es redzu — nav.
Vidaga. Šai pašā korpusā
Ir bibliotēka,
Kas atvērta vienmēr,
Jo bibliotekārs —
Esam visi.

Roze. Paldies, paldies!
Vidaga. Ar labvakaru!
Roze. Ar labvakaru!

Vidaga aiziet.

Roze. Varbūt iekārtoties?
Kur es likšu apaļo galdiņu
Jeb trīsstūraino?
Kurā stūrī?
Hal!
Nudien, es iekārtošos.

*Viņa izņem no somiņas savas nedaudzās
lietas.*

Glāze ar nolauztu peku,
Kas jādzērs līdz dibenam,
Vai arī
To nemaz nedrīkst rokā ņemt. . .
Noliek glāzi. Piekļauvējusi ienāk Vidaga.

Vidaga. Te būs viena sega. . .
Un tad vēl —

Roze. Kur atrodas pirts,

Mājas komandants
Un medicīniskais punkts. . .

Vidaga. Aizmirsu pateikt —
Rīt, kā ik svētdienu,
Klubā koncerts.
Rīt kaut kas sevišķs —
Komponista Tora radošā atskaite. . .

Roze. Noteikti ieradīšos.

Vidaga. Ja gribat,
Vēlāk varam aiziet kaut kur.
Kaut vai pastaigāties.
Es arī esmu viena
Sovakar.

Roze. Saprotu.
Jūs to sacījāt bez īpašas līdzjūtības
Vai pienākuma pārslodzes pret mani.
Jūs sacījāt tik īsti,
Cik vien spējāt,
Arī viena
Jūs esat tāpat kā es.
Un tāpēc, ka jūs mani nevainojat,
Pateikšu netaisnodamās —
Es Kasparu jums neatņemu.

Vidaga. Milā
Atņemt nevar.

Roze. Man atņēma.

Vidaga. Sen?

Roze. Sodien
Man atņēma Toru.

Vidaga. Toru?
Nu sāku jaust —
Es esmu vainīga,
Es Toram pateicu
Par Kasparu un jums.
Nu saprotu. . .

Roze. Par Kasparu un mani?
Tad nu gan ir temats!
Ko tad jūs pateicāt?

Vidaga. Ko Kaspars bij tam slēpis.

Roze. Es jautāšu tāpat kā jūs —
Vai milā
Noslēpt var?
Un vai var trešais vainīgs būt,
Kad divi šķiras?

Vidaga. Kāpēc tad
Jūs pirmīt Kasparam uzbrukāt?
Un savas sāpes dūsmās pārvērstās
Izgāzāt
Pār viņu un pār mums?

Roze. Tas bija pirmīt.

Vidaga. Jūs tomēr mīlat Kasparu.

Roze. Nemūžam!
Jūs mīlat viņu,
Un es zinu,
Viņš atgriezīsies reiz pie jums,
Es jums viņu atdošu —
Viņš atgriezīsies!

Vidaga. Klusējiet, Rozel!
Jūs nedrīkstat!
Es Kaspars neesmu,

Un jūsu jokus ciest
Man pacietības nepietiek.
Jūs klusējiet!
Vēl viens vienīgs vārds —
Un tā jau nelietība būs.
Jūs pārāk lutinātā,
Ar augstsirdības dāvanām
Še nešķiedieties —
Tām nav seguma!
Jūs,
No dabas pārdevīgi izrotātā,
Jūsu mēle ir notrīta spoža,
Puisiešu asprātības atsitot
Un tur izlietojot
Kādreiz augstskolā sarausto izglītības virspusi,

Ar kuru jūs
Kā ar auklā piesietu bumbiņu
mētājaties,

Baidoties pazaudēt to

Un palikt beša,
Jo sirds
Jums izglītota nav.
Tā asins vien dzinusi
Un dzen pa jūsu dzīslām,
Vēl šodien
Katrā piesitienā
Jums vienu vienīgu vārdu
Ausīs dudinādama:
Es, es, es, es. . .

Un tā bez gala
No dzimšanas līdz šitai stundai.

Roze. No dzimšanas līdz šitai stundai. . .

Cik dzēlīga
Un sievišķīga atmaksa
Par to, ka apvainoju Kasparu.
Paldies!
Es cienu jūs par to.
Jūs mani nīstat,
Un es pieņemu šo meitenīgo naidu,
Jo tā ir labāk
Nekā salti smaidot draudzēties.
Paldies!
Es cienu jūs par to.
Ardievu!
Rīt manis nebūs vairs
Uz jūsu tilta,
Kur ļaudīm dzīslās rit
Ne asinis,
Bet kaut kas cits.
Šķiet — ūdens
Tas arī nav.
Ardievu!

Vidaga. Kā gribat.
Sveiki!

Prom.

Roze. Tā,
Nu es atkal savācu savas lietas
Un eju ar tām.
Ar spoguli šo,
Kas manu seju rāda. . .
Spogulīt, spogulīt, saki drīz,
Kas ir visskaistākā uz zemes šīs?
Tu klusē. . .
Tu runā, rādīdams
Šo svešo seju.
Vai tā ir mana?
Un šīs rievīņas,
Šīs grumbas —

Vai tās ir tiešām manas?
 Paskaties —
 Viena pie paša mutes kaktiņa. . .
 Kur tu radies?
 Vai no pārlietu smaidīšanas?
 Nē, nē —
 Ja mēģina smaidīt,
 Tā aizmūk.
 Bet te zem acīm
 Jau ir pamatīgas vagas.
 Kā jūs radāties?
 No rūpēm?
 Par kuru cilvēku,
 Par kuru lietu,
 Par kuru sapni
 Es esmu rūpējusies?
 Ha, ha —
 Kad sieviete pārbauda, vai vēl spēj
 Kādu sev paklausīgu darīt. . .
 Es gribēju rūpēties par tevi, Tor,
 Gribēju tev paklausīga būt,
 Bet nu es atkal savācu savas lietas,
 Savācu glāzi,
 Savācu divas bildes,
 No kurām viena mātes seju rāda. . .
 Cik dziļas grumbas —
 Vai tās aiz rūpēm
 Par mani?
 Bet otra. . .
 To otru —
 Patiešām — lieku bagāžu nevajag
 pieturēt,

Kad kuģim ir sūce,
 Kad laiks nemierīgs
 Un neviens nav tuvumā,
 Kas palīgā steigtos.
 Lieko bagāžu —
 Pāri bortam!

Viņa saplēš otru fotogrāfiju.

Mierīgi, mierīgi, mierīgi,
 Kājas izstiept un rokas gar sāniem,
 Ūdens pats tevi uznesīs augšā. . .
 Nu esmu viena?
 Tik mana sirds
 Ar katru reizi dobjāk izsit vienu
 vārdu:

Es, es, es, es. . .

Ai!

Vidaga, Vidaga!

Nāc!

Un es tevi lūgšu,

Es pirmo reizi mūžā kaut ko
 lūgšu —

Ar savu naidu

Nedzen mani prom

No savas upes un no sava tilta.

Es vienu dienu biju tur,

Un tā bija mana skaistākā diena!

Neliec aiziet man

No Illārija, kurš kā salāts maigi
 zaļš,

No motorista, kas man uzsauc —
 haul!

No Venta, kurš man nesaka nekā.

No tiem, kas sacīs vēl tik daudz. . .

Viņa salikst elsās. Kāds klauvē.

Roze. *Ļoti mierīgi. Iekšā!*

*Ienāk Illārijs ar mazu trijstūrīgu galdiņu
 un ziediem.*

Illārijs. Vai var?

Roze. Var.

Illārijs. Jūsu jaunajai istabai —
 Lūdzul!

Roze. No kā?

Illārijs. No kaimiņiem.

Roze. Pateicos!

Sēdieties kaut kur, Illārij,

Tur ir viens krēsls.

Illārijs. Pateicos!

Neatnācāt. . .

Ļoti vēlējos jūs redzēt.

Roze. Paraugieties!

Nupat neesmu glīta.

Illārijs. Jūs laikam. . .

Piedodiet!

Roze. Sēdiet, Illārij.

Esiet cieņiņš

Un draugs.

Illārijs. Jūs laikam. . .

Roze. Jā,

Es pētīju grumbas savā sejā.

Bet labi, ka jūs atnācāt.

Nez kāpēc

Man kļuva mazliet vieglāk.

Jūs laikam esat tāds cilvēks. . .

Illārijs. Roze,

Es neesmu labs cilvēks.

Roze. Nu, nu?

Illārijs. Roze,

Es teikšu jums,

Kopš ieraudzīju jūs,

Man šķita, ka jūs iemīlējis esmu.

Jūs smējāties par to,

Bet manas jūtas tāpēc neatsala,

Un man joprojām šķita. . .

Sakiet, Roze,

Vai cilvēkam ir tāda tiesība?

Roze. Jā, tāda viņam ir.

So tiesību es pati esmu devusi

Cilvēkam. . .

Illārijs. Nu sastopu jūs noskumušu,

Ne vairs tādu,

Kā mūsu sarunā no rīta,

Kā pirmoreiz,

Kad ieradāties jūs uz tilta.

Un, lūk —

Redzēdams jūs citādu,

Vairs nezinu, ko lai saku.

Man jūsmas nepietiek,

Ko iepriecināt jūs.

Bet tas,

Kurš nespēj mīlēt noskumušu,

Laikam nemīl?

Roze. Kurš nespēj mīlēt to,

Kas tevi apvaino,

Tas nemīl.

Klauvē. Ienāk Kaspars.

Kaspars. Roze,

Tu gribot doties prom. . .

Nu, lūk —

Bez garām runām —

Nekur tu neiesi,

Tu rītu būsi darbā.

Un kaut vai tāpēc,

Ka tavi papīri ir mūsu kantorī.

Vienalga —
Tu būsi.
Roze. Kaspar...

Ienāk Munda.

Munda. Labvakar!
Kaspar,
Nāc steidzīgi,
Mēs tevi gaidām...

Kaspars. Kur?
Munda. Kafejnīcā.

Jā — patiesi.
Tors ir tur.
Viņš nespēlē,
Viņš nespēj spēlēt,
Ākstās,
Un tie vairs nav nekādi joki.

Rīt viņa koncerts...

Ej,
Saņem viņu aiz elkoņa —
Tu to vari.

Kaspars. Es?

Rozei.

Varbūt tu?

Roze. Es eju.

11. AINA.

Celtnieku klubs.

Uz paaugstinājuma divas klavieres. Tors spēlē solo partiju, pie otrām klavierēm viņu pavada pianists — Tora biedrs no kafejnīcas. Klausītajos tilta ļaudis un trīs mūzikas kritiķi.

Tors beidz.

Klusums.

Tad aplausi. Tie nebeidzas, bet Tors vairs neparādās.

Vidaga. Draugi,
Varētu runāt tūlīt,
Es varētu pavisam īsi —
Ja te stāvētu Tors,
Es noskūpstītu viņu.
Bet autors nozudis,
Viņš jāsameklē.
Tātad —
Pēc dažām minūtēm
Atsāksim.

Telpā sevišķa kustība nerodas. Daudzi vēl nupat dzirdētā iespaidā. Priekštelpā sastopas Tors un Kaspars.

Kaspars. Kurp?

Tors. Es atnācu,
Es izdarīju visu, ko tu liki.
Atkal tu —
Vecākais.
Es paklausīju vakar
Tevis atsūtītajai Rozei
Uz vārda.
Gāju mājās kā jērs,
Šodien
Mani pirksti klausīja man,
Un visi bij apmierināti,
Sveikil!

Kaspars. Neaizturēšu,
Bet, tevis pulcināti,

Tur daudz ļaužu sēž
Un gaida.

Tors. Es visu dzirdēju, ko viņi teica,
Bez viena vārda.
Es jutu to, kad spēlēju,
Un man bij labi.
Man bij ļoti ļoti labi, Kaspar.
To vārdiem nevar pasacīt,
To ausīm nevar sadzirdēt,
To jūt,
Un tas ir galvenais.
Es tagad zinu, kā man tālāk veidot sāktu.

Nekas neapstāsies, Kaspar,
Tev nebūs otrreiz Roze jāsūta
Mani glābt.

Es eju darīt.
Un jums jau arī nebij garlaicīgi.

Tātad —
Esam līdzīgi.

Kaspars. Ne tava darba dēļ —
Tas jau ir;
Ne šo ļaužu dēļ —
Tie sapulcēsies atkal rīt,
Bet Rozes dēļ
Tev jāpaliek.

Tors. Es redzēju arī Rozi,
Viņa sēdēja,
Varbūt viņai patika;
Viņa klausījās
Tāpat kā citas meitenes;
Kā jau klausās mūziku,
Ja to vispār klausās.

Kaspars. Tu neredzēji it nekā.
Bet Roze sēdēja starp daudzajiem
Viena pati
Un tomēr kopā ar visiem,
Caur šo kopumu
Simtkārt asāk
Tavā mūzikā sevi sajuzdama.
Viņas platās acis
Ar smalku miglu pārklājās
Un aiz šī plīvura
Raudāja neredzamām asarām.

Tors. Kā tu to zini?

Kaspars. To vārdiem nevar pasacīt,
To acīm nevar saredzēt.

Tors. Tu viņu mīli.

Kaspars. Jā.
Es pārāk stipri mīlu,
Lai spētu palikt malā,
Nesaprazdams, kas te notiek,
Tā kā tu.

Nāk Vidaga.

Vidaga. Tor,
Meitenes pat nespēja
Tev pasniegt mūsu ziedus.
Ej!
Tors dodas atpakaļ lielajā telpā.

Vidaga. Kaspar,
Šai Tora darbā,
Kas skāra mani, tevi, Rozi,
Kas skarbi satrauca un klusi
uzrunāja

Visus mūs,
Ir kāda jauna, nedzirdēta skaņa.
Tā ir tava ne vairs jauneklīgā drauga

Pirmās mīlas

Istā skaņa.
 Vai tu sadzirdēji to?
 Kas p a r s. Vidaga,
 Jau pirms divi vakariem
 Es teicu tev,
 Ka cilvēka sirds
 Vai smalki nostiepta tērauda
 Stīgu skaņās
 Es vienmēr jūtu un dzirdu.
 Jutišu un sadzirdēšu
 Tieši to pašu,
 Ko tu.
 Vid a g a. Bet Roze viņu nemīl.
 Kas p a r s. Vai tu to saki man?
 Vid a g a. . .
 Vid a g a. Es zinu,
 Ko tu tagad gribi teikt —
 Tu gribi sacīt —
 Es necīnos par mīlu,
 Bet par cilvēku.
 Vai jā?
 Kas p a r s. Jā, jā.
 Vid a g a. Tu gribi sacīt to,
 Lai mierinātu Toru, mani, sevi.
 Bet nedari to, draugs.
 Nedari to šovakar,
 Kad istu mūziku spēlē,
 Iesim!
 Tur gudrāki ļaudis nekā mēs
 Izlems,
 Kā īsti saprast šīs skaņas.
*Abi dodas lielajā telpā. Mūzikas teorētiķe
 jau ir savā vietā.*
 Teorētiķe. Draugi,
 Mums, kritiķiem,
 Ir liels prieks padisputēt par mūziku
 Tieši jūsu auditorijā.
 Te, man šķiet,
 Saruna var izvērsties interesantāka
 Nekā mūsu pašu mājās.
 Tātad —
 Jaunais —
 Nu varbūt ne gluži gados,
 Bet pēc muzikālās darbības —
 Jaunais komponists Tors jau ilgāku
 laiku
 Sava konservatorijas profesora
 vadībā
 Strādā pie programatiska koncerta
 orķestrim
 «Uz tilta».
 Darbs vēl top,
 Bet šāda atskaite kopā ar tiem,
 Kas iedvesmojuši komponistu,
 Teikšu —
 Ļoti interesanta.
 Tēma —
 Ļaudis ceļ tiltu,
 Blakus
 Kāds cilvēks uz tilta
 Starp divi pasaulēm,
 Starp jā un nē — jauno un veco
 krastu.
 Ļoti interesanti.
 Par šodien dzirdēto gribas teikt —
 Komponists ir uz pareiza ceļa.
 Krustcelēs nostādītā varoņa
 pārdzīvojumi
 Pārlicina.
 Īpaši patīk

Vidus daļā,
 Kas iecerēta kā klavieru solo —
 partija
 Ar dziļu smeldzi,
 Bet ļoti vienkārši tvertā
 Milas tēma.
 Tai blakus ar sevišķu spēku izceļas
 Celtnieku meitenes gaišais tēls.
 Ļoti interesanti.
 Un te man gribas teikt —
 Draugi,
 Mēs jūs iepazīstinām ar mūziku,
 Mums atkal savukārt
 Gribas iepazīties ar jums.
 Un, lūk,
 Droši vien šī meitene,
 Čaklā darba darītāja —
 pirmrindniece,
 Meitene ar zelta rokām,
 Kuras dzīvais paraugs iedvesmojis
 komponistu,
 Ir jūsu vidū.
 Varbūt viņa sēž tepat?
 Tāpēc iepazīsimies ar viņu
 Un tieši tā turpināsim
 Tik interesanti sākt sarunu.
 Lūdzu!

Klusums.

Vid a g a. Vienas tādas varones
 Mūsu vidū nav,
 Esam daudzas,
 Un Tors mūs mīl,
 Kā mīlam viņu.
 Kritiķis. Atļaušos. . .
 Mana kolēģe ievādīja sarunu
 Nepareizā —
 Es teiktu, nesmalkjūtīgā gultnē,
 Parunāsim labāk
 Par dažām muzikālās uzbūves
 problēmām,
 Kas man šķiet. . .
 Vēsturniece. Nē, nē,
 Mēs sākam ļoti labi.
 Meitenes kautrējas, bet mūs
 Tomēr interesē jūsu ļaudis,
 Labākā meitene, piemēram,
 Kuras balsi un sirdi
 Mēs Tora skaistajā darbā dzirdam.
 Ļoti gribētos
 Viņas pašas balsi
 Šai zālē dzirdēt.
 Roze. Vai var?
 Teorētiķe. Lūdzu!
 Roze. Tā esmu
 Es.
 Teorētiķe. Tas ir interesanti.
 Varbūt jūs pastāstīsiet mums.
 Par savu darbu,
 Par saviem nodomiem.
Klusums.
 Vents. Pietiekl
 Mūsu viesi,
 Cienījamie mūzikas ļaudis, teica,
 Lai pieceļas pirmrindniece.
 Piecēlās Roze.
 Pietiekl
 Vid a g a. Vent, Vent,
 Tu — uztraucies.
 Es pirmo reizi redzu.

Vents. Jā!

Esmu uztraucies.
Ja vakar
Roze pūlējās apvainot mūs
Ar savu stāstu par morāli,
Tad mēs to sapratām —
Tas izvirda no viņas
Aiz kaut kā apvainota viņā pašā.
Pie tam šais vārds
Sava daļa patiesības arī bij.
Mēs truli neesam,
Mēs klusējām,
Jo sapratām.
Bet šodien
Es saku — pietiek!
Tu vari pasmieties par mums,
Jo rīt mēs atkal tiksimies.
Un tad tu vairāk nesmesies,
Bet nedzen jokus te ar Toru,
Kurš savu mūziku
Un savu dvēseli
Mums atver.

Saucieni. — Pareizi, Vent!
— Smieties var citur!
— Lai iziet ārā!
— Turpināt pārrunas
Bez Rozes!

Pianists. Vai atļausit man —
Dažus vārdus
Par Tora mūziku.

Vidaga. Mēs tiešām
Gribam kaut ko dzirdēt vēl
Par mūziku.

Pianists. Šķiet,
Cienījamā mūzikas teorētiķe
Iztulkoja pārāk tieši
Dažus Tora muzikālos tēlus.
Mūzikā tā nemēdz būt.
Varbūt citās mākslās var —
Esmu tikai pianists.
Un Tora mūzika man patīk,
Tā ir laba,
Tā ir liela māksla.
Un, ja tam visam ir kāds sakars
Ar Rozi —
Tad paldies!

Munda. Jūs runājat par mūziku.
Esmu ģeoloģe,
Bet mūziku es saprotu tā —
Tajā klausoties,
Cilvēks sabangojas,
Kļūst tīrāks;
Labu mūziku klausoties,
Nevar melot;
Tā ir dota,
Lai mēs asāk, skaidrāk
Izjustu un atšķirtu viens otru.
Ja divi naidnieki sēž,
Kur patiesu mūziku spēlē,
Viņi tai brīdī niknāk nīdīs viens
otru

Un draugi
Karstāki draugi kļūs.
Tāpēc —
Ja te ir par Rozi runa,
Es saku tā —
Klausies, Roze, šai mūzikā,
Klausies, kāda tu neesi,
Jo šis skaņas mums vēstī —
Cik lielam vajag cilvēkam būt.

Tors. Vai drikstu?...

Tas darbs ir veltiīts jums,
Kas ceļat tiltu.
Un, ja tur pavid spēks —
Tas spēks ir jūsu.
Bet ne no spēka vien
Mēs pastāvam,
No vājā arī
Un no sāpēm.
Tas vājais,
Ko spēks uz augšu sauc,
Ir mans,
Bet sāpes nāk no Rozes.
Lūk, šis trīs stīgas —
Spēks
Un vājums,
Kas sāpēs jaunā spēkā pāraug, —
Šis stīgas savā mijā
Ir mans darbs.
Un tajā dzīvo arī Roze.
Tāpēc nepārmetiet viņai,
Ka tā savu daļu,
Kas tai pieder,
Še aizstāvēja savā nabadzībā.
Jūs esat bagāti,
Jums darbs un tāli plāni,
Rozei pagaidām
Tik pieder skaņas šīs —
Un cilvēks negrib atdot, kas tam
pieder,
Kaut tā ir cerība,
Kaut arī pirmās darba dienas rīts...

*Aplausi. Tad vispārēja čala. Pēc brīža
priekštelpā iznāk Tors, viņam seko Roze.*

Roze. Paldies tev, Tor,

Es gaidīju,
Ka tu to pateiksi.
Kā es to gaidīju!
Un paldies,
Ka tu teici — sāpes.
Tu saproti —
Mans loks ir nostaiģāts,
Un piedod —
Tev ir sāpes.
Varbūt arī man...
Tu biji pēdējais,
Pie kā es lūkoju vēl patverties
Šai ilgā skrējienā,
Kas veda prom
No sevis pašas.

Tors. Un no Kaspara!
Nu loks ir noslēdzies
Turpat, kur iesākās...

Nāk Kaspars.

Roze. Kaspar,

Kad es biju maza,
Man vecmāmiņa dāvināja kamolu,
Kam pašā vidū ietistīts
Bij kaut kas skaists
Un ļoti dārgs.
Lai pie tā piekļūtu,
Vajadzēja adīt.
Bet tur bija kaut kas dārgs un
skaists,
Man traki gribējās to rokā turēt,
Es neadīju,
Bet ātri ātri tinu kamolu
Un guvu kodolu.

Tik prieka nebij vairs
 Par dāvanu.
 Nu atkal reiz mūžā man top dots
 Šis mirklis,
 Kas sevī kaut ko dārgu
 Un ļoti lielu slēpj.
 Un atkal gribas
 To ātri ātri rokā turēt,
 Jo man jau trīsdesmit
 Un gaidīt laika nav.
 Bet tu man, Kaspar,
 Ceļā aizstājies,
 Postīt neļaudams
 Šo neiegūto guvumu.
 Vai tev vēl ir

Tā cietā baltā lapa,
 Ko tu reiz atnesī?
 K a s p a r s. Tās man vairs nav.
 R o z e. Tai vajag būt!
 Lai acis sūrst,
 Lai pirksti tirpst,
 Mēs vilksim pirmo taisni
 Uz šīs lapas.
 Tad otru —
 Līdz tās kopumā
 Tik garas kļūs
 Kā vecmāmuļas pavediens.
 Varbūt mēs tomēr piekļūstam
 Pie dārgākā, kas mums ir dots.
 Jo mums ir tikai trīsdesmit.

Akācija

CECILIJA DINERE

*Logam tikams liegi baltais glāsts,
 Likst man logā akācijas zieds
 Tā kā maiguma un mīlas pārpilns stāsts,
 Kas nekad no prāta neiziet.*

*Roku devīgu man pasniedz koks,
 Zara trīsās maldās saules stars.
 Ziedu ķekari pie rūtīm plok —
 Tā kā baltu, siltu putnu bars,*

*Kas no tālēm atsteigušies šurp,
 Labas vēstis atnesuši man
 Un vairs nelaidisies it nekur,
 Tiem aiz loga smaržās jāiztoan.*

*Zars ar ziedu acīm gaišajām
 Tā kā draugs, kas visas domas min,
 Veras mani saprotošs un rāms,
 Grib, lai izgaist sirdī rūpju svins*

*Un lai tā tik ļoti viegla kļūst
 Kā šis mākonītim līdzīgs zieds,
 Kas ar gaismu manā logā plūst
 Un ko vēji zemē nenoliec.*

*Tā kā uzticīga drauga glāsts
 Rūtīm glaužas akācijas zieds,
 Tā kā maiguma un mīlas pārpilns stāsts,
 Kas nekad no prāta neiziet.*

Ābele

Vai dzirdēji, kā ābols zālē krit?
Cik smagi ābols krit no kokā
Un kā to paceļ kāri bērna rokas —
Vai dzirdēji, kā ābols zālē krit?
Vai koka asinis šai sārtā augli spīd?
Un saules sārtums?
Vislabākais, ko sakrājis ir koks
Ik rīta spožos vārtos,
Vislabākais.
Krit āboli kā sarkans lietus,
Krit ābols pēdējais,
Drīz visi augļi zālē viz.
Vislabāko no sevis

koks ir atdevis —

Un tas ir viss.

Ar savām sulām

katru augli dzirdījis,

Kā sārtās spuldzēs koks ir liesmojis.

Nu tagad nodzisis,

Stāvo tumšs tas rudens vēju varā,

Pret puteņiem,

pret vētrām iziet karā.

Vislabāko no sevis koks ir atdevis —

Un tas ir viss.

No cikla «Nepabeigtās vēstules»

JANIS GROTS

Jaunajai Jemenai

... Nabadzīgu beduīnu noplukušas, nodriskātas tellis,
Zaru arkli vēl tie paši kā pirms gadu tūkstošiem,
Primitīvās akās negaršīgs un pasāļš ūdens,
Ko drikst tauta dzert un pasniegt kamieļiem ...
... Un turpat netālu šinī pašā valstī pilis
Karaļgalmam, prinčiem, cilšu virsaišiem, —
Grezni auto, tēniss, vīns un peldbaseini,
Kā jau piedienas tas istiem vergturiem.
... Tā bij vecā Jemena, kur kontrastos un blakus
Pasakainām bagātībām, izšķērdībai, izpriecām
Bezgalīgā kailā nabadzībā tauta jūgu cieta,
Kamēr vadzis lūza viņas pacietībai, postam, ciešanām,
Kamēr atmaksas un ilgi krātā naida stunda sita, —
Vecā karaliskā Jemena tad paklupa un krita ...

... Jaunā Jemenā!
Tu patlaban esi pirmā,
Visjaunākā, visdrošsirdīgākā,
Kas no Arābijas pussalas zemēm,
No viduslaiku monarhiju tumsonības sprosta
Esi izlauzusies gaismā un brīvībā,
Bet ne vēl pilnīgi pilnīgā,
Tavi bijušie kaklakungi kā rijīgi suņi
Kopā ar robežzemju karaliskajiem vilkačiem,
Kuriem ir bail no tava svaigā gaisa,
Dzenas tev pakal, tavas pēdas vēl osta,
Tavā brāzmainā ceļā cilpas tev taisa.

Jaunā Jemenā!
Tu esi tikai brīvības sākumā pašā,
Ar savu cīņu, ar savu jaunību,
Arī es esmu tikai sākumā
Ar vēstuli tev un tavai nemiera dvēselei.
Tad nu steidzies un ej,
Skurbā ziedoņa dvašā
Uz priekšu, tikai uz priekšu
Ar taisnības ieročiem pilnu riekšu.
Un, ja dažbrīd pietrūkst tev elpas vai ticības sev,
Ja jūties pagurusi,

Paver tad savas dvēseles spoguļus
 Uz Ļeņingradas un uz Maskavas pusi —
 Redzēsi tajos, kā atspid un viz
 Lielais Oktobris,
 Visas cilvēces mūžigos mūžos —
 Pavasara mēnesis.

Un lai tās arī tavējos būtu tāds,
 Kad cilvēka acis, dvēsele uzvaras gaismā
 Uzplaukst, uzdzied un viz
 Gluži kā pasakā puķe, koks vai stāds.

Mātei

Sāku jau vakar rakstīt tev, māt,
 Steidzu pat, tak ar visu steigu tā ij nepabeidzu.
 Bet šorīt, šodien jau daudz kas jauns nācis klāt,
 Nāk un vēl līdz pašam vakaram nāks,
 Taču arī tad nekas viss neapstās — nakts maiņas savas gaitas sāks,
 Un vakarā veiktam atkal kaut ko jaunu liks klāt,
 Lai jau rit dzīvei labāku, bagātāku galdu var klāt:
 Un dzīve aug un briest kā neaptverama graudpilna druva
 Vai kā ražena, milzīga, smaržaina, derīga zāle.
 Nopļauj tu vālu garu un platu, —
 Lūk, raug, kas pār varenu skatu! —
 Atkal priekšā gan tuvu, gan tālu,
 Aug vai sapņos jau zied
 Jauna, vēl skaistāka druva un zāle.

Iznāk tā, kā dzied krievu dzejnieks,
 Viņš dzied, ka mūsu dzīvei esot aiz tāles tāle...
 Un, ja jau nu esmu ierunājies par tālēm un dzejnieku,
 Tad pāris rindas par tiem diviem, kurus tu varbūt mazliet atcerēsies.
 Par viņiem tev šo to stāstīju jaunībā savā —
 Par Majakovski un Jeseņinu.

Jāpiebilst, ka tie ne vien turas,
 Bet pieņemas slavā, kā tāla ceļa vējā pieaug un izplešas buras.
 Šogad tos abus zvaigžņu tālēs bija paņēmuši sev līdz
 Mūsu kosmosa lidoņi — Nikolajevs un Popovičs.
 Kosmonauti ir brīnišķīgi cilvēki ar cēlām, jūtīgām dvēselēm.
 Viņi prot dzīvot, mīlēt un strādāt ne vien virs zemes un debesīs,
 Viņi ceļo arī pa grāmatu pasaulēm
 Un zin, kā tu sacītu, no galvas izdziedāt vai noskaitīt jaukas dziesmiņas.
 Sevišķi tuvi tiem esot abi tie divi.

Tad nu viņi pavizinājuši savās daudztoņu izjūtās kosmosā
 Majakovska dzejas drosmi tās tēraudcietajā zaigumā
 Un Jeseņina lirismu tā ziedošu cerīgu maigumā.
 Pašam man atvasarā palaimējās pabūt pie Blaumaņa Ērgļos,
 Savā laikā tā sauktais laipnīgais Braku kungs, —
 Nezin kāpēc viņu bija iesaukuši par kungu,
 Tur jābūt aklam, lai neredzētu, —
 Kad turpat blakus pareizi bilda:
 Kas šis par kungu,
 Ne dzer, ne pīpo, bet parādos līdz kaklam,
 Šis kādreizējais parādu ipašnieks, kā mēdz teikt,
 Jā, tagad stāv stingri uz kājām
 Ar visām savām atjaunotajām mājām.

Tikai viena ķibe — nav viņam glābiņa no ciemiņiem daudzēm,
 Laikam tādēļ viņš, kā Ērgļu ļautiņi joko,
 Sācis ar pārdomām saldām un sūrām braukāt pa jūrām.
 Jā, patiesi viņam par godu ir kuģis, kas nes viņa vārdu,
 Jo zina Padomju Latvijas ļaudis,

Ka viņš arīdzan savos darbos ir tautas godu paudis.

Un tad vēl Ērgļos, agrākās muižas parkā,

Nejauši satiku tavu jaunības draudzeni.

Šķiroties dikti piekodināja, kad es tev rakstot,

Tad no šās ar lai pieliekot labas dienas,

No Lizes, no Saulišu Lizes.

Abas tak senseņās dienās pie viena saimnieka gājušas

Pagrūtā darbā un paskopā maizē,

Valkājušas manas mātes darinātās vīzes,

Manis paša tad gan vēl nebijis,

Es esmot nācis šai pasaulē pastalu laikā.

Savukārt es apprasijos, sak, ko ta Lize tagad dara?

Kā dzīvo? Un kur?

Viņa pamāj roku: — Tepat aiz parka, — tur, ekur tur —

Tai baltajā mājā, invalidu namā.

Paraugos, skatos, bet vairāk gan pašā Lizē.

Ši, tu sacītu, uzpucējusies, kā ne pazīt.

Kurpes lai smukas. Košs lakatiņš-galvā kā tauriņa spārns.

Ja tu, māt, redzētu Lizi un to, kas Lizei,

Nudien Tev izspruktu atkal pa savai vīzei —

Nu lielmāte kas lielmāte, nu parkā ...

Todien debesu kupolā mirgoja saule.

Šķirāmieš. Te kā no zila gaisa it kā silts

Lietutiņš saskrēja acis. Tāds maziņš nieks.

Bet dziļi līdz sirdij. Un tad pēkšņi tur blakus

skumjām uzdziedēja prieks, tad —

Miļo, labo māt! ... Tu biji klāt ...

... Bet, bet viss reiz pāriet. Pārejoši arī visi mēs paši.

Jāiet, jāaiziet kur kuram.

Paliek, mūžīgi dzīvo tik tauta, tās darbs.

Tāpat paliek kura katra

cilvēka darbs, ja vien tas derīgs, labs.

Ja tas palīdz klāt tautas dzīvei galdu

Ar laicīgiem labumiem, ar garīgiem daiļumiem.

Tev, māt, un Blaumanim pie galda

Ši jau bija,

Un tagad Lizei tur ir nopelnīta sava daļa.

Ļauj šoreiz tavā vārdā teikt:

— Lai svētīta ir Padomjzeme devīga un zaļa! ...

... Aiz tāles tāle — — —

Bet vai es pagūšu notikt no jaunības tāles

Līdz kādai tālākai, jaunākai tālei?

Saulrieta gados — šodien, rīt, parīt? ...

Saki man reiz vēl kā bērnam,

ko un kā man vajag darīt? ...

Atvasarai

Vēl debesis zilgas
Teo, mana atvasara,
Vēl mani most ilgas —
Tām biroju vara.

Tās sauc mani, dzenā
Gan jaunības tālē,
Gan bērnībā senā,
Kur apvāršņi bālē.

Tās darbā sauc dzīvot
Vēl rītdienai
Un sirds burām plīvot
Līdz nezināmai

Tai stundai un mirklim,
Kad apstāsies pulss,
Kad smiltis pār irkli
Un irējam guls.

Vēl debesis zilgas
Teo, mana atvasara,
Vēl mani most ilgas —
Tām rītdienas vara.

Caur rudeniem cauri,
Caur ziemām tās ies,
Ne ziemeļa auri,
Nedz ledus tās sies.

Pār gadiem ies sirmiņiem,
Par dziesmu tās kļūs
Un spārnos ar pirmiem
Ciruļiem būs.

Daudziem un vienai

Cik atnāk vēstuļu? Vai maz vairs skaitīt tās? ...
Klus daudzi draugi, biedri daudzās kapsētās,
Kas ciņās krituši vai zuduši bez vēsts,
Tak viņu gaišais tēls nav manā miņā dzēsts
Kā paša atspīdums no tālēm, viņām dienām tām,
Kad visi jauni bijām, sapņojām un cerējām.

Cik atnāk vēstuļu? Vai maz vairs skaitīt tās? ...
Klus daudzi draugi, biedri daudzās kapsētās,
Un vienā kāda brīnumdaiļa balss un būtne dus,
Par kuru dzejnieki un visas lakstīgalas klus,
Jo tā tik dzidra bij, ko vārdos nepateikt,
Kā sākums skaists, ko atkal sākt un mūžam nepabeigt.

Tos saules lēktus, siltos matu viņus gribas allaž noskūpstīt,
Kas reiz pār acīm plūda man un teica:

Mosties, draugs! Tūlit, tūlit ...

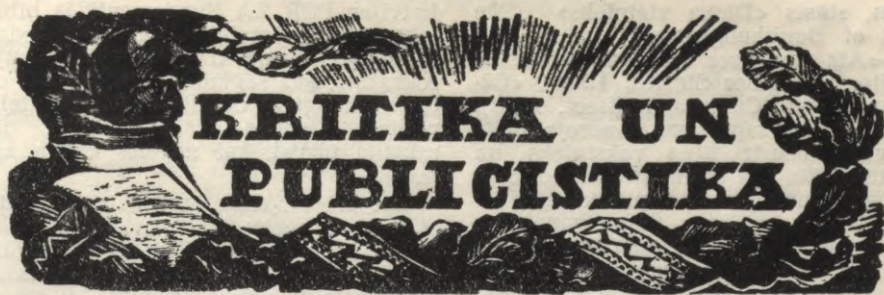
Atjaunotne

Vai tev piedzima jaunas acis un sirds,
 Ka tu pasauli šodien citādi redzi?
 Zeme — tā pati, saule — tā pati mirdz;
 Tikai tu pats — citādi kvēlo un dedzi!

Tikai, citādi sapņodams, pats tu ej:
 Ne par zvaigznēm vairs, milu vienīgo, laimi —
 Darba sviedrus par cilvēces nākotni lej,
 Krāšņā plaukumā vedis kas ļaužu saimi.

Vai tev piedzima jaunas ausis un prāts,
 Lai tu dzirdētu taisnību jaunu un istu?
 Brīves plašumos trauksies, tās pasargāts,
 Atmezdams gadsimtu šaurību nīstu.

Tāpēc tev piedzima jaunas acis un sirds,
 Jaunas ausis, kam pasaules viesma.
 Tavai dvēselei jaunotnē jāatdzimst —
 Jāskan, kā skanēja tava ilgu dziesma!

KRITIKA UN PUBLICISTIKA

LITERATŪRVĒSTURISKAS PIEZĪMES PAR ANDREJU UPĪTI

KĀRLIS EGLE

Ikvienam latviešu literatūras pazinējam un draugam mūsu dienās skaidrs, ka Tautas rakstnieka Andreja Upīša monumentālo literāro figūru nekas vairs nevar aizēnot. Tik dziļi viņš ieaudzis ar savu daiļradi, ar literatūrzinātnisko darbu, ar spilgto rakstnieka cīnītāja personību latviešu tautas dzīvē, kultūrā, tautas revolucionārās domas veidošanā un attīstībā. Mēs varam paraudzīties uz kuru pusi gribēdami, varam sekot notēloto varoņu gaitām un likteņiem romānos, stāstos, novelēs, lugās, sekot viņa paša domai, viņa atziņām literatūrzinātniskos un literatūrvēsturiskos darbos, publicistikā, — mēs visur sastapsimies vaigu vaigā ar viņu. Tik patstāvīgs un īpatnējs Andrejs Upītis savā jaunrades, savā Padomju Latvijas literatūras pamatlicēja pasaulē, kas nu ir labi pazīstama jau arī ārpus Padomju Latvijas, ārpus Padomju Savienības robežām.

Domājot par šo tālo, slavas pilno nostaiģāto ceļu, gribas atzīmēt vienu otru momentu, kas dižo meistarū iepriecinājis vai skumdinājis, sarūģtinājis.

*

Savā laikā kopā ar citām mana brāļa Rūdolda Egles (1889.— 1947.), Andreja Upīša tuva drauga, grāmatām pēc brāļa nāves es nodevu Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Misiņa bibliotēkai, tagadējai Zinātņu akadēmijas Fundamentālās bibliotēkas Misiņa latviešu literatūras nodaļai grāmatu «The best Continental short Stories of 1923/1924». Grāmata šīs bibliotēkas fondos arī glabājas. Pirms gandrīz 40 gadiem Bostonā, Amerikā, klajā laistajā krājumā iespiesta arī Andreja Upīša novele «Zelta trepes» (The golden staircase). Tas ir viens no pašiem pirmajiem Andreja Upīša darbiem, kas tulkots angļu valodā un tālu izplatījies tautās, kas lieto šo valodu. Krājuma piezīmēs (422. lpp.) par Andreju Upīti sniegtas arī īsas biogrāfiskas ziņas, ka viņš dzimis 1877. gadā, Padomju varas laikā 1919. gadā darbojies Rīgā par mākslas

un kultūras vadītāju (komisāru), pēc tam kādu laiku uzturējies Padomju Krievijā. Tad pārnācis atpakaļ Latvijā un turpina savu literāro darbu. Viņa jaunākā grāmata ir «Metamorfozas» (1923.), no kuras tad arī ņemta novele «Zelta trepes». Pēc noveles «Zelta trepes» pamatmotīva, kā zināms, veidota komēdija «Kaijas liidojums» (1926.).

Cik atceros, noveles parādīšanās izdevumā, kas angļu valodas lietotājas tautas iepazīstina ar Eiropas lielo un mazo tautu, to starpā arī latviešu rakstnieku darbiem, buržuāzijas varas gados Andrejam Upītim sagādāja zināmu gandarījumu, jo viņš pats nebija par to rūpējies, lai viņa darbs nokļūtu šai izdevumā.

Tam, kā viņa novele nokļuva tālajā aizjūras zemē uzņēmīgā buržuāziskā izdevēja Ītona rokās, ir sava priekšvēsture. Ītons oficiāli bija lūdzis Eiropas valstu ārlietu ministriju piepalīdzību, lai varētu iegūt labākos īsos prozas daiļdarbus, kas pēdējā gada laikā publicēti. Latvijā šāds lūgums izpildīšanai bija nodots literatūrvēsturniekam Teodoram Zeifertam, kas pie darbu izvēles kopā ar citiem pieaicināja arī mani.

Pārskatījuši pēdējā 1922./1923. gada literāro ražu, apsverot visus par un pret, ko izteikusi kritika, nosūtīšanai krājumam izraudzījāmie: Rūdolda Egles ieteikto Andreja Upīša noveli «Zelta trepes» un no citiem — Jāņa Ezeriņa «Rožainais ēzelis» un Jāņa Akuratera «Nāve». Tie visi bija šai gadā publicēti sacerējumi un, pēc mūsu atzinuma, labākie šai gadā. Nekādu iebildumu nebija arī no citiem rakstniekiem. Un tā visi trīs izraudzītie darbi arī uzņemti un iespiesti minētajā krājumā, kaut gan no vairākām citām zemēm bija uzņemti tikai pa vienam darbam, jo krājumā ar savu rakstnieku darbiem reprezentējās daudzas toreizējās valstis: Austrija, Beļģija, Čehoslovākija, Dānija, Holande, Igaunija, Itālija, Norvēģija, Polija, Somija, Vācija, Zviedrija u. c.

Ja tagad, padomju laikā, Andreja Upīša daiļproza iznāk arī angļu valodā, pie-

mēram, stāsts «Dieva vietnieks» (The Priest of Bunguhghama)¹, noveļu krājums «Aiz paradīzes vārtiem» (Outside Paradise and other Stories, 1959), «Cēloņi un sekas» (Cause and Effect, 1957), tad tas ir labi saprotams. Andrejs Upīts taču visu mūžu ir bijis rakstnieks un literatūrzinātnieks cīnījies par sociālismu, par komunismu, kapitālistiskās iekārtas balstu ārdītājs. Tagad viņa darbiem pavēries brīvs ceļš tautā. Bet tolaik, kad valdošā buržuāzija šepat savā zemē neuzticējās Andrejam Upītim, tas bija citādi.

Tagad Andrejs Upīts pazīstams jau tālu aiz savas dzimtenes robežām ne vien Eiropā, bet arī tālajās austrumu zemēs — Ķīnā, Indijā, Korejā u. c. Francijā par viņu cildinoši runā ievērojamais komunistiskais rakstnieks un publicists Luijs Aragons. Tā 1955. gadā lielajā laikrakstā «Les lettres françaises»² viņš franču lasītājus iepazīstina īpašā apcerē ar Andreja Upīša dzīvi un darbu. «Latviešu padomju literatūrā centrālā figūra ir Andrejs Upīts, dzimis 1877. gadā, viens no Padomju Savienības lielākajiem rakstniekiem, kura romāles un jaunākie romāni «Zaļā zeme» (Terre verte), «Plaisa mākoņos» (Edaircie entre les nuées) iemantojuši dziļu atbalsi padomju tautā. Runādams par pēdējo izcilo darbu romānu «Plaisa mākoņos», Tautas rakstnieks Vilis Lācis 1952. gadā izsakās, ka latviešu literatūrā, izņemot Raini, mēs nevaram saskatīt otru tādu figūru, ko varētu salīdzināt ar Andreju Upīti. Upīša darbu nozīme jau sen pārsniegusi latviešu literatūras robežas. Viņa darbi ir vērtīgi ieguldījums padomju kultūras bagātību krātuvē un līdz ar to visas pasaules kultūrā.»

Turpat tekstā attēls — Andrejs Upīts Skrīveros kolhozā «Zaļā zeme». Zem attēla paraksts: «Lielais latviešu rakstnieks Andrejs Upīts Skrīveros Ogres rajonā 1949. gadā divām kolhoza «Zaļā zeme» kolhozniecēm ieraksta vēltījumu sava romāna «Zaļā zeme» eksemplāros.»

Pavisam citādā gaismā parādās Andreja Upīša dzīve un literārais darbs buržuāziskās Latvijas apstākļos, kur viņš izcieš spaidus un pat vajāšanu. Jau pašā sākumā, pārnākot 1920. gadā no Padomju Krievijas, viņš tūlīt nokļūst Centrālcietumā. Taču arī šajos smagajos cietuma apstākļos viņa literārā aktivitāte nav apstājusī, viņš nav turējis rokas klēpī. Taisni cietumā ir aizsākti, sarakstīti vai pabeigti vairāki izcili viņa daiļdarbi. Minēsim šeit kaut vai tikai tos, kuru rokrakstus Andrejs Upīts nodevis Misiņa bibliotekai un kas glabājas tagadējās

Latvijas PSR ZA Fundamentālās bibliotēkas Misiņa latviešu literatūras nodaļā. To starpā noveļu krājuma «Vēju kauja» rokraksts, kas saglabājies ar visiem cietuma zīmogiem un atzīmēm; tad lielais romāns «Ziemeļa vējš», no kura daļa rakstīta turpat, kur noveles «Vēju kauja».

Bet arī turpmāk buržuāziskajā Latvijā apstākļi nebija tādi, par kuriem rakstnieks varētu jūsmot. Pārāk asi kapitālistiskās iekārtas pretrunas un nebūšanas dūrās acis un prasīti notēlojot, gan parādītu, lai tās atsegtu literatūrā un publicistikā. Andrejs Upīts nevarēja klusēt, viņš nesaudzīgi atmaskoja, kritizēja un apkaroja tās, gan tieši notēlojot, gan parādīdot asās satiras gaismā. Tāpēc bieži vien brīva publicēšanās iespēja bija ierobežota. Bija laiks — diktatūra (1934.—1940.), kad viņš bija spiests slēpties aiz pieņemta vārda — Oļģerts Kurmis vai aiz dažādiem iniciāļiem. Pat Luijs Aragons savā jau minētajā rakstā, par Andreja Upīša dramaturģiju runādams, to atzīmē. Tāpat kā Rainis, viņš saka, Upīts ir arī dramatisks rakstnieks. Viņa satīriskā komēdija «Apburtais loks» (Le cercle enchanté) sarakstīta jau vairāk nekā pirms 20 gadiem, tai bijuši lieli panākumi agrāk Latvijā, bet 1934. gadā pēc fašistiskā apvērsuma to aizliedza. Bet ne tikai šādi atsevišķi darbi, smagi cieta arī lieli kapitālizdevumi, kādus Andrejs Upīts bija pasācis un sagatavojis kopīgi ar Rūdolfu Egli.

Andrejs Upīts labi sapratās ar Rūdolfu Egli gan literatūrā, gan sabiedriskajā darbā, gan Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta vadībā. Tāpēc, runājot par Andreju Upīti, dažkārt jārunā arī par Rūdolfu Egli. Tikai ar viņu saskanīgu sadarbību varam izskaidrot tādas paveiktus kapitālizdevumus, kāda ir «Pasaules rakstniecības vēsture» (1.—4. sēj., 1930.—1934. g.). Par šī izdevuma pasākšanu sevišķi pacilāts bija grāmatizdevējs Ansis Gulbis (1873.—1936.), kuram Andrejs Upīts allaž stāvēja tuvu. Pasaules rakstniecības vēsture A. Gulbim jau sen turējās izdevniecības plānos. Kad pirmais mēģinājums — nodot lasītāju rokās Jāņa Asara (1877.—1908.) sagatavotu «Vispārīgo pasaules rakstniecības vēsturi» — (1907. g.) bija beidzies neveiksmīgi Jāņa Asara traģiskā likteņa un pārāgrās nāves dēļ, Ansis Gulbis nerimās, līdz beidzot Andrejs Upīts un Rūdolfs Egle uzņēmās lielo darbu sagatavot. Tiktāl viss nu bija labi, un vēsture 1930. gadā burtiņu pa burtiņai sāka iznākt, iemantojot vispārīgu, nedalītu piekrišanu progresīvi noskaņotās lasītāju aprindās. Bet vēstures pēdējā — 4. sējuma klajā laišana iekrita jau pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma. Šis sējums un reizē ar to arī viss izdevums Ulmaņa režīma laikā dabūja smagi ciest: nodaļu «Latviešu literatūra» izņēma no sējuma kā pārāk sociālistisku. Pats

¹ Grām.: 25 Stories from the Soviet Republics. (Designed by Dmitry Bistr). Moscow, Foreign Languages Publishing House, (b. g.), p. 469.—487.

² VII. La lumière Baltique. Par Aragon. (Suite de L' article d'Aragon). (Baltijas mirdzums). Nodaļa: La Lettonie sort du cercle enchanté. — Les lettres françaises, 1955, Nr. 559, p. 8.

Andrejs Upīts par to vairākkārt piezīmē, ka nodaļa «Latviešu literatūra» Ulmaņa diktatūras laikā 1934. gadā pēc Alfona Franča denunciācijām par komunistiskām idejām noliegta un no sējuma izņemta.³ Tikai izdevums lielā mērā jau bija paspējis izplatīties tautā, iemantojot nedalītu piekrišanu un atzinību, jo abonentiem, kādu bija ļoti daudz, tas bija nācis rokā pirms A. Franča denunciāciju publicēšanas. Padomju Latvijas literārā mantojuma fondā šis izdevums pelnīti ieņēmis goda vietu kā vērtīgs ieguldījums literatūrvēstures laukā, ko izmanto un turpmāk izmantos jaunatne un zinātnieki.

Lasītājiem un literatūrpētniekiem, mums liekas, būs interesanti zināt, kādus apcerējumus šai kapitālajā darbā devis Andrejs Upīts, kādus Rūdolfs Egle un citi autori. Sazinoties ar Andreju Upīti un ievērojot viņa norādījumus un piezīmes, varam atzīmēt sekojošus Andreja Upīša rakstus «Pasaules rakstniecības vēsturē».

Pirmais sējums. 1930.—1931.

Indiešu literatūra, 16.—72. lpp., pavisam 57 lappuses.

Babiloniešu-asiriešu literatūra, 77.—90. lpp., pavisam 13 lpp.

Eģiptiešu, koptu literatūra, 91.—113. lpp., pavisam 22 lpp.

Semītu literatūra, 114.—136. lpp., pavisam 22 lpp.

Arābu literatūra, 216.—237. lpp., pavisam 21 lpp.

Persiešu literatūra, 238.—260. lpp., pavisam 22 lpp.

Turku literatūra, 261.—275. lpp., pavisam 14 lpp.

Armēņu literatūra, 276.—288. lpp., pavisam 12 lpp.

Gruzīņu literatūra, 289.—297. lpp., pavisam 9 lpp.

Grieķu literatūra (tragēdija un komēdija), 361.—396. lpp., pavisam 36 lpp.

Grieķu literatūra (romāns), 433.—441. lpp., pavisam 9 lpp.

Grieķu-latīņu kristiānisma literatūra un Bizantijas laikmets, 531.—633. lpp., pavisam 103 lpp.

Otrais sējums. 1931.—1932.

Provansas dzeja, 3.—31. lpp., pavisam 29 lpp.

Itāliešu literatūra, 32.—226. lpp., pavisam 194 lpp.

Franču literatūra (no nodaļas «Klasiskais laikmets»), 325.—616. lpp., pavisam 290 lpp.

Trešais sējums. 1932.—1933.

Angļu literatūra (no nodaļas «Puritānisms un restaurācijas laiki» līdz noda-

ļai «Amerikāņu rakstniecība»), 76.—302. lpp., pavisam 226 lpp.

Vācu literatūra, 364.—624. lpp., pavisam 260 lpp.

Ceturtais sējums. 1933.—1934.

Holandiešu literatūra, 3.—28. lpp., pavisam 25 lpp.

Zviedru literatūra, 84.—120. lpp., pavisam 37 lpp.

Krievu literatūra, 153.—368. lpp., pavisam 215 lpp.

Poļu literatūra, 375.—424. lpp., pavisam 50 lpp.

Dienvidslāvu literatūra, 425.—456. lpp., pavisam 31 lpp.

Ungāru literatūra, 511.—535. lpp., pavisam 25 lpp.

Rumāņu literatūra, 536.—543. lpp., pavisam 7 lpp.

Jaungrieķu literatūra, 544.—552. lpp., pavisam 8 lpp.

Somu literatūra, 553.—592. lpp., pavisam 40 lpp.

Igauņu literatūra, 593.—628. lpp., pavisam 35 lpp.

Latviešu literatūra (sākot ar nodaļu «Vēlinie romantiķi un pirmie realisti»), 706.—840. lpp., pavisam 138 lpp.

Atskaitot apceri par lietuviešu literatūru (629.—665. lpp.), ko sniedzis tagad pazistamais, tolaik vēl gados jaunais Kostas Korsaks (dzim. 1909. g.), un par latgaliešu rakstniekiem (840.—849. lpp), ko rakstījis St. Belkovskis (1902.—1941.), viss pārējais Rūdolfa Egles sarakstīti. Rūdolfs Egle devis sekojošus rakstus.

Pirmais sējums. 1930.—1931.

Primitīvās formas, 3.—15. lpp., pavisam 12. lpp.

Dravīdu literatūras, 72.—76. lpp., pavisam 4 lpp.

Ķīniešu literatūra, 137.—215. lpp., pavisam 78 lpp.

Grieķu literatūra, 299.—360. lpp., pavisam 64. lpp.

Grieķu literatūra (vēsture, filozofija, retorika), 397.—432. lpp., pavisam 36. lpp.

Romiešu literatūra, 442.—530. lpp., pavisam 88 lpp.

Otrais sējums. 1931.—1932.

Franču literatūra, 227.—324. lpp., pavisam 98 lpp.

Spāniešu literatūra, 617.—691. lpp., pavisam 75 lpp.

Portugāļu literatūra, 692.—705. lpp., pavisam 14 lpp.

Trešais sējums. 1932.—1933.

Angļu literatūra, 3.—76. lpp., pavisam 73 lpp.

Amerikāņu literatūra (Koloniju rakstniecība), 305.—363. lpp., pavisam 61. lpp. utt.

³ Latviešu literatūras kritika. Rakstu kopojums. 4. sēj. (1918.—1940.) Buržuāziskās Latvijas periods. 1. grām. Sakārtojuši A. Grigulis un V. Austrums. Rīgā, 1960., 449.—455. lpp.

Ceturtais sējums. 1933.—1934.

Dāņu literatūra, 29.—83. lpp., pavisam 54 lpp.

Norvēģu literatūra, 121.—152. lpp., pavisam 32 lpp.

Ukrainu un Baltkrievu literatūra, 368.—374. lpp., pavisam 6. lpp.

Cehu un slovaku literatūra, 457.—510. lpp., pavisam 54 lpp.

Latviešu literatūra, 666.—705. lpp., pavisam 39 lpp.

*

Vēl viens lielāks izdevums, kas tika pasākts pēc «Pasaules rakstniecības vēstures», diezgan cieši saistījies ar Andreja Upīša vārdu, proti: Viljama Šekspīra Kopoti raksti. Jau pašā pirmajā sējumā bija jānāk divām Šekspīra lugām Andreja Upīša tulkojumā: «Veltas pūles milā» un «Maldu komēdija». Paredzēta bija arī viņa turpmākā darbība šajā pasākumā. Taču viss izbeidzās ar pirmo sējumu. Tāpat kā ap «Pasaules rakstniecības vēsturi», Andreja Upīša denuncētāji un vajātāji, buržuāziskās varas trabanti nerimās,

kaut arī vienu no Andreja Upīša tulkotajām lugām — «Veltas pūles milā» Rūdolfs Egle aiz piesardzības bija jau ņēmis uz sava vārda. Nevarēdami šeit piekļūt tieši pašam Andrejam Upītim vai arī atklāti «aizliegt» Šekspīra rakstu izdošanu, viņi bija panākuši nerakstītu spiedienu uz izdevniecību, kas tad atteicās turpināt Šekspīra Kopoto rakstu izdošanu. No tiem 1938. gadā iznāca tikai pirmais sējums.

Tie bija tikai lielākie izdevumi. Bet bija arī mazāki, par kuriem Andrejs Upīts kā autors dabūja izjust smagus spaidus. Kā zināms, tas bija laiks, kad viņam vispār nebija lielas iespējas publicēties ar savu īsto vārdu. Tomēr nekādi spaidi nelīdzēja, dziļā rakstnieka vārdu no latviešu literatūras nevarēja izdzēst, un viņa mūža darbu nekas nespēja aizēnot. 1940. gadā nodibinoties Padomju Latvijai un it sevišķi padomju dzīvei pēc Lielā Tēvijas kara atjaunojoties un uzplaukstot, Tautas rakstnieks Andrejs Upīts pacēlās atkal visā savā augumā un tauta viņam uzgavilēja kā savam lielākajam vārda māksliniekam, kas jaunajā dzīvē iet drošā kopsolī ar viņu.

VĒSTURE UN MŪSDIENAS

N. ZADORNOVS

Grūti atrast mazāk piemērotu vietu vēsturiska romāna iecerēšanai nekā jauncelājamo pilsētu Komsomoļsku pie Amūras.

Un grūti atrast mazāk piemērotu personu šāda romāna rakstīšanai nekā jaunu cilvēku, kurš atbraucis uz Komsomoļsku, kuram apritējuši divdesmit septiņi gadi un kurš līdz tam strādājis laikraksta redakcijā un par vēsturi nekad sevišķi nav interesējies...

Mans tēvs dzimis Krievijas vidienē, viņa priekšteči bijuši kroņa (dzimtbūšanai nepakļauti) zemnieki, mana vectēva tēvs strādājis par mežsargu. Vectēvs devies uz pilsētu, uz Penzu peļņā. Tēvs piedzimis tur, mācījies reālskolā, viņam labi pačevusies matemātika. Izglītības turpināšanai trūcis līdzekļu, tāpēc viņš nav spējis realizēt savu nodomu, nav kļuvis par inženieri, taču tēvam laimējies dabūt stipendiju Kazanā Veterinārmedicīnas institūtā, viņš beidzis to un arī bakterioloģijas kursus Pēterburgā. Tēvs visu savu mūžu nostrādāja Krievijas nomaļajos lopkopības rajonos, kļuva par labu speciālistu liellopu mēra, Sibīrijas mēra, mutes un nagu sērgas apkarošanā.

Mana māte bija skolotāja meita, beigusi ar zelta medaļu Penzas ģimnāziju un sieviešu kursus Pēterburgā.

Es uzaugu Aizbaikālā, Čitas pilsētā, mežu un kalnainu stepju novadā. Apgabalā ziemeļos — taiga, kurā raka zeltu un medija kažokzverus, lai gan bērnībā par to tiku vienīgi dzirdējis. Novada dienvidu stūrī apdzīvo zemkopji un lopkopji, kuru vidū, it īpaši Ķīnas un Mongolijas robežas tuvumā, kazaku nocietinājumu līnijā bija daudz bagātnieku, kuriem piederēja milzīgi lopu bari. Ļaudis runāja, ka bagātnieki līgā nemaz nezina, cik lopu viņiem esot, un bieži vien kļūdoties par vairākiem tūkstošiem.

Mana labākā drauga, īsta sibīrieša brāļi bija mednieki, lai gan ar medīšanu sev maizi nepelnīja. Jutos pārsteigts, ka viņi visu prot paveikt pašī: uzcirst māju, apkalt zirgu, izliet lodes un skrotis, uztaisīt apavus, pašūt kažoku, nošaut medī-

jumu, salabot bisī. Un ar visu to viņi bija un palika inteligenti pilsētnieki.

Otrs mans tuvākais draugs bija Aizbaikāla apgabalā trimdā izsūtīta poļa mazdēls. Viņa tēvs un brāļi strādāja par kalējiem un tikās gandrīz vienīgi ar saviem amata brāļiem un zemniekiem, kas ieradās pilsētā.

Daži desmiti dekabrīstu kapu kopiju, dažas viņu uzceltas ēkas, vairākas īpatnēji būvētas baznīcas un retumis kāds budistu klosteris — tas bija viss, kas milzīgajā Aizbaikāla novadā brīžiem pievērsa domas vēsturei.

Toties tur bija daudz slavenu klinšu, kalnu virsotņu, strauju un dzidru upju, daudz ezeru, kur pavasaros un rudenos atpūtās lieli gājputnu bari. Pilsētas apkārtmes mežos — veselīem lēveņiem dažādažu garšīgu ogu un sēņu.

Reiz tēvs kādā vasarā aizsūtīja mani paciemoties pie mūsu paziņas, ārsta, kurš strādāja Sibīrijas mēra apkarošanas stacijā. Stacija atradās ielejā, kalnu pakājē, un aizņēma veselu kvadrātkilometru, kas gluži kā cietoksnītis apzogots ar augstu un stipru koka sētu. Aiz tās — laboratorijas, dzīvojamās mājas ar dārziņiem. Tur veica pētījumus un izgatavoja serumus.

Stacijā turēja labus zirgus, un man retumis atļāva aizjāt pie sava matemātikas un fizikas skolotāja, kurš vasarās dzīvoja verstis divdesmit no stacijas sādža, priežu sila vidū, kur atradās arī minerālūdeņu avoti, ko tolaik neviens vēl neizmantoja. Jāšus bija jātiek pāri straujai upītei, kas pēc lietus gāzēm vienmēr brāzmaini pārplūda.

Pilsoņu kara gados Aizbaikāla apgabals, kurā dzīvoja kalnrūpniecības strādnieki un kareivīgi kazaki, tie nodarbojās arī ar medniecību, kļuva par ļoti spēcīgas un plašas revolucionāro partizāņu kustības novadu. Tiku redzējis vairāku tūkstošu lielas jātnieku vienības ar papahām galvā un sarkanām saitēm ap pledurknēm.

Taču mani nesaistīja Aizbaikāla nova-

da «eksotikā». 1925. gadā, piecpadsmit gadu vecumā, atklājās, ka man ir aktiera dotības, un, beidzis vidusskolu, kur biju aktīvists un rošīgs sabiedrisko pasākumu dalībnieks, sešpadsmit gadiem apritot, kļuva par profesionālu aktieri. Tolaik tas notika ļoti vienkārši.

Varbūt pārāk agrā aizraušanās ar teātri bija iemesls tam, ka vēlāk novērsos no skatuves mākslinieka gaitām.

Daudz braukāju un kopā ar teātriem apceļoju vairākus apgabalus. Pamazām nobriežams, sāku saskatīt, ka dzīvē sastopami daudz spilgtāki un dažādāki raksturi nekā uz skatuves. Es, kas īstenībā biju izaudzis un veidojies starp trijām skatuves sienām, sāku tiekties pēc dzīves un nevis teātra iespaidiem, lai gan dramaturģija palikusi man mīļa uz visu mūžu.

Urālos, kur meži un kalni atgādināja dzimto Aizbaikāla novadu, es atstāju skatuvi un — pēc savu biedru ieskatiem — izdarīju vislielāko apgrēcību. Teātris aizbrauca, bet es paliku strādāt vietējā laikraksta redakcijā.

Jaunā dzīve mani aizrāva. Īstais mēness, kas mirdzēja virs Urālu kalniem, bija nesalīdzināmi skaistāks par papes mēnesi uz skatuves. Apbraukāju zelta raktuves un redzēju, kā skalo īstu zeltu. Nokāpu šahtās, jāšus devos mūžamežu biežokņos.

Rūpniecās vēroju, kā plūst čuguna strumes. Pa martenkrāšņu «actiņu» varēja redzēt, kā tērads mutuļo līdzīgi verdošam pienam. Aiz biežajām krāsns durvīm plosījās sārti rudās liesmas. Lielie, smagnējie tēraudlējēji, gluži kā no akmens blūkiem cirsti, darīja savu darbu, uzlikuši cepures ar platām malām un piekarinājuši pie tām zilas brilles.

Lietuvē ikviens cilvēks šķita īpatnējs gan pēc izskata, gan pēc rakstura. Labprāt rakstīju par viņiem strādnieku avīzē. Tolaik valsts liktenis bija atkarīgs no darba ražīguma, un partijas un sabiedrības uzmanība pievērsās strādniekiem. Tas pilnīgi sakrita ar manām paša interesēm.

Par kādu tēraudlējēju publicēju vairākus aprakstus. Viņa lielajā dzimtā bija daudz dažādu raksturu, gluži kā Ostrovska lugā.

Vēlāk šis tēraudlējējs kļuva par izcilu aktivistu, un viņu ievēlēja par PSRS Augstākās Padomes deputātu.

Reiz vēlā rudenī, naktī īsi pirms svētkiem, līdz kaulam izsalies, slapjām kājām, jāšus aizkļuvi līdz lielai Urālu sādžai — tas bija zelta ieguves rajona centrs.

Nojājis no kalna un sasniedzis zelta raktuves direktora māju, veltīgi izklausījos. Visi kaut kur aizgājuši. Nejutos vesels. Ielas otrā pusē mazā, vecā eciņā spīdēja uguns, bija dzirdamas balsis, duņķa grīda, skanēja mūzika. Piekļauvēju pie gaiša loga. Balsis aplusa. Pēkšņi durvis atsprāga, dārza vārtiņi atvērās,

un uz ielas izsteidzās vesels bars zelt-raču spilgtos kreklos.

Mani ievada mazajā mājā gluži kā ciemiņu. Tovakar tiku tikām vēroju brašās, liksmās, aizraujošās dejas un dzirdēju daudzas tautas dziesmas. Šādos brīžos izjutu sevišķi lielu interesi par tautas dzīvi. Kādas te bija sejas, kādas bārdas, cik izteismīgas acis! Cik daudz spilgtuma valodā, cik daudz trāpīgu vārdu, atjautīgu izteicienu! Cik liegi vaibsti spēcīgajām, jaunajām mātēm, kuru atvasītes, rindā saliktas, dusēja lielajā istabā platajās zemnieku gultās.

Senos laikos šajā ciemā bijusi rūpnīca, kurā lielgabali lieti arī Pugačovam. Viņa no daudzajām turienes dzimtām cēlusies no Pugačova ārlaulības dēla. Atamana pēcnācēji vēl tagad sveiki un veseli, taču uzvārdu gan viņi neesot guvuši no Pugačova. Par to man stāstīja gan toreiz, gan arī vēlāk, pēc divdesmit gadiem, kad atkal ierados pasērst Urālu dienvidos.

... Divdesmit sešu gadu vecumā, Ufā strādājot, aizbraucu korespondenta gaitās pavērot, kā veicas jaunās naftas pārstrādes rūpniecības būvdarbi. Bija pavasaris, milzīgajos mežos pie Belajas upes plauka liepas. Gāršā daļa koku izcirsti, ierikoti ceļi, celtņu sarkanie tērauda karkasi dieņu no dienas slējās augstāk.

Bieži ierados šajā jaunceltnē. Tur sastapu savu nākamāo sievu. Viņa strādāja avīzes redakcijā, jaunā, vēl īsti nepabeigta namā, kur stipri oda pēc cementa un svaiga apmetuma. Šīs smaržas sajūtot, liepas un nule ierikotus baltus ceļus ieraugot, vēl tagad uznirst atmiņā manas jaunības krāšņākās dienas.

Aizritēja vēl viens gads, un mēs, šoreiz abi kopā, devāmies no Maskavas uz jaunu pilsētu Tāļajos Austrumos, pa daļai pakļaudamies tolaik valdošajai trauksmei, pa daļai personīgu iemeslu dēļ.

Mana sieva pirmoreiz devās pāri Urāliem un bažīgi raudzījās cauri aizsalstošajiem vagona loģiem.

Kā sibīrietim Tālie Austrumi ar savām jūrām, ostām, mežiem man vienmēr bija šķituši noslēpumaina, «apsolitā» zeme. Arī pirms tam vairākkārt tiku bijis Vladivostokā, reiz pieredzēju arī taifūnu, vēroju ostā okeāna kuģus. Tālie Austrumi mani valdzināja vairāk nekā Melnās jūras piekraste un tās kūrvietais vai galvaspilsētas valsts vidienē. Šīs simpātijas mani mīt vēl tagad.

Tātad braucām jau pa Amūru. Bija rudens. Veja brāzmās upe šķita zila. Sopkas klāja sniegi. Spilgtā rudens saule iekrāsējusi mežus sarkanus.

Komsomoļska 1937. gadā bija topoša pilsēta. Taigas izcirtumā rindās virknējās vienādas divstāvu mājas, ielās rēgojās milzīgi, pūkiem līdzīgi izgāzti celmi, iet varēja tikai pa šaursliežu dzelzceļu stadiņām. Tie bija ierikoti baļķu pievešanai no taigas.

Apkārtne kalnu grēdas, cirvja neskar-

ti ciedru, lapeģļu biezokņi un līdzās četri kilometri plata Amūras straume. Likumā upes viņējais krasts savus desmit kilometrus tālu. Visu, par ko bērnībā biju tikai dzirdējis, tagad vēroju savām paša acīm. Dzīļi taigā cēla veselu pilsētu, cilvēkiem pavērās mūžameža noslēpumi. Saule pirmoreiz skāra augsni, no kuras bija aizvāktas gadu gadiem trupējušās kriticalas.

Upē lāgiem plosījās negantas vētras, tā plūda uz okeānu un lika domāt par okeānu tāpat kā tolaik jau uzceltās kuģu būvētavas ellīņi, kurus vērojām pa mūsu istabas logu.

Laikam jau visi šie iespaidi, pieskaitot vēl to, ko biju salasījis un saklausījis, kļuva par manas daiļrades pamatu.

Vajadzēja tikai sākt strādāt. . .

* * *

Komsomoļskā pārzināju tikko nodibinātā teātra literāro daļu; aktieru trupa bija sakomplektēta Maskavā. Teātra ēka celta no samana ķieģeļiem un atradās turpat starp barakām. Teātris vienmēr stāvēgrūdām pilns. Izrādīja klasiskus un padomju lugas.

Jau pirmajās dienās pēc atbraukšanas jaunatnes pilsētā devos uz laikraksta redakciju. Drīz es tur sadraudzējos ar viesiem.

Pirms Stepanova lugas «Portartūra» inscenēšanas nolasiņu aktieriem referātu par 1904.—1905. gada krievu — japāņu kara norisi, sameklēju grāmatas, kartes par šo karu, iepazīnos ar memuāriem. Komsomoļskā jau tolaik bija laba bibliotēka. Bibliotekāres pienākumus pildīja un man palīdzēja jauna korejiete, kuras vārds bija Kira un uzvārds I.

Reiz redakcijas uzdevumā devos uz Belgo ciematu, kurā dzīvoja nanajieši. Pirms revolūcijas viņus dēvēja par golddiem. Tā ir neliela mednieku un zvejnieku tauta. Pavisam esot tikai kādi desmit tūkstoši nanajiešu.

Autobusā braucu uz tālu jaunceltni, kas atradās pašā Amūras krastā. No galapunkta vēl vajadzēja iet kājām pa ledu. Sals bija stingrs, kādi trīsdesmit pieci grādi, pretim vilka vējš, seju aiztinu ar kaklautu. Mugurā puskažociņš, kājās vatētas bikses, taču jutos tā, it kā būtu izmeties plānā veļā. Soļoju pa gludu kamanu ceļu. Visapkārt sablīvējušies ledus blāķi. Ceļš pieliecās upes labajam krastam. Augstu virs galvas mežiem apaugušas kalnu kraujas. Sastapu suņu vilktas nartas. Priekšējie suņi, mani ieraudzījuši, nikni atņirdza zobus un sāka riet. Vecs nanajietis nolēca no nartām, iesita suņiem ar nūju un pveda tos nost no ceļa, kamēr es tiku garām.

Belgo ciems atradās gleznainā vietā, zemes šaurumā starp upi un ezeru, kas ieslēcās tālu kalnos.

Mednieki tikko bija atgriezušies no taigas, lai mājās nosvinētu Jaungadu.

Klausījos un pierakstīju viņu stāstus. Belgo ciemā iemantoju labus paziņas.

Kopš tā laika gandrīz katru brīvo dienu devos pie nanajiešiem. Reiz sirmgalvjī sāka stāstīt par savu jaunību, par to, kā krievi pirmoreiz ieradusies pie Amūras. Vecie nanajieši, brāļi Jahgoda un Udogo no Samaru dzimtas, bija pirmie, kas ierosināja mani interesēties par mūsu Pilgrim Fathers.

Iecerēju sarakstīt romānu par pirmajiem krievu ieceļotājiem Amūras novadā. Šķita, ka komjauniešus tas varētu interesēt. Ar neremdināmu, gluži neprātīgu kaismī braukāju pa nanajiešu un krievu sādžām un vācu ziņas par pirmajiem krievu ieceļotājiem.

Noiet garu garo gabalus pa aizsalušo Amūru, braukt ar pasta zirgiem, vasarā ceļot laivās, kad, virzoties pret straumi, vajadzēja stūmties ar kārti, tolaik tas man bija tīrais sports. Iemācījos airēt pa nanajiešu modei gan platdibenēs, gan bērza tāšu laivās. Atskārtu, ka rikošanās ar nanajiešu burām ir diezgan vienkārša, un dažreiz nobraucu laivā lielus attālumus. Hungari upes krastā patika vērot, kā udehīši naktīs, skalu līesmām plīvojot, ar žebērķiem dur zivis.

Sastapu daudzus vecus krievu iedzīvotājus, Amūras apgabala ieceļotāju pēctečus. Reiz satiku simt desmit gadus vecu sievu, kas pati bija viena no pirmajām ieceļotājām.

Iztēlē padarīju šīs vecenītes par jaunām meitām, veciņus — par jauniem pušiem pašā spēka plaukumā, citādi tos nevarēju ierindot savas grāmatas varoņos. Romānu gribēju veltīt jaunās pilsētas celtniekiem, no kuriem daudzi tikai pa ausu galam bija dzirdējuši par Amūras novada pagātni.

Tālaika romānu, aprakstu autori un it īpaši kinorežisori, šķiet, pa daļai interesantuma dēļ varen pūlējās, iztēlodami savos darbos Tālo Austrumu vecos iedzīvotājus par budžiem, tautas ienaidniekiem, kontrabandistiem. . . Taču īstenībā novada krievi lielāko tiesu bija pelnījuši, lai pret viņiem izturas ar patiesu cieņu. Arī es sākumā raudzījos uz visu Amūras novadu no šādu gāmatu un filmu autoru viedokļa. Tomēr dzīve drīz vien sagrāva Tālos Austrumus apciemojušo «censonu» izdomājumus. Daudz darba gribas, daudz varoņības piemita ļaudīm, kas apguvuši šo novadu. Viņu nopelnus vajadzēja atzīt.

Romāna «Lielā Amūra» pirmo grāmatu sarakstīju diezgan ātri, vienā gadā. Darbu iespieda Tālo Austrumu žurnālā 1941. gadā, pašā kara priekšvakarā.

Tanī laikā strādāju par Habarovskas radiokomitejas korespondentu, arvien vēl dzīvodams Komsomoļskā. Komandējums apbraukāju visu novadu. Tālie Austrumi pavērās manam skatienam krāšņi jo krāšņi un vareni.

Bet tad priekšniecība bija nolēmusi padarīt mani par redaktoru, lika ierasties

Habarovskā, nosēdināja pie redaktora galda. Tā bija vienīgā diena manā mūžā, kad es pa istam tiku «dienējis».

Atceros, bija ļoti karsts laiks. Pēc darba beigām nebija kur dēties, ģimene joprojām dzīvoja Komsomoļskā; aiz gara laika aizgāju uz cirku. Tur savu prasmī rādīja arī divi vāji estrādes mākslinieki. Taču skatītāji smējās, vēderus turēdami, un es arī. Pabrīnījos par sevi un sapratu, — vienīgais iemesls ir tas, ka, sēdot pie redaktora galda, mani māc garlaicība. Tanī vakarā atskārtu, ka, garlaicības mocīti un arī pēc grūtās, vienmuļās dienas, skatītāji priecājas pat par vājiem estrādes māksliniekiem.

Otrā dienā priekšniecība paklausīja manam lūgumam un atļāva atkal kļūt par ceļojošu korespondentu.

Braucu arī pa Ohotskas jūru, kopā ar medniekiem medīju roņus, kopā ar zvejniekiem zvejoju. Ceļoju arī pa taigu un ar tikpat lielu interesi ieradus rūpnīcās. Tas bija trauksmais laiks. Visu, ko padomju ļaudis darīja, visu viņi darīja fronteī. Tāajos Austrumos mēs vēl atcerējāmies Pirlharboru un gaidījām, ka japāņi atkal sāks kādu jaunu dēku. Un viņi taču nebija tālu. Skaidrā laikā no Habarovskas varēja saskatīt sopkas viņējā, Mandžūrijas krastā, ko tolaik okupēja japāņu militāristi. Dzīvojam uzbrukuma gaidās. Naktīs viss novads bija aptumšots. Armija kaujas gatavībā, un mēs visi zinājām, kas kuram jādara, trauksmei atskanot.

Jau pirms kara iecerēju romānu ciklu, kurā gribēju attēlot, kā Tālie Austrumi pārvērsās no tukšnešaina mežu novada par krievu apdzīvotu apgabalu. Mani valdzināja jūras. Par jauno romānu varoņiem vajadzēja kļūt jūrniekiem.

Jaunā cikla pirmo grāmatu «Mangmu» sarakstīju reizē ar «Amūru» 1941. gada pavasarī, taču šis darbs ilgi netika izdots. . .

Vācu materiālus jaunām grāmatām, apceļoju Sahalīnu, Ohotskas un Japāņu jūras piekrastes. Devos arī dziļi taigā. Tolaik ne vien nanajieši, bet arī nihvi, arī oroči, arī ulči, arī udehieši kļuva par maniem draugiem.

Reiz agrā rītā iesēdos laivā, lai kopā ar veciem nihvu vīriem brauktu pa Ohotskas jūru gar Udas salu uz Amūras līmeni.

Uzvilkām buru, laiva jau slīdēja selgā, kad pēkšņi atskanēja motora pukšķēšana un piebrauca robežsargu kuteris.

Staršina — jauns, glīts puisis — vaicāja, kas braucot un kur braucot, uzprasīja dokumentus. Mēs atradāmies pierobežas joslā.

— Petja, Petja, — aizvainotā balsī robežsargam pārmeta sirms nihvs. Viņš piecēlās laivā kājās, un, apliecību sniedzot, vecā vīra acis ieaigojās, — kad tu kolhozā nāci pēc zivīm, tad gan zināji, kas mēs esam, bet šite, jūrā, tu vairs to nezini?

— Jūs jau nu mēs pazīstam, — samulsis atbildēja robežsargs.

Sniedzu savus dokumentus.

— Biedri korespondenti! — jūrnieks steigšus ierunājās. — Kāpēc jūs braucat viņu laivā, tā taču ir īsta mocība, un kad jūs vēl tiksiet galā? . . . Mēs jūs īsi un aši nogādāsim Langra salā. . .

Puisis pasmaidīja, viņa seja atplauka. Pārkāpu uz kutera, lai gan sirds mazliet iesmeldzās. Gribējās pabraukties kopā ar vecajiem vīriem. Taču izrādījās, ka arī jaunajiem ir ļoti interesanti stāsti, un drīz jau bijām ceļa galā. Bet, tikko ieradāmies salā, — sākās vētra.

Citreiz kādā nanajiešu sādžā Amūras krastā kolhoza priekšsēdētājs — viņš bija iesaukts par Kokoro, tas ir, par Dzērvi — neparasti gara auguma puisietis, gluži kā tagadējie Rīgas basketbolisti, padzirdējis manu uzvaru, kļuva pārlieku laipns. Visu laiku centās man izdabāt. Brīnījos un domāju — vai tikai priekšsēdētājs netur mani par kādu lielu vīru? Bet es jau biju tikai vienkāršs korespondents. . .

Tas notika ziemā Gorjunas upes krastā. Kad, projām braucot, iekāpu kamanās, Kokoro man jautāja: «Vai rakstīsi avīzēs?» — «Rakstīšu,» es atbildēju. — «Vai mūs lielīsi?» — «Lielīšu, jūs taču tik labi strādājat, āre, cik daudz zivju no aizsalušās upes esat izzvejojuši frontes cīnītājiem.»

Kokoro mirkli padomāja un, viltīgi pasmaidījis, iejautājās: «Vai Belgo ciemā esi bijis?» — «Esmu,» atbildēju viņam, «bet sen gan.» — «Vai Vaņku Digaru arī lielīji?» — Skaidri vairs neatcerējos, par kuru Belgo ciema mednieku tiku iespīdis īsu, cildinošu rakstiņu pēc viena no saviem pirmajiem ledus gājieniem. Toreiz man tiešām šķita, ka pusemūža mednieks Ivans Digars ir ļoti krietns vīrs. — «Bet kāpēc jūs tā jautājat?» es savukārt vaicāju priekšsēdētājam. «Vaņka Digars ir mans brālis, un tu viņu salielīji!» — «Jā, liekas tā bija,» pašapmierināti atbildēju. — «Tu rakstīji, ka viņš pārradies no taigas, atvedis nartās sudrablapsas, jenotus, sabuļus, ūdrus, vairākus simtus vāverādiņu. . . un arī ziemeļbriedi? Tā tak tu viņu salielīji, vai ne?»

«Jā, salielīji!»

«Bet pēc tam ieradies medību inspektors un par brieža šaušanu uzlicis Vaņkam tūkstoš rubļu sodu!»

Korespondenci rakstīdams, nemaz netiku iedomājies, ka briežus šaut ir aizliegts!

Komsomoļskā, laikraksta redakcijā, kur visi bija tādi paši iebraucēji kā es, arī neviens nezināja, ka ziemeļbriežus nedrīkst medīt, un rakstiņu iespieda kā cildinājumu. Ak tad tāpēc Kokoro bija tik varen laipns! Priekšsēdētājs baidījās, ka salielīšu arī viņu!

Lai gūtu romāniem nepieciešamos materiālus, vajadzēja izpētīt vietējo iedzīvotāju vecās parašas un pavērot šamaņu

izdarības. Tas viss strauji izzuda. Reiz slavenais šamanis Miška Bali (Aklais) manā klātbūtnē pūlējās izsaukt lietu. Laiks bija ļoti sauss, un apkārtne dega meži.

— Vaļširdīgi sakot, es šamaņu būšanām neticu, — klāstīja mežsargs, — bet tomēr, ej nu sažini, lai jau Bali pamēģina apdzēst ugunsgrēku. Tāpēc arī nolēmām viņu palūgt.

Naktī tiešām sāka līt lietus.

Vēlāk mežsargs stāstīja, ka arī barometrs rādījis laika maiņu, bet šamanis to nojautis pēc kaut kādiem varbūt viņam vienam pašam zināmiem vērojumiem.

No rīta devāmies pie laivām, lai brauktu tālāk. Ceļā sastapām Mišku. Tolaik viņš jau bija kolhoznieks un šamaņa amatam pievērsās tikai retumis.

Viņš izskatījās briesmīgs.

— Miška, vai tev pagīras? — mežsargs jautāja.

— Kāpēc pagīras, nāku no darba!

— Ko tad tu strādāji?

— Prasa kā slim! Mākonis slidēja, āre, tur, es to dzinu šurp, bet šis atkal garām, triecu atpakaļ! Tomēr uzbābūju virsū! — pašapmierināti smaidīja šamanis, kuram viena acs bija akla.

Vakar, posdamies uz šamaņa izdarībām, viņš bija daudz dzēris.

Tas notika pie Gorjunas upes. Mēs braucām četrās laivās augšup, pret kalnu upes straumi, stumdamies ar kārtīm.

Pagīrās Miška izskatījās nožēlojams. Bet vēl nesen viņš bijis Gorjunas kungs un pavēlnieks, apņēmis par sievu sešpadsmit gadus vecu meiteni un, lai visi redzētu viņa spēku un varenību (katrs to rāda īpatnēji, atkarībā no līdzekļiem un stāvokļa), jūdzis jauno sievu nartās kopā ar suniem.

Pirmie Miškas ietekmi sāka graut feldšeris Martinenko un viņa sieva medicīnas māsa Gruša; abi bija atsūtīti darbā uz Gorjunu.

Es labi pazīnu Martinenko. Gorjunas piekrastes taigā tas bija tālu izdaudzīnāts vīrs. Viņa sencis — vecs zaldāts, kurš pēc dienesta gadiem palicis dzīvot Tālaļos Austrumos. Martinenko lieliski prata slēpot, varēja pārļaut nakti taigā visniknākajā aukstumā un allaž mani mācīja, ka lāgu lāgiem vajagot labi iesalties, tad cilvēks vienmēr jūtosies vesels.

Martinenko jau bijis pāri par četrdesmit gadu vecs, kad neklātienē sācis mācīties Medicīnas institūtā, pēc kāda laika viņš to beidzis.

Jaunais mediķis norikots uz Gorjunu, ieradies apmetnē pie Gorjunas grīvas, tur, kur šī upe ietek Amūrā. Nebijis ne slimnīcas, ne ambulances. Nevienš pie krievu feldšera nenācis palīdzību meklēt.

— Padzirdējis, kur ir kāds slimnieks, gāju pie viņa, pasēdēju, aprunājos ar sirdzēju un viņa tuviniekiem, noslaucīju sev seju ar mitru lupatiņu, lai redz, ka es neko nekaitēšu, — stāstīja Martinen-

ko, — taču zāles dzert nanajieši atteicās. Šamaņi viņiem iegalvojuši, ka inde un zāles esot viens un tas pats. Jāpiebilst, ka nanajiešu valodā zāles un indi apzīmē ar vienu vārdu — okto...

Bet ziemā no upes augšteces atsteidzās Zahars Samars, — turpināja Martinenko, — viņa sieva guļot nāves gultā, šamanis nespējot palīdzēt, tāpēc nākot pie krievu cilvēka.

Martinenko devies ceļā ar slēpēm. Trijās dienās abi ar Zaharu sasnieguši viņa būdu. Feldšeris redzējis, ka Zahara sieva ir ļoti slima, un izsaucis sanitāro lidmašīnu. Radinieki negribējuši slimnieci laist projām, Martinenko nepieņēma. Kamēr šie vēl strīdējušies, atskanējusi lidmašīnas rukoņa. Izsteigušies ārā. Uz Gorjunas upes ledus izlikuši signālus. Mašīna nolaidusies. Lidotājs ienācis būdā. Sākusies vaimanāšana un raudāšana. Beidzot Zahars Samars piekritis, bet uzstājis, ka pats lidošot līdzī sievai.

Vājnieci aizveduši uz Komsomoļsku un operējuši.

Pēc operācijas Zahars strikti pasacījies, ka palikšot slimnīcā un neiešot projām ne soli... Slimnīcas darbinieku iebildumus nelicies nemaz dzirdam. Ārsti apspriedušies un nolēmuši paturēt Zaharu slimnīcā par kurinātāju. Savu darbu darīdams, viņš gājis arī sieviešu nodaļā un no gaitēņa, krāsnis kurinot, cauri durvju augšdaļas rūtīm pametis pa skatienam uz savu sievu. Zahars izturējies ļoti neuzbāzīgi. Viņš apmierinājies ar to, ka redzējis sievas smaidu.

Atveseļojusies Zahara sieva, dzīvs palicis arī bērns. Ar to pašu lidmašīnu visa ģimene atvesta mājās. Zahars Samars vēlāk kļuvis par komunistu.

Šamaņiem tas bijis pirmais trieciens. Mišku sieva pametusi un iestājusies komjaunatnē. Nanajiešu apmetnē sākusī darboties skola. Kolhoza priekšsēdētājs Dzjapi atvedis govīs. Ļaudis sākuši mācīties, kā jāstāda un jāaudzē dārzeņi. Uzcēluši slimnīcu.

Skolotājs Valentīns Hangeni, kautrīgs, deviņpadsmit gadus vecs puisis, bija otrais, kas palīdzēja graut šamaņu ietekmi un veco parašu varu Gorjunas krastos. Viņš nekad neklaigāja, neuztraucās. Pieklājīgi smaidīdams, Hangeni Gorjunas apmetnē darīja brīnumus un, patiesību sakot, bija Lejas Halbinas skolas, kurā izglītību ieguvuši daudzi nanajieši, sirds un dvēsele.

Valentīna tēvs — nanajietis, māte — krieviete, Tambovas apgabala iecētotāju pēctece.

Hangeni visur un visās vietās pacietīgi skaidroja nanajiešiem, kāda nozīme ir viņu dzīvē notikušajām pārmaiņām. Viņš mācīja un agitēja. Viņš bija zvejnieks, mednieks un tanī pašā laikā caur un cauri inteligents cilvēks.

Vēlāk, kara gados, būdams vēl ļoti jauns, Hangeni kļuvis par virsnieku, izlūku komandieri, ne vienreiz vien veicis

izcilus darbus, visgrūtākajos apstākļos ziņu iegūšanai sapēmis gūstā vāciešus. Hangeņi karu beidzis pulkveža dienesta pakāpē un tagad strādā Maskavā kādā pētniecības iestādē.

* * *

Gorjunas upe un tās apmetnes ir tālu no Komsomoļskas. Vēstures jautājumos lieliski konsultanti man bija arī tuvāk.

Kādus divdesmit kilometrus aiz Komsomoļskas, augšup pa upi, Amūras viņējā krastā starp zaļām sopkām atrodas divi nanajiešu ciemi, kas tagad apvienoti vienā kolhozā.

Es tur ierados diezgan bieži, lielāko tiesu ziemā, braukdams līdz pasta vedējiem. Kolhoza zvejnieki no aizsalušās upes ieguva ļoti lielus lomus, un es rakstīju par viņiem tēlojumus.

Sīni nanajiešu kolhozā par priekšsēdētāju strādāja krievu tautības vīrs Tkačevs. Viņa vectēvs bijis viens no zvejnieku un zemkopju sādziņas Permskoje dibinātājiem. Sādziņa atradusies tagadējās Komsomoļskas vietā. Tkačevs jau bērnībā iemācījies nanajiešu valodu. Kad sākuši celt pilsētu, viņš devies pāri upei pie bērnības draugiem. Pēc kāda laika nanajieši viņu ievēlējuši par kolhoza priekšsēdētāju.

Tkačevs bija plecīgs, gaišmatains vīrs un tuvredzības dēļ nēsāja brilles.

Reiz man ievajadzējās uzzināt kādu sīkumu par šamaņu izdarībām, un es griezos pie paziņas veca vīra Barabaškas Saigora.

— Šamaņa amatu esmu aizmirsis, neprotu, es tam vairs neticu, — atbildēja kalsenais, sikais un melnīgsnējais Barabaška. — Aizej pie Maksima tēva, tas tev visu parādīs.

— Vai tad Maksima tēvs prot šamaņu izdarības? Viņš taču ir krievs.

— Kas par to! Maksima tēvs trīsdesmit gadus vecāks par mani un vislabāk pārzina tās būšanas. Kopā ar mūsu veciem gājis medībās un no viņiem iemācījies šamaņu amatu. Agrāk ļaudis domāja, ka bez šamaņa svētības medībās nebūšot laimes.

Tkačeva tēvam jau apritējuši astoņdesmit gadi, bet viņš vēl bija spēcīgs, gara auguma, stiegrains vīrs ar gaišzilām acīm. Tāpat kā nanajieši viņš, protams, bija kristīts, bet ar buršanu nodarbojās laikam «aiz cienības» pret saviem draugiem medniekiem vai arī to pašu praktisko apsvērumu dēļ, kuru dēļ mežsargs lūdza Mišku uzburt lietu.

Tkačeva dēlu pat nanajieši atzina par autoritāti zvejošanas mākslā.

Reiz nolēmu rakstīt par Maksimu. Vajadzēja steidzami kaut ko dot avīzei, un es saposos, lai brauktu uz Ekoņu, — tā sauca šo apmetni. Taču rajona komitejā mani brīdināja, ka Tkačevam draudot izslēgšana no partijas, jo viņš, ieradies pilsētā, piedzēries un pazaudējis do-

kumentus. Tie atradušies, bet vaina bija liela.

Tomēr devos uz Ekoņu, nospriedis, ka arī bez Tkačeva tur ir daudz labu kolhoznieku un rakstīt varu arī par tiem.

Bija spelgoņas laiks, sals četrdesmit grādu, milzīgajā upē vīri zvejoja kādus piecus kilometrus no krasta, kūra uz ledus ugunsurus, lai sasildītos — mājas pārāk tālu. Dažreiz redzēju zvejniekus sildām rokas pat ledainajā āliņģa ūdenī.

— Vai tad jums nesalst? — es brīnījos.

— Ūdens nekad nav auksts! — pietuopies un rokas āliņģī iebāzis, pamācoši atbildēja vecs zvejnieks.

No Maksima izturēšanās nevarēja pat noskārēt, ka viņam draud nepatīkšanas. Maksims bija apvaldīts un nopietns kā allaž.

Vienmēr brīnījās, kāpēc tieši šajā kolhozā iegūst tik lielus lomus. Vakarā par to jautāju zvejniekiem.

— Maksimam ir savas zivju klētis! — nanajietis man atbildēja.

— Par kādām klētīm vakar runāja kolhoznieki? — jautāju priekšsēdētājam nākamajā dienā.

Viņš veda mani uz upi.

Ledus vietām bija pavisam kails, vēju nopūsts, bez sniega, tīrs un tumšs, rūtīs saplaisājis, līdzīgs milzīgām granīta plāksnēm, dažas no tām gandrīz melnas, citas iedzelteni zilganiem lāsumiem izraibinātas. Upes tāli sedza migla, un, kaut arī spīdēja blāva saule, krastus nevarēja saredzēt. Skīta, ka ejam pa milzīgu senas pilsētas laukumu, kam nav ne gala, ne malas.

Tanī apvidū ziemas ir bargas, ledus upē ļoti biezs, pie Komsomoļskas tolaik uz ledus lika dzelzceļa gulšņus, sliedes, un pa tām pāri Amūrai smagi vilcieni ripoja cauru ziemu.

Tik biežā ledū āliņģi izcirst nav viegli. Lai varētu zvejot, jāizkaļ vesela virkne āliņģu, kas veido it kā skavu, dažreiz pat divi kilometri garu. Arī toreiz uz ledus saskatīju tumšu augumu virkni; vīri gan cēla augšup, gan trieca lejup vedgas. Nepieradušam divaini kļuva, notālēm raugoties uz cirtējiem. Tie šajā bezgalīgajā klajā it kā dejoja šķēpu deju.

Bet vasarā karstums šeit sasniegs trīsdesmit vai trīsdesmit piecus grādus. Zāle salās izaugs pusotra vīra garumā un aizsegs jātnieku ar visu zirgu. Amūrā ūdenī sasils, varēs ilgi peldēties. Krastos zaļos ceriņi, mežābeles, ievas, mežos ziedēs liepas, tur ir arī milzums ozolu, kļavu, vīksnu, pat korķozoli, un to visu apvij līnās un savvaļas vīnogulāji. Sopkās Sibīrijas rota — ciedri... Zeme auglīga. Bagāts novads, cilvēki šeit veselīgi un izturīgi. Saule karsta, daudz skaidru dienu gan ziemā, gan vasarā.

Maksims Tkačevs gāja un stāstīja tā, it kā viņš redzētu visu, kas notiek

zem ledus, it kā viņam upē tiešām būtu kāds zivju audzēšanas sovhozs.

— Te ir atteka, — Tkačevs stāstīja, — te ziemo maksuni, pašlaik ir stiprs sals un zivis laiž laukā taukus, tas ir, maksu. Ūdens šobrīd nokrities un zem ledus tukšums. Vai ievērojāt, ka gar visu krastu ledus vāks gluži vai karājas? Šī atteka gandrīz sausa, maksuni projām netiek, un tāpēc visi snauž bedrēs. Attekas gultne sniedzas šurp, aizvirzās, lūk, tur, bet te met likumu... Tagad šeit ir kādas divpadsmit tonnas zivju, tādejā cērtam āliņģus, lai tās dabūtu rokā. Zivis šobrīd ir treknas, sasaldētas varēs sūtīt uz fronti. Ziemā kareivjiem varen noderēs. Nanajieši no maksuniem mūsu pusē kausē taukus un taisa simuksī.

Es zināju, kas tas ir simukse. Tie ir zivju tauki, ko vīri ņem līdzī taigā, dodamies mēnešiem ilgās medībās. Simuksī gatavo arī no zvēru taukiem.

Maksims visu dienu vadāja mani pa upi un klāstīja, kur esot attekas, kur ūdens izsīcis, kur dziļākā straume, kur atvari, kur mitinoties tādas un šitādas zivis un cik to esot, atceļā parādīja, kādas plaisas saradušās pie krasta biežajā ledū un kā tas izliecies.

Vadu atveda uz upi un sameta kaudzē. No rīta tiklus ieritināja āliņģos, zem ledus izpleta platus jo platus un abus vada galus vilka laukā pa lielo āliņģi, pa tā saukto šainu.

Izrādījās, ka Maksimam ir taisnība. Izzvejoja kādas desmit tonnas maksunu.

Aprakstu tomēr uzrakstīju un aizsūtīju avīzē. To iespieda, un laikraksts ar nodrukāto aprakstu pienāca Komsomojskā, pirms Tkačevam bija jāatbild par saviem grēkiem partijas rajona komitejā. Aprakstu publicēja ar nosaukumu «Tkačeva klētis».

Tkačevu no partijas neizslēdza. Vēlāk rajona komitejas sekretārs teica man paldies.

... Reiz, ieradies zelta raktuvēs, kopā ar inženieri devos kalnos un uzskrējām tieši virsū diviem lāčiem. Zvēri ēda brūklenes un, mūs ieraudzījuši, steigšus ļepatoja projām, bet mēs par to ļoti priecājāmies, jo bijām bez ieročiem. Vēlāk piedalījies arī lāču medībās.

Vienu citu reizi mans paziņa nanajietis bija atradis taigā trīs badā panikušus amerikāņu lidotājus, kuru mašīna uzbrukusi kādai Japānas pilsētai. Atpakaļ lidojot, amerikāņi nespējuši orientēties, nokļuvuši padomju teritorijā un ar izpletņiem izlēkuši taigā. Ilgi un nesekmīgi amerikāņi meklēti šajā mežu okeānā. Pārtika beigusies, viņi vairs nespējuši izglābties, iegrebuši veca ciedru koka mizā Kristus tēlu un nometušies ceļos, bet tad mednieks naktī pamanījis ugunsgrāvu un viņus atradis. Amerikāņi izglābti un bez klūmēm nokļuvuši pilsētā.

Vēlāk, kad sākās karš ar japāņiem, devos uz fronti, pildīdams korespondenta pienākumus.

* * *

Arī frontē nerimtīgi vācu materiālus iecerētajam romānam. Ierados vecā Mandžūrijas pilsētā Nangutā, redzēju senlaidu būves un celtnes. Taču mandžūrus gan bija grūti sameklēt, jo viņi lielāko tiesu asimilējušies ar ķīniešiem. Un tomēr atradu mandžūru, istu mandžūru, ar tikpat gaišām ūsām kā tiem, kuri pēc aprakstiem pagājušajā gadsimtā ieradusies pie Amūras.

Japāņu kavalērijas divīzija nolika ieročus. Kūpēja aizbēgušo japāņu kolonizatoru aizdedzinātās pilsētas. Padomju kareivji vērīgi uzmanīja, lai saniknotā tauta neizrēķinātos ar sagūstīto japāņu ģimenēm. Atceros, ka sargkareivis, gandrīz vēl zēns, brīvajā laikā gāja talkā japāņiem micīt maizes mīklu un padomju ārsts tobrīd palīdzēja japāņietel dzemdībās.

Ķīnieši visur ar sajūsmu sagaidīja padomju ļaudis. Pa ceļiem klīda daudzus tūkstošus lieli cilvēku pūļi gluži kā Krievijas revolūcijas dienās, kad es vēl biju mazs puisēns.

Pēc kara manu romānu «Lielā Amūra» izdeva Maskavā, pēc tam Ļeņingradā. Ārzemēs vispirms to laida klajā Francijā izdevniecība «Juillard». Recenzijās, ko man gadījās lasīt, franči pārmeta: lai gan manā rīcībā esot bijis interesantāks materiāls nekā daudziem izslavētiem rakstniekiem (franči minēja pat Džeku Londonu), es tomēr šo materiālu neesot pietiekami izmantojis.

Bet es jau nemaz nebiju vēlējies kombinēt sarežģītus sižetiskus mezglojumus, nebiju vēlējies likt romāna varonēm kļūt neuzticīgām saviem vīriem, lai iekairinātu lasītāju interesi, nebiju gribējis karstās liesmās uzpūst varoņu kaislības un radīt ar tām konfliktus. Es domāju, ka vajag, cik vien tas iespējams, pareizi, skaidri un īpatnēji tēlot krievu pārceļotāju dzīvi, kurā tie visnotaļ aizņemti ar savām rūpēm un tiecas uz savu mērķi. Zināju, cik tīri tā sauktie «vienkāršie» ļaudis, tas ir, darbaļaudis raugās uz sievieti, taču šī īpašība nav nedz vājuma, nedz arī nevarības pazīme, šī īpašība nav radusies īstas kvēles vai patiesas mīlestības trūkuma dēļ.

Pēc mana romāna iznākšanas aizritēja daudzi gadi, Rietumos radās jauna mode — grāmatas un filmas bez sarežģītas intrigas, noteikta sižeta, un pie mums šīs modes atdarinātāji uzreiz sarosījās. Jo šāds darbus taču izdeva Rietumos!

... Mani uzaicināja ierasties Maskavā un uzņēma par biedru Rakstnieku savienībā.

Drīz iznāca divi mani jauni iecerētā cikla romāni: «Tālais novads», kurā divas daļas — «Mangmu» un «Markeškina bise». Tā ir grāmata par mūžamežu novadu un par dabas cilvēkiem...

Romāns «Uz okeānu» sarakstīts, iz-

mantojot Ļeņingradā izpētītos materiālus, kur bieži cieto pēc pārceļšanās uz dzīvi Savienības Eiropas daļā.

Tas ir romāns par krievu jūrnieku, par viņa jaunību, kas aizritējusi Pēterburgā, par viņa pirmo atklājumu Austrumos. Galvenais varonis, tāpat kā cikla turpmākajos divos romānos, kapteinis Genadijs Nevelskis, varonis vārda īstajā nozīmē, kura darbības nozīmi pirmsrevolūcijas Krievijā maz pazina, lai gan viņa raksti bija publicēti. Nevelska nozīme mūsu valsts vēsturē ir milzīga. Tā ir krietni lielāka nekā Litkes, Vrangeļa un daudzu citu, arī Krūzenšterna nozīme, kuram pieminekļi uzcelti Ļeņingradā pie skolas, kur mācījies Nevelskis. Veicot dziļus darbus tālā dzimtenes nomalē, Nevelskim zinātnieku aprindās augstos amatos bija spēcīgi pretinieki. Tā ir traģēdija, kas raksturīga daudzu krievu zinātnieku dzīvē.

Turpinādams rakstīt savu romānu ciklu, nemitīgi rakņājos pa bibliotekām. Vecos dokumentos atradu pārsteidzošas, nekur nepublicētas ziņas.

Paturēdams prātā, ka vajadzīgi ne vien «arhīvu», bet arī «dzīves» iespaidi, ceļoju buru kuģos kopā ar jūrskolu kursantiem, lai gūtu priekšstatu par buru floti. Viens no buru kuģu kapteiņiem bija ļoti vecs vīrs. Jaunībā viņš kalpojis uz angļu tējas klipera.

Vienā no Baltijas piekrastes pilsētām atradu baronu ģimeņu arhīvus — viņu dzimtu atvases kalpojušas dažādos Krievijas valsts resoros. Daudzas no šīm ziņām man bija ļoti svarīgas, dokumentos minēti arī manu varoņu uzvārdi.

Apmeklēju arī Eiropas valstis. Grinvičas jūras muzejā un Saijo muzejā Parīzē sameklēju vajadzīgos materiālus.

1958. gadā iznāca vēl viens mans romāns «Kapteinis Nevelskis». No 1960. līdz 1962. gadam pabeidzu cikla pēdējā romāna «Karš par okeānu» trīs grāmatas.

Sajā romānā tēloti 1852.—1855. gada notikumi Tālo Austrumos. Tie bija Krimas kara gadi.

Šinī pašā laikā sarakstīju romānu par krievu un baškīru dzīvi Urālu kalnrūpniecības novadā. Romāna nosaukums «Mogusjumka un Gurjaničs». Tā ir velte kalnrūpniecības novada senatnei, ko tik ļoti esmu iemīlojis. Baškīrijas rakstnieki grāmatu pārtulkoja un iespieda baškīru avīzē.

Tālo Austrumu cikls pabeigts. Atkal gribu rakstīt.

Tagad esmu nodomājis pievērsties mūsdienu tematikai.

Pēdējos gados daudzi latviešu rakst-

nieki, arī izcilais Latvijas Tautas dzejnieks Jānis Sudrabkalns, ceļojuši pa Sibīriju, pa Tāļajiem Austrumiem. Gandrīz visas latviešu prozas un dzejas jaunās «zvaigznes» ir redzējušas Sibīriju ar tās plašajām ārēm. Šķiet, Sibīrijas tēma atstās latviešu literatūrā savas pēdas. Latviešu literatūras jaunās «zvaigznes» ir bijušas ne vien Bratskā un pie Angāras, bet aizkļuvošas arī līdz Amūrai, arī līdz Tjuļeņu salai Ohotskas jūrā un nanajiešu apmetnēs dzirdējušas, ka nanajiešu kolhozs, tieši tas, kurā ārstešanu sāka Martinenko, jau sen nosaukts latviešu varonīgā revolucionāra Luksa vārdā. Jaunie rakstnieki redzejuši, ka nanajieši tagad vairs nebrauc ar suņiem, bet ar motocikliem un motorlaivām. Visās nanajiešu mājās ir radio, vietumis arī televizori un gandrīz visur — elektrība. Daudzi nanajieši strādā Komsomoļskas rūpnīcās. Viņu vidū ir arī augstu kvalificēti speciālisti.

Manu jaunāko romānu «Karš par okeānu» šogad publicēja žurnāls «Sibirskije Ognī».

Nesen saņēmu jaunu — tas vairs nav pirmais — romāna «Lielā Amūra» izdevumu čehu valodā. Un tanī pašā dienā pastnieks atnesa dāvanu — nanajiešu rakstnieka Grigorija Hodžera grāmatu «Emorona ezers». Hodžers ir starptautiskā jaunatnes festivāla laureāts. Viņš nav vienīgais Tālo Austrumu tautu rakstnieks. Nanajiešiem ir arī dzejnieks Andrejs Pasars. Ir arī ulču tautības rakstnieks Aleksejs Valdju. Udegejiešiem bija lielisks rakstnieks Džansi Kimonko. Viņš saplosīts sadursmē ar tīgeri.

Ar Tālo Austrumu tautu rakstniekiem sastopos Ļeņingradā. Ir nodibināta Viskrievijas komisija darbam ar mazo tautu rakstniekiem. Esmu šīs komisijas loceklis. Tās priekšsēdētājs — slavenais čukču rakstnieks Jurijs Rihteu. Esmu pārliecināts, ka nemaldīšos, teikdams — ziemeļu tautām piemīt iedzimta prasme stāstīt spilgti, tēlaini, saskatīt ikviena cilvēka garīgo noskaņu.

Nesen saņēmu dāvanu no Sahalīnas. — jaunā nivhu rakstnieka Vladimira Sangi dzejoļu un pasaku grāmatas. Tās izdotas Južnosahalīniskā. Nosūtīju šim jauneklim, divus tūkstošus lielās mednieku tautas literatūras pamatlicējam, rekomendāciju, lai viņu uzņem Rakstnieku savienībā. Kā izdevniecības «Sovetskij pisateļ» valdes loceklim man jālasa daudzu rakstnieku, arī jauno rakstnieku un arī Sibīrijas rakstnieku manuskripti.

Taču viss, kas šeit teikts, nav galvenais, kaut arī tas ir ļoti svarīgs. Par galveno var runāt tikai savos darbos...

KULTŪRAS UN MĀKSLAS DZĪVE

KRIEVU RAKSTNIEKI UN ANDREJS UPĪTS

MIHAILS ZORINS

Visu mūsu brālīgo republiku literatūras gan šodien, gan agrāk, savas veidošanās procesā, saistītas nesaraujamām draudzības saitēm. Spilgts pierādījums šai draudzībai un auglīgajai sadarbībai ir Andreja Upīša daiļrade.

Drīz pēc Lielā Tēvijas kara viņš izsakās, ka galveno vietu starp viņa skolotājiem ieņemot krievu literatūra, sākot ar Puškinu un beidzot ar mūsdienu krievu vārda mākslas meistariem.

Andrejs Upīts augstu vērtē tādus padomju rakstniekus kā Mihailu Solohovu, Aleksandru Fadejevu, Aleksandru Serafimoviču, Ilju Erenburgu, Fjodoru Gladkovu un Alekseju Tolstoju, kuru mūsu meistars skaita par sev tuvāko no krievu rakstniekiem. Andrejs Upīts norāda, ka krievu padomju literatūra devusi augstus sociālistiskā reālisma mākslas paraugus, kas iespaidojuši visas pasaules literatūru.

Krievu padomju literatūras attīstība un tās sasniegumi allaž savijpojuši Andreju Upīti, likuši dzīvot līdz tiem. Viņš vienmēr centies popularizēt un propagandēt šos sasniegumus. Saprazdams, ka tautai nepieciešama revolucionāri asa, augstvērtīga literatūra, viņš, nebaidīdamies fašistiskās diktatūras terora, jau buržuāziskās Latvijas laikā pārtulkoja Gorkija «Vētrasputnu» un «Dziesmu par ērgli». Šie darbi sekmēja padomju varas atjaunošanu Latvijā 1940. gadā. Andrejs Upīts visu savu dzīvi saistījis ar krievu literatūru. Šīs saites sevišķi nostiprinājās un izveidojās par ciešu, lielu draudzību pēc tam, kad Latvijā nodibinājās padomju vara. Tad lielais latviešu prozas meistars radīja savus monumentālākos romānus «Zaļā zeme» un «Plaisa mākoņos».

Upīts iegāja daudznāciju padomju literatūrā kā viens no tās aktīviem radītājiem. Pēdējos gados sarakstītie romāni, lugas, kritiskie raksti, stāsti, publicistiskie darbi kļuva par ievērojamiem notikumiem, izraisīja pārdomas un diskusijas.

Andreja Upīša daiļrade vienmēr saista mūsu sabiedrības uzmanību, tie pieder visām Padomju zemes tautām.

Par to ļoti labi izteicies Aleksandrs Fadejevs savās vēstulēs Andrejam Upītim. A. Fadejevs rakstīja, ka romāni «Zaļā zeme» un «Plaisa mākoņos» pirmoreiz kopumā sniedz tādu dziļu — cauri visiem sabiedrības noslāpojumiem — latviešu tautas dzīves šķērsgriezumu svarīgā tās attīstības vēsturiskā laikmetā, tā ka grūti pārvērtēt to audzinošo un māksliniecisko nozīmi visām padomju tautām un ļaudīm.

Šī Aleksandra Fadejeva doma pārliedzinoši pasvīturo, ka Andreja Upīša daiļrade kļuvusi par neatņemamu visas padomju literatūras daļu, ierindojojoties blakām pašām augstākajām mūsu literatūras virsotnēm.

Aleksandrs Fadejevs vēstulē Andrejam Upītim raksta: «Ar saviem romāniem jūs sakāt visu nāciju lasītājiem: «Neskatoties uz to, ka mana tauta skaita ziņā nav sevišķi liela, tās dzīve ir tikpat nozīmīga, tikpat liela satura pilna kā jebkuras citas nācijas dzīve.»»

Aleksandra Fadejeva vēstules liecina, ka viņš ir saskatījis Andreja Upīša darbos dzīves patiesību, īstu tautiskumu, nacionāli specifiskā formā izteiktu to galveno, cilvēciģo, kas ir katras tautas dzīves saturs.

Abu literatūras meistarū sarakste skar ļoti daudzus un svarīgus literatūras jautājumus, mākslas tagadnes un nākotnes problēmas. Jāpiezīmē, ka šī sarakste vēl pārāk maz analizēta un apgūta, kaut gan pamatīga tās studēšana varētu dot ļoti daudz, jo šajos materiālos uzskatāmi parādās Andreja Upīša uzskati par sociālistisko reālismu lielajos prozas darbos.

Aleksandrs Fadejevs vienmēr augsti vērtējis Andreja Upīša neapsikstošo, nepārtraukto darbību literatūras laukā un cienījis viņu kā cilvēku ar apbrīnojāmā darba spējām un enerģiju.

Tagad, jubilejas dienās, man gribētos pastāstīt epizodi, kas raksturo Aleksandra Fadejeva attieksmi pret Andreju Upīti kā cilvēku.

Kad 1948. gadā ritēja gatavošanās latviešu literatūras un mākslas dekādei, arī man nācās piedalīties šajā darbā. Novem-

brī es devos uz Maskavu, lai aizvestu uz «Literatūras Avīzes» redakciju latviešu rakstnieku darbus, starp kuriem bija arī Andreja Upīša raksts.

Sarunājoties ar galveno avīzes redaktoru V. Jermolajevu, atskanēja telefona zvans. Zvanītājs bija Aleksandrs Fadejevs. Viņš interesējās par to, kā norit sagatavošanās dekādei. Pēc šīs sarunas redaktors lūdza mani aizbraukt pie Fadejeva, lai sniegtu sīkākas ziņas.

Pirmais jautājums, kuru man uzdeva Fadejevs, bija nevis par organizatoriskiem pasākumiem, bet gan par to, kā Andrejam Upītim iet ar veselību.

— Dzird, ka viņš esot saslimis un nevarēšot atbraukt uz dekādi, — teica Aleksandrs Aleksandrovičs.

Kad es pastāstīju, ka redzēju Andreju Upīti rakstnieku partijas sapulcē un ka viņš ir sagatavojis dekādei vairākus rakstus, Aleksandrs Fadejevs teica:

— Cik gan viņā možuma, enerģijas un darba mīlestības! Mums visiem vajadzētu pamācīties no viņa, kā vajag strādāt. — Un visa mūsu saruna būtībā bija veltīta Andrejam Upītim.

Pazīstamais franču rakstnieks komunistu Luī Aragons teicis, ka viņš uzskata Andreju Upīti par vienu no izcilākajiem pasaules literatūras meistariem un stāda viņa vārdu blakām Romēnam Rolānam, Mihailam Solohovam un Lionam Feihtvangeram. Šī salīdzinājuma pamatā ir visu minēto rakstnieku darbu monumentalitāte un humanistiskās idejas.

Arī Mihails Solohovs pats teicis, ka Andreja Upīša daiļrade viņam tuva.

Un patiešām, mēs varam atrast daudz kopīga, es teiktu radniecīga, abu rakstnieku darbos. Tos vieno patiesais tautiskums, ne ar ko neaizplivurotā dzīves patiesība, darbu vērienīgums, plašais notikumu tvērums, varoņu rakstura dziļums, nepārspējamā meistarība un valodas izjūta.

Nav brīnums, ka Andrejs Upīts vienmēr interesējies par Mihaila Solohova

darbiem. Analizējot romānista daiļradi, viņš konstatē, ka epopeja «Klusā Dona» uz visiem laikiem paliks pasaules literatūrā.

Latviešu literatūras attīstībai uzmanīgi seko Ilja Erenburgs, mūsu republikas rakstnieku vecs draugs un paziņa.

Ļoti zīmīgi ir viņa izteicieni par Andreju Upīti.

«Bieži runā, ka rakstniekam nepieciešams talants, novērošanas spējas, nepieciešama saskare ar saviem nākošajiem varoņiem. Tas viss, protams, pareizi. Taču ar talantu un novērošanas spējām vien par maz: bez sirds lieluma nav mākslas. Un šodien es domāju par Andreja Upīša sirds lielumu, sirds, kura spējusi radīt daudz brīnišķīgu grāmatu. . . Lai arī kādu epitetu kritiķi nepiemērotu viņa reālistiskajai meistarībai, lai kādos etapos nedalītu rakstnieka daiļrades ceļu, Upīts vienmēr bijis uzticīgs tautai un savai mākslinieka sirdsapziņai.»

Pārlasot visu, ko vairāk nekā divdesmit gadu laikā par Andreja Upīša daiļradi teikuši padomju rakstnieki, pārsteidz tas, ka ikkatrs no tiem saskatījis un uzsvēris kādu īpašu šķautni Andreja Upīša daiļradē. Tajā pašā laikā visos vērtējumos ir kaut kas kopīgs, ko vislabāk laikam izteicis S. Maršaks:

«Andrejs Upīts ir nācis no vienkāršās tautas, rakstījis tautai, un tauta karsti mīl viņa grāmatas.»

So galveno mākslinieka īpašību — tautiskumu — atzīmējuši Aleksejs Surkovs un Leonids Soboļevs, Konstantins Paustovskis un C. Sergejevs-Censkis, Kornelijs Zeļenskis un Aleksandrs Makarovs.

Sergejs Mihalkovs raksta, ka Andreja Upīša dzīves ceļš var kalpot par piemēru katram, kas vēlti savu dzīvi un daiļradi tautai.

Un patiešām, no mūsu Tautas rakstnieka šodien mācās ne tikai latviešu, bet arī visas padomju literatūras jaunā paaudze.

SARUNA AR TAUTAS RAKSTNIEKU

VIKTORS LIVZEMNIEKS

Tie ir divi gadalaiki, kad Tautas rakstnieks Andrejs Upīts iegriežas Skrīveru mājā, — pavasarī, kad baltas ābeļu kupenas viskošākas un ceriņi smaržo viskairāk, otrreiz — rudenī, kad lazdās var pačubināt riekstus un no pieliekta ābeles zara noņemt rudens balvas.

Kā vienmēr rakstnieks no vieglās mašīnas izkāpj ar portfeli rokā. Tajā dažādās valodās viņa jauniznākušās grāmatas, ko atvedis savai darbu izstādei. Pie tam

šogad abās reizēs portfelis isti smags. Izdoti darbi «Spartaks», «Smaidošā lapa», «Причины и следствия», «На грани веков», poliski «Lapa vējā» («Smaidošā lapa»), stāsts «Atgrieztais» tamilu valodā (Indija) u. c.

Rakstnieks, kā parasti, dodas pie saviem kokiem. Jāaplūko liepiņas un lazdas, egles un kļavas, kam viņš piepalīdzējis augt un taisnoties.

— Tas ir kaut kas nepatīss, kad

dzirdu runājam «nedzīvā daba», — saka Andrejs Upīts. Tas ir tiesa. Ne velti viņa darbos jūtam tik emocionālus dabas aprakstus.

Rakstnieks ar savu dzīvesbiedri Olgu ielūkojas arhitekta Edgara Sēnberga izstrādātajā projektā, pēc kura šoruden tiks uzsākta parka ierīkošana vairāk nekā hektāru lielajā pļavas gabalā.

— Tādu es arī klusībā iedomājos parku. Visa ierosinātais jau bij Fricis Rokpelnis.

Aizstaigājam līdz māju pirmās pūrvietas robežai, kur rindā saauguši osis, mežābele, kļava, ozols.

— Vismīļākais no kokiem man ir osis. So te pašu iestādīju grābekļa kāta resnumā. Tur tālāk gabals pīteņu sētas pašā taisīts. Toreiz dabūju pamatīgas tūlznas rokās.

Aplūkojam nākamo parku. Paredzēts iekārtot atspirdzinošu dzērienu paviljonu, deju estrādi, atpūtas stūrīšus, rotaļu laukumu bērniem, strūklaku, grantētus celiņus...

— Šo zemes gabalu no barona fon Ziversa nomājā mans sievastēvs, izlauza te celmus. Sējām auzas, miežus, starp ogulājiem un ābelēm stādījām kartupeļus. Kad divdesmitajā gadā es tiku uz brīvām kājām, uz šī gabala ar savu govī un zirgu bij apmeties pagasta policists, drošā cerībā, ka es vairš neatgriezīšos. Vēlāk Rembates zemes ierīcības pārzinis hektāru atkal piešķīra man. Tad gadus piecus es maksāju hipotēku bankai izpirkšanas maksu.

Rakstnieks stāsta par ābelēm.

— Šim grāvenšteiniem ilgu gadus nācās kroni veidot, katru pumpuriņu skatīt. Bet tur, lūk, ķiršu pudurītis. Buržuāziskās Latvijas gados mēs draudzējāmies ar Jāņa Jaunsudrabiņa ģimeni. Stādīņus atvedām no Pļaviņām, avīzes kultītē iesietus.

Atnākuši ekskursanti. Šoreiz tie ir no Jelgavas puses — Ozolnieku 8-gadīgās skolas skolēni. Cits nekas neatliek, kā nofotogrāfēties visiem kopā.

— Vai jūs kaut ko arī rakstāt? — iejautājās skolotāja.

— Nu, ja nerakstīs, tad jau jāmirst nost! — atjoko rakstnieks. — Strādāju pie latviešu literatūras vēstures sestā varianta. Gribu vēl pabeigt romāna vēsturi līdz Gorkijam.

Kad mājas dārzs izstaigāts krustām

šķērsām, var atsēties uz soliņa un parunāt par dzīvi, par literatūru. Andrejam Upītim interesē, kā klājas kolhoza «Zaļā zeme» laudim, kā šogad pavevusies raža, cik iznāks uz izstrādes dienas.

— Kādus darbus tuvākajā nākotnē jums paredz izdot?

— Tā ir «Zaļā zeme». Izdevniecībai sagatavots manu rakstu krājums divos sējumos 80 lokšņu apjomā par reālisma attīstības ceļu latviešu literatūrā no 1907. gada līdz 1940. gadam. Lielāko tiesu tie Kopotajos rakstos neietilpst. Piemēram, no apcerējuma «Proletāriskā māksla» papemts izvilkums nevis no ievietotā Kopotajos rakstos, bet no pirmizdevuma.

— Kādu apsvērumu dēļ darbs «Proletāriskā māksla» nav iekļuvis Kopotajos rakstos savā pirmizdevumā?

— Tam ir dažādi iemesli bijuši. Viens no tiem, ka mainās laiks un vērtējumi. Taču šī mana grāmata par krievu un latviešu pēcoļtobra proletārisko literatūru ir nozīmīgs un vienīgais to laiku tāda veida darbs.

— Ko jūs varat pateikt par šodienas latviešu literatūras gaitu?

Andrejs Upīts brīdi nogrimst pārdomās.

— Visi raksta vienlīdz labi, bet kaut kādas virsotnes starp jaunajiem rakstniekiem nav. Par daudz slavas saņem Zigmunds Skujiņš. Romāns «Kolumba mazdēli» uzrakstīts gludi, tas varētu būt vienīgi iesākums viņa turpmākajam devumam. Labu iespaidu atstāj Imants Auziņš. Gadās arī tā, ka jauns cilvēks uzrakstījis pāris labu sacerējumu un dažkārt pat nav ticis pie savas grāmatīņas, kad jau ir uzņemts Rakstnieku savienībā un izdaudzināts vairāk par nopietna darba veicējiem.

— Bet par literatūras tālākām perspektīvām?

— Pēc partijas XXII kongresa «Pravdā» nopublicēju nelielu rakstu, kur runāju par šiem jautājumiem. Sociālistiskā reālisma tālākas attīstības ceļš nav domājams bez jauniem virzieniem. Taisni žēl, ka šis raksts nav radījis mūsu literātos atbalsi.

Tuvojas pievakare. Stalts un stingrs Andrejs Upīts pieceļas, lai dotos atpakaļceļā. Astoņdesmit piecu gadu nastu viņa pleci nejūt. Tādām milzīm arī dzīvē jābūt. Kā osim.

Brāļu SAIMĒ

DARBA KĀRTĪBĀ — JAUNO RAKSTNIEKU DAILRADE

Oktobrī notika Maskavas rakstnieku organizācijas valdes plēnums, kurā apsprieda jauno rakstnieku daiļradi. Atklājot plēnumu, organizācijas vadītājs Stefans Ščipačovs teica:

«Katra rakstnieku paaudze ienes literatūrā kaut ko savu, padara to bagātāku, pavirza uz priekšu, paplašina un padziļina tās kopējo vareno straumi. Dabiski, rodas jautājums: ko jaunu ienesuši padomju literatūrā rakstnieki, par kuriem taisāmieš runāt šīnī plēnumā un kurus mēs vēl saucam par jauniem. . . ? Šai paaudzei paveras ceļš uz komunisma plašumiem. Vai viņa ir pietiekami sagatavota iet šo slaveno, bet varbūt vēl ne vienmēr vieglo ceļu? Vai kādu nevilina likločainās blakus takas?»

Atbilde, kas izskanēja kā referātos, tā debatēs, kurās piedalījās lielākoties jaunie rakstnieki, bija nešaubīga: jā, esam sagatavoti. Runājot par prozu, A. Borščagovskis jau pašā sākumā pasvītvoja, ka pēdējo gadu jaunā literatūra ir pilnā nobriedusi, pareizi novērtē mūsu revolucionāro pagātni, dziļi un sirsnīgi tic padomju komunistu varoņdarbam, tieši viņos saskatot savu morālo ideālu. Vienā kritiķu daļā izplatīts uzskats par tās it kā nihilistisko izturēšanos pret visu līdz šim sasniegto ir dziļi nepareizs un atspoguļo nevis patieso literāro procesu, bet gan dažu biedru nespēju izprast šī procesa būtību.

Sevišķi strauja jaunu talantu augšme sākās pēc partijas XX kongresa iz-

mainījušos literārās dzīves apstākļos. Runa ir nevis par atsevišķu jaunu vārdu rašanos, tas bijis vienmēr, bet tieši par strauju augsmi, neapšaubāmu kvalitātvu lēcieni, kā rezultātā gadu desmita laikā literatūrā ienākušas divas redzamas rakstnieku paaudzes. A. Borščagovskis aplūkoja un pozitīvi vērtēja A. Gladiļina, V. Ļipatova, A. Pristavkina, G. Vladimova, V. Koņecka, J. Semjonova, E. Sima darbus, plašāk pakavējoties pie V. Aksjonova un J. Kazakova daiļrades, kas līdz tam bija izraisījusi visvairāk strīdu un pārrunu. Jāsaka, ka V. Aksjonova «Zvaigžņu biļetes» vērtējums referātā bija stipri pielaidīgs. Pēc A. Borščagovska domām, tikai dažas mākslinieciskā izpildījuma kļūmes deva iemeslu šī stāsta visai nesaudzīgai kritikai presē. Tādas ir pārmērīgi lietotie žargona vārdi, kā arī ļoti vāji parādītā varoņu iesaistīšanās ražīgā darbā. Taču, neraugoties uz to, ir jāatzīst, ka rakstīt šo stāstu autoru pamudinājusi nevis lētā dzišanās pēc panākuma, bet gan iekšēja, radoša un pilsoniska nepieciešamība aktīvi iejaukties dzīvē notiekošajos procesos. Daudz bargāki vārdi tika adresēti J. Kazakovam. Pozitīvi novērtējis viņa «Ziemeļu piezīmes» un dažus atsevišķus stāstus, kuros autors «prot tā uzrakstīt vienu stundu cilvēka mūžā, ka kļūst skaidra visa viņa dzīve», referents teica: «Taču bez tēlotāja talanta vēl ir formējošā doma, ir talanta ievirze. Un te nu Kazakovam

rodas strīdi, reizēm ļoti asi — ar laikmetu, ar šodienu, ar sevi pašu. . . Tiklīdz autors sāk domāt, viņš sadrūmst, sapikst un igni novēršas no labā. Viņš it kā saka, rūgti un nosodoši saka: skatieties, cik vēl ir mežonīguma, kādi tumši cilvēciņi vēl ir sastopami, cik daudz kas dzīvē vēl nav mainījies.» Neliedzot rakstniekam tiesības rādīt savos darbos jauno, A. Borščagovskis prasīja no autora skaidrāku nostāju, lai lasītājs justu, ka viņš ne tikai rāda, bet arī cīnās pret šo jauno.

Līdzīgu vispārēju vērtējumu — talantīgi jauni ļaudis, nākuši no tautas dziļēm, vispusīgi izglītoti, labi pazīst dzīvi, daudz redzējuši ir dzimtenē, ir pasaulē — jaunajiem dzejniekiem savā referātā sniedza J. Smejakovs, pirmām kārtām nosaucot tādus plaši pazīstamus, lasītāju iemīļotus vārdus kā J. Jevtušenko, A. Voznesenskis, B. Ahmatuļina (katru, sevišķi abus pēdējos, gan ar lielām atrunām), V. Cibins, V. Firsovs, J. Vinokurovs, R. Kazakova, R. Roždestvenskis, kā arī pavisam nesen sākušos rakstīt: J. Isajevu, A. Balinu, V. Kostrovu, D. Suharevu, N. Anciferovu un citus.

Bet, lūk, dažas pašu jauno balsis plēnumā.

Kā atbildot uz jautājumu, kāpēc vajadzēja saukt šo apspriedi, vai tad jauno rakstnieku daiļrade radīja kādas šaubas, E. Šims norādīja, ka dažādu apstākļu dēļ tā ilgu laiku netika pienācīgi novērtēta. Viņš varot nosaukt desmitiem patiesīgu, labu grāmatu, ko uzrakstījuši viņa kolēģi un kuras līdz šim palikušas kritikas neievērotas. Kas ir kaut ko lasījis par Vladimira Laņkova garo stāstu «Boriss Kartavins»? Kas ir sastapis Gleba Gorišina, Viktora Kuročkina, Sergeja Thorževska, Alekseja Kirnosova grāmatu nopietnu analīzi? Nemaz nerunājot par dzeju un literatūru bērniem. Tur stāvoklis vēl bezcerīgāks. Jaunais kinorežisors A. Tarkovskis izteica neap-

mierinātību ar to, ka «vecie» visādā ziņā grib uzņemties par jauno aizgādņiem. Šāds uzticības trūkums no viņu puses jaunaunajiem ir stipri aizvainojošs. Tādēļ arī viņiem vēl arvien grūti īstenot savas ieceres. Elzenšteins bija daudz jaunāks par tagadējiem jaunaunajiem režisoriem, kad uzņēma savu «Brūņukuģi Potjomkinu». Un cik gadu bija Dovženko, Pudovkinam, Rommam, Raizmanam, Gerasimovam, Pirjevam, kad viņi uzņēma savas pirmās filmas?

V. Cibins, A. Gladiļins, V. Sokolovs, A. Vasiļjevs, A. Gromova, J. Edlis nosodiņa kā ļoti kaitīgu vecāko biedru neuzticību jaunās paaudzes pieredzei vispār un jauno rakstnieku arī īpaši. Tā vietā, lai vērtīgi ieskatītos jauno reālajā un savā būtībā revolucionārajā dzīves skolā, viņi prasa no tiem atkārtot savu jaunību, aizmirstot, ka tagad ir pavisam citi apstākļi.

Kritiķis V. Ogņevs uz jautājumu, vai mākslā ir auglīgas galējības, atbildēja: jā, auglīgas. Jābaidās nevis no galējībām, kas virza cilvēci uz priekšu, bet gan no mērenas viduvējības. Kad A. Vozņesenskis savā runā B. Ahmatuļinu nostādīja vienā rindā ar Eluāru un Ļermontovu, zālē atskanēja smiekli. Tā bija viena no tām spīdošajām galējībām, bez kurām ne tikai nekad nav attīstījusies māksla, bet vispār — visa dzīve.

B. Ahmatuļina prasīja, lai sarunas ar jaunaunajiem allaž būtu asas, bet tikai literāras, bez kādām administratīvām sankcijām, kā tas vēl arvien gadās, un aizstāvēja līdz šim daudz kritizēto Bulatu Okudžavu. V. Aksjonovs pārmeta redakcijām, ka tās ļoti sīkumaini izturas pret jauno rakstnieku darbiem, par katru cenu meklējot, kam varētu piesieties. I. Čičerovs norādīja uz dogmatiskas, rungas kritikas piemēriem, kādu, diemžēl, vēl netrūkst, sevišķi žurnālā «Oktjabr». Visa sabiedriskā un literārā atmosfēra šodien veicina radošās domas attīstību. Lai

kritika varētu pildīt savu virzošo lomu, tai līdz galam jāatbrīvojas ne tikai no dogmatisma paliekām, bet arī patvaļīgiem spriedumiem un vērtējumiem, neprecīziem estētiskiem kritērijiem.

Vērtējot šo plēnumu un it kā atbildot uz paša uzstādīto jautājumu atklāšanas runā, S. Ščipačovs noslēgumā teica:

«Domāju, ka izteikšu ne

likaī savas, bet visu šeit klātesošo domas, ka plēnuma daudz deva ne tikai jaunaunajiem, bet tikpat lielā mērā arī mums, vecākajai paaudzei. Tiku lasījis vairuma jauno rakstnieku darbus, bet tikai plēnumā isti dziļi iepazīnušo «jauno, nezināmo cilti» un tikai pēc plēnuma šī «cilts» man kļuva tuvāka, saprotamāka. Ja ņemtu vērā tikai to, arī varētu sacīt, ka plēnuma ne-tika sasaukts vērtīgi.»

ŽURNĀLA «TEATR» ANKETE

Žurnāls «Teatr» publicē dramaturgu, režisoru, aktieru, teātra kritiķu atbildes uz anketu, kurā ir pieci jautājumi par padomju dramaturģijas un teātra pašreizējo stāvokli. Pirmais jautājums skan: «Kādu pēdējā laika lugu jūs uzskatāt par novatorisku formas un saturā ziņā un kāpēc?»

Pazīstamais dramaturgs Viktors Rozovs uz šo jautājumu atbild:

«Diemžēl, nevienam. Mūsu lielākā vājība ir tieši novatorisma trūkums. Visu laiku izmantojam vienas un tās pašas tēmas, kolīzijas, raksturus, sentences, pat vārdus. Taisni kā tadā apburtā lokā.

Novatoriska luga, manuprāt, būs nevis tā, kuras darbība risināsies uz Mēness un kuras uzvedumā piedalīsies, telksim, žonglieri, akrobāti vai vājprātīgie, bet gan tā, kuras autors parādīs mūsu apkārtējo īstenību jaunām, svaigām

acīm un no līdz šim vēl neredzētās puses. Bet mēs, salīdzinājuši parādīto ar īstenību, tikai iesauksimies: «Cik tas trāpīgi!», pieņemsim šo atklājumu zināšanai un kļūsim bagātāki dzīves izpratnē. Es te domāju arī jaunu skatījumu uz cilvēka iekšējo pasauli. Novatorisms slēpjas mākslinieka acī.»

Uz jautājumu: «Kāds pēdējo gadu dramaturģisks tēls, pēc jūsu domām, vispilnīgāk atspoguļo mūsu laikabiedra īpašības?» — V. Rozovs atbild:

«Acīm redzot runa ir par pozitīvu tēlu, varbūt pat par ideālu, ko varētu pieņemt kā paraugu. Tāda tēla patiešām nav. Bet dzīvu mūsdienu tipu dramaturģijā nav mazums i pozitīvu, i negatīvu, i puspozitīvu, i ceturtdaļnegatīvu. Bet vispār reizēm domāju: vai tēls, par ko runā anketā, gadījumā nav paradīzes putns?»

MĀKSĻA UN DZIMUMU JAUTĀJUMI

Šis pazīstamā zinātniski fantastisko romānu autora I. Jefremova raksts ar nosaukumu «Slīpais horizonts» bija ievietots žurnālā «Voprosi literaturi» šā gada 8. numurā. Tajā aplūkoti daudzi, pēc autora domām, svarīgi jautājumi, kuriem ierādāma stipri lielāka vieta mūsu literatūrā un mākslā vai kuri tiek apgaismoti nepareizi, miētpilsoniski, dažādu vecu, savu laiku sen izdzīvojušu

priekšstatu garā, kam nav nekā kopēja ar progresīvo dzīves uztveri, jauno, komunistisko morāli. Viens no tādiem ir dzimumu attiecības. Tā kā par to līdz šim tikpat kā nekas nav rakstīts, tieši pie tā tad arī plašāk pakāvēsimies. I. Jefremovs raksta:

«Cenšoties izvairīties no vismazākās līdzības ar Rietumu literatūras antihumanistiskiem, sadistiskiem sacerējumiem, mēs daudzā zi-

nā esam stipri pārcentušies un aizmirstam dažus ļoti svarīgus cilvēku dzīves un dabas jautājumus. Dzimumu attiecību, dzimumu morāles, fizioloģijas un audzināšanas jautājumi mūsu literatūrā aprīnojami «šķīstā» kārtā tiek apietī, bet vismazākie mēģinājumi reālistiski atspoguļot šos jautājumus nekavējoties izraisa milzīgas vaimanas par alkova elementu ievazāšanu un dažādu nicinošu apzīmējumu. Rezultātā mūsu jaunatne ienāk dzīvē bez elementārām zināšanām par dzimumu attiecībām, nerunājot nemaz par cilvēka ķermeņa un fiziskās mīlestības skaistuma izpratni. Cilvēka ķermeņa skaistuma, tā attēlojuma mūsu literatūrā pilnīgi trūkst, un tikai sportā, klasiskajā baletā un cirka padomju ļaudis gūst priekšstatu par šo lielisko dzīves pusī. Vispār attieksmi pret cilvēka ķermeņa skaistumu mūsu literatūrā nemaz neaudzina. Pie tā vainīgas bailes, ka tik mietpilsoniskā kritika neapvainotu pornogrāfijā. Ko nu tur runāt par īstu, patiesi jaunu ķermeņa skaistuma un mīlestības izpratni!

Bet arī ar garīgo skaistumu dzimumu attiecību jomā stāvoklis nav labāks. Literatūra ārkārtīgi maz darījusi, lai izkoptu jaunu, sociālistisku attieksmi pret mīlestības un dzimuma jautājumiem, kaut arī reizēm pauž tīri kristīgas idejas, pirmdzimtā grēka morāli. Daudzos padomju literatūras darbos sludināti priekšstati par sievietes «tīrību», ko sastāda «nevainīgums», vīra greizsirdība pret sievietes pagātņi, patriarhāli uzskati par sievietes uzvedības normām (tikai ne vīriešā!). Grāmatās nereti attēlotas greizsirdīga vīra mokas, nosodītas sievietes rakstura vājības un apjūsmots «pagrimušās» sievietes pagātnes «kļūdu» piedošanas cildenums. Cik tālu šī literatūrā tradīcija stāv no komunistiskās morāles un sadzīves ceļu meklējumiem, lieki pierādīt! Tai pašā laikā mēs vēl neesam kā nākas pratuši parādīt jaunu attieksmi pret sievieti, kas iz-

riet no dzimumu reālajām psihofizioloģiskajām atšķirībām, ko jau sen visos sīkumos nodibinājusi zinātne.

Sievietes vienlīdzība mūsu literatūrā līdz šim saprasta tīri mehāniski — kā vienādība. Tas ir par iemeslu arī tam, ka mūsdienu jaunie vīrieši bieži vien nesaprot atšķirību starp sevi un meitenēm, nemēģina cīnīties par fiziskā darba atvieglošanu jauniešiem, sievieti dabiskās atšķirības uzskata par buržuāzisku aizspriedumu vai nenormālas audzināšanas izpausmi.

Ir jāsaka atklāti, ka patiesu attiecību pret sievieti kā draudzeni un darbinieci meklējumiem pagaldām esam veltījuši pārāk maz vērības. Kā pilnīgi dabisks tiek uzņemts tas kara un sociālisma sasprindzinātās celtniecības radītais apstāklis, ka uz sievietes pleciem sadzīvē gulstas visvairāk pienākumu, kas tai vēl jāsavieno ar bērnu audzināšanu. Līdz ar to literatūrā izveidojusies tradīcija pavirši risināt bērnu audzināšanas jautājumus ģimenē, atstājot tos vienīgi sievietes ziņā.

Bet mīlestības psiholoģijas jomā mūsu literatūrā valda paradums tēlot sievieti kā vāju būtni, kā pakļautīgu, nevis līdztiesīgu pusī, kā sliktā vīrieša upurī. Pretīgi lasīt, kā sievietei tiek varmācīgi uzspiesta prasība piedot dzērājiem un neliešiem vīriem — maskētā veidā sludinot kristiānisko «otra vaiga pagriešanu». Tikpat neatbilstoši mūsu sabiedrībai ir rādīt kaprīzas meitenes un sievietes, kuras gan nosaka savam izredzētajam mulķīgus pārbaudījumus, gan darbojas it kā vīrieša varas hipnozē, kur viņām vajadzēja skaidri un lepnī apzināties savu mīlestību, savu cilvēcisko vērtību un stādīt augstas prasības savam izredzētajam. Pat labākajos un pašā pēdējā laikā radušajos prozas un dzejas darbos var sastapt tādas formulējumu kā «nesavtīga vīrietiska draudzība». Acīm redzot dažiem rakstniekiem šķiet, ka sievietiska drau-

dzība nevar būt nesavtīga. Patiešām, mūsu literatūrā gandrīz nav nopietnas draudzības starp vīrieti un sievieti, it kā tāda draudzība vienmēr obligāti nozīmētu sākumu dzimummīlestībai. Šis uzskats noteikti ietekmējis mietpilsonisku attieksmi pret draudzību abu dzimumu starpā, kāds valda vienā jaunatnes daļā kopš skolas sola. Ir pēdējais laiks galīgi atmaskot buržuāziskos priekšstatus par sievieti kā otršķirīgu būtni.

No desmito gadu dekadentu rakstījumiem mūsu literatūrā turpinās tradīcija mulķīgi pārspīlēt seksuālas jūtas. Vajag tikai varonim ieraudzīt savu partneri vairāk vai mazāk kailu, lai viņš zaudētu galvu, ļautos mežonīgai kaislei, dabūtu pļauku un zaudētu savu vērtību partneres un lasītāju acīs (negatīvs tips). Šādas situācijas ir vai nu pilnīgi sadomātas vai pareizas vienīgi seksuālu nenormālu gadījumos. Bet tās ir ļoti kaitīgas, jo traucē literatūrai iepatēt pareizu izturēšanos pret pretējo dzimumu un cilvēka ķermeņa skaistumu. Lēta kontrasta dēļ šādam trakojošam negatīvam tēlam tiek pretstatīts pozitīvais, kuram normālas tieksmes uz sievieti tiktāl aplāpētas, protams, ar autora grību, ka viņš, skatoties uz savu partneri, nedrīkst nolaist acis zemāk par viņas zodu vai pacelt augstāk par ceļgaliem!

Mūsu literatūrai jāiet un jāsauc uz priekšu, visā pilnībā jāparāda tiešu un atklātu cilvēku attiecību skaistums pretstatā kapitalistiskajām ierāvēju un privātipašnieku attiecībām.

MEKLĒT, DOMĀT, ATKLĀT

Šo rakstu Nikolajs Pogodins nepaspēja īsti pabeigt — pēkšņi saslima un nomira. Raksts bija domāts avīzē «Izvestija», kur arī nodrukāts pēc viņa nāves.

Domājušu cilvēku uzmanību, kuriem nav vienā-

dzīga dzimtas literatūras attīstība, tajā lasām, katrā ziņā saistīs divi Vasilija Aksjonova stāsti, kas iespiesti žurnāla «Novij mir» 7. numurā. Tie saucas «Pusceļā līdz mēnesim» un «Tēti, paliec» un pieder tam literatūras žanram, kurā darbojās lielie krievu vārda meistari.

Nav pareizi piešķirt šim žanram visu, kas tiek rakstīts stāsta formā. Stāstu pie mums tiek publicēts daudz, bet lasītāji savā laikā saklausīja kaut ko čehovisku jaunā Sergeja Antonova balsī.

Kas tas bija? Atdarinājums? Nē. Vispirms talants. Pēc tam mēs noskaidrojām, ar ko mums simpātisks šis talants, sapratām viņa īpatnības un konstatējām, ka Sergejs Antonovs turpina to pašu iepriekš minēto žanru.

Turpināt žanru vai, pareizāk sakot, tradīciju — tas ir plašs jēdziens. Maigi un mazliet skumji skatīties uz dzīvi vēl nenozīmē atdarināt Čehovu. Viss teiktais pilnā mērā attiecas uz abiem Vasilija Aksjonova stāstiem.

Es rakstu par tiem ne tāpēc, lai «atzīmētu» to parādīšanos, kaut arī tie ir pelnījuši, lai tiktu atzīmēti. Mani nodarbina mūsu literatūras galvenais jautājums — tās laikmetiskums un varonis. Kā zināms, kritika mani visu mūžu slavina par lugu «Poēma par cirvi» un par tās varoni tēraudkausētāju Stepašku. Bet no kurienes radās šis Stepaška? No dzīves dzīlēm. Viņš neietilpa nekādā sabiedriskā nomenklatūrā, nebija apstiprināts varonis, kuram jāvelti pienācīgs gods un cieņa. Nē.

Es neesmu tik augstās domās par šo tēlu, lai stādītu viņu par paraugu, bet kā autors zinu, ka tas bija zināms atklājums, kuru man neviens nenorādīja un neprasiņa, lai tieši viņš tiktu attēlots.

Taisni šis moments mani visvairāk nodarbina. Atklājums no ilustrācijas atšķirams vienkārši. Visi kaut ko redz, bet neievēro. Mākslinieks turpretī redz un ievēro. Tas ir atklājums. Visi redz un ievēro. Arī mākslinieks redz un ievēro to pašu. Tā ir ilustrācija.

Kāpēc Vsevoloda Ivanova partizānu stāsti ir mūsu literatūras klasika? Tāpēc, ka tie bija māksliniecisks atklājums un liels atklājums. Taču ne vienmēr nepieciešami tādi izmēri. Veras Panovas «Ceļa biedros» nav tāda tēla, kas paceltos līdz klasikas līmenim, bet gandrīz katrs šī garā stāsta tēls ir atklājums. Tādi tēli paliek prātā ilgi, dažreiz uz visu mūžu, kas savukārt ietekmē mūsu attieksmi pret cilvēkiem, pret dzīvi, ar vārdu sakot, veido mūsu pasaules uzskatu.

Lai lasītājs man piedod tik vienkāršas patiesības, bet tās ir jāatkārto, pirms teikt dažus vārdus par mūsu jauno rakstnieku meklējumiem, kas raduši izpausmi abos šais V. Aksjonova stāstos. Šie meklējumi sniedz dzīves dzīlēs, tai ierindiskajā, masveidīgajā, ikdienišķajā, kas saucas dzīve.

Stāsta «Pusceļā līdz mēnesim» varonis šoferis — tips šī vārda labākajā nozīmē. Tādus mēs sastopam bieži. Viņi ir diezgan nesimpātiski, pat ļoti nesim-

pātiski. Literatūrā, drāmā, kinematogrāfā viņi nav varoņi, bet personāži. Ja varoņi, tad kā negatīvi paraugi. «Mākslinieciskajā procesā» viņi vai nu kļūst pozitīvi, vai obligāti cieš kādu nelaimi. Šādu shēmu autoriem dzīve skaidra kā pieci pirksti.

Bet tā nav skaidra kā pieci pirksti. Tas, patiesībā, arī viss, ko Aksjonovs gribēja pateikt šais savos stāstos.

Izlasījuši tos, jūs neviļus sākat domāt. Sociālo pretrunu izžušana nebūt nevienkāršo dzīvi. Neko jaunu rakstnieks it kā nepasaka, bet atstāj kaut kādu jaunu iespaidu. Viņš sagrauj shēmu.

Tas ir galvenais. Viņš it kā saka mums: nenovērsieties no cilvēkiem, kurus pieņemts uzskatīt par neglābjami melniem vai neglābjami pelēkiem. Viņi vispirms ir cilvēki, pie tam mūsu cilvēki, kas kopā ar mums rada materiālās vērtības, mūsu tautas dēli un meitas. Bet par to, kas pie viņiem nav tāds, kā mums gribētos, vajag nopietni padomāt. Lūk, viens no rakstnieka aicinājumiem. Talantīgi un dziļi to pašu pērn žurnālā «Novij mir» paveicis otrs jauns rakstnieks savā pirmajā garajā stāstā «Lielā rūdā».

Negribas šeit piekabināt dažādo kritiku. Pēc šiem stāstiem viņu arī kritizēs un varbūt arī ļoti asi. Nekas. Lai meklē, domā, atklāj. Talants viņam, tāpat kā G. Vladimovam, pozitīvs, labsirdīgs, gaišs. Es ticu, ka šie jaunie rakstnieki daudz dos mūsu literatūras jaunajam posmam, kas noteikti iestāsies.

SIRDSAPZIŅAS ATMODA

Pēdējos gados japāņu literatūrā risinās sparīgs aktivizēšanās process, ko kritika nereti apzīmē par nacionālās sirdsapziņas atmodu. Daudzos daiļdarbos, literāri publicistiskos rakstos un izcilu kultūras darbinieku runās arvien biežāk izskan protests pret pazemojošo puskoloniālo stāvokli, kādā šodien atrodas Japāna. «Dibinoties uz japāņu tautas un japāņu literatūras jaunāko pieredzi, man gribētos sacīt: bez nacionālās neatkarības miers ir tikai ilūzija, bez nacionālās neatkarības nav iedomājama tautas nacionālā kultūra. Imperiālistiskās, koloniālās kundzības jūgā cilvēka tiesības tiek mīdītas kājām; līdz ar to tiek degradēta cilvēka cieņa un domu brīvība, varmācīgiem līdzekļiem sagrauti literatūras pamati.» šādiem vārdiem pašreizējo gara kultūras stāvokli Japānā raksturoja pazīstamais rakstnieks Nakano Šigeharu Āfrikas un Āzijas zemju rakstnieku kongresa speciālsēdē.

Konkrētos vēsturiskos apstākļos tas nozīmēja, ka jādara gals daudziem gadus ilgstošai nosliecei uz politisku vienaldzību un nevarībai pret dzīves realitātēm. Kādā rakstā par Āfrikas un Āzijas zemju rakstnieku kongresa rezultātiem viens no vecākajiem japāņu rakstniekiem Abe Tomoši paziņoja: «Āfrikas un Āzijas valstu delegātu nopietnais aicinājums iedarbojās uz Japānā dzīvojošiem cilvēkiem kā varens trieciens spēks. Viņu runas pamodināja mani atziņu, ka cīņa pret imperiālismu un koloniālismu risinās uz dzīvī-

bu un nāvi. Rakstnieku literāri mākslinieciskās prasības var gūt pilnu apmierinājumu, izejot vienīgi no tā spēku sasprindzinājuma, ar kādu tauta cīnās par savu atbrīvošanu.»

Līdzīgas domas pēdējos pāris trīs gados dažādos periodiskos izdevumos un literārās sarīkojumos izteikuši arī daudzi citi japāņu literatūras kritiķi un rakstnieki. Pazīstamais kritiķis Nakajima Kenzo, prasīdams no literatūras lielāku vērību pret sabiedriski politiskām problēmām, starp citu rakstīja: «Ja mēs paši sevi aprobežojam ar pārlietu šauri izprastām «mākslinieciskām vērtībām», tad iekalam sevi pārāk smagās važās. Tas, protams, nenozīmē, ka literārais tēlojums būtu nenozīmīgs, drīzāk gan otrādi. Es tikai gribu atgādināt, ka mēs acīm redzami izrokam grāvjus starp mākslu, politiku, morāli un saimniecību, līdz ar to zaudējam literatūras brīvību.»

Līdzīgus uzskatus izsaka literatūrzinātnieks Kuvahara Takess, aplūkodams jautājumu par literatūras uzdevumiem. Starp citu viņš kritizē tēzi, ka literatūrai nedrīkstot būt kungu. Kādā no saviem priekšlasījumiem viņš izteicies: «Ja kungs, kuram literatūra kalpo, ir visa cilvēce, miers vai arī japāņu tauta, — kas tad šajā apstākļi ir slikts? Literatūra, kura negrib šādiem kungiem kalpot, nav cildināma literatūra.»

Nesen mirušais literatūras teorētiķis Aono Sekihi savā laikā rakstīja vēl konkrētāk: «Jau veselu gadu izcināmā cīņa pret Ameri-

kas Savienoto Valstu militāro līgumu ar Japānu ir viena no spožākajām epizodēm puskolonijas stāvokli degradētās japāņu tautas pretestības kustībā. Es pretojos tam puskoloniālajam gara režīmam, kas tiecas savā varā sagrābt manas domas un, proti, rosina nostāties pasīva novērotāja pozīcijās, vienu no otras atdalīt literatūru un politiku, izcelt tīri literāro. Un tieši tāpēc, neraugoties uz savu veselības stāvokli, es atkal izgāju uz ielas.» Šie vārdi ir raksturīgi daudziem japāņu literātiem, kuri ne tikai noraida japāņu literatūrai vēl nesenu piemītošo noslieci uz pasivitāti, bet arī paši iet cīņas ceļu. Nav taču nejaušība, ka 1960. gadā, kad visaugstāk uzbangoja cīņa pret tā saucamo «Drošības paktu», vairāk nekā 1000 japāņu literātu un skatuves darbinieku piedalījās ielu demonstrācijās un aktīvi uzstājās pret fašistu provokācijām.

Japāņu literatūras aktivitātes pieaugums šodien dibinās uz tām tradīcijām, kas jau pirmajos pēckara gados iezīmējās nacionālās pretestības kustības sākumos. Tā jau 1946. gadā Mijamoto Juriko savā romānā «Banšu līdzenums» pievērsās nacionālās atbrīvošanās grūtajam ceļam. Taču plašākā vilni sabiedriskās cīņas literatūra izvērsās tikai pēc 1951. gada, kad nodevīgā Sanfrancisko līguma parakstīšana progresīvajiem rakstniekiem skaidri parādīja, ka runa ir par Japānas paverdzināšanu uz ilgiem gadiem. Tokunaga Suanoss, Nakamoto Takako, Nišino Tatsukihi, Simota Masaji un citi japāņu rakstnieki savos stāstos un romānos paudda asu protestu pret ārzemju imperiālistu tīkojumiem un pašmāju reakcionāru nodevību. Visai nozīmīgs kļuva arī tas japāņu literatūras nozarojums, kurš atsedza agresīvā japāņu militarisma antihumāno būtību, kā arī atmaskoja amerikāņu centienus atdzīvināt to no jauna, lai izmantotu savu mērķu labā. Par to romānos «Jau sendienās godinātais karavadonis», «Bauslis»,

«Cilvēks uz krūkiem» stāsta Ibuse Masuji, Kihī Sava-ko un Endo Sususaku.

Pēdējos gados, pieaugot tautas pretestībai, parādījusies vesela virkne izcilu literāru darbu ar spēcīgu sabiedrisku skanējumu. Šimota Masaji savos romānos «Okinava» un «Tikumīgā tauta» apraksta Okinavas salas iedzīvotāju grūto cīņu, Nišino Tatsukihī romānu «Sēkla ir izsēta» veltījis zemnieku cīņai par demokrātiskām brīvībām, Jamaširo Tomoe «Dziesmā par koka ratiem» cildina vienkāršo darba cilvēku lielumu un pašreizējās Japānas nacionālo likteni un sarežģītās pārvērtības tautas dzīvē romānos «Niedre vējā», «Cilvēku mūris» u. c. ar lielu māksliniecisku spēku attēlo Ishikava Tatsuco, tautas nemiera ieliešanas revolucionāros centienos rāda Kanahika Kijoši u. c. talantīgi rakstnieki.

Japāņu progresīvo rakstnieku literārā aktivitāte iet roku rokā ar rosmīgu līdzdalību antiimperialistiskās frontes sabiedriskajos pasākumos. Streikojošo strādnieku atbalstīšanai kultūras darbinieki vairākkārt rīkojuši plašas sapulces un konferences. Kad reakcija nogalināja Asanumu Inajiro, rakstnieki Abe Tomoji, Matsuoka Joko, Nakano Jošo un vairākas kultūras darbinieku apvienības noorganizēja mītiņu, kurā atskanēja asi protesta vārdi pret reakcijas nekrietnībām. Lai atvairītu draudus, ko profašistiskās aprindas izsacīja progresīvajai preseī, noteiktu protestu publicēja «Japānas mākslinieku savienība», kā arī pazīstamie teātra darbinieki Murajama Tomojoši, Uno Sigejoši un Senda Koreja. Daudzi kultūras darbinieki tāpat pievienojās Nijijima salas iedzīvotāju kampaņai, ko tie uzsāka pret raķešu ieroču izvietošanu salas teritorijā. Pagājušajā gadā spēku saliedēšanas nolūkā vairāk nekā 20 japāņu kultūras biedrības apvienojās «Kultūras biedrību savienībā cīņai pret politisku patvaļu». Šajā spēcīgajā organizācijā, starp citu, iekļāvās

«Dramaturgu savienība», «Japāņu literatūras apvienība», «Jaunā socioloģiskā biedrība», «Reālisma studēšanas biedrība» un daudzās citas literāras un kul-

turas biedrības. Atmodinātā nacionālā sirdsapziņa līdz ar to kļūst par varenu spēku, kas veido arvien lielāku pretsparu pagaidām vēl valdošajai reakcijai.

PASAULES RAKSTNIEKI PAR AVANGARDISTISKO LITERATŪRU

1. NEVAR IZVAIRĪTIES NO ATBILDĪBAS

Rietumeiropas literārajā presē atkārtoti atskan balss, kas izsaka neapmierinātību ar tā saucamo avangardistisko literatūru un pakļauj tās estētiskos un idejiskos principus radikālai revīzijai. Rietumvācijas žurnālā «Merkur» šajā jautājumā nesen vārdu ņēmis Magnuss Encensbergers, kuru līdz šim uzskatīja par vienu no izcilākajiem liriķiem vācu avangardistiskajā dzejā.

Vēršamies pret pašu avangardisma jēdziena būtību, vācu dzejnieks atgādina, ka neviens no izcilajiem rakstniekiem, kurus šodien ieskaita avangardistiskajā literatūrā, nekad nav savu daiļradi saistījuši ar šo literāro strāvotību. «Kafka,» raksta Encensbergers, «nekad nav pieminējis šo vārdu.» Tāpat avangardistiskajā literatūrā sevi nekad nav ieskaitījuši ne Prusts, ne Brehts, ne Bekets. Tāpēc avangardistiskās literatūras definējums ietver sevi jau pašas noliedzsmi, jo tas saturu gūst tikai a posteriori.

Tālāk Encensbergers kritiski izvērtē arī avangardistiskās literatūras pamatsaukli, kas skan: drosmi eksperimentēšanā. Eksperimentam, pēc Encensberga domām, nav nekā kopēja ar drosmi. Eksperimenta uzdevums ir parādību pareizības pārbaude; eksperiments prasa pacietību, saprātu, vērību un atbildību. Eksperiments kalpo zinātnisku atziņu, bet nevis dzejas vai mūzikas darbu un tēlu atklāsmi. Zinātnieks, kas izdara eksperimentu, cenšas, cik vien iespējams, mazāk iejaukties eksperī-

menta pamatā liktajos procesos, un viņš nav darāms atbildīgs par tā rezultātiem. Turpretim mākslinieks nevar izmantot šāda veida morālu imunitāti un izvairīties no atbildības par to, kāds ir viņa darba rezultāts.

Teorētiskā jucekļa dēļ visas kolektīvās avangardistiskās literārās skolas, kas mēģina uztiept mākslai savus estētiskos kodeksus, ir kaitīgas. Viena no pirmajām avangardistiskajām skolām, itāliešu futurisms, savā laikā deklarēja: «Mēs jau dzīvojam absolūtā... Mēs cildinām agresivitāti, drudzainu bezmiegu, trauksmainu soli, dūres triecienus... Nav daiļuma, kas stāvētu pāri cīņas skaistumam» un — savas gaitas izbeidza fašisma noņemē. 1961. gadā avangardistiskā literatūra izvērza līdzīgu saukļu, piemēram «bitņiku» teorētisks Džeks Keruaks raksta: «Allaž esi idiotiski izklaidīgs... Atmet literāros, gramatiskos un sintaksiskos kavēkļus... Sit, kur vien iespējams, zem jostas vietas.» Ja šie saukļi paliek tikai literatūras sfērā, nelaime nav nekāda lielā; ieviesti politikā, tie draud izraisīt bestialitāti.

Ekspressionismu sāka dēvēt par kolektīvu strāvotību tikai vēlāk. Daudziem ekspresionistiem šis vārds nemaz nebija pazīstams. Heims un Trakls norāra, iekāms šāds apzīmējums parādījās, bet Kafka, Brehts un Deblins nekad nav pieslējušies literāram virzienam ar šādu nosaukumu.

Atšķirībā no ekspresio-

nisma sirreālisms jau pašā sākumā bija literārs virziens, kas nobruņojās ar doktrināru aizsedzi. «Visvienkāršākā sirreālisma akcija,» raksta Encensbergers, «pēc Bretona domām, dibinājās uz to, ka nepieciešams ar revolveri rokā izskriet uz ielas un šaut pūli. Dažus gadus vēlāk šī

maksima tika realizēta Vācijā. Jau pirms otrā pasaules kara sākšanās Salvadors Dalis nonāca pie pārliecības, ka vislielākais sirreālists bijis Hitlers.» Sirreālisma ietekme literatūrā nav noliedzama, taču tas bijis produktīvs tikai tādu rakstnieku daiļradē, kuri atbrīvojās no tā doktrīnas.

viņš konstatē, ka angļu rakstnieku labākajos darbos šodien skaidri samanāma tieksme «mākslā no jauna ieviest saprātu». Līdz ar to angļu romāns pēdējos gados «aizvien vairāk kļūst socioloģisks». Rezumējams savu redzes viedokli, Kupers pasvītro, ka «saprāta ieviešana mākslā allaž bijusi viens no galvenākajiem uzdevumiem jebkurā laikmetā un jebkurā mākslas jomā, bet pašreizējā pasaules vēstures momentā tas ir visneatliekamākais pienākums».

Viljama Kupera teorētiskie secinājumi vēl asāku formulējumu guvuši populārā jaunā dramaturga Arnolda Vesкера rakstā «Slēptie dzinējspēki», kas publicēts žurnālā «Encounter».

Atcerēdamies, ka pirms pieciem gadiem toreiz gluži nepazīstamais dramaturgs Džons Osborns atnesis teātrī savu lugu «Palūkojies, nikni», Veskers atgādina, ka šis darbs bijis protesta un nemiera caurstrāvots, ieziņējies «ciniskās un nogurušās paaudzes» tik kvēli gaidīto pavērsienā.

— Bet kas notika tālāk? — vaicā Veskers. «Tālāk durvis atvērās un sāka plūst sociāla protesta sirdīgā straume, kas vērsās pret mietpilsonību visās šķirās.» Pagāja vēl nedaudz gadu, niknuma ugunis izdzisa, literārās daiļrunības ziedi nobira un izrādījās, ka nekas nav mainījies, ja neņem vērā to, ka no protestiem dažs labs iedzīvojies. Ar skumjām konstatēdams šos bēdīgos faktus, Veskers mēģina noskaidrot, kāpēc tā noticis. Pēc viņa domām, šī morālā neveiksme izskaidrojama ar to, ka protests izpaužies tikai kultūras sfērā. Tāpēc valdošās aprindas varējušas tikai pasmīnēt, jo labi zinājušas, ka šāda protesta politiskais un kultūras spēks ir gaužām vārgs, nav nevienam bīstams, ar laiku demoralizē pat pašus māksliniekus, jo kļusībā viņi apzinās savu pūliņu neauglību.

Visai pesimistiski Veskers novērtē arī pats savas daiļrades sabiedrisko nozīmi. «Galvenais, pret ko

2. PIE IZSIKSTOSIEM AVOTIEM

Vēl asāk pret avangardistiskās dzejas modernajiem pārstāvjiem vēršas Pēteris Rīmkopfs Hamburgas nedēļas izdevumā «Die Zeit». Viņa pārmetumi vispirms adresēti pazīstamajam lirikim Helmutam Heizenbitelam un jaunajam dzejniekam Eiženam Gomerīngam. Rīmkopfs savam rakstam devis zīmīgu nosaukumu: «Pie izsikstošiem avotiem.» Taču vēl raksturīgāks ir apakšvirsraksts: «Vācu avangardistiskās dzejas pēdējais kliedziens ir — klusums.»

Rīmkopfs vispirms pievērs uzmanību daudzīnātajai dzejas redukcijai, līdz absurdam novestam tēlainības skopumam. «Izrādās,» viņš raksta, «ka princips, kas vairāku paaudžu laikā bijis auglīgs, spēj būt efektīvs tikai līdz zināmai robežai, bet tālāka radikalizācija jau izraisa avotu izsīkumu... Redukcija sāk līdzināties negausīgam viesim, kas, piesēdināts pie galda, noēd visu, kas uz tā atrodas, un prasa arvien vairāk un vairāk. Sākumā varēja likties, ka tā interesējās tikai par dzejas veidojuma tradicionālajiem principiem, par vārda mākslas tukšajām formalitātēm, vēlāk pievērsās metaforikai, tad pantmēram, bet beigās, aprijsi visu, ķērās pie pēdējā, kas bija palicis pāri,

pie vārda... Tādējādi vārds kļuva sastindzis, statisks, pašmērķīgs, no citiem vārdiem izolēts, ar vienu vienīgu uzdevumu — izsācīt tikai pašam sevi. Tam galu galā vajadzēja novest līdz tukšumam.»

Izsekodams dzejas izteiksmes līdzekļu redukciju, kritiķis tālāk parāda, ka atsevišķās avangardistiskās literatūras jauno dzejnieku grupās izirst jau arī pats vārds, sadalīdamies burtos, atsevišķās bezjēdzīgās skaņās, no kurām ar lielu piepūli par jaunu vajadzētu radīt valodu. Lūk, kāds izskatās avangardistisko jauno dzejnieku krājuma «Movens» publicēts «dzejolis»:

	t			
		u		
	t		u	
		tu		u
				u
t			u	
	u			
		ut		
t				
	t			
			u	
t				

«Tātad,» secina kritiķis, «beigu beigās viss reducējies līdz klusumam, līdz mēmam burtam, isāk sakot, līdz tukšam, nevainīgi baltam papīra gabaliņam, kurā jauni cilvēki vēl šodien laiku pa laikam saskata savdabīgu mākslas atklāsmi.»

3. AR VĀRDIEM VIEN NEPIETIEK

Satraucošas pārdomas par modernās mākslas turpmākajiem ceļiem nereti ieskanas arī angļu literatūras kritikā un rakstnieku publicējumos par savu dar-

bu. Pazīstamais angļu prozaiķis Viljams Kupers avīzē «Sunday Times» nesen publicējis rakstu par angļu literatūras, jo sevišķi romāna, pašreizējo stāvokli. Tajā

es uzstājos,» viņš raksta, «ir mietpilsonība, kas izraisā patiešām tragisku apātiju. Kā rakstnieks es nevaru to noklusēt. Tomēr manas lugas noskatās tikai nedaudz cilvēku, kuriem mani uzskati tā kā tā jau zināmi. Tā izveidojas burvju aplis. Vai drikst ar to samierināties? Es to ļoti gribētu un daudz dotu, lai spētu noticēt, ka man kā māksliniekam nav citu iespēju, ka es varu nodarboties tikai ar savu amatu un cerēt, ka vieglie vilniši, ko uzpirbina manis mestie akmentiņi, pārvērtīsies varenā apļa bangojumā. Taču es nespēju sev to iegalvot, jo tāpat kā daudzi citi mākslinieki un inteliģenti es zinu, ka ne mazums politiķu klusībā tikai gaida piemērotu brīdi, lai mani kā nevajadzīgu krāmu izmestu pāri bortam; es zinu, ka mana daiļrade, tāpat kā manu laikabiedru daiļrade, tiks atmesta, jo tā ir tikai nedaudzu atzīta modes lieta. Nekāda «jaunuma» tā nesagādās, jo šo modi atzinusi publika sāks tiekties pēc jaunas sensācijas.»

Savu rakstu angļu dramaturgs noslēdz zīmīgiem vārdiem: «Ne tikai es vien to apzinos. Ja jaunais strāvojums mūsos izraisīja dumpīgus vārdus, tas pastiprināja arī vilšanās sajūtu, un mēs sākām atskārst, ka ar dumpīgumu vārdos vien nepietiks.»

TRACIS VĪNĒ

Neparasti skaļu atbalsi Vīnē izraisījusi Kārļa Merca un Helmuta Kaltungera drāma — monologs «Kārļa kungs». Šī luga uzņemta Koncertu nama mazās skatuves repertuārā, tā rādīta televīzijā, atsevišķi fragmenti ieskaņoti skaņu plātēs, runas par to nemitējās vairākus mēnešus, un tās varonis Kārļa kungs kļuva par vispopulārāko figūru Vīnē.

Nelielās ludziņas lieliskie panākumi izskaidrojami ar trāpīgo satīru, kas ietverta Kārļa kunga tēlā. Viņš ir izdabātājs, divkosis un nelietis, cilvēks bez principiem un godprātības jebkurai politiskai konjunktūrai, jebkuram režīmam. Kad Austriju okupē hitlerieši, viņš lokās to priekšā, cenzdamiēs glābt savu ādu, Kārļa kungs visādi nopūlas liekulīgi izdabāt arī Austrijas atbrīvotājiem — Padomju Armijas karavīriem, taču tajā pašā laikā visiem spēkiem grib izpatikt arī amerikāņiem. Bez jebkādiem sirdsapziņas pārmetumiem viņš pievil un apzog karā un pēckara perioda grūtībās cietušos līdzpilsoņus, savu ierāvēja dabu

maskēdams ar patriotiskām frāzēm.

Vienkāršo estrādes libretistu Merca un Kaltungera radītais satīriskais tēls ir ar tādu vispārīguma spēku, ka progresīvā Austrijas literatūras kritika to vienbalsīgi stāda līdzās izcilāko Austrijas rakstnieku sniegtam satīras žanrā. Kā vienīgo trūkumu abu satīriķu līdzšinējos darbos kritika atzīmē to, ka viņi apmierinās ar «otrā ranga» neliešu atmaskojumu, neinteresēdami par nozīmīgākiem spēkiem, kas stāv aiz šādām marionetēm.

Neraugoties uz Merca un Kaltungera izvairīšanos piešķirties buržuāziskās sabiedrības pamatiem, reakcijas nometne par «Kārļa kungu» sacēlusi nepieredzētu traci. Tā brēc gan par to, ka ludziņā apvainota Austrijas pašcieņa, gan arī par to, ka Kārļa kunga tēls esot austriešu rakstura kroplīga karikatūra. Zīmīgi arī, ka Vīnes arhibīskapam tuvu stāvošas organizācijas atbalsta šo kampaņu, apgalvo, ka ludziņā pārāk tumšās krāsās attēlota Austrijas īstenība, un pieprasa tās izrādēs nepielaist vismaz jaunatni.

LABOJUMS

«Karoga» 11. numurā ievietotajā Ernsta Fabri snetā «Redzējums vakarblāzmā» 12. rinda jālasa: «Tās aklo iznicību projām raida...», bet sonetā «Ir milai taču varenākas rokas» no 8. līdz 11. rindai jābūt šādam tekstam:

«... Viens otram cilvēks laimes sapni ver.

Bet demons glūn. Ja izrauties tam sokas,
Pār būtņēm, stiebrēm, straumēm draudot slāt,
Mums pasaule tad liesmās zūdot slāptu.»

«KAROGA»

1962. gada saturs

DZEJA

- Ahundovs (Sabuhi) Fatali Mirza** — A. S. Puškina nāve. Dzejolis — 11., 6;
Alatircevs Vladimirs — Kur liksi, tur es steigšu. Dzejoļi — 7., 63;
Amanžolovs Kasims — Dzimtene. Es raudu un smejos. Dzejoļi — 1., 4;
Apiņš Jānis — Negaiss. Dziesma. Dzejoļi — 3., 111;
Aumale Austra — Zapotocka dzimtajā ciematā. Ostravas kalnracis. Dzejoļi — 3., 113;
Auza Lilija — Atjaunotne. Dzejolis — 12., 132;
Auziņš Imants — Mums šinēlis ir pelēks. Dzejolis — 2., 3;
Azarova Ludmila — Laiva. Nogurums. Dubļi. Sliēkas. Naktsvijole. Dzejoļi — 6, 67;
Balodis Andrejs — No jaunās grāmatas. Dzejoļi — 2., 36;
Behers Johanness — Cik tālu jau tie gadi. Beigas labas — viss labs. Dzejoļi — 5., 70;
Beļševica Vizma — Jauni dzejoļi — 3., 10;
Bendrupe Mirdza — Gricko. Gricko stāsts. Dzejoļi — 9., 110;
Brakovskis Eduards — Kosmonauts savai līgavai. Dzejolis — 6., 102;
Brehts Bertolts — Vienotās frontes dziesma. Dūmi. Dzejoļi — 5., 69;
Brovka Pjatruss — Nav tālu sengaiditā diena. Stārķis — 6., 3;
Brutāne Valija — Notikums naktī. Dzejolis — 3., 14; Lautā rinda. Dzejolis — 5., 92;
Buhbindere Nelija — Dziesma. Dzejolis — 6., 102;
Čaklais Māris — Brālis un māsa. Dzejolis — 3., 106; Pieminekļis. Dzejolis — 8., 73;
Čaks Aleksandrs — Jaunības gadu dzejoļi — 10., 32;
Damburs Edgars — Frontes ceļā. Dzejolis — 2., 5;
Daune Vilma — Jaunais linu lauks. Dzejolis — 8., 74;
Dinere Cecilija — Es un laime. Dzejolis — 11., 71; Akācija. Ābele. Dzejoļi — 12., 125;
Elksne Ārija — Atmiņas no domu straumes smeļot. Dzejoļi — 3., 5; Zeltainas muguras klanīja vārpas. Dzejoļi — 12., 31;
Fabri Ernsts — Redzējums vakarblāzmā. Ir mīlai taču varenākas rokas. Dzejoļi — 11., 72;
Firnbergs Luijs — Nekas nav skaistāks par cilvēka sirdi. Bet. Dzejoļi — 5., 72;
Gāliņš Harijs — Kāpu priedes. Priedes zars. Ikasts. Dzejoļi — 2., 65;
Go Mo-žo — Dzejoļi par ziediem — 11., 9;
Gorskis Grigorijs — Cetras sonetas — 8., 118;
Graudiņš Jānis — Pie Aizkraukles. Dzejolis — 3., 110;
Grenkovs Valdis — Padomju tautas deputātiem. Dzejolis — 3., 3;
Grots Jānis — No cikla «Nepabeigtās vēstules». Dzejoļi — 12., 127;
Gūtmanis Olafs — Manas kaijas. Dzintargrauds. Dzejoļi — 10., 90;
Heislars Harijs — Patiesības gaisma. Ziedi un sniegs. «Varbūt dažs pārmetis...» Dzejoļi — 4., 69; Divi dzejoļi — 7., 58;
Hellakoski Aaro — Sūpojošais bugsprits. Dzejolis — 7., 74;
Hikmets Nazims — Mana sirds ar zvaigzni vienādi pukst. Dzejoļi — 1., 22;
Imermanis Anatols — Dzeja par dzeju. Dzejoļi — 1., 40; Pēdējā dzeja. Dzejolis — 11., 61;
Jansone Liliana — Ceļā uz zvaigznēm. Dzejolis — 6., 101;
Judelsons Arons — Jaunības drosmīgie soļi. Dzejoļi — 7., 101;
Kaijaks Vladimirs — Mežierīkotāji. Dzejoļi — 6., 64;
Kaldupe Skaidrite — Celtnieka vēstules meitenei tālā pilsētā. Dzejoļi — 8., 68;
Kolass Jakubs — Dzejoļi — 11., 3;
Kross Jānis — Ko zini par vētras seju... Dzejolis — 2., 54;
Krūklis Alfrēds — No grāmatas «Zvaigžņu karavānas». Dzejoļi — 4., 64; Indīgās sēnes. Dzejoļi — 7., 60;
Kuba — Tosts. Dzejolis — 5., 73;

- Kuņajevs Boriss** — Kazahstanas asfalts. Irtiša. Dzejoļi — 3., 70; Sarkanie vārti. Liriska poēma — 10., 115;
- Kupala Janka** — Dzejoļi — 7., 87;
- Ķempe Mirdza** — Kārļa Sermuka piemiņai. Dzejolis — 1., 39; Mūža baltā augstumā — 9., 54; Laudonas pusē. Dzejoļu cikls — 10., 29;
- Lasmanis Imants** — Jauni dzejoļi — 6., 50;
- Liepiņš Jānis** — Caikovska konkurss Maskavā. Dzejolis — 8., 71;
- Lindemanis Verners** — Nakts. Dzejolis — 5., 71;
- Lindāls Emīls** — Jaunā laikmeta liesma. Maija svētki. Dzejolis — 7., 74;
- Ločmelis Alberts** — Teiksma. Programma. Dzejoļi — 4., 3; Jauni dzejoļi — 9., 56;
- Losberga Milda** — Gruzijas motīvi. Dzejoļi — 3., 15; Angļi. Dzejolis — 8., 3;
- Mergina Ausma** — Tikai. Koku ilgas. Dzejoļi — 3., 112;
- Mieželaitis Eduards** — Dzejoļi no grāmatas «Cilvēks» — 5., 61;
- More Jana** — Atvadas vasarai. Tavas vēstules. Dzejoļi — 10., 89;
- Mūrniece Ārija** — Prieks. Dzejolis — 10., 91;
- Neibarts Aivars** — Nēģeris. Dzejolis — 6., 103;
- Nīta Ellena** — Pienene. Dzejolis — 2., 53.,
- Onerva Lehtinens** — Gaidīšana. Dzejolis — 7., 78;
- Ormanovs Gali** — Virsotnē. Dzejolis — 1., 5;
- Paegle Alberts** — Pavasara vērtos. Dzejoļi — 4., 85;
- Pajuvē Arno** — Siena vedējs. Dzejolis — 2., 54;
- Pēlmanis Laimons** — Vasaras pēdās. Dzejolis — 10., 88;
- Peters Jānis** — Meitene cukurbiešu laukā. Dzimtā krastā. Dzejoļi — 3., 108; Dzejnieka dzimtā vietā. Rokas. Dzejoļi — 10., 89;
- Pranaitis Rūdolfs** — Mūža gadi — laimes gadi. Dzejolis — 9., 60;
- Priede Pēteris** — Tēvocim dārzniekam. Dzejolis — 5., 91;
- Reimanis Arnolds** — Dzimtene. Dzejolis — 2., 66;
- Rokpelnis Fricis** — Ierakums. Dzejolis — 5., 75;
- Rudzītis Meinhards** — Iet uz ciemu aģitators. Fragments — 3., 3; Ausma pār Daugavu. Maija nakts balāde — 7., 3;
- Rūja Valdis** — Dzimšanas dienā. Dzejolis — 1., 3; Klusā stunda. Skaidravots. Vēstule uz galda. Dzejoļi — 5., 92;
- Sains Zumagali** — Krievu tautai. Dzejolis — 1., 6;
- Sakne Ludmila** — Mana daļa. Dzejolis — 8., 72;
- Salna Vija** — Dzeltenās atraitnītes. Dzejolis — 6., 103;
- Saule Veronika** — Uz redzešanas, zeme! Ciema meistars. Dzejolis — 4., 85;
- Sempers Johanness** — Kā gan dzīvot? Dzejolis — 2., 53;
- Silazars Jānis** — Ik stunda viņu vidū dārga. Dzejoļi — 1., 102; No topošās grāmatas. Dzejoļi — 11., 57;
- Sirbārdis Jānis** — Kareļvi iet. Dzejolis — 2., 6; Es logu atveru. Dzejoļi — 9., 58;
- Skalbe Arvids** — No tāla ceļa pārbraucot. Dzejoļi — 1., 25, Zaļā tēja. Dzejoļi — 3., 68;
- Skuja Harijs** — Viņi sacīja — nē! Dzejolis — 7., 61;
- Straume Viktors** — Manas klases meitene. Dzejolis — 9., 61;
- Stulpāns Jeronims** — Vētrainais aprīlis. Dzejoļi bez virsrakstiem — 2., 42;
- Sudrabkalns Jānis** — Ir nobriedis laiks. Dzejolis — 5., 3;
- Steinigers Kurts** — Vārdi un patiesība. Dzejolis — 5., 71;
- Tanks Maksims** — Dzejoļi — 9., 5;
- Vala Katri** — Tontals. Pēc aiziešanas tavas! Dzejoļi — 7., 77;
- Valli Kaarlo** — Bāka. Dzejolis — 7., 78;
- Vanags Imants** — Traktors un vilciens. Savaldītais spēks. Dzejoļi — 3., 105;
- Vēciņa Elza** — Kas mieru sēj. Darbs padarīts. Dzejoļi — 4., 87;
- Vecvagars Haralds** — Pie darba, biedri! Dzejolis — 3., 83;
- Vējāns Andris** — Dzidrais avots. Dzejolis — 9., 3;
- Venta Rūta** — Kalni. Dzejolis — 4., 86; Varavīksne. «Vai gaidīt ilgi» ... Dzejoļi — 10., 31;
- Volkovs Jevgeņijs** — No pirmā krājuma. Dzejoļi — 4., 83;
- Vuorela Einari** — Vakars. Dzejolis — 7., 76;
- Zledonis Imants** — Jauni dzejoļi — 5., 5; Dzejoļi — 12., 88;
- Zuniņa Ruta** — Pulkstenim. Dzejolis — 6., 101;
- Zarokovs Tairs** — Iljiča spuldzes. Dzejolis — 1., 7.

DRAMATURGIJA

- Pētersons Pēteris** — Man trīsdesmit gadu. Luga — 12., 93;
- Rokpelnis Fricis** — Zaļais stars. Mūsdienu pasaka — 8., 74.

PROZA

- Blūme Horsts** — Lidīce. Stāsts — 5., 64;
Broks Antons — Milu tevi, dzīve! Apraksts — 7., 89;
Brutāne Valija — Ķīnas stāsti — 7., 66;
Cīruļs Gunārs — Draugos ar atomu. Apraksts — 5., 76;
Grants Jānis — Saules lēkti Vēju salā. Vienas gadskārtas zīmējumi — 1., 8; 2., 7; 3., 73; 4., 71; 5., 74;
Grīva Zanis — Mīlestība un naidis. Romāns — 7., 8; 8., 7; 9., 7; 10., 34;
Iverts Ilmārs — Dāņu karaļvalsts dienas un nedienas — 7., 79;
Jurciņš Pēteris — Miniaturās — 10., 92;
Krieviņš Mārtiņš — Strēlnieki pārnāk mājās. Romāns — 1., 43;
Lācis Vilis — Pēc negaisa. Romāns — 3., 19; 4., 5; 5., 9; 6., 5;
Līvs Egons — Kapteinis Nulle. Stāsts. 10., 94; 11., 74;
Niedre Jānis — Ūdens tek. Stāsts — 8., 65;
Prometa Lilija — Noveles — 2., 55;
Ratners Jevgeņijs — Draudzības pārpilna sirds. Apraksts — 2., 67; 3., 85; 4., 88; 5., 95; 6., 70;
Ruņģis Igors — Vecais Ūpis. Novele — 2., 46;
Sēlis Roberts — Tanī bargā dienā. Romāns — 10., 3; 11., 13; 12., 36;
Sluckis Mikols — Uvertūra un trīs cēlieņi. Novele — 1., 30;
Talcis Ādolfs — Dižjūras kapteinis. Tēlojumu virkne — 9., 62;
Upīts Andrejs — Latviešu padomju literatūras sākumi (Materiāli no «Padomju Latvijas Kalendāra 1920. gadam») — 12., 3;
Vilks Ēvalds — Smieklī. Stāsts — 6., 53;
Zāltītis Valters un Plaudis Arvīds — Fābulas prozā — 3., 109;
Zāltītis Valters — Miniaturās — 10., 92;
Zorins Mihails — Vispirmais... Tēlojumi — 11., 63.

KRITIKA UN PUBLICISTIKA

- Ambrāzs Kazis** — Radošie meklējumi, meistarība un citas problēmas — 8.; 120;
Auziņš Imants — Kad nolīdzina saucējus — 7., 104;
Balodis Andrejs — Vispasaules kongress par atbrūņošanu un mieru — 7., 129;
Beitāne Valda — Divkārsa jubileja — 7., 126;
Birkerts Pēteris — Jauni materiāli par Raiņa «Klusās grāmatas» tapšanu — 1., 122;
Dubins Herberts — Par dažiem estētiskiem uzskatiem VDR rakstnieku publicistikā — 5., 123;
Egle Kārlis. Literatūrvēsturiskas piezīmes par Andreju Upīti — 12., 133;
Freinberga Silviņa — Dažas televīzijas dramaturģijas nozares — 2., 112;
Jauno balsis (Pošoties Vissavienības jauno rakstnieku apspriedei!) — 11., 118;
Ivanovs V. — Piezīmes par dažiem literatūras strīdiem — 6., 104;
Kacēna Vera — Leņiniskās «Pravdas» piecdesmit gadi — 5., 121;
Krauliņš Kārlis — Ceļš ved arvien jaunās tālēs — 2., 100; 3., 115;
Kublanovs Osvalds — Ekrāns pacieš visu — 11., 112;
Ķempe Mirdza — Par jauno maiņu dzejā — 2., 116;
Ķikāns Valdis — Valodas un literatūras institūta «Raksti» un to XII sējums — 7., 113;
Niedre Jānis — Rakstnieka daiļrades metode un pasaules uzskats — 4., 118;
Nikolajevs Mihails — Monumentāls darbs. — 1., 106;
Riekstiņš Ivars — Dažas piezīmes par Jāni Asaru — 6., 118;
Saulītis Bruno — Bērniem un jaunatnei veltīta dzeja — 1., 110;
Sirsone Skaidrīte — Dažas attīstības līnijas latviešu padomju balādē — 6., 111;
 Raiņa radošais darbs pie krājuma «Addio bella» — 9., 113;
Stankēvičs Antons — Aizvien jauna, mainīga kvalitāte — 7., 123;
Šacs-Anīns M. — Humānisms un literatūra — 2., 95;
Šmulovičs Mihails — Eriks Marija Remarks — 6., 124;
Šūmane Marija — Pārdomas par Vidusāzijas un austrumu tautu rakstnieku darbiem latviešu valodā — 3., 132;
Tabūns Bronislavs — Piezīmes par portreta veidojumu romānā — 2., 106; Eduards Šillers — 8., 129;
Trofimovs Rems — Jānis Sudrabkalns un vācu ekspresionisms — 5., 129;
Valeinis Vitolds — «Dadzīm» pieci gadi — 1., 115, Jaunākās dzejas attīstības tendences un problēmas — 10., 121;
Veinbergs J. — «Kristīgais vientiesis» — 4., 124; V. I. Leņins par seno atelismu — 11., 106;
Vitoliņš Jēkabs — Pēterburgas konservatorija — latviešu mūziķu audzinātāja — 9., 119;
Zālīte Tamāra — Angļu modernais kritizētāja reālisma romāns — 1., 125;
Zēle Pēteris — Patiesības un skaistuma ārditāja — 8., 130.

RECENZIJAS

- Auziņš Imants** — «Pa jaunības takām» (Par V. Alatirceva «Pa jaunības takām») — 2., 140;
- Belševica Vizma** — Šellijs? — 5., 139;
- Bērsons Ilgonis** — Dziesma par sila medni (Par J. Vanaga «Pūtin pūta sila mednis») — 3., 148; Radniecība (Par grāmatu «PSRS tautu rakstnieki») — 9., 137;
- Birze Miervaldis** — Vai ūdenskriņģelis ir vērtīga barība? (Par A. Griguļa «Ūdenskriņģelis») — 3., 142;
- Broks Antons** — Prozaika otrā grāmata (Par I. Lubeja «Mākoņi virs pilsētas») — 1., 139; «Cilvēka sirds» (Par M. Kalndruvas «Cilvēka sirds») — 3., 145; Lai sadeg aizspriedumu kūlā! (Par J. Stulpāna «Cilvēks dedzina kūlu») — 10., 149;
- Damburs Edgars** — Jauna ceļa jūtīs (Par A. Vējāna «Saknes dod lapotnei dziesmu») — 3., 136; Lai nepietrūkst atbildības sajūtas (Par almanahu «Jauno vārds») — 11., 131;
- Dzene Liliņa** — Vajadzīga, bet nesakopota grāmata (Par Annas Lācis «Teātris un dramaturģija») — 6., 142;
- Ezera Regīna** — Par bērnu dienu takām (Par C. Dineres «Upe šalc un šalc») — 1., 141;
- Grots Jānis** — Kad vasara briest un rozēs zied (Par J. Silazara «Rozes logos») — 11., 127;
- Gudriķe Biruta** — Kāpēc tikai izlase? (Par Raiņa aforismu izlasi «Kalnā kāpējs») — 11., 135;
- Kalniņš Jānis** — «Pasveicini Daugavu» (Par M. Krieviņa «Pasveicini Daugavu») — 1., 144; Pazudis aktiera sniegums (Par J. Markulānes monogrāfiju «Lilita Bērziņa») — 6., 137;
- Kirhenšteine Austrā** — Itāliešu noveļu meistars (Par L. Pirandello «Vilciens no svilpa») — 9., 141;
- Kuņajevs Boriss** — Pirmā iepazīšanās (Par I. Drozdova «Родные истоки») — 9., 144;
- Laganovskis Jezups** — Latvieši Tēvijas kara frontēs (Par V. Savčenko «Латвийская гвардейская») — 2., 145;
- Losberga Milda** — «Asins lāse» (Par B. Kuņajeva «Asins lāse») — 9., 140;
- Lukss Valdis** — Arī bērnu dzejā šodiena (Par A. Vējāna «Ne aiz trejdeviņiem kalniem») — 10., 136;
- Muižnieks Ignats** — Milu, dzīvoju! (Par M. Ķempes «Skaurdā liesma») — 4., 131; Pasaka stājas ierindā (Par A. Sakses «Piķa kunga stāsts») — 8., 142;
- Niedre Jānis** — Jauna grāmata folklorā (Par latviešu teiku kopojumu) — 2., 137; «Lāčplēša» akadēmiskais izdevums — 7., 135;
- Osmanis Jāzeps** — Grāmata, kas savīļo (Par A. Tvardovska «Aiz tāles tāle») — 1., 134;
- Ozols Jānis** — Pāvila Roziša raksti — 6., 140;
- Pabērzs Juris** — Atmatas jāuzar (Par V. Grundmanes «Ilonas vijole», J. Andžēna «Šaubīga pazišanās» un V. Skulmes «Veco vējeņu noslēpums») — 2., 142;
- Priednieks Jānis** — Maksims Riļskis latviski — 5., 141;
- Rozenbergs Jānis** — Valodniecības vēsture — 7., 139; Humors un satīra (Par krājumu «Uz svekota celma») — 10., 140;
- Saulītis Bruno** — Padarīts liels, vajadzīgs darbs (Par V. Valeiņa grāmatu «Poētika») — 4., 135; Skarbas un vienkāršas rindas (Par V. Luksa krājumu «Marts») — 11., 129;
- Tabūns B.** — Vajadzīgs darbs (Par B. Šīras-Gudriķes monogrāfiju «Arvids Griģulis») — 7., 137;
- Vilks M.** — To nevar aizmirst (Par grāmatu «Tā rīkojās SS») — 1., 137;
- Zemzare Daina** — Tautas dziesmu valoda (Par A. Ozola «Latviešu tautasdziesmu valoda») — 4., 138;
- Zigmonte Dagnija** — Jauns augstāks kāpums (Par M. Birzes «Kā radās stāsts») — 3., 142;
- Zorins Mihails** — Cilvēku dzīves simfonija (Par grāmatu «Pasaules diena») — 5., 136;
- Isās recenzijas:** Bārbale M. — A. Griguļa «Ветви сирени» — 1., 146; Eriks A. — G. Cīruļa «Ar bloknotu selgā» — 5., 143; Čākurs J. — A. Prokofjevs «Ceļi aicina» — 8., 145; Gāliņš H. — H. Dorbes «Dienas baltas, nebaltas» — 1., 146; Hiršs H. — A. Bieļausks «Zied sarkanās rozēs» — 11., 137; K. Priednieks — «Друж мой, сердце» — 8., 145; Ezera R. — V. Eglona «Darbā kaldinātā jaunība» — 5., 143; Jansons O. — A. Amendas «Apassionāta» — 7., 142; Kainaizis V. — «Mums pieder nākotne» (aprakstu krājums) — 2., 146; Kalnača B. — «Austrumu almanahs» — 8., 145; Kalniņa A. — H. Falladas «Starp vilkiem» — 11., 137; Klīvers V. — V. Branka «Kaujinieka dēls» — 10., 143; Līvzemnieks V. — Veltas Zundes «Laimdotās pasakas» — 4., 1; Lūsis J. — J. Anerauda «Smiltis, saule, sirds» — 6., 145; Palkavniece C. — G. Cīruļa «Tādi kā tu un es» — 1., 146; Purvs L. — A. Sakses «Tēva dāvana» — 6.,

145; Skara V. — A. Dripes «Četri ceturkšņi» — 10., 143; Vējāns A. — Jevgeņija Volkova «Солнечные тропы» — 4., 140; G. Gorskis — «Книга любви» — 8., 145; Zigmonte D. — Feins de Friss «Rembrants» — 7., 142.

RAKSTNIEKA DAIĻRADES LABORATORIJA

Sudrabkalns Jānis — Daži vārdi par «Ceļa maizi» — 9., 126;
Upīts Andrejs — Par latviskās padomju noveles pacelšmi — 2., 121;
Zadornovs Nikolajs — «Vēsture un mūsdienas» — 12., 137.

NO ATMIŅU GRĀMATAS

Egle Kārlis — Mišņa un Raiņa attiecības — 4., 147;
Niedre Jānis — Kameru sprostā — 11., 140;
Sacs-Aņins M. — Ave, Soll — 9., 145.

KULTŪRAS DZĪVE

Bērce Vizbulis — Cilvēks, kas kaldina zelta rozi — 5., 148;
Bērsone Ilgonis — Vai tiešām bez lielākas nozīmes? — 1., 150;
Būmanis Arnolds — «Pēterburgas Avīzēm» 100 gadu — 7., 147; Aleksandrs Čaks — 10., 146;
Damburs Edgars — Pieminot Aleksandru Fadejevu — 1., 149; Kārlim Eglem septiņdesmit pieci gadi — 6., 150; Sveicinām «Baltās grāmatas» autoru — 8., 149;
Gāliņš Harijs — Savas tautas dziesminieks, izcils miera cīnītājs — 8., 150; Rakstnieka humānista atcerei — 9., 149;
Ģintere Tamāra — Lielais revolucionārais humānists — 4., 143;
Kalnača Biruta — Gaismas avots, kas vajadzīgs katram — 7., 150;
L. J. — Darbā aizvadīti gadi — 3., 150;
L. J. — Fābulistu atceroties — 4., 145;
L. V. — Pēteri Sarki pieminot — 5., 150;
Līvzemnieks Viktors — Saruna ar Tautas rakstnieku — 12., 144;
Ļinkovs Mihass — Janka Kupala — 7., 145;
Lukss Valdis — Leņina prēmijas laureāti — 6., 147;
N. J. — Pāvilu Rozīti pieminot — 2., 149;
Osmanis Jāzepe — Un katrā valodā reiz mani sauks... — 2., 148;
Pečerskis Pēteris — Franču mūziķis Klods Debisī — 8., 151;
Plakidis Džuljeta — Kalevipoega 100 gadu atcere — 1., 151;
Vanags Viktors — Dzejnieka Seimaņa Putāna 70. vasara — 7., 158;
Vlese Saulcerīte — Augusta Deglava arhivālijas lasot — 9., 150;
Vilsons A., Volkova L. — Eduarda Veidenbauma stenogrammas — 5., 145;
Zigmonte Dagnija — Skaistais pusmūžs — 9., 147;
Zorins Mihails — Krievu rakstnieki un Andrejs Upīts — 12., 143;
Zidovičs I. K. — Tautas laimes dziesminieks — 11., 147;
Brāļu saimē — 1., 153; 2., 151; 3., 152; 4., 151; 5., 151; 6., 152; 7., 154; 8., 154; 9., 154; 10., 150; 11., 150; 12., 146;
Aiz mūsu robežām — 1., 157; 2., 155; 3., 157; 4., 156; 5., 157; 6., 155; 10., 156; 11., 155; 12., 150;
Jauniznākušās grāmatas — 1., 159; 2., 159; 4., 159; 6., 158; 7., 159; 8., 159; 9., 159; 11., 159;
1962. gada saturs — 12., 154;

LITERATŪRAS, MĀKSLAS UN SABIEDRISKI POLITISKAIS ŽURNĀLS

«KAROGS»

1963. gadā iepazīstinās savus lasītājus ar virkni jaunu darbu prozā, dzejā, dramaturģijā, publicistikā un literatūrkritikā, ko redakcijai jau iesnieguši vai apsolījuši iesniegt mūsu līdzstrādnieki.

DZEJAS NODAĻĀ esam paredzējuši ievietot Mirdzas Ķempes, Valijas Brutānes, Jāņa Sudrabkalna, Valda Luksa, Jāņa Grota, Montas Kromas, Vizmas Belševicas, Meinharda Rudziša, Arijas Elksnes, Ojāra Vācieša, Friča Rokpeļņa, Bruno Sauliša, Jūlija Vanaga, Andreja Baloža, Cecīlijas Dineres, Mildas Losbergas, Pāvila Vilipa, Valda Rūjas, Martas Bārbales, Anatola Imermaņa, Imanta Ziedoņa, Jāņa Plotnleka, Alfrēda Krukļa, Harija Heislera. Jeronīma Stulpāna, Jāņa Silazara, Laimoņa Vāczemnieka, Olgas Lisovskas, Valda Grenkova, Imanta Auziņa, Jāņa Sirmbārža, Imanta Lasmaņa, Gunāra Selgas, Vladimira Kaijaka, Vitas Vīksnas un citu dzejoļus un poēmas.

PROZAS NODAĻĀ gatavo iespēšanai Regīnas Ezeras romānu «Viņas bija trīs», Bruno Sauliša — «Līdz pēdējai taisnei», Vizbuļa Bērces — «Mantojums» un Lijas Brīdakas romānu «Ir tikai viena patiesība», bez tam vēl redakcijai apsolīti Zigmunda Skujiņa romāns «Fornarina», Ēvalda Vilka stāsts «Divpadsmit kilometri», Dagnijas Zigmontes stāsts «Lauks». Darbus prozā dos arī Vilis Lācis, Anna Sakse, Anna Brodele, Zanis Grīva, Jānis Grants, Jānis Niedre, Eduards Salenieks, Mārtiņš Kalndruva, Ilze Indrāne, Miervaldis Birze, Velta Spāre, Laimonis Pūrs, Ādolfs Talcis, Gunārs Cīrullis un citi.

No Jāņa Jaunsudrabiņa atstātā mantojuma publicēsim grāmatas «Es stāstu savai sievai» fragmentus.

DRAMATURĢIJAS NODAĻĀ ievietos labākās jaunās lugas un kinoscenārijus.

KRITIKAS UN PUBLICISTIKAS NODAĻĀ varēs lasīt Andreja Upiša, Volde māra Meļņa, Arvīda Griguļa, Kārļa Krauliņa, Annas Lācis, Jāņa Kalniņa, Makša Šac-Aņina, Jāņa Niedres, Edgara Dambura, Ēvalda Sokola, Ilgoņa Bērsona, Lilijas Dzenes, Pētera Pētersona, Antona Stankeviča, Pētera Zeiles, Mildas Kalves, Valda Ķikāna, Vitolda Valeiņa un citu apcerējumus, rakstus un recenzijas.

Žurnāls turpinās rakstu sēriju «Rakstnieka daiļrades laboratorijā» un «No atmiņu grāmatas», ievietos pārskatus un informācijas par visjaunāko padomju un citu tautu literatūrās.

Redakcija ar lielu prieku uzklausi lasītāju domas, ierosinājumus un norādījumus, kā padarīt mūsu žurnālu vēl daudzpusīgāku un interesantāku.

Autorus lūdzam savus materiālus iesniegt mašīnrakstā. Redakcija manuskriptus atpakaļ neizsniedz.

Abonēšanas maksa: gadā — 6 rubļ., par 3 mēnešiem — 1 rublis 50 kapeikas. Atsevišķs numurs maksā 50 kapeikas.

Redakcijas kolēģija

SATURS

Andrejs Upīts. Latviešu padomju literatūras sākumi. (Materiāli no «Padomju Latvijas kalendāra 1920. gadam»)	3
Arija Elksne. Zeltainas muguras klanija vārpas. Dzejoļi.	31
Roberts Sēlis. Tanī bargā dienā. Romāns. Nobeigums.	36
Imants Ziedonis. Dzejoļi.	88
Pēteris Pētersons. Man trīsdesmit gadu. Luga.	93
Cecilija Dinere. Akācija. Ābele. Dzejoļi.	125
Jānis Grots. No cikla «Nepabeigtās vēstules». Dzejoļi	126
Lilija Auza. Atjaunotne. Dzejolis	130

KRITIKA UN PUBLICISTIKA.

Kārlis Egle. Literatūrvēsturiskas piezīmes par Andreju Upīti	131
---	-----

RAKSTNIEKA DAIĻRADES LABORATORIJA.

Nikolajs Zadornovs. Vēsture un mūsdienas	135
---	-----

KULTŪRAS UN MAKSĻAS DZĪVE

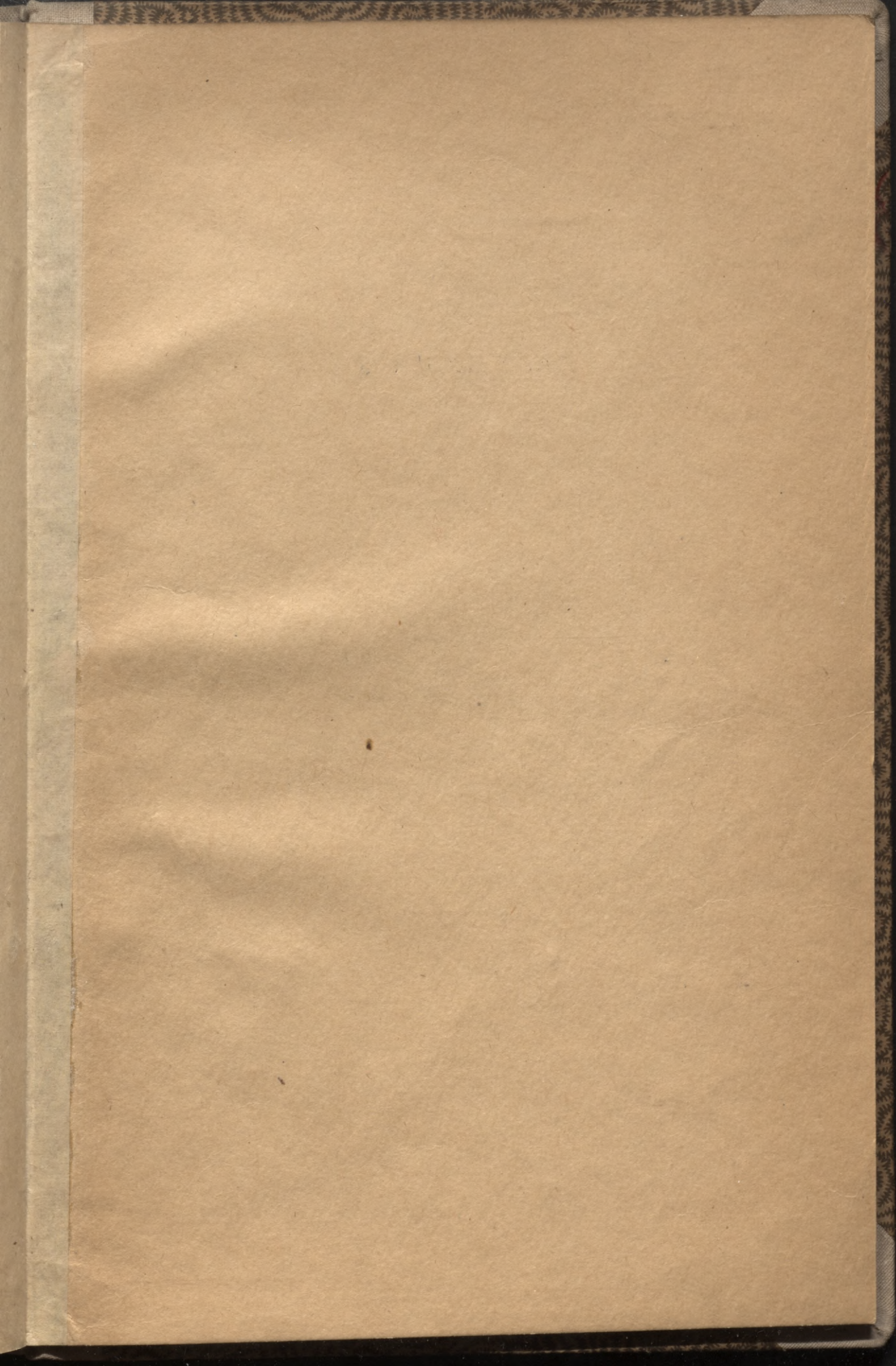
Mihails Zorins. Krievu rakstnieki un Andrejs Upīts.	143
Viktors Līvzemnieks. Saruna ar Tautas rakstnieku.	144
Brāļu saimē.	146
Aiz mūsu robežām.	150
«Karoga» 1962. gada saturs.	154

PIELIKUMĀ. Tautas rakstnieka Andreja Upīša fotoattēls un Luisa Dīasa Morisē kokgrebums «Apņemšanās».

REDAKCIJAS KOLEĢIJA: **ANDREJS BALODIS** (redaktors), **VIZBULIS BĒRCE**, **JĀNIS GRANTS**, **VOLDEMĀRS KALPIŅŠ**, **KĀRLIS KRAULIŅŠ**, **CĪRENE PĀLKAVNIECE** (atbildīgā sekretāre), **ANNA SAKSE**, **ARVIDS SKALBE**, **ĒVALDS SOKOLS**, **ANDRIS VEJĀNS**,
Tehniskais redaktors **A. SPROĢIS**.

Zurnāls iznāk reizi mēnesī. Metiens 9130.
Paraksts iespiešanai 1962. gada 21. novembrī. JT 01147. Maksā 50 kap.
Papīrs 70×108¹/₁₆. — 5+0,125 papīra loksnes — 13,70+0,34 uzsk. iespiedloknes.
Redakcija: Rīgā, Kr. Barona ielā 12, tālr. 21948 (redaktors), 26493 (sekretāre), 25240 (līdzstrādnieki).

Iespiests Latvijas PSR Kultūras ministrijas Poligrāfiskās rūpniecības pārvaldes
1. tipogrāfijā «Cīņa» Blaumaņa ielā 38/40. Pasūt. Nr. 7720.

Maksā 50 kop.

23.
GADA GAJUMS